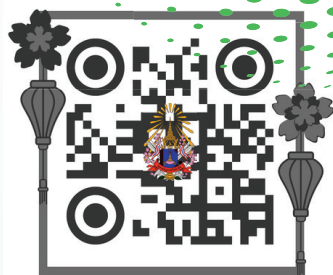
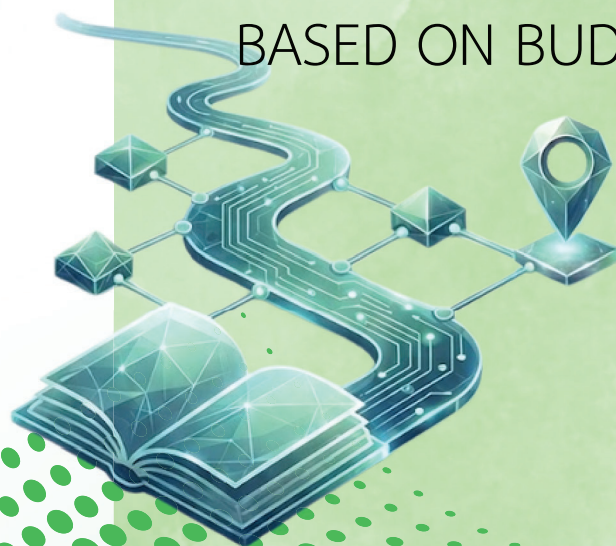
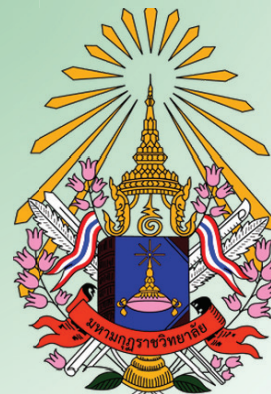

ความเป็นเลิศทางวิชาการ
ตามแนวทางพระพุทธศาสนา
ACADEMIC EXCELLENCE
BASED ON BUDDHISM

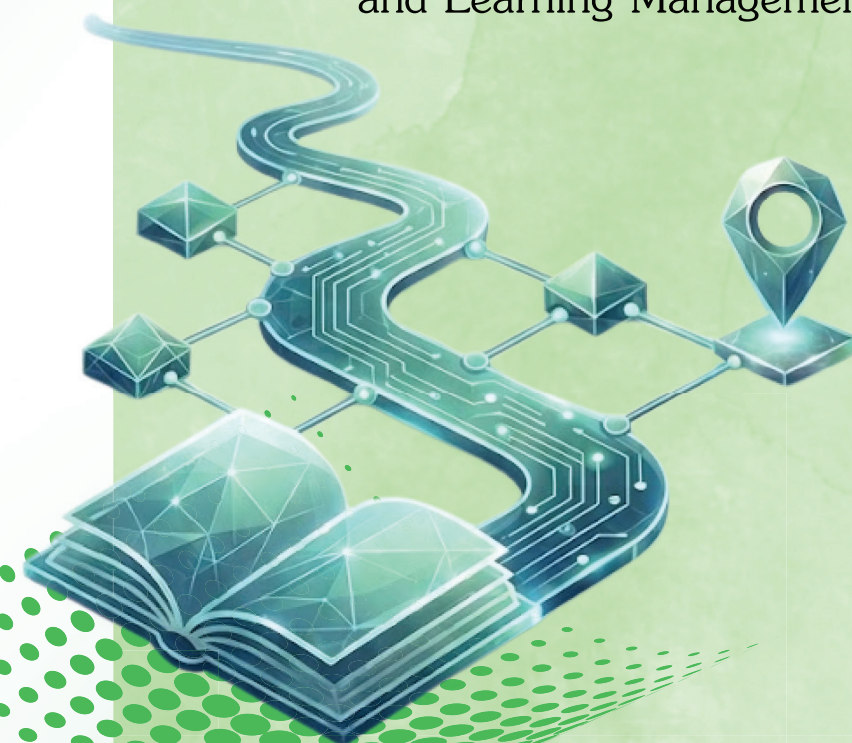

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
248 ม.1 ถ.ศาลายา -นครชัยศรี ต.ศาลายา
อ.พุทธมณฑล จ.นครปฐม 73170
โทร. 02-444-6000
เว็บไซต์ : WWW.MBU.AC.TH

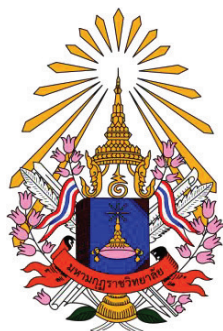

หลักสูตรและ
วิทยาการจัดการเรียนรู้

ED1004 Curriculum
and Learning Management Science

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
Mahamakut Buddhist University

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา ED 1004

หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้

Curriculum and Learning Management Science

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

2569

คำปรารภอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย เป็นมหาวิทยาลัยทางพระพุทธศาสนา สังกัดอยู่ในกลุ่มที่ ๔ คือ กลุ่มพัฒนาปัญญาและคุณธรรมด้วยหลักศาสนา เป็นสถาบันหลักในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในระดับสูงและการค้นคว้าหลักคำสอนเพื่อนำไปประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต หนึ่งในยุทธศาสตร์ที่สำคัญของการบริหารและพัฒนามหาวิทยาลัยนั้นคือ การพัฒนาสู่ความเป็นเลิศทางวิชาการทางพระพุทธศาสนาในระดับสากล ด้วยเหตุนี้มหาวิทยาลัย จึงตระหนักถึงความสำคัญของเอกสารประกอบการสอนรายวิชาชีพรู (ED) ในฐานะที่เป็นหลักสูตรผลิตครูผู้ช่วยของมหาวิทยาลัย โดยมีความสอดคล้องกับหลักสูตรที่เปิดการเรียนการสอนในวิทยาเขตและวิทยาลัยทั่วประเทศ

การผลิตเอกสารประกอบการสอนถือเป็นจุดเริ่มต้นของการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพราะจะทำให้มีทิศทางในการประเมินผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของนักศึกษาให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจของมหาวิทยาลัย อีกทั้งยังช่วยพัฒนาทักษะความเชี่ยวชาญของอาจารย์ผู้สอนให้สามารถถ่ายทอดองค์ความรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพและมีมาตรฐานเช่นเดียวกัน นอกจากนี้เอกสารประกอบการสอนที่ทำขึ้นนี้ยังสามารถขยายผลไปสู่ระดับเอกสารวิชาการที่สูงขึ้นไป เช่น เอกสารคำสอน หนังสือ หรือตำรา เป็นต้น ซึ่งรายวิชาวิชาชีพรู (ED) สามารถเรียนร่วมกันและออกข้อสอบกลาง โดยตรวจสอบจากรายละเอียดของ PLO, CLO และ LLO ว่าเป็นไปตามมาตรฐานหลักสูตรแบบ OBE

เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาในหลักสูตรและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของนักศึกษาและคณาจารย์ให้มีความเข้าใจรายวิชา และยังสะดวกต่อการปรับปรุงเนื้อหาองค์ความรู้ให้ทันสมัย เหมาะสมกับบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง ขออนุโมทนาชื่นชมคณะกรรมการบริหารจัดการตำรา เอกสารประกอบการสอนและสื่อการเรียนการสอนรายวิชาชีพรู (ED) และคณะทำงานคณะศึกษาศาสตร์ ผู้ทรงคุณวุฒิ ทุกรูป/คน ที่ร่วมกันทำเอกสารวิชาการจนเสร็จสมบูรณ์ในครั้งนี้

(พระพรหมวชิรเมธาภรณ์, รศ.ดร.)

อธิการบดีมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คำนำ

เอกสารประกอบการสอน รายวิชา ED 1004 หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ เล่มนี้ ได้เรียบเรียงและจัดทำขึ้นตรงตามคำอธิบายรายวิชา วัตถุประสงค์ของ รายวิชา ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของหลักสูตร (PLOs) และผลลัพธ์การเรียนรู้ที่คาดหวังของรายวิชา (CLOS) ตามมาตรฐานการศึกษาที่มุ่งผลลัพธ์ (Outcome-Based Education - OBE) เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการสอนรายวิชาวิชาชีพครูของหลักสูตร กลุ่มวิชาชีพครู หลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ. 2566) ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ใช้เวลาการสอนทั้งสิ้น 15 สัปดาห์ แบ่งการสอนออกเป็น 8 บท ได้แก่

บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหา ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร ความสำคัญของหลักสูตร ประเภทของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตร ประโยชน์ของหลักสูตร และพระพุทธศาสนากับการพัฒนาหลักสูตร

บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับปรัชญาการศึกษา กับการพัฒนาหลักสูตร จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พื้นฐานทางประวัติศาสตร์และแนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

บทที่ 3 การพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร กระบวนการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา และขั้นตอนการพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

บทที่ 4 การนำหลักสูตรไปใช้ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้ บทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ และปัญหาของการนำหลักสูตรไปใช้ในปัจจุบัน

บทที่ 5 การประเมินผลหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร จุดมุ่งหมายและหลักการของการประเมินหลักสูตร ขอบเขตและระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร รูปแบบการประเมินหลักสูตร ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร เกณฑ์และตัวชี้วัดในการประเมินหลักสูตร การประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทย กรณีตัวอย่างการประเมินหลักสูตร และประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

บทที่ 6 วิทยาการจัดการเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายวิทยาการจัดการเรียนรู้ วิทยาการจัดการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้ จำนวน 5 กลุ่ม

บทที่ 7 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับแนวคิดและความหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 รูปแบบการจัดการเรียนรู้ การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน วิธีการสอน เทคนิคการจัดการเรียนรู้

ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ หลักการออกแบบโครงการสอน (Course Syllabus) หลักการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้ และ องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

บทที่ 8 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหาเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล ประเภทของการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผลการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ วิธีการวัดและประเมินผล การจัดการเรียนรู้ การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ และการใช้ Ai ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผล

สุดท้ายนี้ คณะผู้จัดทำต้องขอขอบคุณผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่าน คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย กองพัฒนาคุณภาพ และคณะกรรมการดำเนินงานทุกท่านที่ให้ข้อเสนอแนะช่วยเหลือสนับสนุนเพื่อนำมาปรับปรุงเอกสารประกอบการสอน รายวิชา ED 1004 หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้ จนสำเร็จเป็นรูปเล่มโดยสมบูรณ์ หวังว่า เอกสารประกอบการสอนเล่มนี้จะเป็นประโยชน์สำหรับนักศึกษาหลักสูตรศึกษาศาสตรบัณฑิต (หลักสูตรปรับปรุง พ.ศ.2566) ในระดับปริญญาตรี ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

หากเอกสารประกอบการเรียนการสอนฉบับนี้ พบข้อบกพร่องผิดพลาดหรือมีข้อเสนอแนะประการใดที่เป็นประโยชน์ ทางคณะผู้จัดทำยินดียอมรับและจะนำไปปรับปรุง แก้ไขให้สมบูรณ์ในโอกาสต่อไป จักเป็นพระคุณอย่างยิ่งๆ

คณะผู้จัดทำ

2569

สารบัญ

	หน้า
คำปรารภอธิการบดี	ก
คำนำ	ข
สารบัญ	ง
สารบัญภาพ	ช
สารบัญตาราง	ญ
แผนบริหารประจำปี 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร	1
บทที่ 1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร	2
1.1 ความหมายของหลักสูตร	2
1.2 ความสำคัญของหลักสูตร	4
1.3 ประเภทของหลักสูตร	5
1.4 องค์ประกอบของหลักสูตร	6
1.5 ประโยชน์ของหลักสูตร	9
1.6 พระพุทธศาสนากับการพัฒนาหลักสูตร	9
1.7 บทสรุปท้ายบท	11
คำถามท้ายบท	12
เอกสารอ้างอิง	13
แผนบริหารประจำปี 2 ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร	15
บทที่ 2 ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร	17
2.1 ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร	17
2.2 จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร	21
2.3 พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม	22
2.4 พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง	24
2.5 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ	27
2.6 พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	29
2.7 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์	32
2.8 แนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21	34
2.9 บทสรุปท้ายบท	37
คำถามท้ายบท	38
เอกสารอ้างอิง	39

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
แผนบริหารประจำบทที่ 3 การพัฒนาหลักสูตร	41
บทที่ 3 การพัฒนาหลักสูตร	42
3.1 แนวคิด หลักการ และทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร	43
3.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร	45
3.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร	53
3.4 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น	55
3.5 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา	61
3.6 ขั้นตอนการพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	62
3.7 บทสรุปท้ายบท	66
คำถามท้ายบท	67
เอกสารอ้างอิง	68
แผนบริหารประจำบทที่ 4 การนำหลักสูตรไปใช้	70
บทที่ 4 การนำหลักสูตรไปใช้	71
4.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้	71
4.2 หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้	72
4.3 งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	73
4.4 ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้	79
4.5 บทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้	87
4.6 ปัญหาของการนำหลักสูตรไปใช้ในปัจจุบัน	91
4.7 บทสรุปท้ายบท	92
คำถามท้ายบท	94
เอกสารอ้างอิง	95
แผนบริหารประจำบทที่ 5 การประเมินผลหลักสูตร	96
บทที่ 5 การประเมินหลักสูตร	98
5.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร	98
5.2 จุดมุ่งหมายและหลักการของการประเมินหลักสูตร	101
5.3 ขอบเขตและระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร	103
5.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตร	105
5.5 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร	112
5.6 เกณฑ์และตัวชี้วัดในการประเมินหลักสูตร	116

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 5 การประเมินหลักสูตร (ต่อ)	
5.7 การประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทย	120
5.8 กรณีตัวอย่างการประเมินหลักสูตร	123
5.9 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร	126
5.10 บทสรุปท้ายบท	129
คำถามท้ายบท	130
เอกสารอ้างอิง	131
แผนบริหารประจำบทที่ 6 วิทยาการจัดการเรียนรู้	132
บทที่ 6 วิทยาการจัดการเรียนรู้	133
6.1 ความหมายวิทยาการจัดการเรียนรู้	133
6.2 วิทยาการจัดการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ	133
6.3 ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้ จำนวน 5 กลุ่ม	135
6.4 บทสรุปท้ายบท	164
คำถามท้ายบท	165
เอกสารอ้างอิง	166
แผนบริหารประจำบทที่ 7 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	168
บทที่ 7 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	170
7.1 แนวคิดและความหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	170
7.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21	172
7.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้	173
7.4 การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน	174
7.5 วิธีการสอน	175
7.6 เทคนิคการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ	187
7.7 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้	194
7.8 หลักการออกแบบโครงการสอน (Couse Syllabus)	195
7.9 หลักการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้	196
7.10 ขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้	196
7.11 องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้	198

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 7 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 (ต่อ)	
7.12 บทสรุปท้ายบท	212
คำถามท้ายบท	213
เอกสารอ้างอิง	214
แผนบริหารประจำบทที่ 8 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	216
บทที่ 8 การวัดและประเมินผลการเรียนรู้	217
8.1 ความหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล	217
8.2 จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล	218
8.3 ประเภทของการวัดและการประเมินผลการเรียน	218
8.4 ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผลการเรียน	221
8.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียน	222
8.6 วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้	235
8.7 การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ	237
8.8 การใช้ Ai ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผล	238
8.9 บทสรุปท้ายบท	240
คำถามท้ายบท	241
เอกสารอ้างอิง	242
เอกสารอ้างอิง	245
รายนามคณะทำงาน	254

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
ภาพที่ 1	แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)	46
ภาพที่ 2	แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)	48
ภาพที่ 3	แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander)	49
ภาพที่ 4	แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter Oliva)	50
ภาพที่ 5	แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของอาร์ม บัวศรี	51
ภาพที่ 6	แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่	52
ภาพที่ 7	แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของจิตติพงษ์ เชื้อรัตนพงษ์	53
ภาพที่ 8	แสดงแนวทางการเขียนหลักสูตรท้องถิ่นตามองค์ประกอบหลักสูตรท้องถิ่น	60
ภาพที่ 9	แสดงขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา	65
ภาพที่ 10	ข้อพิจารณาในการประเมินหลักสูตร	85
ภาพที่ 11	แสดงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตร	87
ภาพที่ 12	แสดงความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร	100
ภาพที่ 13	แสดงรูปแบบขั้นตอนการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์	106
ภาพที่ 14	แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	108
ภาพที่ 15	แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven	109
ภาพที่ 16	แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิด CIPP ของ Stufflebeam	110
ภาพที่ 17	จำลองภาพการทดลองแมวของธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike)	136
ภาพที่ 18	แสดงภาพการทดลองของพาฟลอฟ (Parlov)	137
ภาพที่ 19	จำลองภาพเด็กกับหนูขาวในงานวิจัยของวัตสัน (Watson)	139
ภาพที่ 20	แสดงภาพจำลองการทดลองหนูขาวของสกินเนอร์ (Skinner)	141
ภาพที่ 21	แสดงชิมแพนซีหยิบกล้วย	143
ภาพที่ 22	แสดงความต้องการ 5 ชั้นของมาสโลว์ (Maslow)	150
ภาพที่ 23	แสดงสมองซีกซ้ายและซีกขวาตามทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner)	163
ภาพที่ 24	แสดงองค์ประกอบของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (ปรับปรุง พ.ศ.2560)	206

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่		หน้า
ภาพที่ 25	แสดงส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน	232
ภาพที่ 26	แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินแฟ้มสะสมงานของนักเรียน	233
ภาพที่ 27	แสดงความสัมพันธ์การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ	238

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
ตารางที่ 1	สรุปลักษณะสำคัญของปรัชญาการศึกษา	19
ตารางที่ 2	อิทธิพลต่อองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร	20
ตารางที่ 3	แสดงอิทธิพลของการเมืองและการปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตร	26
ตารางที่ 4	แสดงอิทธิพลของเศรษฐกิจต่อการพัฒนาหลักสูตร	28
ตารางที่ 5	แสดงอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาหลักสูตร	30
ตารางที่ 6	แสดงอิทธิพลของประวัติศาสตร์ต่อการพัฒนาหลักสูตร	33
ตารางที่ 7	หน้าที่ของผู้บริหารและครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร	91
ตารางที่ 8	แสดงข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์	107
ตารางที่ 9	ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake	109
ตารางที่ 10	ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบประเมิน CIPP ของ Stufflebeam	111
ตารางที่ 11	แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินหลักสูตร	111
ตารางที่ 12	ข้อดีและข้อจำกัดแบบสอบถาม	113
ตารางที่ 13	ข้อดีและข้อจำกัดแบบสัมภาษณ์ (Interview)	114
ตารางที่ 14	สรุปตัวชี้วัดคุณภาพหลักสูตร	119
ตารางที่ 15	ตัวอย่างเกณฑ์การประเมิน	119
ตารางที่ 16	แสดงจุดเน้นตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสาน ของ Gagne	155
ตารางที่ 17	รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง	158
ตารางที่ 18	ตัวอย่างข้อสอบแบบเลือกตอบ	224
ตารางที่ 19	ตัวอย่างแบบทดสอบภาคปฏิบัติ	228
ตารางที่ 20	ตัวอย่างเกณฑ์การให้คะแนนแบบองค์รวม(Holistic) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอนกิ่ง	229
ตารางที่ 21	ตัวอย่างเกณฑ์การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ(Analytic Rubrics) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอนกิ่ง	231

แผนบริหารประจำบทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 1.1 ความหมายและความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
 - 1.3 ประเภทของหลักสูตร
 - 1.4 องค์ประกอบของหลักสูตร
 - 1.5 ประโยชน์ของหลักสูตร
 - 1.6 พระพุทธศาสนากับการพัฒนาหลักสูตร
 - 1.7 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการ และความหมายของหลักสูตร และวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตร เพื่อสร้างมุมมองเชิงบวกอย่างสม่ำเสมอที่มีต่อการหลักสูตรที่เป็นมาตรฐานในการเป็นแม่บทที่เป็นมาตรฐาน

กิจกรรมการเรียนรู้การสอน (Active Learning Activities)

1. ระดมความคิดเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตร
2. สืบค้นและวิเคราะห์ประเภทหลักสูตร
3. ระดมสมอง อภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับจัดทำแผนผังความคิด (Mind Mapping)
4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับความรู้เบื้องต้นของหลักสูตร

สื่อการเรียนรู้การสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 1 และสไลด์ประกอบการบรรยาย
2. แผนภาพและแผนผังความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
3. ข่าวสารและบทความร่วมสมัยเกี่ยวกับการศึกษาและเทคโนโลยี

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 1

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

การพัฒนาการศึกษาของชาตินั้นจำเป็นจะต้องมีหลักสูตรเป็นแบบแผนในการศึกษา หลักสูตรถือว่าเป็นหัวใจสำคัญและเป็นเครื่องมือที่สำคัญของการจัดการศึกษา หลักสูตรจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับความต้องการต่อสังคม ผู้เรียน และยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม เพื่อพัฒนาคนให้เป็นคนที่สมบูรณ์และมีคุณภาพทั้งความรู้ ความสามารถในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข และมีทักษะการใช้ชีวิตที่ดี ถ้าหากประเทศใดไม่มีหลักสูตรเป็นโครงสร้างและเป็นแนวทางในการจัดการศึกษาแล้ว การจัดการศึกษาก็จะไม่สามารถสำเร็จลุล่วงตามที่กำหนดได้

1.1 ความหมายของหลักสูตร

คำว่า "หลักสูตร" แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า "Curriculum" มีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า "Currere" หมายถึง "running course" หรือ เส้นทางสำหรับวิ่ง ต่อมาเมื่อนำมาใช้ในด้านการศึกษา หมายถึงการจะสำเร็จการศึกษาในระดับใดระดับหนึ่งหรือจบหลักสูตรใด ผู้เรียนจะต้องฟันฝ่าความยากของวิชาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ต่างๆ ตามลำดับขั้นที่กำหนดไว้ในหลักสูตร เปรียบเสมือนนักวิ่งที่ต้องวิ่งแข่งฟันฝ่า อุปสรรค เพื่อให้ได้รับชัยชนะและความสำเร็จ

ทั้งนี้ จึงมีนักวิชาการและนักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรในลักษณะที่หลากหลาย ตามมุมมองของแต่ละคน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

Taba (1962 : 11) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง แผนสำหรับให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

Carter V. Good (1973 : 7) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ 3 ประการ คือ

1. หลักสูตร หมายถึง เนื้อหาวิชาที่จัดไว้เป็นระบบให้ผู้เรียนได้ศึกษาเพื่อจบชั้น เช่น หลักสูตร สังคมศึกษา ศิลปศึกษา เป็นต้น

2. หลักสูตร คือ คำโครงทั่วไปของเนื้อหาหรือสิ่งเฉพาะที่ต้องสอน ซึ่งโรงเรียนจัด ได้แก่ เด็ก เพื่อให้มีความรู้จบชั้นให้สามารถเข้าเรียนต่อในวิชาชีพต่อไปได้

3. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชา หรือประสบการณ์ที่สอนเพื่อกำหนดไว้ให้นักเรียนได้เล่าเรียน ภายใต้การแนะนำของโรงเรียน

เซเลอร์ อเล็กซานเดอร์ และเลวิส (Saylor, Alexander and Lewis, 1981 : 8) ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นแผนการเรียนการสอนที่จัดโอกาสการเรียนรู้ให้แก่บุคคลที่ได้รับการศึกษา

โบแชมพ์ (Beauchamp, 1981 : 61-62) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรใน 3 สถานะด้วยกัน คือ

1. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของศาสตร์สาขาหนึ่ง ซึ่งศึกษาถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรวิธีใช้หลักสูตร

2. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของข้อกำหนดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งตามความหมายนี้หมายถึงเอกสารที่เขียนขึ้นอย่างเป็นทางการซึ่งในเอกสารประกอบด้วยรายละเอียดจุดมุ่งหมายของการเรียนการสอนรายละเอียดเกี่ยวกับเนื้อหาสาระและกิจกรรมการเรียนการสอนข้อกำหนดเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนรวมทั้งกำหนดเวลาสำหรับการเรียนการสอนด้วย

3. ความหมายของหลักสูตรในขอบเขตของระบบ

โพสเนอร์ (Posner, 1992 : 23) ให้ความหมายของหลักสูตร 2 แนว คือ

1. หลักสูตร คือ เนื้อหาหรือวัตถุประสงค์ที่โรงเรียนทำให้นักเรียนมีคุณลักษณะที่ดี ยุทธวิธีการเรียนการสอนที่ครูวางแผนใช้ตามความแตกต่างด้านแนวคิดขึ้นอยู่กับความแตกต่างระหว่างหลักสูตรในฐานะเป็นเป้าหมายของการศึกษา เช่น ผลการเรียนรู้ที่คาดหวังไว้ และหลักสูตรในฐานะเป็นวิธีที่คาดหวังทางการศึกษา

2. หลักสูตร คือ สภาพที่แท้จริงของนักเรียนมากกว่าที่จะเป็นวิธีการที่วางแผนเอาไว้ หรือเป็นประสบการณ์หรือการเรียนรู้

อาร์ม บัวศรี (2542 : 7) ให้ความหมายของ หลักสูตรว่า คือ แผนซึ่งได้ออกแบบจัดทำขึ้นเพื่อแสดงถึงจุดหมาย การจัดเนื้อหา กิจกรรมและมวลประสบการณ์ ในแต่ละโปรแกรมการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามจุดหมายที่ได้กำหนดไว้

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 2) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร คือ ข้อกำหนดแนวทางจุดมุ่งหมายโดยสร้างเนื้อหาสาระและกิจกรรมที่กำหนดให้โรงเรียนต่าง ๆ ปฏิบัติตาม

นิรมล ศตวุฒิ (2547 : 54) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึงเอกสารแนวทางในการจัดการเรียนรู้การนำแนวทางจากเอกสารไปจัดสาระเนื้อหา กิจกรรม ประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียนและผลที่เกิดในตัวผู้เรียน

ฉันท ชาติทอง (2550 : 7) กล่าวว่า หลักสูตร หมายถึง มวลประสบการณ์ความรู้ต่าง ๆ ที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจกรรม โครงการหรือแผน เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่ได้กำหนดไว้

สุทธนู ศรีไสย์ (2551 : 58) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรมีความหมายทั้งในแนวแคบและแนวกว้าง โดยในแนวแคบอาจหมายถึง ประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดไว้ให้กับผู้เรียนเพื่อให้บรรลุผลตามเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่สถานศึกษากำหนดไว้ ส่วนในแนวกว้างนั้นอาจหมายรวมถึงแผนหรือแนวทางที่ใช้สำหรับจัดการศึกษา จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรม หรือมวลประสบการณ์ที่มีอยู่ในโปรแกรมการศึกษา ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เรียนมีพัฒนาการในด้านต่าง ๆ ตามที่ได้มีการกำหนดไว้อย่างชัดเจน

สุนทร โคตรบรรเทา (2553 : 4) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า เป็นแผนการปฏิบัติหรือเอกสารที่เขียนขึ้นโดยมียุทธวิธีเพื่อบรรลุเป้าหมายปลายทางที่พึงประสงค์

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554 : 6) ได้ให้ความหมายหลักสูตรใน 2 ความหมาย คือ ความหมายแคบของหลักสูตรคือ วิชาที่สอน ส่วนความหมายที่กว้างของหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้ผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์ (2557 : 3) สรุปความหมายของหลักสูตรได้ว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายซึ่งเป็นแนวทางสำหรับจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่โรงเรียนจัดให้แก่ผู้เรียนเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่สังคมคาดหวังไว้

มารุต พัฒนาผล (2562 : 3) กล่าวว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหมดที่สถานศึกษาวางแผนและจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างเป็นระบบเพื่อให้บรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสรุปได้ว่า หลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ที่ผู้ออกแบบหลักสูตรได้จัดไว้ให้กับผู้เรียน เพื่อใช้เป็นแนวในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้บรรลุตามเป้าหมายที่ผู้ออกแบบหลักสูตรได้กำหนดไว้ทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคมและสติปัญญา

1.2 ความสำคัญของหลักสูตร

หลักสูตรมีความสำคัญหลายประการทั้งต่อสังคมและประเทศชาติ บุคลากรทางการศึกษา ผู้สอน ผู้ปกครอง ชุมชน และผู้เรียน ดังต่อไปนี้ (มารุต พัฒนาผล, 2567 : 4-5)

1. หลักสูตรมีความสำคัญต่อความมั่นคงของสังคม และประเทศชาติ ในฐานะที่เป็นเครื่องมือพัฒนาคุณภาพของประชากรในอนาคต ว่าควรมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างไร

2. หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในฐานะที่เป็นหลัก หรือหัวใจของการจัดการศึกษา และการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตร ได้กำหนดเป้าหมายของการศึกษา เนื้อหาสาระ แนวการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล การบริหารจัดการ การประกันคุณภาพที่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่เพื่อให้หลักสูตรบรรลุเป้าประสงค์ของหลักสูตร

3. หลักสูตรมีความสำคัญต่อผู้บริหารการศึกษาในฐานะที่เป็น กรอบการกำหนดนโยบายทางการศึกษาให้สอดคล้องกับเป้าประสงค์ของหลักสูตร ตลอดจนการบริหารจัดการให้เอื้อต่อการใช้หลักสูตรได้อย่าง มีประสิทธิภาพ การใช้ทรัพยากรทางการศึกษาให้เกิดประโยชน์สูงสุด และการส่งเสริมและควบคุม คุณภาพการศึกษา

4. หลักสูตรมีความสำคัญต่อผู้สอนในฐานะที่เป็นเครื่องมือชี้แนะ แนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดการเรียนการสอน เพราะหลักสูตรจะทำให้ผู้สอน ทราบเกี่ยวกับจุดหมาย เนื้อหาสาระแนวทางการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งการวัดและประเมินผล ที่จะสามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพ

ตามที่หลักสูตรกำหนดไว้ นอกจากนี้หลักสูตรยังช่วยให้ผู้สอนตัดสินใจดำเนินการต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ ต่อผู้เรียนในการที่จะส่งเสริมคุณภาพของผู้เรียนตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5. หลักสูตรมีความสำคัญที่มีต่อผู้เรียนและผู้ปกครอง ในฐานะ ที่ช่วยทำให้ทราบรายละเอียดเกี่ยวกับการเข้ารับการศึกษ เช่น เนื้อหาสาระ ระยะเวลา ความรู้ความสามารถและคุณลักษณะที่พึงประสงค์เมื่อสำเร็จการศึกษา เป็นต้น อีกทั้งยังช่วยในการวางแผนการเรียนตลอดหลักสูตรและการศึกษาต่อได้อย่างเป็นระบบ

6. หลักสูตรมีความสำคัญต่อชุมชนในฐานะที่เป็นเครื่องมือ พัฒนาคุณภาพของผู้เรียนซึ่งเป็นสมาชิกคนหนึ่งของคนในชุมชน ให้มีคุณลักษณะ สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน ซึ่งแต่ละชุมชนอาจมีความต้องการที่แตกต่างกัน

1.3 ประเภทของหลักสูตร

นักวิชาการหลายท่านได้จำแนกประเภทของหลักสูตรไว้หลากหลายมิติ ดังนี้

มิติที่ 1 การแบ่งตามแหล่งที่มาของการกำหนดหลักสูตร

1.1 หลักสูตรระดับชาติ (National Curriculum) คือ กรอบแผนการศึกษาที่กำหนดโดยรัฐบาลหรือหน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบด้านการศึกษา เพื่อใช้เป็นแนวทางและมาตรฐานกลางในการจัดการเรียนการสอนทั่วประเทศ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามช่วงชั้นการศึกษาต่าง ๆ อย่างเป็นระบบและมีความสอดคล้องกันในระดับชาติ จัดทำโดยหน่วยงานส่วนกลาง เพื่อเป็นมาตรฐานการเรียนรู้ที่ใช้ทั่วประเทศ

1.2 หลักสูตรระดับท้องถิ่น (Local Curriculum) หลักสูตรที่ได้รับการพัฒนาขึ้นโดยคำนึงถึงสภาพปัญหา ความต้องการ และบริบทเฉพาะของชุมชนหรือท้องถิ่นนั้น ๆ โดยมีการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม และทรัพยากรในพื้นที่เป็นองค์ประกอบสำคัญของเนื้อหา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้สิ่งที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ พัฒนาโดยสถานศึกษา/เขตพื้นที่ ให้เหมาะสมกับบริบทท้องถิ่นและชุมชน

มิติที่ 2 การแบ่งตามการจัดโครงสร้างเนื้อหา

2.1 หลักสูตรรายวิชา (Subject-Centered Curriculum) หลักสูตรที่มุ่งจัดการเรียนการสอน โดยให้ความสำคัญกับเนื้อหาของแต่ละรายวิชาเป็นหลัก โดยมีการกำหนดและวางแผนประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบและมีลำดับขั้น ผู้เรียนจะได้รับความรู้ในแต่ละวิชาอย่างต่อเนื่องและชัดเจนตามโครงสร้างที่กำหนดไว้ในหลักสูตร โดยจัดเนื้อหาตามกลุ่มสาระวิชา เน้นความรู้เชิงวิชาการเป็นระบบ

2.2 หลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) เป็นหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นโดยการรวมเนื้อหาจากวิชาต่าง ๆ อย่างน้อยสองวิชาที่มีความคล้ายคลึงหรือมีความสัมพันธ์กัน มาจัดทำเป็นหลักสูตรใหม่ที่เชื่อมโยงเนื้อหาเหล่านั้นให้เป็นองค์รวม โดยมีการกำหนดหัวข้อหลักและแบ่งหัวข้อ

ย่อยตามลำดับเนื้อหา เพื่อให้การเรียนรู้มีความหมายและสอดคล้องกับบริบททางสังคม ตลอดจนสภาพความเป็นจริงของผู้เรียนบูรณาการความรู้จากหลายสาขา เพื่อให้ผู้เรียนเห็นความเชื่อมโยงและนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

2.3 หลักสูตรยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ออกแบบโดยมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีบทบาทสำคัญในการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ขณะที่ผู้สอนมีบทบาทเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกในกระบวนการเรียนรู้ มากกว่าการถ่ายทอดความรู้เพียงฝ่ายเดียวออกแบบจากความสนใจ ความต้องการ และความสามารถของผู้เรียน

มิติที่ 3 การแบ่งตามความยืดหยุ่น

3.1 หลักสูตรตายตัว (Fixed Curriculum) เป็นหลักสูตรที่กำหนดเนื้อหา เป้าหมาย และวิธีการสอนไว้อย่างชัดเจนล่วงหน้า โดยไม่ปรับเปลี่ยนตามสถานการณ์ ความต้องการของผู้เรียน หรือบริบททางการศึกษา หลักสูตรลักษณะนี้มักมีโครงสร้างที่แน่นอนและเป็นระบบ เหมาะสำหรับการจัดการเรียนการสอนที่ต้องการความสม่ำเสมอและมาตรฐานเดียวกัน

3.2 หลักสูตรยืดหยุ่น (Flexible Curriculum) เป็นหลักสูตรที่ออกแบบให้สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหา วิธีการสอน เวลา สถานที่ และรูปแบบการเรียนรู้ได้ตามความเหมาะสม รวมทั้งตามความต้องการของผู้เรียนแต่ละบุคคล โดยมีผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของกระบวนการเรียนรู้ และเปิดโอกาสให้ผู้เรียนเลือกเส้นทางการเรียนรู้ตามความสนใจและจังหวะการเรียนรู้ของตนเอง สามารถปรับเปลี่ยนเนื้อหาและวิธีการได้ตามบริบทของผู้เรียนและชุมชน

1.4 องค์ประกอบของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร หมายถึง ส่วนประกอบต่าง ๆ ที่ประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตร มีความสำคัญทำให้หลักสูตรสมบูรณ์ เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผล ซึ่งมีนักวิชาการได้กล่าวไว้ ดังนี้

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 11-12) ได้กล่าวหลักสูตรที่ดีจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กันโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญ 4 ส่วนดังต่อไปนี้

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Aim and specific objectives)
2. เนื้อหาสาระของหลักสูตร (Content)
3. กิจกรรมและรูปแบบการเรียนการสอน (Learning and teaching implies)
4. การวัดประเมินผล (Evaluation)

นอกจากองค์ประกอบ 4 ส่วนนี้แล้ว บุญชม ศรีสะอาด ได้เสนอว่าหลักสูตรอาจเพิ่มองค์ประกอบอื่นเข้าไปก็ได้เช่น (บุญชม ศรีสะอาด, 2546 : 12)

1. หลักการ คือ ทิศทางหรือแนวทางซึ่งจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตร
2. โครงสร้างเป็นการกำหนดกลุ่มวิชาหรือรายวิชาต่าง ๆ ในหลักสูตร

3. มาตรฐานการเรียนรู้เป็นส่วนที่กำหนดขึ้นสำหรับเป็นเกณฑ์ในการกำหนดคุณภาพของผู้เรียนเมื่อเรียนจบหลักสูตร

4. การประกันคุณภาพของหลักสูตร

5. สื่อการจัดการเรียนรู้

อ้าง บัวศรี (2542 : 8-9) ได้สรุปองค์ประกอบหลักสูตรไว้ ดังนี้

1. เป้าประสงค์และนโยบายทางการศึกษา (Educational goals and policies) เป็นสิ่งที่รัฐต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในเรื่องเกี่ยวกับการศึกษา

2. จุดหมายของหลักสูตร (Curriculum aims) เป็นผลส่วนรวมที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากเรียนจบหลักสูตรแล้ว

3. รูปแบบและโครงสร้างหลักสูตร (Types and structures) เป็นลักษณะและแผนผังที่แสดงการแจกแจงรายละเอียดวิชาหรือกลุ่มวิชาหรือกลุ่มประสบการณ์

4. จุดประสงค์ของวิชา (Subject objectives) เป็นผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดแก่ผู้เรียนหลังจากที่ได้เรียนวิชานั้นไปแล้ว

5. เนื้อหา (Content) เป็นสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ทักษะและความสามารถที่ต้องการให้เกิดขึ้น รวมทั้งประสบการณ์ที่ต้องการให้ได้รับ

6. จุดประสงค์ของการเรียนการสอน (Instructional objectives) เป็นการระบุถึงสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีทักษะและความสามารถหลังจากเรียนรู้เนื้อหาที่กำหนด

7. ยุทธศาสตร์การเรียนการสอน (Instructional strategies) เป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมอย่างมีหลักเกณฑ์ เพื่อให้บรรลุผลตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้

8. การประเมินผล (Evaluation) เป็นการประเมินผลการเรียนรู้เพื่อใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

9. วัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน (Curriculum materials and instructional media) เป็นเอกสารสิ่งพิมพ์ แผ่นฟิล์ม แถบวิดีทัศน์ และวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ รวมทั้งอุปกรณ์โสตทัศนศึกษา เทคโนโลยีทางการศึกษา ที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาคุณภาพการจัดการเรียนการสอน

สายหยุด ภูบุย (2555 : 8) ได้สรุปองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตร 4 อย่าง คือ

1. จุดมุ่งหมาย หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวังที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญ เพราะเป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษาแก่ผู้เรียน ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรม ตลอดจนใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

2. เนื้อหาสาระเมื่อกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรแล้วกิจกรรมขั้นต่อไปคือ การเลือกเนื้อหา ประสบการณ์การเรียนรู้ต่าง ๆ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์ การเรียงลำดับเนื้อหาสาระ พร้อมทั้งการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ คู่มือครู เอกสารหลักสูตร แผนการสอน แนวการสอน และแบบเรียน เป็นต้น การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและสิ่งแวดล้อม เช่น การจัดโต๊ะ เก้าอี้ ห้องเรียน วัสดุอุปกรณ์ในการเรียน จำนวนครูและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ การดำเนินการสอน เป็นกิจกรรมที่สำคัญที่สุดในขั้นการนำหลักสูตรไปใช้ เพราะหลักสูตรจะได้ผลหรือไม่ขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของครู ครูผู้สอนจะต้องมีความรู้ในด้านการถ่ายทอดเนื้อหา ความรู้ การวัดและประเมินผล จิตวิทยาการสอน ตลอดจนทั้งปรัชญาการศึกษาของแต่ละระดับ จึงจะทำให้การเรียนรู้ของผู้เรียนบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

4. การประเมินผลหลักสูตร การหาคำตอบว่า หลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดและอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้จะประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

Ralph Tyler (1949: 1) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่า มี 4 องค์ประกอบ คือ

1. จุดมุ่งหมาย
2. ประสบการณ์
3. วิธีการจัดประสบการณ์
4. วิธีการประเมิน

ทาบ (Taba, 1962 : 10) ได้ให้ความเห็นว่า หลักสูตรไม่ว่าจะมีรูปแบบอย่างไรจะมีองค์ประกอบอย่างน้อยที่สุด 4 อย่าง คือ

1. วัตถุประสงค์ทั่วไปและวัตถุประสงค์เฉพาะวิชา
2. เนื้อหาวิชา และจำนวนชั่วโมงสำหรับการสอนแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอน
4. วิธีการประเมินผล

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสรุปได้ว่า การออกแบบหลักสูตรหลักสูตรใดหลักสูตรหนึ่งต้องมีองค์ประกอบ 4 องค์ประกอบ คือ 1. วัตถุประสงค์ (Objective) 2. เนื้อหา (Subject Matter) 3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Experience of Learning) และ 4. การประเมินผล (Evaluation) และเพิ่มองค์ประกอบอื่น ๆ อีก ได้แก่ จุดมุ่งหมาย หลักการ โครงสร้าง มาตรฐานการเรียนรู้ การประกันคุณภาพของหลักสูตร และสื่อการเรียน ดังกล่าวตามลำดับ สำหรับหลักสูตรที่สมบูรณ์นั้น จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ โดยเฉพาะวัตถุประสงค์เป็นองค์ประกอบที่บ่งบอกถึงทิศทางหรือเป้าหมายในการพัฒนา หากขาดเนื้อหาก็จะกำหนดไม่ได้ว่าจะสอนอะไร ซึ่งจะเชื่อมโยงไปถึงว่าจะสอนอย่างไร (กิจกรรมการเรียนการสอน) เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ และจะรู้ได้อย่างไรว่า ผู้เรียนได้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรนั้น (การประเมินผล) ก็ขาดไม่ได้เหมือนกัน

1.5 ประโยชน์ของหลักสูตร

1. หลักสูตรทำหน้าที่เป็นแผนแม่บทที่กำหนดเนื้อหา เป้าหมาย และแนวทางการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ครูสามารถจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีทิศทางและบรรลุเป้าหมาย
2. หลักสูตรช่วยกำหนดมาตรฐานการเรียนรู้ร่วมกันในระดับชาติ เพื่อให้เกิดความเท่าเทียมทางการศึกษาและเป็นเกณฑ์ในการประเมินคุณภาพ
3. หลักสูตรที่ได้ออกแบบเพื่อพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา ร่างกาย อารมณ์ และสังคม ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่เหมาะสมต่อการใช้ชีวิต
4. เนื้อหาและทักษะในหลักสูตรถูกปรับให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม ความต้องการแรงงาน และแนวโน้มการพัฒนาในอนาคต
5. หลักสูตรสามารถบูรณาการองค์ความรู้ท้องถิ่น วัฒนธรรม และค่านิยมของชุมชน เพื่อสร้างความภาคภูมิใจและการอนุรักษ์รากเหง้าทางวัฒนธรรม
6. หลักสูตรกำหนดผลการเรียนรู้ (Learning Outcomes) และตัวชี้วัดที่ชัดเจน ทำให้การวัดและประเมินผลเป็นไปอย่างมีมาตรฐานและตรวจสอบได้
7. หลักสูตรที่ชัดเจนทำให้ครูและบุคลากรมีแนวทางพัฒนาความรู้ ทักษะ และจิตวิญญาณความเป็นครูอย่างต่อเนื่อง
8. หลักสูตรที่เปิดให้ชุมชนมีส่วนร่วม ช่วยขยายแหล่งเรียนรู้และสร้างความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับภาคส่วนต่าง ๆ ในสังคม
9. หลักสูตรเน้นการพัฒนาทักษะในศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์ การสื่อสาร การร่วมมือ และการใช้เทคโนโลยี เพื่อรับมือกับการเปลี่ยนแปลง
10. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และอุดมการณ์ของชาติ เพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพและมีจิตสำนึกต่อสังคม

1.6 พระพุทธศาสนากับการพัฒนาหลักสูตร

พระพุทธศาสนา ถือเป็นรากฐานของภูมิปัญญาของประเทศไทยที่ควรนำมาประยุกต์เป็นอย่างยิ่งต่อระบบการจัดการศึกษา ตั้งแต่การพัฒนาหลักสูตรซึ่งหลักสูตรจัดว่า เป็นพิมพ์เขียวการจัดการศึกษา ซึ่งลักษณะทั่วไปของพระพุทธศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องเชื่อมโยงกับการพิจารณาในฐานการพัฒนาหลักสูตร ในฐานะ 3 ข้อ ได้แก่ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2556: 34 -36)

1. ฐานะขององค์พระศาสดา ซึ่งเป็นผู้ค้นพบหลักความจริง และนำสิ่งที่ค้นพบมาสั่งสอน โดยถือว่าความจริงเป็นสิ่งที่มิอยู่ตามธรรมชาติแล้ว ความเข้าใจในฐานนี้จะประโยชน์ที่จะนำมาใช้ประยุกต์ต่อไป
2. หลักความจริงที่พระพุทธเจ้าทรงค้นพบและสั่งสอนสรุปได้ด้วยข้อความสั้นๆ ดังปรากฏในศิลาจารึกสมัยพระเจ้าอโศก ซึ่งพบในคราวเดียวกับพระธรรมจักรที่นครปฐม มีจารึกคาถา *เย ธมมา เหตุปภวา เตสํ เหตุํ ตถาคโต* คือ คาถาที่บอกหลักของพระพุทธศาสนาโดยย่อว่า *ธรรมเหล่าใดมีเหตุ*

เป็นแดนเกิด พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุเกิดของธรรมเหล่านั้น พร้อมทั้งความดับไปของธรรมเหล่านั้น ข้อนี้แสดงว่าพุทธธรรมก็คือหลักแห่งเหตุและผลนั่นเอง

3. ธรรมะที่มาเกี่ยวข้องกับตัวมนุษย์ ต้องเป็นการแก้ไขปัญหาของมนุษย์ด้วยวิธีการและสติปัญญาของมนุษย์เอง ไม่ใช่เกิดจากการดลบันดาลของพระผู้เป็นเจ้า

หลักธรรมที่จะนำมาประยุกต์ในการพัฒนาหลักสูตรมี 5 ข้อใหญ่ ๆ ประกอบด้วย

1. หลักอริยสัจ 4
2. หลักชั้น 5 หรือ เบญจชั้น
3. หลักปัจจุสมุปบาท
4. หลักไตรลักษณ์
5. หลักมัชฌิมาปฏิปทา = ไตรสิกขา = โอวาทปาฏิโมกข์ = มรรค 8

พอจะอธิบายแต่ละหลักธรรมโดยสังเขปดังนี้

หลักอริยสัจ คือหลักที่แสดงถึงสภาพของชีวิตมนุษย์ว่าเป็นอย่างไร พร้อมทั้งประโยชน์สูงสุดที่มนุษย์จะสามารถหาได้จากชีวิตนี้ ให้มนุษย์จัดการกับปัญหาของมนุษย์ด้วยหลักการและสติปัญญาของมนุษย์เอง ไม่เกี่ยวกับเรื่องอำนาจเหนือธรรมชาติใดๆ **ทุกข์** คือปัญหาของมนุษย์เอง **สมุทัย** คือเหตุเกิดของทุกข์ **นิโรธ** คือความดับทุกข์ **มรรค** คือข้อปฏิบัติให้ถึงความดับทุกข์ หลักนี้เป็นหลักสำคัญของพระพุทธศาสนา เป็นเรื่องปัญหาของมนุษย์และการแก้ปัญหามนุษย์ โดยมนุษย์เองทั้งสิ้น

หลักเบญจชั้น คือหลักที่แสดงถึงภาวะของชีวิตว่าเป็นสิ่งที่เกิดจากองค์ประกอบต่างๆ มาประชุมกันเข้า และมีความเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา สุดแต่ว่าองค์ประกอบเหล่านั้นจะแปรเปลี่ยนไปอย่างไร ตามความสัมพันธ์แห่งเหตุปัจจัย

หลักปัจจุสมุปบาท คือหลักแห่งเหตุและผล ที่แสดงกระบวนการแห่งความเปลี่ยนแปลงของชีวิต ตามกระแสความสัมพันธ์ของเหตุปัจจัย เหตุหมายถึงตัวการใหญ่ที่ทำให้สิ่งนั้นเกิดขึ้น ปัจจัยหมายถึงสิ่งแวดล้อมที่ช่วยหนุนให้เกิด เมื่อสิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดขึ้นมิใช่มีแต่เหตุอย่างเดียว ต้องมีปัจจัยด้วย ปัจจัยแวดล้อมนี้นับว่าเป็นสิ่งสำคัญมาก

หลักไตรลักษณ์ คือหลักที่มุ่งให้มนุษย์มองสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริง หลักนี้กล่าวถึงอนิจจัง ทุกขัง อนัตตา และนำมาใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางจริยธรรมเป็นอย่างมาก

หลักมัชฌิมาปฏิปทา คือหลักที่มุ่งให้มนุษย์เว้นจากการหมกมุ่นมัวเมาและการทรมานตัวเองให้ลำบาก โดยเว้นจากการประพฤติดีที่ตึงเกินไปหรือหย่อนเกินไป มรรคนั้นเป็นทางสายเดียวแต่ประกอบด้วยองค์ประกอบ 8 ส่วน ถ้าออกมาในรูปของการอบรมก็เป็นไตรสิกขา ซึ่งประกอบด้วยศีล สมาธิ และปัญญา

หลักไตรสิกขากับการพัฒนาหลักสูตร

หลักไตรสิกขา เป็นการกระบวนการศึกษาหรือฝึกอบรม ในจุดมุ่งหมายดังกล่าว ไตรสิกขา จึงต้องหล่อหลอมหลักธรรมทั้งหลาย เช่น หลักอริยสัจ 4 หลักขันธ 5 หรือ เบญจขันธ์ หลักปฏิจจสมุปบาท หลักไตรลักษณ์ หลักมัชฌิมาปฏิปทา และหลักภาวนา 4 เป็นต้น เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์อย่างเป็นองค์รวมในการนำไปสู่การพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อสร้างมนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งกาย (ศีล) จิต (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) โดยอาศัยกระบวนการองค์ประกอบทางสังคม และองค์ประกอบภายในบุคคล คือ 1) กัลยาณมิตร เป็นองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ สิ่งแวดล้อมทางสังคมที่ดี ครู ผู้อำนวยการ ชุมชน กรรมการสถานศึกษา และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียที่เป็นสัมมาทิฐิ ต่อการพัฒนาหลักสูตรอย่างแท้จริง 2) โยนิโสมนสิการ เป็นองค์ประกอบภายในซึ่งควบคุมไปกับองค์ประกอบภายนอก ได้แก่ การใช้ความคิดถูกวิธี คือ คิดสืบสาวให้ถึงต้นตอ ตามหลักความสัมพันธ์แห่งองค์ประกอบและเหตุปัจจัยต่างๆ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2556)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ในการพัฒนาหลักสูตรตามบริบทไทย สิ่งที่ขาดไม่ได้คือการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตร โดยมีหลักสูตรใหญ่ที่นำมาบูรณาการ เช่น หลักอริยสัจ 4 หลักขันธ 5 หรือ เบญจขันธ์ หลักปฏิจจสมุปบาท หลักไตรลักษณ์ และหลักมัชฌิมาปฏิปทา หลักภาวนา 4 เป็นต้น ทั้งนี้ ต้องอิงอาศัยสัมพันธ์กันภายใต้ระบบไตรสิกขาที่เป็นกระบวนการพัฒนาปัญญา เพื่อมาช่วยสนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรจนนำไปสู่เป้าหมายของการจัดการศึกษาที่แท้จริง คือ การพัฒนามนุษย์ให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์

1.7 บทสรุปท้ายบท

หลักสูตร คือ แผนงานหรือชุดประสบการณ์ที่ออกแบบมาเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่กำหนด การให้คำนิยามหลากหลายของนักการศึกษาชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรไม่ใช่แค่เนื้อหาที่เรียน แต่รวมถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้และผลลัพธ์ที่คาดหวัง

การแบ่งประเภทหลักสูตรแบ่งตามแหล่งกำหนด เช่น หลักสูตรระดับชาติที่กำหนดโดยรัฐบาล เพื่อสร้างมาตรฐานกลางทั่วประเทศ และหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ปรับใช้ตามสภาพชุมชน นอกจากนี้ยังแบ่งตามโครงสร้างเนื้อหา เช่น หลักสูตรรายวิชา (Subject-Centered) ที่เน้นเนื้อหาวิชาเฉพาะ และหลักสูตรบูรณาการ (Integrated Curriculum) ที่รวมเนื้อหาวิชาต่าง ๆ เพื่อเชื่อมโยงความรู้ให้ผู้เรียนเห็นภาพรวม และหลักสูตรที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง ส่วนการแบ่งตามความยืดหยุ่นมีทั้งหลักสูตรตายตัวและหลักสูตรยืดหยุ่น ที่ปรับเปลี่ยนได้ตามความเหมาะสม

องค์ประกอบหลักสูตรสำคัญ 4 ส่วนคือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนการสอน และการวัดประเมินผล ซึ่งต้องสัมพันธ์กันเพื่อให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ยังมีองค์ประกอบอื่น เช่น หลักการ โครงสร้าง มาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานคุณภาพ และสื่อการสอน ที่ช่วยทำให้หลักสูตรสมบูรณ์และนำไปใช้ได้จริง

ประโยชน์ของหลักสูตรที่เด่นชัดคือการเป็นแผนแม่บทที่กำหนดเป้าหมายและแนวทางอย่างเป็นระบบ ช่วยสร้างมาตรฐานกลาง สนับสนุนการพัฒนาผู้เรียนทั้งสติปัญญา ร่างกายและอารมณ์ รวมถึงการบูรณาการความรู้ท้องถิ่นและการพัฒนาทักษะศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดเชิงวิพากษ์และการสื่อสาร

นอกจากนี้ ประเทศไทย มีรากฐานของพระพุทธศาสนาเป็นแก่นสำคัญ โดยในพระพุทธศาสนามีหลักธรรมที่สำคัญที่ควรนำมาพัฒนาหลักสูตรโดยการบูรณาการเข้ากับระบบการศึกษาตั้งแต่การพัฒนาสูตร แกะไขปรับปรุงหลักสูตรอย่างเป็นระบบและต่อเนื่องที่ควรยึดพุทธปรัชญาการศึกษา เป็นแกนหลักกับการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับศาสตร์สมัยใหม่

คำถามท้ายบท

1. จงนิยามหลักสูตร โดยอ้างอิงจาก ทฤษฎีสำคัญของนักการศึกษา พร้อมยกตัวอย่างประกอบเพื่อขยายความเข้าใจ
2. วิเคราะห์บทบาทและความสำคัญของหลักสูตร ในกระบวนการจัดการศึกษา พร้อมทั้งระบุถึงผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากการขาดแคลนหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ ต่อการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน
3. อภิปรายองค์ประกอบหลักของหลักสูตรปฐมวัย โดยเจาะลึกถึง ส่วนประกอบที่สำคัญและความสัมพันธ์เชิงโครงสร้างระหว่างกัน
4. จงวิเคราะห์เชิงลึกทฤษฎีหลักสูตรของ Ralph Tyler หรือ Hilda Taba โดยมุ่งเน้นว่าแนวคิดในการกำหนดวัตถุประสงค์ เนื้อหา วิธีการ และการประเมินผล มีอิทธิพลต่อกระบวนการออกแบบหลักสูตรอย่างไร
5. จงอธิบายหลักการพื้นฐานของหลักสูตรที่เน้น "ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" พร้อมทั้ง ยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในบริบทของสถานศึกษา

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา คุณารักษ์. (2527). **หลักสูตรและการพัฒนา**. นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ฉันท ชาติทอง. (2550). **การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น**. นครปฐม : เพชรเกษมการพิมพ์.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ**.
กรุงเทพฯ : อลีน เพรส.
- ชวลิต ชูกำแพง. (2551). **การพัฒนาหลักสูตร**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2557). **การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 2.
กรุงเทพฯ : วีพริ้นท์.
- อึ้ง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : พัฒนาศึกษา.
- นิรมล ศตวุฒิ. (2547, 16 มกราคม). **การพัฒนาหลักสูตรครูทำได้ไม่ใช่เรื่องยาก**.
วารสารการพัฒนาหลักสูตร. 1(1) : 53–56.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). **การพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประกาศิต อานุกาฬแสนยากร. (2548). **หลักสูตรและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. ศรีสะเกษ :
มหาวิทยาลัยราชภัฏศรีสะเกษ.
- ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒนสกุล. (2534). **หลักสูตรมัธยมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
มหาวิทยาลัย รามคำแหง.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2556). **ปรัชญาการศึกษาของไทย ภาค พุทธธรรม: แก่นนำ
การศึกษา (ภาคต้นของหนังสือ ปรัชญาการศึกษาของไทย)**.
https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/593
- พระมหาสายัณห์ เปมสีโล (วงสุนทร). (2564). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา หลักสูตร
และวิทยาการจัดการเรียนรู้**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- มารุต พัฒนาผล. (2562). **แนวคิดหลักการพัฒนหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตร
และการเรียนรู้.
- _____. (2567). **แนวคิดหลักการพัฒนหลักสูตร** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์
พับลิเคชั่น.

- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. (2532). **หลักสูตรสู่การสอน**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะศึกษาศาสตร์ วิทยาลัยเพชรบุรี.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ :
บริษัท อาร์ แอนด์ พรินท์ จำกัด.
- วินัย จันทรวงศ์. (2540). **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏ ฉะเชิงเทรา.
- สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและพัฒนาหลักสูตร**. เชียงใหม่ :
The Knowledge Center.
- สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). **หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศาสนา.
- สายหยุด ภูบุญ. (2555). **ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร**. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยราชภัฏ
มหาสารคาม.
- สุทธนู ศรีไสย. (2551). **การจัดการและวางแผนพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- สุนทร โคตรบรรเทา. (2553). **การพัฒนาหลักสูตรและการนำไปใช้**. กรุงเทพฯ : ปัญญาชน.
- สุวรรณา รัตนธรรมเมธี. (2554). **หลักสูตรและการจัดการ**. สุรินทร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.
- สัจด์ อุทรานันท์. (2535). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ
: มิตรสยาม

ภาษาอังกฤษ

- Beauchamp, G. A. (1981). **Curriculum theory**. 4th ed. Illinois : F.E. Peacock.
- Good, C.V. (1973). **Dictionary of Education**. New York : McGraw-Hill Book Co, Inc.
- Posner, G.L. (1992). **Analyzing the Curriculum**. Mc Graw-Hill. Inc.
- Saylor, J.G. W.M. and Arthur J. Lewis. (1981). **Curriculum Planning for
Better Teaching and learning**. 4th ed. New York : Holt, Rinehart and Winston.
- Taba, Hilda. (1962). **Curriculum Development : Theory and Practice**. New York :
Harcourt, Brace and World Inc.
- Tyler, Ralph W. (1949). **Basic Principle of Curriculum and Instruction**. Chicago : The
University of Chicago Press.

แผนบริหารประจำบทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 2.1 ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.2 จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร
 - 2.3 พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม
 - 2.4 พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง
 - 2.5 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ
 - 2.6 พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
 - 2.7 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์
 - 2.8 แนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21
 - 2.9 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร พร้อมวิเคราะห์ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรบนฐานหลักอริยสัจ โดยประยุกต์ใช้ความรู้เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้ เพื่อเชื่อมโยงข้อมูลพื้นฐานกับการออกแบบหลักสูตรได้

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. ระดมความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตร
2. ศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการพัฒนาหลักสูตร
3. อภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลพื้นฐานกับการพัฒนาหลักสูตร
4. จัดทำแผนผังความคิด (Mind Mapping) สรุปปัจจัยพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร
5. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 2 และสไลด์ประกอบการบรรยาย
2. แผนภาพและแผนผังความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร
3. คลิปวิดีโอและกรณีศึกษาทางการศึกษา
4. ข่าวสารและบทความร่วมสมัยเกี่ยวกับการศึกษาและเทคโนโลยี

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินการวิเคราะห์กรณีศึกษา
4. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
5. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 2

ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญในการจัดการศึกษา เนื่องจากหลักสูตรเปรียบเสมือนเครื่องมือและกรอบแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุตามเป้าหมายของการศึกษา ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน การพัฒนาหลักสูตรที่มีคุณภาพจึงไม่อาจดำเนินการโดยอาศัยเพียงความคิดเห็นหรือประสบการณ์ของผู้พัฒนาหลักสูตรเท่านั้น แต่จำเป็นต้องอาศัยข้อมูลพื้นฐานที่รอบด้านและเป็นระบบ เพื่อให้หลักสูตรสามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม ชุมชน และประเทศชาติได้อย่างเหมาะสม

นักวิชาการด้านหลักสูตรทั้งในประเทศและต่างประเทศต่างเห็นพ้องกันว่า การพัฒนาหลักสูตรควรตั้งอยู่บนพื้นฐานสำคัญหลายประการ ได้แก่ พื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา พื้นฐานทางจิตวิทยา พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง พื้นฐานทางเศรษฐกิจ พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี และพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ ซึ่งล้วนเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลของหลักสูตรทั้งสิ้น

บทนี้มุ่งศึกษาข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตรใน 8 ด้าน ได้แก่ (1) ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร (2) จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร (3) พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (4) พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง (5) พื้นฐานทางเศรษฐกิจ (6) พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (7) พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ และ (8) แนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 เพื่อให้ นักศึกษาวิชาชีพรูสามารถวิเคราะห์และประยุกต์ใช้ข้อมูลพื้นฐานเหล่านี้ในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1 ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร

2.1 ปรัชญาการศึกษากับการพัฒนาหลักสูตร

ปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นแนวคิดพื้นฐานที่ใช้กำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และประเทศชาติ การพัฒนาหลักสูตรมิได้เป็นเพียงการกำหนดเนื้อหาสาระหรือกิจกรรมการเรียนรู้เท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยความเข้าใจเกี่ยวกับคุณค่าของมนุษย์ เป้าหมายของการศึกษา และลักษณะของสังคมที่ต้องการพัฒนา ซึ่งล้วนเป็นประเด็นที่เกี่ยวข้องกับปรัชญาการศึกษา

นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องศึกษาปรัชญาการศึกษา เพื่อใช้เป็นกรอบในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คัดเลือกเนื้อหาสาระ ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ และกำหนดแนวทางการวัดและ

ประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

2.1.1 ความหมายของปรัชญาการศึกษา ปรัชญาการศึกษา (Educational Philosophy) หมายถึง แนวคิด ความเชื่อ และหลักการเกี่ยวกับการจัดการศึกษา ที่ใช้เป็นกรอบในการกำหนด จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ วิธีการจัดการเรียนรู้ และการประเมินผล เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตาม คุณลักษณะที่สังคมพึงประสงค์

คำว่า “ปรัชญา” หมายถึง การแสวงหาความจริง ความรู้ และคุณค่าของชีวิต ส่วน “การศึกษา” เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์ให้มีความรู้ ความสามารถ คุณธรรม และคุณลักษณะที่เหมาะสม ดังนั้น ปรัชญาการศึกษาจึงเป็นการนำแนวคิดทางปรัชญามาประยุกต์ใช้กับการศึกษา เพื่อตอบคำถามสำคัญว่า การศึกษาควรจัดขึ้นเพื่ออะไร ผู้เรียนควรเรียนรู้อะไร และควรจัดการเรียนรู้อย่างไร

Tyler (1949) อธิบายว่าปรัชญาการศึกษาเป็นพื้นฐานสำคัญในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ขณะที่ Ornstein และ Hunkins (2018) เห็นว่าปรัชญาการศึกษาเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เพราะช่วยกำหนดทิศทางและคุณลักษณะของผู้เรียนที่สังคมต้องการ

สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู การเข้าใจปรัชญาการศึกษาจะช่วยให้สามารถเลือกใช้แนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียน และสามารถออกแบบหลักสูตรหรือแผนการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.2 ความสำคัญของปรัชญาการศึกษาต่อการพัฒนาหลักสูตร ปรัชญาศึกษามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นกรอบแนวคิดที่ช่วยกำหนดทิศทางของการศึกษาในทุกองค์ประกอบ โดยมีความสำคัญ ดังนี้

1. เป็นพื้นฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เพื่อกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์

2. เป็นแนวทางในการคัดเลือกและจัดลำดับเนื้อหาสาระการเรียนรู้ ให้สอดคล้องกับเป้าหมายของการศึกษา

3. เป็นกรอบในการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเหมาะสม

4. ช่วยกำหนดบทบาทของครูและผู้เรียนในกระบวนการจัดการเรียนรู้

5. เป็นเกณฑ์ในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้

6. เป็นเครื่องมือในการพัฒนาสังคมผ่านการพัฒนาคนให้มีคุณภาพ

กล่าวได้ว่า หลักสูตรที่ดีจำเป็นต้องมีพื้นฐานทางปรัชญาที่ชัดเจน เพื่อให้ทุกองค์ประกอบของหลักสูตรมีความสอดคล้องและมุ่งไปสู่เป้าหมายเดียวกัน

2.1.3 ปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ ปรัชญาการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน ประกอบด้วย 5 แนวคิดสำคัญ ได้แก่

1) **สารัตถนิยม (Essentialism)** คือ มุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้พื้นฐานที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม โดยให้ความสำคัญกับระเบียบวินัย ความรับผิดชอบ และมาตรฐานทางวิชาการ

2) **นิรันตรนิยม (Perennialism)** คือ เชื่อว่าความจริงและคุณค่าบางประการเป็นสากลและคงอยู่ตลอดกาล การศึกษาจึงควรมุ่งพัฒนาสติปัญญา เหตุผล และการแสวงหาความจริง

3) **พิพัฒน์นิยม (Progressivism)** คือ ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดของ John Dewey โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่งเสริมการเรียนรู้จากประสบการณ์ การคิดวิเคราะห์ และการแก้ปัญหา

4) **ปฏิรูปนิยม (Reconstructionism)** คือ มองว่าการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาสังคมและแก้ไขปัญหาสังคม มุ่งสร้างพลเมืองที่มีจิตสาธารณะและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ

5) **อัตถิภาวนิยม (Existentialism)** คือ มีความเชื่อว่า บุคคลย่อมเป็นตัวของตัวเอง มีเสรีภาพและความรับผิดชอบต่อตัวเอง แต่ละคนสามารถกำหนดชีวิตของตนเองได้

ตารางที่ 1 สรุปลักษณะสำคัญของปรัชญาการศึกษา

ปรัชญา	เป้าหมาย	บทบาทครู	บทบาทผู้เรียน
สารัตถนิยม	พัฒนาความรู้พื้นฐาน	ผู้ถ่ายทอดความรู้	ผู้รับความรู้
นิรันตรนิยม	พัฒนาสติปัญญา	ผู้ชี้แนะ	ผู้ใช้เหตุผล
พิพัฒน์นิยม	พัฒนาศักยภาพรายบุคคล	ผู้อำนวยความสะดวก	ผู้สร้างความรู้
ปฏิรูปนิยม	พัฒนาสังคม	ผู้นำการเปลี่ยนแปลง	พลเมืองที่รับผิดชอบต่อสังคม
อัตถิภาวนิยม	พัฒนาตนเองให้มีความรับผิดชอบ	ผู้เลือกและตัดสินใจ	มุ่งรู้จักตัวเองเป็นสำคัญ

2.1.4 **ปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา** พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของการศึกษาไทยมาอย่างยาวนาน โดยมุ่งพัฒนามนุษย์อย่างสมดุลทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา และคุณธรรม หลักสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ได้แก่

- 1) **ไตรสิกขา** ประกอบด้วย ศีล สมาธิ และปัญญา เป็นกระบวนการพัฒนามนุษย์อย่างเป็นองค์รวม
- 2) **โยนิโสมนสิการ** การคิดอย่างแยบคาย มีเหตุผล และสามารถวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาได้อย่างถูกต้อง
- 3) **กัลยาณมิตร** ครูทำหน้าที่เป็นผู้ชี้แนะและส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านความรู้และคุณธรรม

หลักการดังกล่าวสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งสร้างคนเก่ง คนดี และมีความสุข

2.1.5 **อิทธิพลของปรัชญาการศึกษาต่อการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร** ปรัชญาการศึกษาที่มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรทุกด้าน ดังนี้

ตารางที่ 2 อิทธิพลต่อองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	อิทธิพลของปรัชญาการศึกษา
จุดมุ่งหมาย	กำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์
เนื้อหาสาระ	กำหนดขอบเขตและประเภทของความรู้
กิจกรรมการเรียนรู้	กำหนดวิธีการจัดการเรียนรู้
บทบาทครูและผู้เรียน	กำหนดความสัมพันธ์ในการเรียนรู้
การวัดและประเมินผล	กำหนดวิธีการและเกณฑ์การประเมิน

ตัวอย่างเช่น หากหลักสูตรยึดแนวคิดพิพัฒน์นิยม จะเน้นกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Active Learning การเรียนรู้โดยใช้โครงงาน และการประเมินตามสภาพจริง ขณะที่หลักสูตรที่ได้รับอิทธิพลจากสารัตถนิยมจะเน้นองค์ความรู้พื้นฐานและการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

2.1.6 กรณีศึกษาการประยุกต์ใช้ปรัชญาการศึกษาในการพัฒนาหลักสูตร กรณีศึกษาที่เห็นได้ชัดในประเทศไทย คือ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 และแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ หลักสูตรดังกล่าวสะท้อนการบูรณาการปรัชญาการศึกษาหลายแนวคิดเข้าด้วยกัน กล่าวคือ

สารัตถนิยม : เน้นองค์ความรู้พื้นฐานที่จำเป็น

นิรันตรนิยม : ส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผล

พิพัฒน์นิยม : เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญและการเรียนรู้จากประสบการณ์

ปฏิรูปนิยม : มุ่งสร้างพลเมืองที่มีความรับผิดชอบต่อสังคม

อัตถิภาวนิยม : มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามศักยภาพ มีการแสดงออกตามความถนัดและความสนใจ

พุทธปรัชญา : พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์

การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันจึงมิได้ยึดติดกับปรัชญาใดเพียงแนวคิดเดียว แต่เป็นการผสมผสานจุดเด่นของแต่ละแนวคิดเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในศตวรรษที่ 21

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เพราะช่วยกำหนดทิศทาง เป้าหมาย และแนวทางการจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม ปรัชญาการศึกษาที่สำคัญ ได้แก่ สารัตถนิยม นิรันตรนิยม พิพัฒน์นิยม ปฏิรูปนิยม อัตถิภาวนิยมและปรัชญาการศึกษาตามแนวพระพุทธศาสนา ซึ่งล้วนมีอิทธิพลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผลของหลักสูตร การศึกษาปรัชญาการศึกษาจึงเป็นพื้นฐานสำคัญสำหรับนักศึกษาวิชาชีพครูในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของผู้เรียนและการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต

2.2 จิตวิทยากับการพัฒนาหลักสูตร

จิตวิทยาเป็นศาสตร์ที่ศึกษาเกี่ยวกับพฤติกรรม กระบวนการคิด การเรียนรู้ และพัฒนาการของมนุษย์ ซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากหลักสูตรที่ดีต้องสอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ ความแตกต่างระหว่างบุคคล และพัฒนาการของผู้เรียนในแต่ละช่วงวัย การพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องอาศัยองค์ความรู้ทางจิตวิทยาเพื่อใช้เป็นพื้นฐานในการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดประเมินผลให้เหมาะสมกับศักยภาพของผู้เรียน โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่มุ่งเน้นการพัฒนาสมรรถนะ การคิดวิเคราะห์ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

2.2.1 ความหมายของจิตวิทยาการศึกษา (Educational Psychology) หมายถึง ศาสตร์ที่ศึกษาหลักการ แนวคิด และทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้ การสอน และพัฒนาการของผู้เรียน เพื่อนำมาใช้ในการปรับปรุงกระบวนการจัดการศึกษาให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจิตวิทยาการศึกษาเป็นศาสตร์ที่ช่วยให้ครูเข้าใจธรรมชาติของผู้เรียน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และแรงจูงใจในการเรียนรู้ (Good และ Brophy, 1990) นอกจากนี้ Woolfolk (2021) มองว่าจิตวิทยาการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการออกแบบการเรียนการสอนที่ตอบสนองต่อความต้องการและความแตกต่างของผู้เรียน

สำหรับวิชาชีพครู จิตวิทยาการศึกษาช่วยให้ครูสามารถวิเคราะห์พฤติกรรมผู้เรียน เข้าใจความแตกต่างระหว่างบุคคล และเลือกใช้วิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ละกลุ่มได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.2.2 ความสำคัญของจิตวิทยาต่อการพัฒนาหลักสูตร จิตวิทยามีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายด้าน ดังนี้

- 1) **ช่วยกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร** การศึกษาพัฒนาการและความต้องการของผู้เรียนช่วยให้สามารถกำหนดเป้าหมายการเรียนรู้ได้อย่างเหมาะสมกับวัยและศักยภาพของผู้เรียน
- 2) **ช่วยคัดเลือกเนื้อหาสาระการเรียนรู้** หลักสูตรควรจัดเนื้อหาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ
- 3) **ช่วยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้** องค์ความรู้ทางจิตวิทยาช่วยให้ครูสามารถเลือกวิธีการสอนและกิจกรรมที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
- 4) **ช่วยในการวัดและประเมินผล** การประเมินผลควรคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล และวัดผลได้ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะ
- 5) **ช่วยส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน** หลักสูตรที่อาศัยพื้นฐานทางจิตวิทยาจะพัฒนาผู้เรียนทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ สังคม และคุณธรรม

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า จิตวิทยาเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-Centered Curriculum) เพราะช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรเข้าใจธรรมชาติการเรียนรู้และ

พัฒนาการของผู้เรียน ล้วนมีอิทธิพลต่อการออกแบบหลักสูตรในปัจจุบัน การนำแนวคิดทางจิตวิทยามาประยุกต์ใช้จะช่วยให้หลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเต็มศักยภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมในศตวรรษที่ 21

2.3 พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม

สังคมและวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากการศึกษาเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในสังคมและได้รับอิทธิพลจากวิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ขนบธรรมเนียม ประเพณี และความต้องการของประชาชนในแต่ละยุคสมัย หลักสูตรจึงไม่สามารถแยกออกจากบริบททางสังคมและวัฒนธรรมได้ เพราะหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการถ่ายทอดองค์ความรู้ วัฒนธรรม และคุณค่าของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง

นักพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องศึกษาพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อให้สามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงของสังคม ตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน และส่งเสริมการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน (Ornstein & Hunkins, 2018)

2.3.1 ความหมายของพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม

พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม (Social and Cultural Foundations) หมายถึง องค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างทางสังคม วิถีชีวิต ค่านิยม ความเชื่อ ศาสนา ภาษา ขนบธรรมเนียม ประเพณี และวัฒนธรรมของประชาชน ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร ซึ่งหลักสูตรเป็นภาพสะท้อนของสังคม เพราะเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ ล้วนถูกกำหนดขึ้นจากความคาดหวังของสังคมในแต่ละช่วงเวลา (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 45) ดังนั้น พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชน

2.3.2 สังคมไทยในบริบทการเปลี่ยนแปลง

ปัจจุบันสังคมไทยกำลังเผชิญกับการเปลี่ยนแปลงในหลายมิติ ทั้งด้านเศรษฐกิจ เทคโนโลยี การเมือง และวัฒนธรรม อันเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ (Globalization) และการพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล การเปลี่ยนแปลงที่สำคัญ ได้แก่

1. การเข้าสู่สังคมดิจิทัล (Digital Society)
2. การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรสู่สังคมสูงวัย
3. ความหลากหลายทางวัฒนธรรมและชาติพันธุ์
4. การเปลี่ยนแปลงรูปแบบการทำงานในศตวรรษที่ 21
5. การขยายตัวของสื่อสังคมออนไลน์

ดังนั้น การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวส่งผลให้หลักสูตรต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็น เช่น การคิดวิเคราะห์ การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล การสื่อสารข้ามวัฒนธรรม และการเรียนรู้ตลอดชีวิต (กระทรวงศึกษาธิการ, 2565) เพื่อช่วยให้การทำความเข้าใจบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงจะช่วยให้สามารถออกแบบการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับสถานการณ์จริงและพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ

2.3.3 ความหลากหลายทางวัฒนธรรมกับการศึกษา

ประเทศไทยเป็นสังคมพหุวัฒนธรรม (Multicultural Society) ที่ประกอบด้วยประชาชนหลากหลายเชื้อชาติ ศาสนา ภาษา และวิถีชีวิต เช่น ไทยพุทธ ไทยมุสลิม ชาวไทยเชื้อสายจีน กลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง และชุมชนท้องถิ่นต่าง ๆ ความหลากหลายทางวัฒนธรรมมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษา เพราะช่วยส่งเสริมการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ เคารพความแตกต่าง และสร้างความเข้าใจระหว่างบุคคล ซึ่ง Banks (2019) ได้เสนอว่า การศึกษาในสังคมพหุวัฒนธรรมควรส่งเสริมให้ผู้เรียนเข้าใจความแตกต่างทางวัฒนธรรม ยอมรับความหลากหลาย และสามารถดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาหลักสูตรจึงควรส่งเสริมตามประเด็นดังนี้

- ส่งเสริมการเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลาย
- เคารพความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์
- ลดอคติและการเลือกปฏิบัติ
- พัฒนาทักษะการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย

2.3.4 ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับการพัฒนาหลักสูตร

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และประสบการณ์ที่สั่งสมและถ่ายทอดกันภายในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งสะท้อนอัตลักษณ์และวิถีชีวิตของท้องถิ่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้ส่งเสริมให้สถานศึกษานำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาบูรณาการในการจัดการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความภาคภูมิใจในชุมชนและสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

ตัวอย่างการบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นในหลักสูตร ได้แก่

- การศึกษาแหล่งประวัติศาสตร์ท้องถิ่น
- การเรียนรู้ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
- การศึกษาเศรษฐกิจชุมชน
- การเรียนรู้ภูมิปัญญาด้านเกษตรกรรม

ทั้งนี้ เพื่อการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ห้องเรียนช่วยให้การเรียนรู้มีความหมาย เชื่อมโยงกับชีวิตจริง และส่งเสริมการอนุรักษ์วัฒนธรรมไทย

2.3.5 หลักสูตรกับการสร้างพลเมืองในสังคมประชาธิปไตย

การศึกษามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระบอบประชาธิปไตย โดยหลักสูตรควรมุ่งส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรู้ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในกิจกรรมสาธารณะอย่างรับผิดชอบ ซึ่ง Dewey (1938) เห็นว่า การศึกษาเป็นกระบวนการสร้างประชาธิปไตยผ่านการเรียนรู้จากประสบการณ์และการมีส่วนร่วมในสังคม หลักสูตรที่ส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะไม่ว่าจะเป็นแค่การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ความรับผิดชอบต่อสังคม มีจิตสาธารณะ การใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และการมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนและประเทศ เพื่อช่วยพลเมืองประชาธิปไตยผ่านการเรียนรู้เกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง กฎหมาย สิทธิมนุษยชน และการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

2.3.6 การบูรณาการ Soft Power และทุนวัฒนธรรมในหลักสูตร

Soft Power หมายถึง อำนาจในการสร้างอิทธิพลผ่านวัฒนธรรม คุณค่า และความคิดสร้างสรรค์ โดยไม่ใช้การบังคับหรืออำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจ (Nye, 2004) ประเทศไทยมีทุนวัฒนธรรมที่หลากหลาย เช่น อาหารไทย มวยไทย ผ้าไทย ศิลปะการแสดง ประเพณีและเทศกาลท้องถิ่น ภูมิปัญญาพื้นบ้าน เป็นต้น ปัจจุบันนโยบายการศึกษาของไทยให้ความสำคัญกับการนำ Soft Power มาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน เพื่อสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจและส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นไทย ตัวอย่างการบูรณาการในหลักสูตร ได้แก่ การศึกษามรดกทางวัฒนธรรมไทย การเรียนรู้ผ่านแหล่งเรียนรู้ชุมชน การจัดโครงการเกี่ยวกับทุนวัฒนธรรมท้องถิ่น การสร้างนวัตกรรมจากภูมิปัญญาชุมชน ซึ่งเป็นการบูรณาการ Soft Power ในหลักสูตรจะช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของวัฒนธรรมไทย สามารถต่อยอดองค์ความรู้สู่การพัฒนาสังคมและเศรษฐกิจสร้างสรรค์ได้ในอนาคต

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากสังคมและวัฒนธรรมเป็นปัจจัยที่กำหนดเป้าหมายทางการศึกษา คุณลักษณะของผู้เรียน และเนื้อหาสาระการเรียนรู้ การเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย ความหลากหลายทางวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดการสร้างพลเมืองประชาธิปไตย และการส่งเสริม Soft Power ล้วนเป็นประเด็นสำคัญที่ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึง เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัย สอดคล้องกับบริบทของสังคม และสามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21

2.4 พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง

การเมืองและการปกครองเป็นหนึ่งในรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากการศึกษาเป็นกลไกสำคัญของรัฐในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ สร้างความเป็นพลเมือง และถ่ายทอดอุดมการณ์ทางสังคมสู่ประชาชน หลักสูตรในแต่ละประเทศจึงมักสะท้อนแนวคิดทางการเมือง เป้าหมายของรัฐ และทิศทางการพัฒนาประเทศในแต่ละยุคสมัย

ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาหลักสูตรได้รับอิทธิพลจากรัฐธรรมนูญ แผนการศึกษาแห่งชาติ ยุทธศาสตร์ชาติ และนโยบายทางการศึกษาของรัฐบาล ซึ่งล้วนมีบทบาทในการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนและเป้าหมายทางการศึกษา (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 52) ดังนั้น ผู้พัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างการเมือง การปกครอง และการศึกษา เพื่อให้สามารถออกแบบหลักสูตรที่สอดคล้องกับบริบทของประเทศและการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

2.4.1 ความหมายของพื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง

พื้นฐานทางการเมืองและการปกครอง (Political Foundations of Curriculum) หมายถึง แนวคิด อุดมการณ์ นโยบาย และโครงสร้างการปกครองของรัฐที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา การจัดระบบการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตร

ในสังคมประชาธิปไตย หลักสูตรมุ่งส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ความเสมอภาค สิทธิมนุษยชน และความรับผิดชอบต่อสังคม ขณะที่บางประเทศอาจใช้หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการสร้างเอกภาพทางความคิดหรืออุดมการณ์ของรัฐ

2.4.2 ความสำคัญของพื้นฐานทางการเมืองและการปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตร พื้นฐานทางการเมืองและการปกครองมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายประการ ได้แก่

1. กำหนดทิศทางและเป้าหมายทางการศึกษา รัฐเป็นผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาเพื่อพัฒนาประชาชนให้สอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศ
2. กำหนดคุณลักษณะของพลเมืองที่พึงประสงค์ หลักสูตรต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะที่เหมาะสมกับระบอบการปกครองของประเทศ
3. สร้างความมั่นคงและความเป็นเอกภาพของชาติ การศึกษาช่วยสร้างความรักชาติ ความภาคภูมิใจในความเป็นไทย และความเข้าใจในหน้าที่ของพลเมือง
4. ส่งเสริมประชาธิปไตยและการมีส่วนร่วมของประชาชน หลักสูตรช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล และการเคารพความคิดเห็นที่แตกต่าง
5. พัฒนาพลเมืองโลก (Global Citizen) ในยุคโลกาภิวัตน์ หลักสูตรต้องเตรียมผู้เรียนให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมโลกที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการเมือง

2.4.3 อิทธิพลของการเมืองและการปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตร การเมืองและการปกครองมีอิทธิพลต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ดังนี้

ตารางที่ 3 แสดงอิทธิพลของการเมืองและการปกครองต่อการพัฒนาหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	อิทธิพลทางการเมืองและการปกครอง
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	กำหนดคุณลักษณะของพลเมืองที่พึงประสงค์
เนื้อหาสาระ	บรรจุเนื้อหาเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง กฎหมาย และประชาธิปไตย
กิจกรรมการเรียนรู้	ส่งเสริมการมีส่วนร่วม การอภิปราย และการใช้เหตุผล
การวัดและประเมินผล	เน้นการประเมินความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะความเป็นพลเมือง

ตัวอย่างเช่น หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ได้กำหนดให้กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม มีสาระเกี่ยวกับหน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม การเมืองการปกครอง และการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

2.4.4 ตัวอย่างในบริบทประเทศไทย การพัฒนาหลักสูตรของไทยในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากนโยบายสำคัญของประเทศหลายประการ เช่น

1) **รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย** กำหนดสิทธิและหน้าที่ด้านการศึกษา รวมทั้งส่งเสริมการพัฒนาคนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีคุณธรรม และมีความรับผิดชอบต่อสังคม

2) **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579** มุ่งพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ มีสมรรถนะในการดำรงชีวิต และสามารถแข่งขันได้ในระดับสากล

3) **หลักสูตรฐานสมรรถนะ** มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านการคิดขั้นสูง การสื่อสาร การทำงานร่วมกับผู้อื่น และความเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง

4) **การส่งเสริมความเป็นพลเมืองประชาธิปไตย** สถานศึกษาส่งเสริมการเลือกตั้งสถานักเรียน กิจกรรมจิตอาสา และการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาทักษะประชาธิปไตยและภาวะผู้นำ

ทั้งนี้ การนำประเด็นทางการเมืองและการปกครองมาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะพลเมือง สามารถใช้เหตุผลในการตัดสินใจ และมีส่วนร่วมในการพัฒนาสังคมอย่างสร้างสรรค์

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นฐานทางการเมืองและการปกครองเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากการศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญของรัฐในการพัฒนาประชาชนและสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ การกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล ล้วนได้รับอิทธิพลจากแนวคิดทางการเมืองและนโยบายของประเทศ ในบริบทของประเทศไทย หลักสูตรมุ่งส่งเสริมการพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองประชาธิปไตยที่มีความรู้ คุณธรรม จิตสาธารณะ และสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างสันติ อันเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาในศตวรรษที่ 21

2.5 พื้นฐานทางเศรษฐกิจ

เศรษฐกิจเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากการศึกษาและเศรษฐกิจมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กล่าวคือ การศึกษาช่วยพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้มีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพ ขณะที่ระบบเศรษฐกิจเป็นตัวกำหนดความต้องการกำลังคนในแต่ละช่วงเวลา ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรจึงต้องคำนึงถึงบริบททางเศรษฐกิจของประเทศและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจโลก เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Ornstein & Hunkins, 2018)

ในศตวรรษที่ 21 การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจเกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี นวัตกรรม และการแข่งขันในระดับโลก ส่งผลให้การศึกษาต้องปรับตัวเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะที่สอดคล้องกับความต้องการของตลาดแรงงานและการพัฒนาประเทศ

2.5.1 ความหมายของพื้นฐานทางเศรษฐกิจ

พื้นฐานทางเศรษฐกิจ (Economic Foundations of Curriculum) หมายถึง สภาพเศรษฐกิจ แนวคิดทางเศรษฐศาสตร์ นโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจ และความต้องการกำลังคนของประเทศ ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และแนวทางการพัฒนาหลักสูตร ดังที่ วิชัย วงษ์ใหญ่ (2554 : 58) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องศึกษาความต้องการของสังคมและเศรษฐกิจ เพื่อให้สามารถผลิตกำลังคนที่มีคุณภาพและสอดคล้องกับการพัฒนาประเทศ ดังนั้น พื้นฐานทางเศรษฐกิจจึงเป็นข้อมูลสำคัญในการกำหนดเป้าหมายของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงาน

2.5.2 ความสำคัญของพื้นฐานทางเศรษฐกิจต่อการพัฒนาหลักสูตร พื้นฐานทางเศรษฐกิจมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายด้าน ดังนี้

- 1) **การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์** การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคนให้มีความรู้ความสามารถ และทักษะที่จำเป็นต่อการทำงานและการพัฒนาประเทศ
- 2) **การเตรียมกำลังคนสู่ตลาดแรงงาน** หลักสูตรต้องคำนึงถึงความต้องการของตลาดแรงงานในปัจจุบันและอนาคต เพื่อให้ผู้เรียนมีสมรรถนะที่สอดคล้องกับการประกอบอาชีพ
- 3) **การสร้างความสามารถในการแข่งขันของประเทศ** ประเทศที่มีระบบการศึกษาที่มีคุณภาพจะสามารถพัฒนากำลังคนที่มีศักยภาพและแข่งขันในระดับนานาชาติได้
- 4) **การส่งเสริมความรู้ทางการเงินและเศรษฐกิจ** หลักสูตรควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ด้านการวางแผนทางการเงิน การออม การลงทุน และการดำเนินชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

2.5.3 อิทธิพลของเศรษฐกิจต่อการพัฒนาหลักสูตร การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจส่งผลต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายมิติ ดังนี้

ตารางที่ 4 แสดงอิทธิพลของเศรษฐกิจต่อการพัฒนาหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	อิทธิพลทางเศรษฐกิจ
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะในการทำงานและการประกอบอาชีพ
เนื้อหาสาระ	เพิ่มความรู้ด้านเศรษฐกิจ การเงิน และผู้ประกอบการ
กิจกรรมการเรียนรู้	เน้นการปฏิบัติจริง การแก้ปัญหา และการสร้างนวัตกรรม
การประเมินผล	ประเมินสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงาน

ในปัจจุบัน หลักสูตรไทยให้ความสำคัญกับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล และการเป็นผู้ประกอบการ ซึ่งล้วนเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและความต้องการของตลาดแรงงานในยุคดิจิทัล (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

2.5.4 ตัวอย่างในบริบทประเทศไทย ประเทศไทยได้นำแนวคิดทางเศรษฐกิจมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะการส่งเสริมแนวคิด **ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานแก่ประชาชนไทยเพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำรงชีวิตอย่างสมดุลและยั่งยืน

หลักสูตรการศึกษาของไทยได้บูรณาการหลักเศรษฐกิจพอเพียงผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ต่าง ๆ เช่น

1. การจัดกิจกรรมโครงงานอาชีพ
2. การส่งเสริมการออมและการวางแผนการใช้จ่าย
3. การเรียนรู้เศรษฐกิจชุมชน
4. การศึกษาการจัดการทรัพยากรอย่างคุ้มค่า
5. การสร้างทักษะผู้ประกอบการ (Entrepreneurship)

นอกจากนี้ นโยบาย Thailand 4.0 และการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะยังมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีความคิดสร้างสรรค์ สามารถใช้นวัตกรรมและเทคโนโลยีในการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจ ซึ่งเป็นทักษะสำคัญของพลเมืองในศตวรรษที่ 21 สำหรับครูสังคมศึกษา การบูรณาการประเด็นทางเศรษฐกิจในการจัดการเรียนรู้จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจบทบาทของเศรษฐกิจในชีวิตประจำวัน มีความรู้ทางการเงิน และสามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นฐานทางเศรษฐกิจเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากมีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา การพัฒนากำลังคน และการเตรียมผู้เรียนสู่โลกการทำงานในอนาคต หลักสูตรจึงต้องสอดคล้องกับบริบททางเศรษฐกิจ ความต้องการของตลาดแรงงาน และการพัฒนาประเทศ ในบริบทของประเทศไทย การน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง การส่งเสริมทักษะอาชีพ และการพัฒนาสมรรถนะด้านนวัตกรรม ล้วนเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนา

หลักสูตรเพื่อสร้างพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถปรับตัวและดำรงชีวิตได้อย่างยั่งยืนในสังคมเศรษฐกิจยุคใหม่

2.6 พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ช่วยให้มนุษย์เข้าใจธรรมชาติและพัฒนานวัตกรรมเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิต ขณะที่เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างองค์ความรู้ การสื่อสาร และการเรียนรู้ การพัฒนาหลักสูตรจึงจำเป็นต้องคำนึงถึงความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ และสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกยุคดิจิทัล

ในปัจจุบัน โลกกำลังก้าวเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจฐานความรู้ (Knowledge-Based Economy) และสังคมดิจิทัล (Digital Society) ส่งผลให้การศึกษาต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นการถ่ายทอดความรู้ไปสู่การพัฒนาทักษะการคิด การแก้ปัญหา การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังนั้น พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรที่ตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกยุคใหม่ (Ornstein & Hunkins, 2018)

2.6.1 ความหมายของพื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี (Scientific and Technological Foundations of Curriculum) หมายถึง องค์ความรู้ หลักการ แนวคิด และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา การออกแบบหลักสูตร และการจัดการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้ โดยอาศัยการสังเกต การทดลอง และการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ ส่วนเทคโนโลยีเป็นการประยุกต์ใช้ความรู้ทางวิทยาศาสตร์เพื่อสร้างเครื่องมือ วิธีการ หรือระบบที่ช่วยแก้ปัญหาและอำนวยความสะดวกในการดำรงชีวิต โดยการพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องติดตามความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การศึกษาสามารถเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคต (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 63) ดังนั้น พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีจึงเป็นแหล่งข้อมูลสำคัญในการกำหนดเนื้อหาสาระ ทักษะ และสมรรถนะที่ผู้เรียนควรได้รับจากหลักสูตร

2.6.2 ความสำคัญของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาหลักสูตร วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายด้าน ดังนี้

- 1) ส่งเสริมการพัฒนาความรู้และนวัตกรรม องค์ความรู้ใหม่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วจากการวิจัยและพัฒนาทางวิทยาศาสตร์ หลักสูตรจึงต้องปรับปรุงเนื้อหาให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ
- 2) พัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ผู้เรียนจำเป็นต้องมีทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ

3) ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต เทคโนโลยีช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงแหล่งเรียนรู้ได้ทุกที่ทุกเวลา และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างต่อเนื่อง

4) เตรียมผู้เรียนสู่โลกการทำงานในอนาคต การเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีส่งผลต่อรูปแบบอาชีพและตลาดแรงงาน หลักสูตรจึงต้องพัฒนาสมรรถนะที่จำเป็นต่อการทำงานในยุคดิจิทัล

5) ยกระดับคุณภาพการจัดการศึกษา เทคโนโลยีช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล และการบริหารจัดการศึกษา

2.6.3 อิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาหลักสูตร ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีส่งผลต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ดังนี้ ตารางที่ 5 แสดงอิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่อการพัฒนาหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	อิทธิพลของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
จุดมุ่งหมาย	พัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะด้านดิจิทัลและนวัตกรรม
เนื้อหาสาระ	เพิ่มองค์ความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และดิจิทัล
กิจกรรมการเรียนรู้	ใช้เทคโนโลยีสนับสนุนการเรียนรู้แบบ Active Learning
สื่อการเรียนรู้	ใช้สื่อดิจิทัลและแพลตฟอร์มออนไลน์
การประเมินผล	ใช้ระบบดิจิทัลและการประเมินตามสภาพจริง

ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรต้องพิจารณาความต้องการของสังคมและความก้าวหน้าขององค์ความรู้ควบคู่กัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ในชีวิตจริงได้อย่างมีประสิทธิภาพ (Tyler, 1949)

2.6.4 เทคโนโลยีดิจิทัลกับการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 เทคโนโลยีดิจิทัลได้เข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะหลังสถานการณ์การแพร่ระบาดของโรคโควิด-19 ซึ่งทำให้เกิดการเรียนรู้ในรูปแบบออนไลน์และการใช้เทคโนโลยีในการจัดการศึกษาอย่างแพร่หลาย เทคโนโลยีดิจิทัลที่มีบทบาทต่อการศึกษา ได้แก่

1. ระบบบริหารจัดการการเรียนรู้ (Learning Management System: LMS)
2. สื่อการเรียนรู้ออนไลน์
3. ห้องเรียนเสมือนจริง (Virtual Classroom)
4. ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI)
5. เทคโนโลยีความจริงเสมือน (Virtual Reality: VR)
6. เทคโนโลยีความจริงเสริม (Augmented Reality: AR)

การใช้เทคโนโลยีดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนสามารถเข้าถึงองค์ความรู้ได้อย่างกว้างขวาง ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง และเพิ่มโอกาสทางการศึกษาให้แก่ผู้เรียนทุกกลุ่ม สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู การใช้เทคโนโลยีดิจิทัลสามารถประยุกต์ใช้ในการเรียนรู้ผ่านแผนที่ดิจิทัล ฐานข้อมูลทางประวัติศาสตร์ พิพิธภัณฑ์เสมือนจริง และแหล่งเรียนรู้ออนไลน์ที่เกี่ยวข้องกับสังคมและวัฒนธรรม

2.6.5 การประยุกต์ใช้วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีในการพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันได้นำวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาใช้ในหลายด้าน ดังนี้

1) **การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ** เน้นการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติจริง การคิดวิเคราะห์ และการใช้เทคโนโลยีเพื่อแก้ปัญหา

2) **การใช้ข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาหลักสูตร** การวิเคราะห์ข้อมูลทางการศึกษาและข้อมูลความต้องการของตลาดแรงงานช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความทันสมัยและตอบสนองต่อความต้องการของสังคม

3) **การส่งเสริมทักษะดิจิทัล (Digital Literacy)** หลักสูตรควรพัฒนาผู้เรียนให้สามารถใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ปลอดภัย และมีจริยธรรม

4) **การพัฒนาวัตกรรมการเรียนรู้** การใช้สื่อดิจิทัล เกมการศึกษา ปัญญาประดิษฐ์ และแพลตฟอร์มออนไลน์ ช่วยเพิ่มประสิทธิภาพในการจัดการเรียนรู้

5) **การสร้างพลเมืองดิจิทัล (Digital Citizenship)** ผู้เรียนควรมีความรู้ ความรับผิดชอบ และจริยธรรมในการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ รวมถึงสามารถรับมือกับข่าวสารและข้อมูลในยุคดิจิทัลได้อย่างเหมาะสม

ตัวอย่างในบริบทประเทศไทย ประเทศไทยได้ให้ความสำคัญกับการพัฒนาวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และนวัตกรรมผ่านนโยบายสำคัญ เช่น

- ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี
- นโยบาย Thailand 4.0
- แผนพัฒนาดิจิทัลเพื่อเศรษฐกิจและสังคม
- หลักสูตรฐานสมรรถนะ
- การส่งเสริม Coding และ Digital Literacy ในสถานศึกษา

นอกจากนี้ กระทรวงศึกษาธิการยังส่งเสริมการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการจัดการเรียนรู้ การพัฒนาสื่อการสอน และการยกระดับสมรรถนะดิจิทัลของครูและผู้เรียน เพื่อเตรียมความพร้อมสู่สังคมแห่งการเรียนรู้ในอนาคต

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นฐานทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 เนื่องจากมีอิทธิพลต่อการกำหนดเป้าหมายทางการศึกษา เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดประเมินผล ความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีช่วยส่งเสริมการสร้างนวัตกรรม การพัฒนาทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 และการเรียนรู้ตลอดชีวิต การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันจึงต้องบูรณาการเทคโนโลยีดิจิทัล และแนวคิดการเป็นพลเมืองดิจิทัล เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมสำหรับการดำรงชีวิตและการทำงานในโลกอนาคตอย่างมีประสิทธิภาพ

2.7 พื้นฐานทางประวัติศาสตร์

ประวัติศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลที่สะท้อนวิวัฒนาการของสังคม วัฒนธรรม การเมือง เศรษฐกิจ และการศึกษาในอดีต การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรเข้าใจความเป็นมาของการจัดการศึกษา แนวคิดทางการศึกษา และบทเรียนจากการเปลี่ยนแปลงในแต่ละยุคสมัย ซึ่งสามารถนำมาใช้ในการกำหนดทิศทางและพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมปัจจุบันและอนาคต ซึ่ง Tyler (1949) ได้กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรควรอาศัยข้อมูลจากหลายแหล่งประกอบกัน ทั้งผู้เรียน สังคม และองค์ความรู้ทางวิชาการ โดยประวัติศาสตร์เป็นแหล่งข้อมูลสำคัญที่ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของสังคมและการศึกษา ขณะที่ Taba (1962) เห็นว่าการศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถวิเคราะห์แนวโน้มและกำหนดทิศทางการศึกษาได้อย่างเหมาะสม สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู การศึกษาพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ไม่เพียงช่วยให้เข้าใจพัฒนาการของหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังช่วยให้สามารถเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน และนำบทเรียนจากประวัติศาสตร์มาประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

2.7.1 ความหมายของพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ (Historical Foundations of Curriculum) หมายถึง เหตุการณ์ แนวคิด พัฒนาการ และประสบการณ์ทางการศึกษาที่เกิดขึ้นในอดีต ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดแนวทางและการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน วิษย์ใหญ่ (2554 : 67) เห็นว่า การศึกษาประวัติศาสตร์ช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรมองเห็นแนวโน้มของการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษา และสามารถนำบทเรียนจากอดีตมาปรับใช้กับการศึกษาในอนาคตได้ ดังนั้น พื้นฐานทางประวัติศาสตร์จึงเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความต่อเนื่อง สอดคล้องกับบริบทของสังคม และสามารถตอบสนองต่อความต้องการของประเทศได้อย่างเหมาะสม

2.7.2 ความสำคัญของพื้นฐานทางประวัติศาสตร์ต่อการพัฒนาหลักสูตร พื้นฐานทางประวัติศาสตร์มีความสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรในหลายด้าน ดังนี้

- 1) **ช่วยให้เข้าใจพัฒนาการทางการศึกษา** การศึกษาประวัติศาสตร์การศึกษาช่วยให้ทราบถึงแนวคิด เป้าหมาย และรูปแบบการจัดการศึกษาที่เกิดขึ้นในแต่ละยุคสมัย อันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน
- 2) **เป็นแหล่งเรียนรู้จากประสบการณ์ในอดีต** การวิเคราะห์ความสำเร็จและข้อจำกัดของหลักสูตรในอดีต ช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น
- 3) **ส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์และวัฒนธรรมของชาติ** หลักสูตรมีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดมรดกทางวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์ และคุณค่าของสังคมจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่อีกรุ่นหนึ่ง
- 4) **ช่วยกำหนดทิศทางการศึกษาในอนาคต** การเข้าใจความเปลี่ยนแปลงในอดีตช่วยให้สามารถคาดการณ์แนวโน้มและเตรียมความพร้อมสำหรับการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้

2.7.3 อิทธิพลของประวัติศาสตร์ต่อการพัฒนาหลักสูตร ประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ดังนี้

ตารางที่ 6 แสดงอิทธิพลของประวัติศาสตร์ต่อการพัฒนาหลักสูตร

องค์ประกอบของหลักสูตร	อิทธิพลทางประวัติศาสตร์
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร	สะท้อนค่านิยมและอุดมการณ์ของสังคมในแต่ละยุค
เนื้อหาสาระ	ถ่ายทอดความรู้ เหตุการณ์ และมรดกทางวัฒนธรรม
กิจกรรมการเรียนรู้	ส่งเสริมการศึกษาพื้นฐาน การวิเคราะห์ และการคิดเชิงประวัติศาสตร์
การวัดและประเมินผล	ประเมินความรู้ ความเข้าใจ และการเชื่อมโยงเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์

ดังนั้น ประวัติศาสตร์จะมีผลต่อการพัฒนาหลักสูตร เนื่องด้วยการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การใช้เหตุผล และการตระหนักถึงคุณค่าของความเป็นชาติและความเป็นพลเมือง

2.7.4 ตัวอย่างในบริบทประเทศไทย การพัฒนาหลักสูตรของประเทศไทยได้รับอิทธิพลจากบริบททางประวัติศาสตร์อย่างต่อเนื่อง ตัวอย่างที่สำคัญ ได้แก่

1) **การส่งเสริมความเป็นไทยและความรักชาติ** หลักสูตรการศึกษาของไทยได้กำหนดเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชาติไทย พระมหากษัตริย์ไทย และสถาบันสำคัญของชาติ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจในความเป็นไทยและความตระหนักในบทบาทของตนเองต่อประเทศชาติ

2) **การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม** หลักสูตรส่งเสริมให้ผู้เรียนศึกษาและเห็นคุณค่าของศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น และประเพณีไทย เพื่อรักษาอัตลักษณ์ของชาติท่ามกลางกระแสโลกาภิวัตน์

3) **การพัฒนาทักษะการคิดเชิงประวัติศาสตร์** การเรียนรู้ประวัติศาสตร์ในปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นการจดจำข้อมูลเพียงอย่างเดียว แต่ส่งเสริมการวิเคราะห์หลักฐาน การตีความเหตุการณ์ และการเชื่อมโยงอดีตกับปัจจุบัน

4) **การจัดการเรียนรู้จากแหล่งเรียนรู้ทางประวัติศาสตร์** ครูสามารถนำแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น วัด โบราณสถาน พิพิธภัณฑ์ และแหล่งมรดกทางวัฒนธรรม มาใช้ในการจัดการเรียนรู้เพื่อสร้างประสบการณ์ตรงและส่งเสริมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า พื้นฐานทางประวัติศาสตร์เป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากช่วยให้เข้าใจพัฒนาการทางการศึกษา บริบททางสังคม และบทเรียนจากอดีตที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาการศึกษาในปัจจุบัน ประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการกำหนดจุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ และกิจกรรมการเรียนรู้ของหลักสูตร โดยเฉพาะการส่งเสริมอัตลักษณ์ความเป็นชาติ การอนุรักษ์วัฒนธรรม และการพัฒนาทักษะการคิดเชิงประวัติศาสตร์ ในบริบทของประเทศไทย การพัฒนาหลักสูตรจึงควรใช้ประวัติศาสตร์เป็นฐานในการสร้างผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีความรู้ เข้าใจรากเหง้าของสังคม

มีความภาคภูมิใจในอัตลักษณ์ของตนเอง และสามารถนำบทเรียนจากอดีตมาใช้ในการดำรงชีวิตและพัฒนาสังคมในอนาคตได้อย่างเหมาะสม

2.8 แนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

ศตวรรษที่ 21 เป็นยุคแห่งการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี และวิถีชีวิตของมนุษย์ ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) และการเชื่อมโยงของสังคมโลก ส่งผลให้ระบบการศึกษาต้องปรับตัวอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันจึงไม่สามารถมุ่งเน้นเพียงการถ่ายทอดองค์ความรู้ แต่ต้องพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะในการคิด วิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ดังที่ สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2565) ระบุว่า การพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งสร้างผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตในโลกอนาคต พร้อมทั้งสามารถปรับตัวต่อความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างรวดเร็วและซับซ้อน

2.8.1 โลก VUCA และ BANI ในอดีต นักวิชาการใช้แนวคิด VUCA World เพื่ออธิบายลักษณะของโลกยุคใหม่ ซึ่งประกอบด้วย

V (Volatility) ความผันผวน

U (Uncertainty) ความไม่แน่นอน

C (Complexity) ความซับซ้อน

A (Ambiguity) ความคลุมเครือ

ต่อมาได้มีการเสนอแนวคิด BANI World เพื่ออธิบายสถานการณ์โลกในปัจจุบันที่มีความซับซ้อนมากยิ่งขึ้น ได้แก่

B (Brittle) เปราะบาง

A (Anxious) เต็มไปด้วยความวิตกกังวล

N (Nonlinear) ไม่เป็นเส้นตรง

I (Incomprehensible) ยากต่อความเข้าใจ

โลกในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้การศึกษาต้องเปลี่ยนบทบาทจากการสอนความรู้สำเร็จรูปไปสู่การพัฒนาความสามารถในการปรับตัว การคิดอย่างมีวิจารณญาณ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

เพราะฉะนั้น การพัฒนาหลักสูตรจึงต้องเชื่อมโยงกับสถานการณ์จริง เช่น การเปลี่ยนแปลงสภาพภูมิอากาศ ความขัดแย้งระหว่างประเทศ ปัญหาเศรษฐกิจดิจิทัล และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เพื่อพัฒนาทักษะการวิเคราะห์และการตัดสินใจของผู้เรียน

2.8.2 หลักสูตรฐานสมรรถนะ แนวโน้มสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบัน คือ การเปลี่ยนจากหลักสูตรที่เน้นเนื้อหา (Content-Based Curriculum) ไปสู่ หลักสูตรฐานสมรรถนะ

(Competency-Based Curriculum) โดย สมรรถนะ เป็นความสามารถในการประยุกต์ใช้ความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติงานหรือแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา, 2565) หลักสูตรฐานสมรรถนะมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้สามารถนำความรู้ไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน โดยเน้นสมรรถนะที่สำคัญประกอบด้วย 1. การคิดขั้นสูง (Higher-order Thinking) 2. การสื่อสาร 3. การทำงานร่วมกับผู้อื่น 4. การจัดการตนเอง 5. การเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง และ 6. การใช้เทคโนโลยีดิจิทัล

2.8.3 ทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 การพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาทักษะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในอนาคต โดย Partnership for 21st Century Learning (P21) ได้เสนอกรอบทักษะสำคัญ ได้แก่

1) **ทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills)** การคิดสร้างสรรค์ (Creativity), การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking), การสื่อสาร (Communication), การทำงานร่วมกัน (Collaboration)

2) **ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี** การรู้เท่าทันข้อมูลข่าวสาร, การรู้เท่าทันสื่อ, การรู้เท่าทันดิจิทัล

3) **ทักษะชีวิตและอาชีพ** ความรับผิดชอบ, ภาวะผู้นำ, ความยืดหยุ่น, การปรับตัว, การทำงานร่วมกับผู้อื่น

ทักษะดังกล่าวควรถูกบูรณาการอยู่ในทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ เพื่อช่วยพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และความเป็นพลเมืองได้อย่างชัดเจน

2.8.4 AI กับการพัฒนาหลักสูตร ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อการศึกษาและการพัฒนาหลักสูตรในระดับโลก AI สามารถช่วยสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ การวิเคราะห์ข้อมูลผู้เรียน การสร้างสื่อการสอน และการประเมินผลได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ตัวอย่างการใช้ AI ทางการศึกษา ได้แก่

1. ผู้ช่วยการเรียนรู้เสมือน (AI Tutor)
2. ระบบสร้างแบบฝึกหัดอัตโนมัติ
3. ระบบวิเคราะห์ผลการเรียนรู้
4. การสร้างสื่อการสอนด้วย Generative AI
5. การออกแบบบทเรียนเฉพาะบุคคล (Personalized Learning)

อย่างไรก็ตาม การใช้ AI ในการศึกษายังมีประเด็นที่ต้องพิจารณา เช่น

- ความถูกต้องของข้อมูล
- จริยธรรมในการใช้ AI
- ลิขสิทธิ์และทรัพย์สินทางปัญญา

- การคุ้มครองข้อมูลส่วนบุคคล
- การพึ่งพาเทคโนโลยีมากเกินไป

UNESCO (2023) เสนอว่า ครูควรใช้ AI เป็นเครื่องมือสนับสนุนการเรียนรู้ ไม่ใช่ทดแทนกระบวนการคิดของผู้เรียน โดยต้องส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และการใช้วิจารณญาณควบคู่กัน สำหรับครูสังคมศึกษา AI สามารถนำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคม สร้างสื่อการเรียนรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ และหน้าที่พลเมือง รวมทั้งช่วยออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายและทันสมัย

2.8.5 ความท้าทายของครูในอนาคต การเปลี่ยนแปลงของโลกในศตวรรษที่ 21 ทำให้บทบาทของครูเปลี่ยนแปลงจาก “ผู้ถ่ายทอดความรู้” ไปสู่ “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” (Facilitator of Learning) ความท้าทายสำคัญของครูในอนาคต ได้แก่

- 1) **การปรับตัวต่อเทคโนโลยีดิจิทัล** ครูต้องมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีและนวัตกรรมทางการศึกษาอย่างเหมาะสม
- 2) **การจัดการเรียนรู้ในยุค AI** ครูต้องออกแบบการเรียนรู้ที่ส่งเสริมการคิดวิเคราะห์และความคิดสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นสิ่งที่ AI ไม่สามารถทดแทนได้อย่างสมบูรณ์
- 3) **การพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน** ครูต้องมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิต มากกว่าการมุ่งเน้นการท่องจำเนื้อหา
- 4) **การดูแลความแตกต่างระหว่างบุคคล** ผู้เรียนมีความแตกต่างทั้งด้านความสามารถ ความสนใจ และบริบททางสังคม ครูจึงต้องออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองความหลากหลายได้
- 5) **การสร้างพลเมืองโลกและพลเมืองดิจิทัล** ครูต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความรับผิดชอบต่อสังคม เคารพความแตกต่าง และสามารถใช้เทคโนโลยีอย่างมีจริยธรรม

สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู การเตรียมความพร้อมสู่การเป็นครูในอนาคตจึงต้องพัฒนาทั้งความรู้ทางวิชาการ ทักษะดิจิทัล ความสามารถในการออกแบบหลักสูตร และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการจัดการเรียนรู้อย่างสร้างสรรค์

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า แนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ได้รับอิทธิพลจากความเปลี่ยนแปลงของโลกยุค VUCA และ BANI ความก้าวหน้าของเทคโนโลยีดิจิทัล และการเกิดขึ้นของปัญญาประดิษฐ์ ส่งผลให้หลักสูตรต้องปรับเปลี่ยนจากการมุ่งเน้นเนื้อหาไปสู่การพัฒนาสมรรถนะและทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 โดยเฉพาะการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีอย่างสร้างสรรค์ ครูในอนาคตจึงต้องมีความพร้อมในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงออกแบบการเรียนรู้ที่ตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน และใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ

2.9 บทสรุปท้ายบท

ข้อมูลพื้นฐานของการพัฒนาหลักสูตร มุ่งศึกษาพื้นฐานสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดทิศทางและการพัฒนาหลักสูตรการศึกษา ประกอบด้วย พื้นฐานทางปรัชญาการศึกษา จิตวิทยาการศึกษา สังคมและวัฒนธรรม การเมืองและการปกครอง เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ประวัติศาสตร์ ตลอดจนแนวโน้มและความท้าทายของการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 ปรัชญาการศึกษาเป็นรากฐานสำคัญที่ช่วยกำหนดเป้าหมายและทิศทางของหลักสูตร ขณะที่จิตวิทยาการศึกษาเป็นพื้นฐานในการทำความเข้าใจพัฒนาการและธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน ส่วนพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรมช่วยให้หลักสูตรสอดคล้องกับบริบทของชุมชนและสังคม รวมถึงส่งเสริมการอนุรักษ์อัตลักษณ์และภูมิปัญญาท้องถิ่น

นอกจากนี้ การเมืองและการปกครองมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายและคุณลักษณะของพลเมืองที่พึงประสงค์ ส่วนเศรษฐกิจมีบทบาทในการกำหนดทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและการพัฒนาประเทศ ขณะที่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นแรงผลักดันสำคัญที่ทำให้หลักสูตรต้องปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกดิจิทัล ในด้านประวัติศาสตร์ การศึกษาพัฒนาการทางการศึกษาและบทเรียนจากอดีตช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความต่อเนื่องและเหมาะสมกับบริบทของสังคม ส่วนแนวโน้มการพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 เน้นการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ทักษะแห่งอนาคต การรู้เท่าทันดิจิทัล การใช้ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อย่างสร้างสรรค์ และการเตรียมความพร้อมสำหรับโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

สำหรับนักศึกษาวิชาชีพครู การเข้าใจพื้นฐานต่าง ๆ ของการพัฒนาหลักสูตรจะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ วิพากษ์ และออกแบบการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับบริบททางสังคม ความต้องการของผู้เรียน และทิศทางการพัฒนาประเทศ อันจะนำไปสู่การเป็นครูมืออาชีพที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในศตวรรษที่ 21 ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามท้ายบท

1. ให้นักศึกษาวิเคราะห์พื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร ตามหัวข้อต่อไปนี้

ประเด็นที่ 1 ปรัชญาการศึกษา

ประเด็นที่ 2 จิตวิทยาการศึกษา

ประเด็นที่ 3 สังคมและวัฒนธรรม

ประเด็นที่ 4 การเมืองและการปกครอง

ประเด็นที่ 5 เศรษฐกิจ

ประเด็นที่ 6 วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

ว่า แต่ละประเด็นที่เป็นพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตรส่งผลต่อ จุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการวัดและประเมินผลอย่างไรบ้าง (นำเสนอผลงานกลุ่มละ 10 นาที)

2. ในอนาคตอีก 10 การพัฒนาหลักสูตรควรเป็นไปในทิศทางไหน เพราะอะไร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560-2579**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2565). **แนวทางการขับเคลื่อนหลักสูตรฐานสมรรถนะ**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- ทิตินา แหมมณี. (2564). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. กรุงเทพมหานคร: ผลิธัมม์.
- พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. (2562). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพมหานคร: อาร์แอนด์พรีนซ์.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **กรอบสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สุรางค์ โค้วตระกูล. (2564). **จิตวิทยาการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Banks, J. A. (2019). **An Introduction to Multicultural Education** (6th ed.). New York: Pearson.
- Bruner, J. S. (1966). **Toward a Theory of Instruction**. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Cascio, J. (2020). **Facing the Age of Chaos**. Medium.
- Dewey, J. (1938). **Experience and Education**. New York: Macmillan.
- Good, T. L., & Brophy, J. E. (1990). **Educational Psychology: A Realistic Approach** (4th ed.). New York: Longman.

- Nye, J. S. (2004). **Soft Power: The Means to Success in World Politics**. New York: PublicAffairs.
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). **Curriculum: Foundations, Principles, and Issues** (7th ed.). Boston: Pearson.
- Partnership for 21st Century Learning (P21). (2019). **Framework for 21st Century Learning**. Washington, DC: P21.
- Piaget, J. (1972). **The Psychology of the Child**. New York: Basic Books.
- Schultz, T. W. (1961). **Investment in Human Capital**. *American Economic Review*, 51(1), 1–17.
- Skinner, B. F. (1953). **Science and Human Behavior**. New York: Macmillan.
- Taba, H. (1962). **Curriculum Development: Theory and Practice**. New York: Harcourt, Brace & World.
- Tyler, R. W. (1949). **Basic Principles of Curriculum and Instruction**. Chicago: The University of Chicago Press.
- UNESCO. (2021). **Reimagining Our Futures Together: A New Social Contract for Education**. Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2023). **Guidance for Generative AI in Education and Research**. Paris: UNESCO.
- Vygotsky, L. S. (1978). **Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes**. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Woolfolk, A. (2021). **Educational Psychology** (15th ed.). Boston: Pearson.
- World Economic Forum. (2023). **The Future of Jobs Report 2023**. Geneva: World Economic Forum.

แผนบริหารประจำบทที่ 3

การพัฒนาหลักสูตร

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

3.1 แนวคิด หลักการ และทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร

3.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

3.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

3.4 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

3.5 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

3.6 ขั้นตอนการพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

3.7 บทสรุปท้ายบท

คำถามท้ายบท

เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการ และความหมายของการพัฒนาหลักสูตร โดยประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีในการพัฒนาหลักสูตรไปใช้ในการ ออกแบบหลักสูตรสถานศึกษาและกำหนดสาระท้องถิ่นเชื่อมโยงพุทธปรัชญาได้

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. เปิดคลิปวิดีโอสถานศึกษาต้นแบบ แล้วสะท้อนและระดมความคิดเกี่ยวกับการพัฒนา หลักสูตรสถานศึกษาต้นแบบ

2. แบ่งกลุ่มสืบค้นและวิเคราะห์องค์ประกอบของหลักสูตร

3. ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาและกำหนดสาระท้องถิ่น

4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์

5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 3 พร้อมสไลด์ประกอบการบรรยาย

2. คลิปวิดีโอสถานศึกษาต้นแบบ

3. ผลงานนำเสนอองค์ประกอบสถานศึกษาแต่ละสัปดาห์แผนภาพ

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท

2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม

3. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ

4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 3

การพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่สำคัญยิ่งต่อการจัดการศึกษาของชาติ เนื่องจากสังคมและวิทยาการมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลักสูตรจึงจำเป็นต้องได้รับการปรับปรุงหรือพัฒนาให้มีความเหมาะสมและทันสมัย เพื่อให้สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของสังคมได้ ซึ่งมีนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ในมุมมองที่หลากหลาย ดังนี้

ทาบา (Taba, 1962) มองว่า การพัฒนาหลักสูตรคือ การเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงหลักสูตรเดิมให้ดีขึ้น ไม่ว่าจะเป็นในด้านการวางจุดมุ่งหมาย การจัดเนื้อหา การเรียนการสอน หรือการวัดผล เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายใหม่ที่วางไว้ นอกจากนี้ยังได้จำแนกความแตกต่างระหว่าง "การเปลี่ยนแปลง" ซึ่งหมายถึงการปรับทั้งระบบ กับ "การปรับปรุง" ที่เป็นการแก้ไขเพียงบางส่วน

โบแชมพ์ (Beauchamp, 1975) อธิบายว่าการพัฒนาหลักสูตรเป็น กระบวนการในการตัดสินใจว่าจะสอนอะไรในสถานศึกษา โดยมองได้ใน 3 สถานะ คือ 1) เป็นภารกิจหรือกระบวนการ 2) เป็นสาขาวิชาหนึ่งที่ต้องศึกษา และ 3) เป็นขอบข่ายของการปฏิบัติงาน

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander, 1974) ให้ความหมายว่า คือ การจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรอยู่ก่อน และอาจรวมถึงการสร้างเอกสารอื่น ๆ สำหรับนักเรียนด้วย

โอลิวา (Oliva, 1982) ให้ทัศนะว่า การพัฒนาหลักสูตรคือ กระบวนการที่ครอบคลุมการวางแผน การนำไปใช้ และการประเมินผล ซึ่งท้ายที่สุดจะนำไปสู่เอกสารหลักสูตร

สังัด อุทรานนท์ (2532) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ 2 ลักษณะ คือ 1) การทำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ขึ้น และ 2) การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐาน ซึ่งอาจรวมถึงการผลิตเอกสารประกอบสำหรับผู้เรียนด้วย

กาญจนา คุณารักษ์ (2540) นิยามว่า เป็น กระบวนการวางแผนจัดกิจกรรมการเรียนการสอนทุกประเภท เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ รวมถึงการวางแผนประเมินผลเพื่อตรวจสอบว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายหรือไม่ เพื่อนำไปพัฒนาต่อไป

กรมวิชาการ (2540) ได้ให้ความหมายในเชิงปฏิบัติว่า หมายถึง การปรับปรุงกิจกรรมการเรียนการสอน การปรับหรือเพิ่มเติมรายละเอียดเนื้อหา การจัดทำรายวิชาขึ้นใหม่ และการพัฒนาสื่อการเรียนการสอน

บรรพต สุวรรณประเสริฐ (2544) อธิบายว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้น หรือการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่ โดยรวมถึงการผลิตเอกสารสำหรับผู้เรียนด้วย

บุญชม ศรีสะอาด (2546) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ การสร้าง การปรับปรุง หรือการวางแผนหลักสูตร ในส่วนที่เกี่ยวกับเป้าประสงค์ รวมทั้งสื่อการเรียนที่นักเรียนใช้

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546) มองว่า เป็น กระบวนการหรือขั้นตอนของการตัดสินใจเลือกหาทางเลือกทางการเรียนการสอนที่เหมาะสม หรือการรวบรวมทางเลือกที่เหมาะสมต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเป็นระบบที่สามารถปฏิบัติได้

จากการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านข้างต้น สามารถสรุปได้ว่า การพัฒนาหลักสูตร คือ กระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีความหมายครอบคลุมทั้ง การปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้น และ การสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับ การดำเนินงานในทุกองค์ประกอบของหลักสูตร ตั้งแต่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การวางแผน การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้ ตลอดจน การประเมินผล ทั้งนี้เพื่อให้ได้หลักสูตรที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสอดคล้องกับสภาพสังคม เศรษฐกิจ และความก้าวหน้าทางวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงไปอย่างต่อเนื่อง

3.1 แนวคิด หลักการ และทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตร (Concepts, Principles, and Theories of Curriculum Development)

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต้องดำเนินงานอย่างเป็นระบบและอาศัยความร่วมมือจากหลายฝ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีคุณภาพ สามารถพัฒนาผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก กระบวนการดังกล่าวตั้งอยู่บนแนวคิด หลักการ และทฤษฎีที่สำคัญ ดังนี้

1. แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตร (Concepts of Curriculum Development) เป็นการมองภาพรวมของกระบวนการทั้งหมดอย่างเป็นระบบ โดยนักการศึกษาได้เสนอแนวทางไว้หลายประการ ดังนี้

1.1 แนวคิดเชิงกระบวนการอย่างเป็นระบบ: การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการทำงานที่เป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญที่สัมพันธ์กัน ตั้งแต่ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อวินิจฉัยปัญหาและความต้องการ การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ การเลือกและจัดเนื้อหา การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร ไปจนถึงการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

1.2 แนวคิดการมีส่วนร่วมและความร่วมมือ: การพัฒนาหลักสูตรจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ตั้งแต่ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้บริหาร ครูผู้สอน ไปจนถึงผู้เรียนและ

ชุมชน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างราบรื่นและได้หลักสูตรที่ตอบสนองความต้องการอย่างแท้จริง

1.3 แนวคิดความเป็นผู้นำและความเชี่ยวชาญ: กระบวนการนี้จำเป็นต้องมีผู้นำที่มีความเชี่ยวชาญและมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรเป็นหลักสูตร (Principles of Curriculum Development)

ซึ่งโอลิวา (Oliva) ได้เสนอหลักการ 10 ประการที่สำคัญ ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่ช่วยให้นักพัฒนาหลักสูตรเข้าใจธรรมชาติของกระบวนการและดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้และเป็นที่ปรารถนา เนื่องจากสังคมและองค์ความรู้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ หลักสูตรจึงต้องพัฒนาให้ทันสมัย

2. หลักสูตรเป็นผลผลิตของแต่ละช่วงเวลา หลักสูตรสะท้อนความเชื่อ ปรัชญา และความก้าวหน้าทางวิทยาการในยุคนั้น ๆ

3. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่เกิดขึ้นในช่วงแรกจะมีส่วนที่เกิดร่วมกันกับช่วงต่อมา การพัฒนาหลักสูตรมักไม่สิ้นสุดในทันที แต่เป็นกระบวนการที่ค่อยเป็นค่อยไปและอาจมีการเปลี่ยนแปลงซ้ำกันอยู่

4. การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นผลมาจากการเปลี่ยนแปลงในตัวบุคคล ความสำเร็จของการใช้หลักสูตรใหม่ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงความรู้ เจตคติ และทักษะของผู้ที่เกี่ยวข้อง เช่น นักเรียน ครู และผู้บริหาร เป็นต้น

5. การพัฒนาหลักสูตรเป็นงานกลุ่มที่ต้องอาศัยความร่วมมือ: ต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายกลุ่ม หลายระดับ เพื่อให้การเปลี่ยนแปลงประสบความสำเร็จ

6. การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการของการตัดสินใจ: เป็นการเลือกจากทางเลือกที่มีอยู่หลายทางเลือก ไม่ว่าจะเป็นด้านเนื้อหา วิธีการสอน หรือการจัดระบบ

7. การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการต่อเนื่อง: เป็นวัฏจักรที่ไม่มีวันสิ้นสุด เนื่องจากสังคมและความต้องการของผู้เรียนเปลี่ยนแปลงเสมอ

8. การพัฒนาหลักสูตรจะมีประสิทธิผลมากขึ้นถ้าพิจารณาอย่างครอบคลุม: ต้องมองภาพรวมของระบบทั้งหมด ไม่ใช่แค่การปรับแก้ส่วนใดส่วนหนึ่งโดยไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อส่วนอื่น

9. การพัฒนาหลักสูตรจะมีประสิทธิภาพมากขึ้นถ้าดำเนินการอย่างเป็นระบบ: การทำงานตามขั้นตอนและแบบแผนจะให้ผลดีกว่าการลองผิดลองถูก

10. การพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มจากหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้ว: โดยทั่วไปการพัฒนาหลักสูตรไม่ใช่การเริ่มต้นจากศูนย์ แต่เป็นการตรวจสอบและประเมินหลักสูตรเดิมเพื่อปรับปรุงแก้ไข

3.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร (Models of Curriculum Development)

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและต้องอาศัยการวางแผนอย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเห็นภาพรวมของกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างชัดเจน นักการศึกษาจึงได้สร้าง "รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร" (Curriculum Development Model) ขึ้นมา ซึ่งเปรียบเสมือนพิมพ์เขียว (Blue Print) ที่ใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน โดยรูปแบบเหล่านี้ได้มาจากแนวคิด ปรัชญา และทฤษฎีทางการศึกษาที่แตกต่างกันไปในแต่ละยุคสมัย

การเลือกจะใช้รูปแบบใดนั้น ควรต้องคำนึงถึงความเหมาะสมกับสถานการณ์ บริบท และสภาพความเป็นจริงของสังคมและผู้ใช้หลักสูตร ซึ่งในเอกสารเล่มนี้นำเสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่สำคัญโดยแบ่งตามแหล่งที่มาของแนวคิดเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดต่างประเทศ และรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทย ซึ่งจะได้อธิบายในแต่ละประเด็นดังนี้

1. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรจากแนวคิดต่างประเทศ

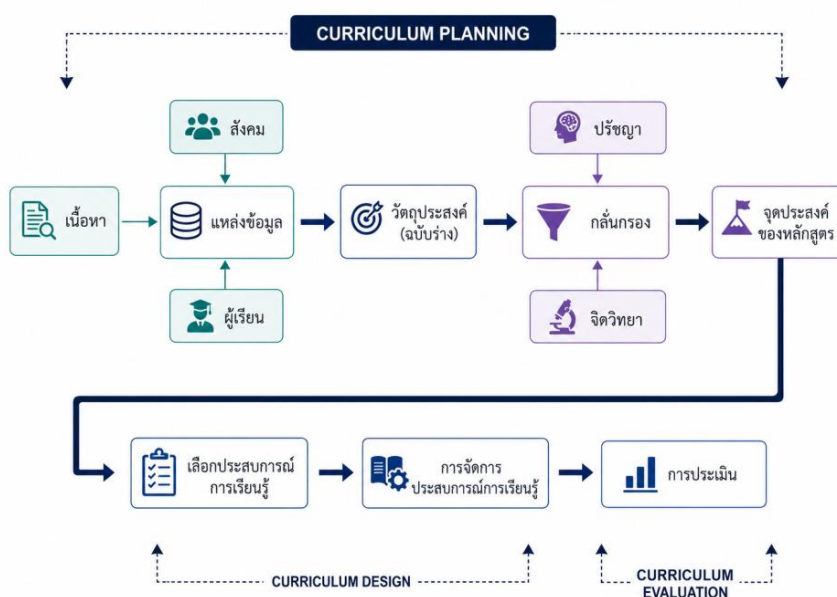
นักการศึกษาชาวตะวันตกได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรไว้หลากหลาย ซึ่งแต่ละรูปแบบมีขั้นตอนและจุดเน้นที่แตกต่างกันไป ดังนี้

1.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Ralph W. Tyler)

ราล์ฟ ไทเลอร์ ซึ่งได้รับการยกย่องว่าเป็น บิดาแห่งการพัฒนาหลักสูตร ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เป็นระบบและมีเหตุผล โดยตั้งอยู่บน คำถามพื้นฐาน 4 ประการ ที่ผู้พัฒนาหลักสูตรต้องตอบให้ได้

1. จุดมุ่งหมายทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรแสวงหา? (What educational purposes should the school seek to attain?)
2. ประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้? (What educational experiences can be provided that are likely to attain these purposes?)
3. จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรให้มีประสิทธิภาพ? (How can these educational experiences be effectively organized?)
4. จะประเมินได้อย่างไรว่าบรรลุจุดมุ่งหมายแล้ว? (How can we determine whether these purposes are being attained?)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 1 ดังนี้

ภาพที่ 1 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler)

ที่มา : Chat Gpt (2026) ปรับปรุงภาพจาก Allan C. Ornstein & Francis P. Hunkins, (1998 : 198).

จากคำถามพื้นฐานของไทเลอร์ดังกล่าว สามารถสรุปเป็นกระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้ 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (ชาติชาย ม่วงปทุม, 2557; กัญธิกา เกษานุช, 2558)

ขั้นที่ 1 : การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Identifying Objectives)

- กำหนดจุดมุ่งหมายชั่วคราว (Tentative Objectives): เป็นการรวบรวมข้อมูลจาก 3 แหล่งสำคัญ คือ การศึกษาผู้เรียน (ความต้องการ และความสนใจ) การศึกษาสังคมร่วมสมัย (สภาพปัญหา, ความต้องการของสังคม) และการศึกษาแนวคิดของนักวิชาการ ในสาขาต่าง ๆ
- กลั่นกรองเป็นจุดมุ่งหมายที่แท้จริง: นำจุดมุ่งหมายชั่วคราวมาผ่านการกลั่นกรองด้วย ปรัชญาการศึกษา และ จิตวิทยาการเรียนรู้ เพื่อคัดเลือกและปรับปรุงให้ได้จุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและปฏิบัติได้จริง.

ขั้นที่ 2 : การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Selecting and Organizing Learning Experiences)

- การเลือกประสบการณ์: ต้องเป็นประสบการณ์ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนพฤติกรรมตามจุดมุ่งหมาย สร้างความพึงพอใจ อยู่ในวิสัยที่ปฏิบัติได้ และประสบการณ์หนึ่งอย่างอาจบรรลุได้หลายจุดมุ่งหมาย หรือหลายประสบการณ์อาจนำไปสู่จุดมุ่งหมายเดียว

- การจัดประสบการณ์: ต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์กันของเนื้อหาและเวลา โดยยึดหลัก ความต่อเนื่อง (Continuity), การจัดลำดับก่อนหลัง (Sequence) จากง่ายไปสู่ยาก และ การบูรณาการ (Integration) เชื่อมโยงความรู้ในวิชาต่าง ๆ เข้าด้วยกัน

ขั้นที่ 3: การประเมินผล (Evaluation)

- เป็นขั้นตอนสุดท้ายเพื่อตรวจสอบว่าประสบการณ์ที่จัดให้ผู้เรียนนั้นบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้หรือไม่ ผลจากการประเมินจะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อการปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

จุดเด่น ของรูปแบบไทเลอร์คือมีความเป็นระบบ เป็นเหตุเป็นผล และเข้าใจง่าย อย่างไรก็ตาม ข้อจำกัด คือมีลักษณะเป็นเส้นตรง (Linear Model) จากบนลงล่าง ทำให้ขาดความยืดหยุ่น และอาจละเลยองค์ประกอบสำคัญอย่างเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนการสอนไปบ้าง

1.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)

ฮิลดา ทาบา ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เรียกว่า "วิธีการจากล่างสู่บน" (Grass-Roots Approach) ซึ่งมีแนวคิดที่ว่า ครูผู้สอน ซึ่งเป็นผู้นำหลักสูตรไปปฏิบัติ ควรเป็นผู้มีส่วนร่วมสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร. รูปแบบของทาบามีความคล้ายคลึงกับไทเลอร์แต่มีขั้นตอนที่ละเอียดกว่ารวม 7 ขั้นตอน ดังนี้ (Taba, 1962, อ้างถึงใน รุจิรี ภูสาระ, 2546, อ้างถึงใน กัญธิกา เกษานุช, 2558; พระมหาสายัณห์ เปมสีโล, 2564; ชาติชาย ม่วงปฐุม, 2557)

1. การวินิจฉัยความต้องการ (Diagnosis of Needs) การตรวจสอบสภาพปัญหาและความต้องการของผู้เรียนและสังคม
2. การกำหนดจุดประสงค์ (Formulation of Objectives) กำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนหลังจากวิเคราะห์ความต้องการแล้ว
3. การเลือกเนื้อหาสาระ (Selection of Content) เลือกเนื้อหาที่สอดคล้องกับจุดประสงค์วัย และความสามารถของผู้เรียน.
4. การจัดลำดับเนื้อหาสาระ (Organization of Content) จัดลำดับเนื้อหาโดยคำนึงถึงความต่อเนื่อง ความยากง่าย และวุฒิภาวะของผู้เรียน
5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection of Learning Experiences) ครูต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาและจุดประสงค์
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization of Learning Experiences) แปลงเนื้อหาไปสู่การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับผู้เรียน

7. การกำหนดสิ่งที่ประเมินและวิธีการประเมิน (Determination of what to evaluate and ways of doing it) ตัดสินใจว่าจะประเมินอะไรและจะประเมินอย่างไร เพื่อตรวจสอบว่าบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่

จุดเด่น ของรูปแบบนี้คือการเน้นการมีส่วนร่วมของครู ทำให้หลักสูตรสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงมากขึ้น และมีขั้นตอนที่เป็นรูปธรรม จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 2 ดังนี้

ภาพที่ 2 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)

ที่มา : Chat Gpt (2026) ปรับปรุงภาพจาก https://lifestyemysself.blogspot.com/p/blog-page_45.html

1.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander)

เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้เสนอรูปแบบที่ครอบคลุมตั้งแต่การวางแผนไปจนถึงการนำไปใช้และการประเมินผล รูปแบบนี้ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ดังนี้ (Saylor & Alexander, 1974, อ้างถึงใน ชาติชาย ม่วงปทุม, 2557; กัญญิกา เกษานุช, 2558)

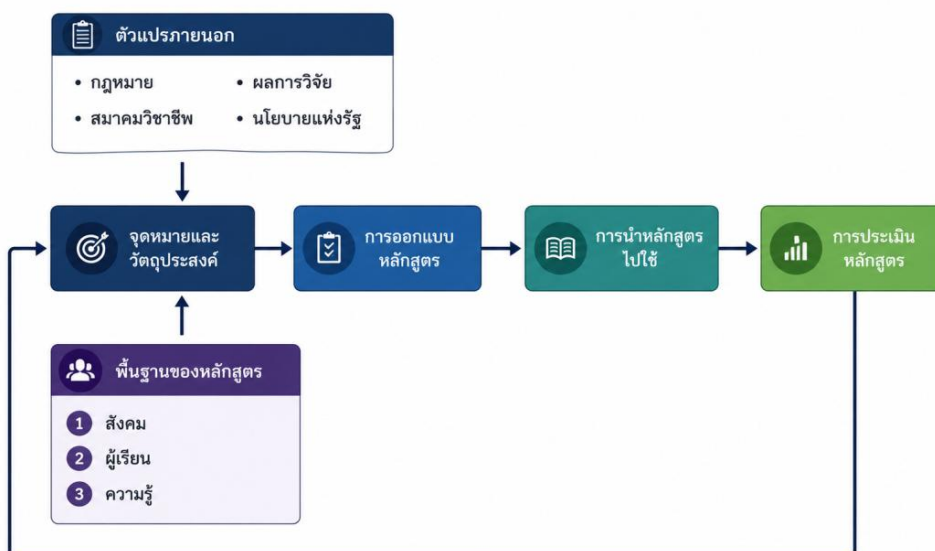
1. การกำหนดเป้าหมาย จุดมุ่งหมาย และขอบเขต (Goals, Objectives, and Domains): กำหนดเป้าหมายโดยพิจารณาจากตัวแปรภายนอก เช่น ความต้องการของสังคม กฎหมาย และข้อค้นพบจากงานวิจัย

2. การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Designing) : ผู้พัฒนาหลักสูตรทำการตัดสินใจเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมกับเป้าหมายที่วางไว้

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) : เป็นขั้นตอนที่ครูผู้สอนวางแผนการสอนและเลือกใช้วิธีสอน สื่อ และทรัพยากรต่าง ๆ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

4. การประเมินหลักสูตร (Curriculum Evaluation) : เป็นการประเมินเพื่อตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร โดยประเมินทั้งคุณภาพการสอนและผลลัพธ์ที่เกิดกับผู้เรียน เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 3 ดังนี้

ภาพที่ 3 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander)
ที่มา : Chat Gpt (2026) ปรับปรุงภาพจาก https://lifestyemysself.blogspot.com/p/blog-page_45.html

1.5 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter Oliva)

โอลิวาได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่ละเอียดและครอบคลุมถึง 12 ขั้นตอน ซึ่งเชื่อมโยงระหว่าง ด้านหลักสูตร และ ด้านการสอน อย่างชัดเจน ขั้นตอนสำคัญได้แก่

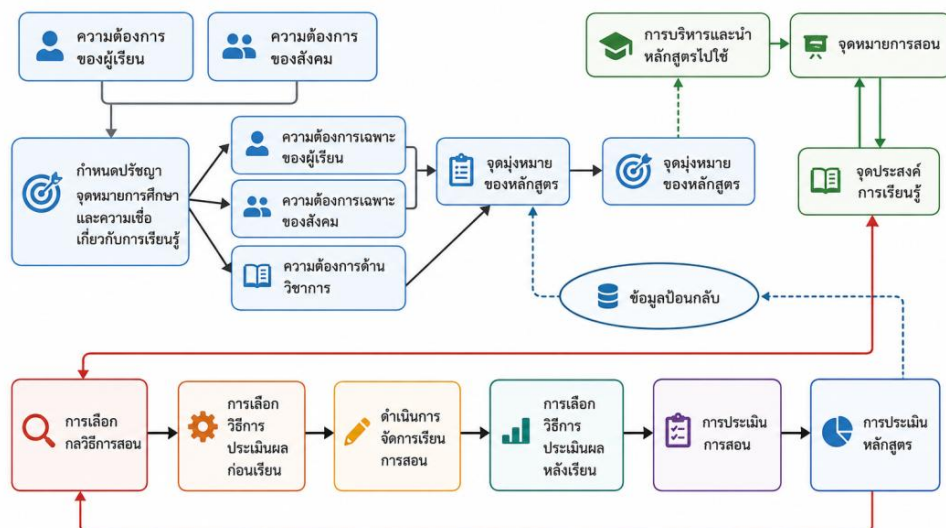
ขั้นที่ 1- 4: การกำหนดจุดมุ่งหมายและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยวิเคราะห์จากความต้องการของสังคม ชุมชน และผู้เรียน

ขั้นที่ 5: การรวบรวมและนำหลักสูตรไปใช้ (การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร)

ขั้นที่ 6-8: การกำหนดเป้าหมายและจุดประสงค์ของการสอนและการเลือกยุทธวิธีในการสอน

ขั้นที่ 9-12: การเลือกเทคนิคการประเมินผล การนำยุทธวิธีไปใช้ การประเมินการสอน และสิ้นสุดที่ การประเมินหลักสูตร เพื่อให้ครบวงจร

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 4 ดังนี้

ภาพที่ 4 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter Oliva)

ที่มา : Chat Gpt (2026) ปรับปรุงภาพจาก https://lifestyemysself.blogspot.com/p/blog-page_45.html

2. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทย

นักการศึกษาไทยได้พัฒนารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทของประเทศไทย โดยมีรูปแบบที่สำคัญดังนี้

2.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของอึ้ง บัศรี

อึ้ง บัศรี (2542) ได้เสนอรูปแบบและขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานของหลักสูตร
2. กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
3. การกำหนดรูปแบบและโครงสร้างของหลักสูตร
4. การกำหนดจุดประสงค์ของวิชา
5. การเลือกเนื้อหาวิชา
6. การจัดทำวัสดุหลักสูตรและสื่อการเรียนการสอน
7. การกำหนดประสบการณ์การเรียนรู้
8. การกำหนดยุทธศาสตร์การเรียนการสอน
9. การกำหนดการประเมินผลการเรียนรู้

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 5 ดังนี้

ภาพที่ 5 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของอํารง บัวศรี

2.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2543) ได้เสนอรูปแบบและขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรซึ่งประกอบด้วย:

1. การกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการ และโครงสร้างหลักสูตรและการออกแบบหลักสูตร
2. การยกร่างเนื้อหาสาระ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียนรู้และรายวิชา
3. การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ (Try out) ในโรงเรียนนําร่องเพื่อปรับปรุงแก้ไข
4. การอบรมบุคลากรทั้งครู และผู้บริหารทุกระดับ ที่เกี่ยวข้องให้เข้าใจหลักสูตรใหม่
5. การนำหลักสูตรไปใช้จริง ซึ่งรวมถึงการจัดทำวัสดุประกอบหลักสูตร การบริหารจัดการ

และการประเมินผล

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 6 ดังนี้

ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่

2.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นที่ละเอียด และเป็นขั้นตอน ประกอบด้วย 12 ขั้นตอน ซึ่งสามารถจัดกลุ่มได้เป็น 4 ระยะ คือ

ระยะวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน: จัดตั้งคณะทำงาน และศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 4 ด้าน คือ สภาพ และความต้องการของท้องถิ่น สภาพและความต้องการของผู้เรียน หลักสูตรแกนกลาง และศักยภาพ ของโรงเรียน

ระยะวางแผนและยกร่างหลักสูตร: กำหนดจุดประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม คาบเวลาเรียน และ เกณฑ์การวัดและประเมินผล

ระยะนำหลักสูตรไปใช้: จัดทำเอกสาร ตรวจสอบคุณภาพและทดลองใช้ เสนอขออนุมัติ และ นำหลักสูตรไปใช้จริงโดยมีการอบรมและนิเทศครู

ระยะประเมินผลหลักสูตร: ประเมินคุณค่าของหลักสูตรเพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขต่อไป

จากข้อมูลข้างต้น สรุปเป็นแผนภาพที่ 7 ดังนี้

ภาพที่ 7 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์

3.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการทำงานที่มีความต่อเนื่องและเป็นระบบครบวงจร (วัฏจักร) ซึ่งประกอบด้วย 4 ระบบหลักที่เชื่อมโยงกัน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การร่างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร ทุกขั้นตอนต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่าย เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีคุณภาพ สามารถตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้อย่างแท้จริง และพร้อมที่จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้เท่าทันต่อพลวัตของโลกอยู่เสมอ ถึงแม้ว่าจะมีรูปแบบ (Model) ในการพัฒนาหลักสูตรที่หลากหลาย เช่น รูปแบบของไทเลอร์ (Tyler), ทาบ (Taba) โอлива (Oliva) และเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor & Alexander) แต่โดยภาพรวมแล้วสามารถสังเคราะห์เป็นกระบวนการที่เป็นระบบ ซึ่งประกอบด้วย 4 ระบบหลักที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ดังนี้ (กัญญิกา เกษานุช, 2558; ขาติชาย ม่วงปฐม, 2557; พระมหาสายัณห์ เปมสีโล, 2564)

1. ระบบการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis System) เป็นขั้นตอนแรกที่สำคัญที่สุด คือการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อใช้เป็นฐานในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางของหลักสูตร ข้อมูลพื้นฐานที่ต้องวิเคราะห์ ได้แก่

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน: ความต้องการ ความสนใจ พัฒนาการทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาของผู้เรียน

1.2 ข้อมูลเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม: ค่านิยม ความเชื่อ สภาพเศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง และความต้องการของชุมชน

1.3. ข้อมูลด้านปรัชญาและจิตวิทยา: ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับเป้าหมาย

1.4 ข้อมูลด้านเนื้อหาวิชา: ธรรมชาติของความรู้และความก้าวหน้าทางวิทยาการในสาขาต่าง ๆ

1.5 ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรเดิม: เพื่อตรวจสอบหาข้อดีและข้อบกพร่องสำหรับนำมาปรับปรุง

1.6 ข้อมูลเกี่ยวกับครู ผู้บริหารสถานศึกษา และคณะกรรมการสถานศึกษา: เพื่อรับฟังสะท้อนสภาพปัญหาความต้องการในระหว่างการใช้หลักสูตร

2. ระบบการร่างหลักสูตร (Drafting System) หลังจากวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานแล้ว จะเข้าสู่กระบวนการออกแบบและจัดทำร่างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยการกำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรให้มีความสัมพันธ์และสอดคล้องกัน มีประเด็นที่ต้องดำเนินการ ดังนี้ (ชาติชาย ม่วงปทุม, 2557; กัญฐิกา เกษานุช, 2558)

2.1 กำหนดจุดมุ่งหมาย (Objectives): กำหนดเป้าหมายและผลลัพธ์ที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน

2.2 คัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระ (Content Selection and Organization): เลือกเนื้อหาและประสบการณ์ที่จำเป็นต่อการบรรลุจุดมุ่งหมาย และจัดลำดับให้มีความต่อเนื่องจากง่ายไปสู่ยาก

2.3 กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ (Learning Activities): ออกแบบกิจกรรมและกระบวนการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามเป้าหมาย

2.4 กำหนดแนวทางการวัดและประเมินผล (Evaluation Methods): กำหนดวิธีการและเครื่องมือที่จะใช้ตรวจสอบว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายหรือไม่ ในขั้นตอนนี้อาจมีการนำร่างหลักสูตรไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ หรือนำไปทดลองใช้ (Try out) เพื่อหาข้อบกพร่องและปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์

3. ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ (Implementation System) เป็นขั้นตอนการนำหลักสูตรที่พัฒนาเสร็จสมบูรณ์แล้วไปสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา ซึ่งถือเป็นหัวใจสำคัญที่จะทำให้หลักสูตรบรรลุเป้าหมาย กระบวนการนี้เกี่ยวข้องกับหลายส่วนงาน ดังนี้ (สงัด อุทรานันท์, 2532, อ้างถึงในชาติชาย ม่วงปฐม, 2557)

3.1 งานบริหารและบริการหลักสูตร: รวมถึงการเตรียมบุคลากร (ครู ผู้บริหาร) การจัดครูเข้าสอน และการจัดหาวัสดุ สื่อ และสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ

3.2 งานดำเนินการเรียนการสอน: ครูผู้สอนต้องจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้และจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับหลักสูตร

3.3 งานสนับสนุนและส่งเสริม: รวมถึงการนิเทศ ติดตามผล และให้คำปรึกษาแก่ครูผู้สอน

4. ระบบการประเมินหลักสูตร (Evaluation System) เป็นกระบวนการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรทั้งหมด เพื่อรวบรวมข้อมูลสำหรับนำมาพิจารณาและตัดสินคุณค่าของหลักสูตร ซึ่งผลการประเมิน จะถูกนำไปใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นในอนาคต การประเมินจะครอบคลุมทุกระบบที่ผ่านมา ตั้งแต่ความเหมาะสมของข้อมูลพื้นฐานที่นำมาใช้ ความสอดคล้องขององค์ประกอบในร่างหลักสูตรไปจนถึงประสิทธิผลของการนำหลักสูตรไปใช้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2546, อ้างถึงใน ชาติชาย ม่วงปฐม, 2557)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า กระบวนการพัฒนาหลักสูตรได้สังเคราะห์กระบวนการหรือขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรจากนักวิชาการหลายท่าน ประกอบด้วย 4 ระบบหลักที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กัน ประกอบด้วย 1) ระบบการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน (Analysis System) 2) ระบบการร่างหลักสูตร (Drafting System) 3) ระบบการนำหลักสูตรไปใช้ (Implementation System) และ 4) ระบบการประเมินหลักสูตร (Evaluation System) โดยได้อาศัยกระบวนการวิจัยและพัฒนา (Research and Development หรือ R&D) คือระบบการสร้างนวัตกรรม ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนหลัก ได้แก่ การศึกษาปัญหา (Study) การพัฒนาต้นแบบ (Development) การทดลองใช้ (Try-out) และการประเมินผล (Evaluate) เพื่อแก้ปัญหาหรือสร้างหลักสูตรใหม่ในทุกระดับไม่ว่า จะเป็นหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรระดับปฐมวัย หลักสูตรท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา และหลักสูตรระยะสั้นต่าง ๆ เพื่อให้การพัฒนาหลักสูตรได้มีประสิทธิภาพ

3.4 การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เป็นหลักสูตรที่ดำเนินการพัฒนาขึ้นสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา เป็นหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญในการเชื่อมโยงหลักสูตรชาติ และความต้องการของท้องถิ่น สู่การพัฒนาหลักสูตร สถานศึกษาและการจัดการเรียนการสอนในชั้นเรียน อีกทั้งเป็น

หน่วยงานที่มีภารกิจหลักในการขับเคลื่อนการจัดการศึกษาของโรงเรียนภายใต้การดูแลรับผิดชอบในเขตพื้นที่การศึกษา ให้จัดการศึกษาได้อย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนไปสู่มาตรฐานการเรียนรู้ซึ่งเป็นเป้าหมายที่กำหนดไว้ร่วมกันในระดับชาติ

นอกจากนั้น จะต้องปลูกฝังให้ผู้เรียนเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชน มีความรักความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน เพื่อให้การจัดการศึกษาภายในท้องถิ่นบรรลุผลดังกล่าว โดยจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น สำหรับสถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนในเรื่องเกี่ยวกับชุมชนท้องถิ่น ซึ่งดำเนินการ ให้ฝ่ายต่าง ๆ อาทิ โรงเรียน ผู้ปกครอง ประชาชนในท้องถิ่น นักธุรกิจชุมชน มีส่วนร่วมในกระบวนการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น เพื่อให้ได้แนวคิด มุมมองที่หลากหลาย ครอบคลุมเรื่องสำคัญที่ผู้เรียนในท้องถิ่นควรเรียนรู้และมีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่นอย่างแท้จริง (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ, 2551)

นอกจากนี้ ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ (2539) ได้กล่าวถึงหลักสูตรท้องถิ่นแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ หลักสูตรท้องถิ่นที่สร้างขึ้นเพื่อกลุ่มเป้าหมายเฉพาะ เป็นหลักสูตรระยะสั้นสำหรับผู้เรียนในท้องถิ่น ทุกวัย ทุกระดับอายุ เช่น หลักสูตรจักสาน หลักสูตรการทำของชำร่วยจากเปลือกหอย เป็นต้น หลักสูตรอีกประเภทหนึ่งเป็นหลักสูตรท้องถิ่นสำหรับเสริมหลักสูตรแกนกลางให้มีความสมบูรณ์ขึ้น หลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะนี้จะใช้ร่วมกับหลักสูตรแกนกลาง โดยอาจจัดเป็นรายวิชาอิสระที่ให้เลือกเรียนหรือไม่อาจจัดเป็นรายวิชาแต่จัดเป็นกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่ผู้สอนสามารถดัดแปลงเนื้อหาที่กำหนดมาจากส่วนกลางมาประยุกต์โดยนำเอาสาระ ทรัพยากร เทคนิควิธีการท้องถิ่นมาประยุกต์ใช้ได้

ทั้งนี้ สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2551) ได้กำหนดองค์ประกอบที่สำคัญของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นมีดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ

ส่วนที่ 2 เป้าหมายและจุดเน้น

ส่วนที่ 3 สาระการเรียนรู้ท้องถิ่น

ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

ส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ซึ่งจะได้อธิบายรายละเอียดแต่ละส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ส่วนนำ

ส่วนนำเป็นส่วนที่กล่าวถึงความเป็นมาและขั้นตอนของการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน ควรประกอบด้วย ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา / ผู้บริหารส่วนราชการระดับท้องถิ่น ผู้บริหารสถานศึกษาในท้องถิ่น ทั้งระดับประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ครูผู้สอน ผู้แทนชุมชน เป็นต้น
2. วิเคราะห์ สังเคราะห์ ข้อมูลจากเอกสารและแหล่งข้อมูลต่าง ๆ อาทิ หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หรือหลักสูตรชาติ รวมทั้งศึกษา สภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง บริบท สภาพ ปัญหา ความต้องการของท้องถิ่น ชุมชน ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียนในพื้นที่ เป็นต้น
3. ดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น ในการดำเนินการจัดทำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นให้มีคุณภาพ จะต้องมีการวางแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้เห็นภาพการทำงานตลอดแนว ด้วยกระบวนการทำงานแบบมีส่วนร่วม
4. รับฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง อาทิ ครูผู้สอน ผู้ปกครอง ประชาชนในชุมชน และหน่วยงานธุรกิจ ฯลฯ เพื่อนำข้อคิดเห็นจากฝ่ายต่าง ๆ มาปรับปรุงกรอบหลักสูตรให้มีความเหมาะสม ชัดเจนยิ่งขึ้น
5. เสนอคณะกรรมการเขตพื้นที่/คณะกรรมการระดับท้องถิ่นเพื่อให้ความเห็นชอบ อนึ่ง การเรียกชื่อส่วนที่ 1 นี้อาจจะใช้ชื่ออื่น ๆ ได้ เช่น บทนำ ความนำ เกริ่นนำ ความเป็นมา ฯลฯ

ส่วนที่ 2 เป้าหมายและจุดเน้น

เป้าหมาย เป็นทิศทางการส่งเสริมการพัฒนาการศึกษาของท้องถิ่น เพื่อให้ผู้เรียนมีคุณภาพ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตร การศึกษาปฐมวัยและความต้องการของท้องถิ่น โดยระบุถึงความรู้ทักษะกระบวนการและคุณลักษณะ ที่ต้องการพัฒนาให้เกิดขึ้นในผู้เรียน จุดเน้น เป็นความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะที่ท้องถิ่น ตระหนัก สนใจ หรือให้ความสำคัญในการแก้ปัญหาหรือพัฒนาเป็นพิเศษ เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตาม เป้าหมายที่กำหนดไว้

การได้มาซึ่งเป้าหมายและจุดเน้น

เป้าหมายและจุดเน้นได้มาจากการศึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์หลักสูตรแกนกลางศึกษาขั้น พื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ข้อมูลสารสนเทศ สภาพปัจจุบัน ปัญหา และ

ความต้องการของท้องถิ่น และจากการระดมความคิดเห็นของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยเน้นการมีส่วนร่วม

การเขียนเป้าหมายและจุดเน้น

การเขียนเป้าหมายและจุดเน้น ควรเขียนให้เห็นทิศทางการพัฒนาผู้เรียนที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย และความต้องการของท้องถิ่น มีความเป็นไปได้ในการนำไปสู่การปฏิบัติจริง และสามารถประเมินได้

ส่วนที่ 3 สารการเรียนรู้ท้องถิ่น

สารการเรียนรู้ท้องถิ่นเป็นองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่ผู้เรียนควรเรียนรู้ ซึ่งเขตพื้นที่การศึกษาหรือหน่วยงานระดับท้องถิ่นพัฒนาขึ้น โดยพิจารณาจากสภาพภูมิศาสตร์ ประวัติความเป็นมา สภาพปัญหาชุมชน วัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคม การงานอาชีพ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และแนวโน้มการพัฒนาท้องถิ่น เพื่อปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและหวงแหนมรดกทางสังคมของบรรพบุรุษ มีความเป็นไทย สามารถดำรงชีวิตและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

การได้มาซึ่งสารการเรียนรู้ท้องถิ่น

สารการเรียนรู้ท้องถิ่น ได้มาจากการวิเคราะห์มาตรฐาน ตัวชี้วัดและสารการเรียนรู้แกนกลางตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและท้องถิ่นทั้ง 8 กลุ่มสาระ และหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย เพื่อศึกษาข้อมูล สารสนเทศ สภาพปัญหา การเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่ เกิดขึ้นในชุมชน สังคม แล้วนำมาสังเคราะห์จัดเป็นหมวดหมู่เพื่อกำหนดเป็นสารการเรียนรู้ระดับท้องถิ่น

การเขียนสารการเรียนรู้ท้องถิ่น

การเขียนสารการเรียนรู้ท้องถิ่น ควรกำหนดหัวข้อเรื่อง ขอบเขตเนื้อหา และประเด็นสำคัญ ที่ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดองค์ความรู้ ทักษะ กระบวนการและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ โดยอธิบายในแต่ละประเด็นพอสังเขป ตลอดจนมีการเสนอแนะแหล่งศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมเพื่อให้สถานศึกษาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดการเรียนรู้

ส่วนที่ 4 การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น

การประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น เป็นการประเมินคุณภาพผู้เรียนและการรายงานผลการศึกษาระดับท้องถิ่น เพื่อตรวจสอบคุณภาพผู้เรียนตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย

เป้าหมายและจุดเน้นของกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น โดยการวัดและประเมินผลด้วย วิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย มีคุณภาพ เชื่อถือได้ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของท้องถิ่น ในการกำหนดการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่น ควรดำเนินการ ดังนี้

- มีแนวทางในการดำเนินการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามเป้าหมายและจุดเน้น ทั้งในระดับเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียน โดยมีรายละเอียดในการดำเนินการเพียงพอที่จะให้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษา และชั้นเรียนดำเนินการต่อได้

- ระบุกลุ่มเป้าหมาย กลุ่มสาระการเรียนรู้ วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินที่ครอบคลุม สอดคล้อง และเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดเน้นแต่ละข้อ

- ใช้วิธีการและเครื่องมือในการวัดและประเมินที่หลากหลายในแต่ละเป้าหมายและจุดเน้น

- ระบุกิจกรรมการประเมินที่สำคัญที่สอดคล้องและเหมาะสมกับเป้าหมายและจุดเน้น

- มีแนวทางในการนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนแก้ปัญหาและพัฒนาคุณภาพการศึกษา

ส่วนที่ 5 การนำกรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาควรมีการนำเสนอแนวทาง วิธีการ และขั้นตอนแก่สถานศึกษา ในการนำ กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่นสู่การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ดังนี้

- การนำเป้าหมายและจุดเน้นไปใช้ในการกำหนดวิสัยทัศน์

- การนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้ในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาและการจัดกิจกรรม การเรียนรู้ เช่น การสอดแทรกในรายวิชาพื้นฐาน จัดเป็นรายวิชาเพิ่มเติม จัดเป็นกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือจัดบรรยากาศที่ส่งเสริมจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียน

- การนำแนวทางการประเมินคุณภาพผู้เรียนระดับท้องถิ่นไปสู่การกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ระดับสถานศึกษา และระดับชั้นเรียน

นอกจากนั้น ควรเสนอแนะกิจกรรม วิธีการ หรือรูปแบบในการนำสาระการเรียนรู้ท้องถิ่นไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายและจุดเน้น โดยมีรายละเอียดเพียงพอให้สถานศึกษาเห็นแนวทางที่ชัดเจนและสามารถนำไปปฏิบัติได้

จากข้อมูลข้างต้นสรุป แนวทางการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นตามองค์ประกอบของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นได้ดังแผนภาพที่ 8 ดังนี้

ตัวอย่างการเขียนหลักสูตรท้องถิ่น

มีดังต่อไปนี้

1 ชื่อหลักสูตร

2 ความสำคัญ

.....

.....

3 จุดมุ่งหมาย

1.

2.

4 วัตถุประสงค์

1.

2.

3.

5 เนื้อหาของหลักสูตร

ประกอบด้วยเนื้อหา เรื่อง ดังนี้

1.

2.

3.

4.

6 เวลาเรียน

หลักสูตรวิชาชีพ ชั่วโมง

ใช้เวลาเรียนทั้งหมด ชั่วโมง

ภาคทฤษฎี

..... ชั่วโมง

ภาคปฏิบัติ

..... ชั่วโมง

7 แหล่งการเรียนรู้และสื่อประกอบการเรียน

1.

2.

3.

4.

8 การวัดผลและประเมินผลการเรียน

วิธีการวัดและประเมินผลการเรียน ประกอบด้วย

1.

2.

3.

9 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.

2.

3.

4.

10 โครงสร้างเนื้อหาของหลักสูตร ประกอบด้วยเนื้อหา เรื่อง ดังนี้

เรื่องที่ 1 จำนวน ชั่วโมง

1.1 1.2 1.3

เรื่องที่ 2 จำนวน ชั่วโมง

2.1 2.2 2.3

เรื่องที่ 3 จำนวน ชั่วโมง

3.1 3.2 3.3

เรื่องที่ 4 จำนวน ชั่วโมง

4.1 4.2 4.3

ภาพที่ 8 แสดงแนวทางการเขียนหลักสูตรท้องถิ่นตามองค์ประกอบหลักสูตรท้องถิ่น

ที่มา : Chat GPT (2026)

3.5 การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา คือกระบวนการที่โรงเรียนปรับปรุงและจัดทำหลักสูตรให้เหมาะสมกับบริบทของตนเอง ผู้เรียน และชุมชน โดยยังต้องสอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางและนโยบายการศึกษาที่เกี่ยวข้อง ซึ่งกระทรวงศึกษาธิการ (2545 อ้างถึงใน ศานิตย์ ศรีคุณ, 2569) ยังได้กล่าวถึงว่าเป็นแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดของการจัดการศึกษาที่จะพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้และความสามารถโดยส่งเสริมให้แต่ละบุคคลพัฒนาไปสู่ศักยภาพสูงสุดของตน รวมทั้งลำดับขั้นของมวลประมวลประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้สะสมซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติได้ ทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้ด้วยตนเอง รู้จักตนเอง มีชีวิตอยู่ในโรงเรียน ชุมชน สังคม และโลกอย่างมีความสุข

ทั้งนี้ กระทรวงศึกษาธิการ (2569) ได้กล่าวถึงจุดมุ่งหมายที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษาไว้ดังนี้ (ศานิตย์ ศรีคุณ, 2569)

1) หลักสูตรสถานศึกษาควรพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้อย่างมีความสุขเพื่อให้เกิดความรู้ความสามารถ มีทักษะการเรียนรู้ที่สำคัญ ๆ มีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีโอกาสใช้ข้อมูลสารสนเทศและเทคโนโลยี สื่อสาร หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมจิตใจที่อยากรู้อยากเห็น สร้างความมั่นใจและให้กำลังใจในการเรียนรู้ และเป็นบุคคลที่สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา

2) หลักสูตรสถานศึกษาควรส่งเสริมการพัฒนาจิตใจ วินัย ญาณ จริยธรรม สังคมและวัฒนธรรม โดยเฉพาะพัฒนาผู้เรียนให้มีความเข้าใจและศรัทธาในความเชื่อของตน ความเชื่อและวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน มีอิทธิพลต่อตัวบุคคลและสังคม สถานศึกษาต้องพัฒนาหลักคุณธรรมและความอิสระของผู้เรียน มีความพร้อมในการเป็นผู้บริโภคที่ตัดสินใจแบบมีข้อมูลและเป็นอิสระ เข้าใจในความรับผิดชอบที่มีต่อสังคมโดยรวม สามารถช่วยพัฒนาสังคมให้เป็นธรรม มีความเสมอภาค มีความตระหนัก เข้าใจ และยอมรับสภาพแวดล้อมที่ตนดำรงชีวิตอยู่ ยึดมั่นในข้อตกลงร่วมกันต่อการพัฒนาที่ยั่งยืนทั้งในระดับส่วนตน ระดับท้องถิ่น ระดับชาติและระดับโลก

นอกจากนี้ ในการเขียนหลักสูตรสถานศึกษาจึงจำเป็นต้องมีองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อกำหนดเป็นแนวทางการเขียนหลักสูตร ดังนี้ (กระทรวงศึกษาธิการ , 2552 อ้างถึงใน ศานิตย์ ศรีคุณ, 2569)

1) ส่วนนำ ข้อมูลในส่วนนี้ ช่วยให้ผู้สอนทราบถึงเป้าหมายโดยรวมของสถานศึกษาในการพัฒนาผู้เรียน เช่น วิสัยทัศน์ สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของตามหลักสูตรแกนกลาง เป็นต้น

2) โครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา เป็นส่วนที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการกำหนดรายวิชาที่จะสอนในแต่ละปี/ภาคเรียน ซึ่งประกอบด้วยรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน พร้อมทั้งจำนวนเวลาเรียนหรือหน่วยกิตของรายวิชาเหล่านั้น

3) คำอธิบายรายวิชา ส่วนนี้เป็นรายละเอียดที่ช่วยให้ทราบว่า ผู้เรียนจะเรียนรู้อะไรจากรายวิชานั้น ๆ ในคำอธิบายรายวิชาจะประกอบด้วยรหัสวิชา ชื่อวิชา ประเภทรายวิชา (พื้นฐาน/เพิ่มเติม) รวมสาระการเรียนรู้ ระดับชั้นที่สอน พร้อมทั้งคำอธิบายให้ทราบว่า เมื่อเรียนรายวิชานั้นแล้ว ผู้เรียนจะมีความรู้ ทักษะ คุณลักษณะหรือเจตคติอะไร ซึ่งอาจจะบ่งชี้ให้ทราบถึงกระบวนการเรียนรู้หรือประสบการณ์ที่สำคัญที่ผู้เรียนจะได้รับด้วยก็ได้

4) เกณฑ์การวัดประเมินผลได้หรือจบหลักสูตร เป็นส่วนที่สถานศึกษากำหนดคุณสมบัติของผู้ที่จะจบการศึกษาในแต่ละระดับ โดยพัฒนาเกณฑ์ดังกล่าวให้สอดคล้องสัมพันธ์กับเกณฑ์การจบหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลาง หรือหลักสูตรชาติ

3.6 ขั้นตอนการพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

การพัฒนาหรือจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาเป็นกระบวนการสำคัญที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบ เพื่อแปลงมาตรฐานและเจตนารมณ์ของหลักสูตรแกนกลางของชาติให้เป็นแนวทางปฏิบัติที่สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียนและชุมชน โดยทั่วไป ขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาสามารถสรุปได้เป็นขั้นตอนหลักที่ต่อเนื่องกัน ซึ่งเริ่มต้นจากการวางแผนและการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน มีขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษาโดยสังเขป มี 7 ขั้นตอนหลัก ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของคณะกรรมการหรือคณะทำงาน ดังนี้

1. แต่งตั้งคณะกรรมการ/คณะทำงาน

- ขั้นตอนนี้เป็นการจัดตั้งคณะบุคคลเพื่อรับผิดชอบการพัฒนาหลักสูตร โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและงานวิชาการของสถานศึกษาควรประกอบด้วย ผู้บริหารสถานศึกษาและครูผู้สอน

2. วิเคราะห์ข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ

- การวิเคราะห์ข้อมูลถือเป็นขั้นตอนการเตรียมการที่สำคัญเพื่อให้ได้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา

- แหล่งข้อมูลสำคัญที่ต้องวิเคราะห์ ได้แก่ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 หรือหลักสูตรระดับชาติ

- ต้องวิเคราะห์ข้อมูลจาก กรอบหลักสูตรระดับท้องถิ่น

- ต้องวิเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษา สภาพปัญหา จุดเน้น และความต้องการของชุมชน และของสถานศึกษาแต่ละแห่ง รวมถึงความต้องการของผู้เรียน

3. จัดทำหลักสูตรสถานศึกษา (ร่างหลักสูตร)

- ขั้นตอนนี้คือการนำผลการวิเคราะห์ในขั้นตอนที่ 2 มาจัดทำเอกสารหลักสูตรสถานศึกษา โดยต้องกำหนดองค์ประกอบสำคัญของหลักสูตรให้ครบถ้วน ซึ่งมักดำเนินการผ่านขั้นตอนย่อยที่เน้นการออกแบบดังนี้:

- กำหนดส่วนนำ: เช่น วิสัยทัศน์ (สะท้อนจุดเน้นเพิ่มเติมของสถานศึกษา) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน (5 ประการตามหลักสูตรแกนกลาง) และ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ (8 ประการตามหลักสูตรแกนกลาง หรือเพิ่มเติมตามจุดเน้นของโรงเรียน)

- กำหนดโครงสร้างหลักสูตรสถานศึกษา: ประกอบด้วย โครงสร้างเวลาเรียน โครงสร้างหลักสูตรชั้นปี และรายละเอียดของรายวิชาพื้นฐาน รายวิชาเพิ่มเติม พร้อมทั้งเวลาเรียน หรือหน่วยกิต

- จัดทำคำอธิบายรายวิชา: ระบุรายละเอียดของวิชา ทั้งรหัสวิชา ชื่อวิชา ประเภท กลุ่มสาระการเรียนรู้ ระดับชั้น เวลาเรียน/หน่วยกิต พร้อมคำอธิบายที่ระบุองค์ความรู้ ทักษะ/กระบวนการ และคุณลักษณะ/เจตคติที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียน

- กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน: ต้องระบุแนวทางการจัด เวลา และแนวทางการ ประเมินกิจกรรมทั้ง 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมแนะแนว กิจกรรมนักเรียน และกิจกรรมเพื่อสังคมและสาธารณประโยชน์

- จัดทำเกณฑ์การจบการศึกษา: ต้องกำหนดคุณสมบัติของผู้เรียนที่จะจบการศึกษา ในแต่ละระดับ โดยต้องสอดคล้องกับเกณฑ์การจบหลักสูตรตามที่หลักสูตรแกนกลางกำหนด

- จัดทำระเบียบการวัดผลประเมินผล: สถานศึกษาต้องจัดทำระเบียบนี้เพื่อใช้ควบคู่ กับหลักสูตรสถานศึกษา

4. ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร

- เมื่อจัดทำร่างหลักสูตรสถานศึกษาเสร็จสิ้น ก่อนนำเสนอขอความเห็นชอบ ควรมี การพิจารณาตรวจสอบ คุณภาพ ความถูกต้อง และความเหมาะสมของหลักสูตร

- การตรวจสอบสามารถทำได้หลายวิธี เช่น การให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบ หรือการรับ ฟังความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาปรับปรุงแก้ไขร่างหลักสูตรให้มีความสมบูรณ์ ยิ่งขึ้น

5. คณะกรรมการสถานศึกษาให้ความเห็นชอบ

- นำเสนอร่างเอกสารหลักสูตรสถานศึกษาและระเบียบการวัดประเมินผลต่อ คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพิจารณา ให้ความเห็นชอบ

- หากคณะกรรมการฯ มีข้อเสนอแนะ ต้องนำไปปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมก่อนการ อนุมัติใช้

- เมื่อได้รับความเห็นชอบแล้ว ผู้บริหารสถานศึกษาและประธานคณะกรรมการ สถานศึกษาจะลงนามใน ประกาศหรือคำสั่งให้ใช้หลักสูตรสถานศึกษา

6. ใช้หลักสูตรสถานศึกษา

- ขั้นตอนนี้คือการนำหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติไปสู่การปฏิบัติในระดับห้องเรียน

- ครูผู้สอนนำหลักสูตรสถานศึกษาไป กำหนดโครงสร้างรายวิชา และ ออกแบบ หน่วยการเรียนรู้ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร

7. วิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตร

- การดำเนินการติดตามผลการใช้หลักสูตรต้องทำอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ
- วัตถุประสงค์คือเพื่อนำผลที่ได้จากการติดตามมาใช้เป็นข้อมูลในการพิจารณา

ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร ให้มีคุณภาพและเหมาะสมยิ่งขึ้น

จากข้อมูลข้างต้น สามารถเป็นแผนภาพได้ดังแผนภาพที่ 9 ดังนี้

ภาพที่ 9 แสดงขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา
ที่มา : Chat GPT (2026)

3.7 บทสรุปท้ายบท

การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการจัดการศึกษา เพราะเป็นเครื่องมือหลักในการกำหนดทิศทางเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ ซึ่งการพัฒนาหลักสูตร มีความหมายครอบคลุมทั้งการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่ และการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กระบวนการดังกล่าวตั้งอยู่บนหลักการสำคัญ ที่ว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องไม่สิ้นสุด เป็นผลผลิตที่สะท้อนสภาพสังคมในแต่ละยุคสมัยต้องอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย มีการดำเนินการอย่างเป็นระบบ และโดยจะเริ่มต้นจากการพิจารณาหลักสูตรเดิมที่มีอยู่

ทั้งนี้ การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัย ข้อมูลพื้นฐาน จากศาสตร์หลายแขนงมาเป็นรากฐานในการตัดสินใจ ไม่ว่าจะเป็น ปรัชญาการศึกษา ซึ่งเป็นตัวกำหนดทิศทางและความเชื่อ จิตวิทยา ที่ช่วยให้เข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของผู้เรียน ตลอดจนข้อมูลด้าน สังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมืองการปกครอง วิทยาศาสตร์ และเทคโนโลยี เป็นกระบวนการเชิงระบบที่ต่อเนื่องและสัมพันธ์กันเป็นวัฏจักร ซึ่งประกอบด้วย 4 ระบบหลัก ได้แก่ 1) การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เพื่อรวบรวมข้อมูลที่จำเป็นมาใช้กำหนดจุดมุ่งหมาย 2) การร่างหลักสูตร ซึ่งเป็นการออกแบบและกำหนดองค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร เช่น เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ และการประเมินผล 3) การนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเป็นขั้นตอนการแปลงหลักสูตรสู่การปฏิบัติจริงในชั้นเรียน และ 4) การประเมินหลักสูตร เพื่อตรวจสอบคุณภาพและนำข้อมูลป้อนกลับมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเป็นกรอบแนวคิดหรือแผนการดำเนินงานที่เป็นระบบ ซึ่งแสดงขั้นตอนและความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ในกระบวนการสร้าง ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร แม้แต่รูปแบบจะมีจุดเน้นและรายละเอียดที่แตกต่างกัน เช่น บางรูปแบบเน้นกระบวนการจากบนลงล่าง (Deductive) อย่างไทเลอร์ (Tyler) ในขณะที่บางรูปแบบเน้นกระบวนการจากล่างขึ้นบน (Inductive) อย่างทาบา หรือบางรูปแบบเน้นความเป็นพลวัตและการวิเคราะห์สถานการณ์ แต่ทุกรูปแบบล้วนมีเป้าหมายร่วมกันคือ เพื่อให้ได้มาซึ่งหลักสูตรที่มีคุณภาพสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และตอบสนองต่อความต้องการของผู้เรียน สังคม และเท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาหลักสูตรไม่จำเป็นที่จะเป็นการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและหลักสูตรสถานศึกษา แม้กระทั่ง การพัฒนาหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย ล้วนมีขั้นตอนการพัฒนาที่คล้ายกัน ประกอบด้วย 1)การแต่งตั้งคณะกรรมการ 2) การวิเคราะห์ข้อมูลจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและแหล่งข้อมูลเอกสารต่าง ๆ 3) การจัดทำหลักสูตร 4) การตรวจคุณภาพหลักสูตร 5) คณะกรรมการพิจารณาให้ความเห็นชอบหลักสูตร 6) การนำหลักสูตรไปใช้ และ 7) การวิจัยและติดตามผลการใช้หลักสูตร ทั้งนี้ เพื่อให้กระบวนการพัฒนาหลักสูตรมีความเป็นระบบและสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

คำถามท้ายบท

1. จงเปรียบเทียบและวิเคราะห์ความแตกต่างระหว่าง รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler) กับ รูปแบบของทาบ (Taba) โดยอธิบายตามประเด็นดังนี้
 - จุดเน้นหลักและแนวทางการดำเนินงานของแต่ละรูปแบบเป็นอย่างไร
 - ข้อดี-ข้อจำกัดของแต่ละรูปแบบในบริบทของการนำไปใช้จริงมีอะไรบ้าง
 - สถานการณ์ใดที่เหมาะสมกับการเลือกใช้แต่ละรูปแบบ พร้อมยกตัวอย่างประกอบ
2. การพัฒนาหลักสูตรต้องอาศัยพื้นฐานทางทฤษฎีจากศาสตร์หลายสาขา ได้แก่ ปรัชญาการศึกษา จิตวิทยา สังคมและวัฒนธรรม เศรษฐกิจการเมือง และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี จงเลือกพื้นฐานทางทฤษฎี 2 สาขาที่ท่านเห็นว่ามีสำคัญมากที่สุดที่สุดในบริบทปัจจุบัน (ยุคดิจิทัล/ศตวรรษที่ 21) พร้อมให้เหตุผลประกอบ
3. จงอภิปรายความเหมือนและความแตกต่างระหว่างหลักสูตรท้องถิ่นกับหลักสูตรสถานศึกษามีความเหมือนและความแตกต่างกันอย่างไรบ้าง
4. จงวิเคราะห์และอธิบายกระบวนการการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาว่ามีกระบวนการอย่างไรบ้าง ให้เข้าใจ
5. หากสถานศึกษาขาดการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาที่ชัดเจน จะส่งผลกระทบต่อคุณภาพ การศึกษา และผู้เรียนอย่างไรบ้าง

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**.

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**.

โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.

กรมวิชาการ. (2540). **การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของท้องถิ่น**. คุรุสภาลาดพร้าว.

กาญจนา คุณารักษ์. (2540). **เอกสารคำบรรยายวิชา ศล. 319 หลักสูตร**. ภาควิชาหลักสูตรและ

วิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

กัญฐิกา เกษานุช. (2558). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้**.

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ชาติชาย ม่วงปฐม. (2557). **เอกสารประกอบการสอน รายวิชาการพัฒนาหลักสูตร**. คณะครุศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

บรรพต สุวรรณประเสริฐ. (2544). **การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**.

เดอะโนว์เลจ เซ็นเตอร์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. สุวีริยาสาส์น.

สงัด อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). มิตรสยาม.

สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร**. The Knowledge Center.

ทิตนา แหมมณี. (2553). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้**

ที่มีประสิทธิภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อึ้ง บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร การออกแบบและพัฒนา** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ธนัชการพิมพ์.

พระมหาสายัณห์ เปมสีโล (วงศ์สุรินทร์). (2564). **หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้**.

[เอกสารอัดสำเนา].

มนตรี วงษ์สะพาน. (ม.ป.ป.). **พื้นฐานการวิจัยทางหลักสูตรและการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 2).

คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน**

พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2553). **แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร**

ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2).

โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2561). **แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตรตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560).** (เอกสารอัดสำเนา).

ศานิตย์ ศรีคุณ. (2569). **หลักสูตร:ฐานคิด หลักการและแนวน้อม.** ขอนแก่น:โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

ภาษาอังกฤษ

Good, C. V. (1973). *Dictionary of education*. McGraw-Hill.

Taba, H. (1962). *Curriculum development: Theory and practice*. Harcourt Brace Jovanovich.

Tyler, R. W. (1949). *Basic principles of curriculum and instruction*. University of Chicago Press.

แผนบริหารประจำบทที่ 4

การนำหลักสูตรไปใช้

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 4.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้
 - 4.2 หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้
 - 4.3 งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
 - 4.4 ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้
 - 4.5 บทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้
 - 4.6 ปัญหาของการนำหลักสูตรไปใช้ในปัจจุบัน
 - 4.7 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการ การนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งกล้าแสดงความคิดเห็นเสนอแนวคิด ในระหว่างการทำงานร่วมกับผู้อื่น ผ่านการประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างเป็นระบบที่ถูกต้อง

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. นำเสนอหลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้น
2. วิพากษ์หลักสูตรสถานศึกษาและเสนอแนะ
3. ระดมสมอง ร่วมกันพัฒนาปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาตามข้อเสนอแนะ
4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์
5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ไป

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 4 พร้อมสไลด์ประกอบการบรรยาย
2. คลิปวิดีโอสถานศึกษาต้นแบบ
3. ผลงานนำเสนอหลักสูตรสถานศึกษาแต่ละกลุ่ม

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 4

การนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร เป็นกระบวนการดำเนินงานตามกิจกรรมต่าง ๆ ในการนำหลักสูตรไปสู่โรงเรียนและจัดการเรียนการสอนเพื่อให้บรรลุจุดหมายของหลักสูตรกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้จึงเป็นขั้นตอนที่ตอบได้ว่า หลักสูตรนั้นดี มีประสิทธิภาพหรือไม่ ดังนั้น ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องหลายฝ่ายกับการนำหลักสูตรไปใช้จะต้องทำความเข้าใจแนวคิดและขั้นตอนต่าง ๆ ของหลักสูตร เพื่อให้สามารถนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติได้มีประสิทธิภาพสูงสุด

4.1 ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้

นักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

ธำรง บัวศรี (2531 : 302) กล่าวว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนสำหรับสอนเป็นประจำทุก ๆ วัน

สงัด อุทรานันท์ (2532 : 260) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ว่า เป็นขั้นตอนของการพัฒนาหลักสูตรไปสู่การเรียนการสอนในห้องเรียน ได้แก่ การจัดเอกสารประกอบหลักสูตร การเตรียมบุคลากร การบริหารและบริการหลักสูตร และการนิเทศการใช้หลักสูตร

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 221) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ คือ การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ในอันที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นดำเนินไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนับแต่การเตรียมบุคลากร อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 263) สรุปว่า การนำหลักสูตรไปใช้ หมายถึง การดำเนินงานและกิจกรรมต่างๆ ในอันที่จะทำให้หลักสูตรที่สร้างขึ้นดำเนินไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย นับแต่การเตรียมบุคลากร อาคาร สถานที่ วัสดุอุปกรณ์ สภาพแวดล้อม และการจัดการเรียนการสอนในโรงเรียน

ชาติชาย ม่วงปฐม (2557 : 138) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ คือ กระบวนการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ โดยมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นหัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้ และมีกระบวนการอื่นสนับสนุนให้การจัดการเรียนการสอนประสบผลสำเร็จตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร ได้แก่ การเตรียมบุคลากร การเตรียมเอกสาร วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ แหล่งเรียนรู้ ประกอบหลักสูตร การบริหารจัดการ บริการหลักสูตร การจัดกิจกรรมสนับสนุน หลักสูตรและการนิเทศการใช้หลักสูตร

โบแฮมป์ (Beauchamp, 1981 : 164) ได้ให้ความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ว่า เป็นการนำหลักสูตรไปปฏิบัติ โดยกระบวนการที่สำคัญที่สุด คือ การแปลงหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนการสอน

สอน โดยมีการจัดสภาพแวดล้อมในห้องเรียนและโรงเรียนให้ผู้สอนได้มีการพัฒนาการเรียนการสอน เป็นไปตามหลักสูตร

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นกระบวนการที่แปลงหลักสูตรไปสู่ชั้นเรียนและภายในสถานศึกษา ซึ่งมีกระบวนการจัดการเรียนการสอนที่ผู้สอนจะต้องออกแบบการจัดการเรียนการสอนให้มีชีวิตชีวาและความหมาย ด้วยบริบทสภาพแวดล้อมที่อำนวยความสะดวกการเรียนรู้ให้กับทั้งครูและผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.2 หลักการสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นตอนหนึ่งที่มีความสำคัญยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่นำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติในโรงเรียน เป็นกระบวนการที่ต้องมีการวางแผนในการดำเนินการเพื่อให้แน่ใจว่าหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นได้นำไปปฏิบัติจริงอย่างถูกต้อง นักการศึกษาได้เสนอหลักการ แนวคิดในการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

อ้าง บัวศรี (2531 : 308-309) ได้สรุปให้เห็นปัจจัยที่จะนำไปสู่ความสำเร็จของการนำหลักสูตรไปใช้ไว้ว่า ควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ เช่น การวางโครงการสอนแบบหน่วย (Unit Organization of Instruction, Teaching Unit) ประเภทของหน่วยการสอนมี 2 ประเภท คือ หน่วยรายวิชา (Subject Matter Unit) และหน่วยประสบการณ์ (Experience Unit) เป็นแหล่งให้ความรู้แก่ครู เช่น เอกสารคู่มือ และแนวการปฏิบัติต่าง ๆ องค์ประกอบอื่น ๆ ที่ช่วยในการสอน เช่น สถานที่และเครื่องมือเครื่องใช้ อุปกรณ์การเรียนการสอน วิธีการสอนและวัดผลการศึกษา กิจกรรมร่วมหลักสูตร การแนะแนวการจัดการและบริหารโรงเรียน เป็นต้น

สัด อุทรานันท์ (2532 : 263-271) กล่าวถึง การนำหลักสูตรไปใช้มีงานสำคัญที่เป็นงานหลัก 3 ประการ คือ

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร จะเกี่ยวข้องกับงานเตรียมบุคลากร การจัดครูเข้าทำการสอนตามหลักสูตร การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน เอกสารประกอบการเรียนการสอน วิชาการพัฒนาหลักสูตร
2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรประกอบด้วย การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสภาพท้องถิ่น การจัดทำแผนการเรียนการสอน และการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน
3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรประกอบด้วย การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตร และการบริการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

หรรษา นิลวิเชียร (2547 : 135-136) กล่าวถึงธรรมชาติของการนำหลักสูตรไปใช้โดยทั่วไป ประกอบด้วย การวางแผน ช่วงเวลาที่เหมาะสมของการเปลี่ยนแปลง การสื่อสารในลักษณะหลายช่องทาง เพื่อสื่อสารความเข้าใจระหว่างกัน ความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายและการส่งเสริมสนับสนุนที่มีประสิทธิภาพ

เวอร์ดุน (Verduin, 1977 : 88-90) ได้เสนอว่า การนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้

1. การนำหลักสูตรไปใช้ควรจะต้องเริ่มจากการให้ผู้สอนเข้าใจหลักสูตร โดยใช้วิทยากรผู้ชำนาญการสอนและในระยะเริ่มต้นผู้เข้าอบรมควรเลือกผู้ที่มีความเต็มใจ
2. การใช้หลักสูตรนั้นควรมีการกำหนดผู้รับผิดชอบเพื่อศึกษาปัญหาที่จะเกิดขึ้นในระหว่างการใช้หลักสูตรจากพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อให้ได้ข้อมูลมากที่สุด
3. ในการนำหลักสูตรใหม่ไปใช้ย่อมทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและมีการต่อต้านการเปลี่ยนแปลงจึงควรทำในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป เพื่อให้ผู้สอนส่วนใหญ่เข้าใจ เต็มใจที่จะทำการเปลี่ยนแปลงอย่างมีความหมายและให้การยอมรับ

โบแชมป์ (Beauchamp, 1981 : 164-169) ได้ให้แนวคิด หลักการที่ควรคำนึงถึงในการดำเนินงาน ดังนี้

1. ผู้สอนควรมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร
2. ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญและสนับสนุนการดำเนินงานให้เกิดผลสำเร็จ

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การนำหลักสูตรไปใช้ต้องทำอย่างค่อยเป็นค่อยไปในรอบของการเปลี่ยนแปลงเพื่อไม่ให้เกิดผลข้างเคียงต่อผู้เรียน โดยการทำงานร่วมกับทุกคนหลายฝ่ายเพื่อให้การนำหลักสูตรไปใช้มีประสิทธิภาพและได้รับการร่วมมือและมีส่วนร่วมด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ

4.3 งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

งานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรนั้นมีนักวิชาการศึกษาได้เสนอแนะไว้ ดังนี้

สจัต อุทรานันท์ (2532 : 263-267) ได้เสนองานหลักที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรไว้ 3 งาน ที่สำคัญที่นักพัฒนาหลักสูตรต้องทำความเข้าใจ คือ งานบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. งานบริหารและบริการหลักสูตร

การบริหารและการบริการหลักสูตรเป็นหัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้จริงในการพัฒนาผู้เรียนซึ่งต้องอาศัยการทำงานจากหลายฝ่ายเพื่อให้สามารถขับเคลื่อนหลักสูตรไปในทิศทางที่นำไปสู่การบรรลุเป้าหมายหลักสูตร โดยมีทั้งการบริหารงานบุคคล งานวิชาการ งานงบประมาณรวมไปถึงงานบริการ อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียนรู้ มีขอบเขตของงาน คือ

- 1) งานเตรียมบุคลากรผู้ใช้หลักสูตร เพื่อให้เข้าใจจุดหมาย หลักการ โครงสร้างแนวการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนและวิธีวัดผลประเมินผลของหลักสูตร การเตรียมบุคลากรอาจทำได้หลายวิธี เช่น การอบรมสัมมนา การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ การประสานงานกับหน่วยผลิตครูในการเตรียมนักศึกษาครู การอบรมครูประจำการ การประชุมชี้แจงหลักสูตรต่อชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน ตลอดจนเผยแพร่เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ ในท้องที่ที่รับผิดชอบ

2) การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร โดยจะต้องคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสม โดยพิจารณาความรู้ความสามารถ ความถนัด อารมณ์ นิสัยใจคอ หากมีการจัดผู้สอนที่จบในสาขาวิชาที่ตรงกับวิชาที่สอนจะเป็นผลดีที่สุดต่อผู้เรียน ซึ่งต้องมีการเตรียมบุคลากรก่อนทำการสอน โดยการประชุมอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อชี้แจงให้เข้าใจในหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนที่ถูกต้องก่อนเปิดภาคเรียน

3) การบริหารและบริการวัสดุหลักสูตร เป็นภารกิจของหน่วยงานส่วนกลางและสถานศึกษาเองที่จะต้องดำเนินการบริหาร และบริการสื่อประกอบหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร สื่อการเรียนการสอน และเครื่องมือวัดประเมินผล รวมทั้งจัดเตรียมงบประมาณสนับสนุนการผลิตสื่อต่าง ๆ แก่ผู้สอนให้ไปถึงผู้ใช้หลักสูตรหรือผู้สอนให้ครบและทันตามกำหนดเวลาของแต่ละภาคเรียน

4) การบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดสิ่งอำนวยความสะดวกให้แก่ผู้สอน เช่น การให้บริการห้องเรียนเฉพาะวิชา อาทิ ห้องเรียนวิทยาศาสตร์ ห้องเรียนคอมพิวเตอร์ ห้องเรียนทางภาษา ห้องเรียนพุทธศาสนา ห้องแนะแนว ห้องปฏิบัติการวิชาการงานอาชีพ ห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน เครื่องมือวัดผลประเมินผล ซึ่งเป็นหน้าที่ผู้บริหารสถานศึกษาที่จะต้องพยายามจัดให้มีขึ้นรวมทั้งชี้แนะแหล่งวิชาการจากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ภายนอกโรงเรียนด้วย

2. งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

งานที่สำคัญที่สุดในระบบการพัฒนาหลักสูตร คือ การจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตร จากหลักสูตรที่เป็นเอกสารสู่การนำไปปฏิบัติจริงในห้องเรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาการจัดประสบการณ์ตามเป้าหมายของหลักสูตร ซึ่งมีผู้บริหารเป็นต้นแบบสนับสนุนให้บริหารงานวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อเกิดความคล่องตัวในการใช้หลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบท และความต้องการของชุมชนท้องถิ่น โดยมีขอบข่ายในการดำเนินงาน ดังนี้

1. การปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและสนองความต้องการของผู้เรียนจึงควรได้มีการปรับปรุงหลักสูตรกลางให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

2. การบริหารงานวิชาการ (รุจิรี ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม, 2545 : 154-172) เสนอแนะ ดังนี้

2.1 การจัดชั้นเรียน หรือการจัดกลุ่มผู้เรียน ทำได้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับกิจกรรมที่กำหนด ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้และนโยบายของโรงเรียนซึ่งมีแนวทางจัดชั้นเรียน ดังนี้

2.1.1 จัดกลุ่มผู้เรียนเป็นชั้น การจัดกลุ่มผู้เรียนลักษณะนี้ง่ายและสะดวกทุกฝ่ายเข้าใจตรงกัน จึงเป็นที่นิยมในการจัดการเรียนการสอนมาก

2.1.2 จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสามารถ วิธีการจัดการแบบนี้ไม่คำนึงถึงอายุของผู้เรียน แต่คำนึงถึงความสามารถของผู้เรียนที่มีอยู่ใกล้เคียงกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน วิธีการคัดเลือกอาจทดสอบด้วยการใช้แบบทดสอบคัดเลือก การใช้แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) ของผู้เรียนในชั้นเรียนต้น ๆ

2.1.3 จัดกลุ่มผู้เรียนตามความสนใจ การจัดกลุ่มแบบนี้ หมายถึง ผู้เรียนสนใจวิชาใด ก็อาจรวมกลุ่มกันให้โรงเรียนจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้ เป็นการจัดกลุ่มที่คำนึงถึงหลักจิตวิทยาที่ว่า ผู้เรียนย่อมเรียนได้ดี ถ้ามีความสนใจที่จะเรียน การจัดกลุ่มวิชาให้ผู้เรียนเลือกตามความสนใจ นับว่าเป็นการจัดที่ตอบสนองความถนัดและความสนใจของบุคคล

2.2 การจัดครูเข้าสอน มีแนวทางการจัดครูเข้าสอน ดังนี้

2.2.1 การจัดผู้สอนประจำชั้น เป็นการจัดที่ทำคู่กับการจัดกลุ่มผู้เรียนแบบมีชั้น โดยปกติการจัดผู้สอนมักจะยึดฐานให้พอดีกับจำนวนชั้นและในแต่ละชั้นจะกำหนดจำนวนผู้เรียน

2.2.2 การจัดครูแนะแนว เพื่อให้คำแนะนำในการจัดกลุ่มสาระการเรียนรู้การเลือกวิชาที่สนใจ การซ่อมเสริมส่วนที่บกพร่อง นอกจากนั้น ยังช่วยเสนอแนะการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม ร่วมมือกับครูประจำชั้นในการจัดกิจกรรมวิชาการนอกห้องเรียน การประสานงานกับผู้ปกครองและภารกิจอื่นๆ ที่ครูแนะแนวจะปฏิบัติได้ตามขอบเขตของความรับผิดชอบ

2.2.3 การจัดครูประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ ครูประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้จะเป็นผู้มีความรู้และมีประสบการณ์ในกลุ่มวิชานั้น ๆ ได้แก่ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม สุขศึกษาและพลศึกษา ศิลปะ การงานอาชีพและเทคโนโลยี และภาษาต่างประเทศ การจัดครูประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้จะทำให้ผู้เรียนได้รับทราบสาระการเรียนรู้ ประสบการณ์ แนวคิดจากครูอย่างลึกซึ้งมากกว่า เพราะครูประจำวิชาต่างก็มุ่งสอนเฉพาะวิชาของตนทำให้ขาดการผสมผสานความรู้เข้าด้วยกัน ผู้เรียนจะต้องนำไปบูรณาการเองทำให้ขาดการผสมผสานความรู้เข้าด้วยกัน ถ้าครูคนเดียวสอนก็สามารถผสมผสานและตัดเนื้อหาบางส่วนออกไปได้ การจัดครูสอนประจำกลุ่มสาระการเรียนรู้ อาจแก้ไขข้อจำกัดนี้ได้ คือ ครูจะต้องวางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน

2.2.4 การจัดครูสอนเป็นคณะ หมายถึง การจัดครูตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปทำหน้าที่วางแผนการเรียนรู้ร่วมกัน สอนร่วมกัน วัดและประเมินผลร่วมกันรับผิดชอบต่อการปฏิบัติและพฤติกรรมของผู้เรียนร่วมกัน

2.2.5 การจัดตารางสอนหรือตารางเรียน ตารางสอนหรือตารางเรียน หมายถึง ตารางกำหนดวิชาและเวลาที่เรียนในแต่ละวันตลอดสัปดาห์ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการสอน แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1) ตารางสอนแบบตายตัว (Block Schedule or Traditional Schedule) เป็นตารางที่มีช่วงเวลาเรียนเท่ากันหมด ไม่ว่าจะเป็นเรียนวิชาใด การจัดช่วงเวลาเรียนอาจเรียกเป็นคาบหรือชั่วโมง ถ้าเรียกเป็นคาบจะต้องกำหนดด้วยว่า แต่ละคาบใช้เวลากี่นาทีกี่ชั่วโมง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับวัยและความพร้อมของผู้เรียน

2) ตารางสอนแบบยืดหยุ่น (Flexible Schedule) เป็นการจัดตารางที่มีกำหนดตายตัวว่าจะมีกี่คาบ คาบละกี่นาที/ชั่วโมง การจัดตารางแบบนี้มาจากความคิดที่ว่า เนื้อหาวิชา

กิจกรรมต่าง ๆ ใช้เวลาและความพยายามในการเรียนต่างกันเป็นการจัดตารางที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยยึดหลักจิตวิทยาการเรียนรู้และจิตวิทยาพัฒนาการของผู้เรียน

3. การจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเอกสารสำคัญที่สุดสำหรับครูที่จะใช้สอนเพื่อใช้ ผู้เรียนบรรลุผลตามหลักสูตร เพราะแผนการจัดการเรียนรู้จะบอกถึงสิ่งที่จะต้องสอน กระบวนการ สอนและกำหนดเวลาในการสอนไว้อย่างครบถ้วน ในการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้จะต้องนำ หลักสูตรมาวิเคราะห์ และอาจจัดทำเป็นหน่วยการเรียนรู้แล้วเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้อง กับสภาพของท้องถิ่น ซึ่งบุคลากรทางการศึกษาในท้องถิ่นนั้นๆ อาจมีส่วนร่วมด้วย

4. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมการเรียนการสอนเป็นส่วนสำคัญที่จะช่วยให้ ผู้เรียนเข้าใจเรื่องราวต่าง ๆ ที่เรียนได้เป็นอย่างดี ในการจัดกิจกรรมแต่ละครั้งจะต้องพิจารณา ถึงจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในแผนการจัดการเรียนรู้ว่า การสอนในครั้งนั้นๆ มีจุดประสงค์ การเรียนรู้สำคัญอย่างไร การที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้นั้น จะต้องให้ผู้เรียน ทำกิจกรรมอะไรบ้าง บางครั้งการที่จะให้ผู้เรียนบรรลุจุดประสงค์การเรียนรู้โดยจุดมุ่งหมายหนึ่ง อาจจะสามารถจัดกิจกรรมได้หลาย ๆ ชนิด แต่ละชนิดอาจจะแตกต่างกันในเรื่องของการใช้เวลา การใช้แรงงาน การใช้ทรัพยากร ตลอดถึงการใช้งบประมาณ

5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน การวัดผลประเมินผลเป็นส่วนที่จะใช้ในการ พิจารณาตัดสินว่า ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของการสอนที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใดการวัดผล ประเมินผลจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอน ซึ่งจำเป็นต้องจัดให้เป็น ระบบที่ชัดเจน เหมาะสม เพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอนอันเป็นส่วนสำคัญ ของการนำหลักสูตรไปใช้

3. งานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรเป็นสิ่งจำเป็นประการหนึ่งที่ผู้บริหารสถานศึกษา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องทำหน้าที่ ในการนิเทศและการติดตามผลการใช้หลักสูตร โดยเฉพาะ หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตร ควรมีการจัดเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้ หลักสูตรให้แก่โรงเรียนระหว่างขั้นตอนการใช้หลักสูตร และติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่า ได้ดำเนินไปด้วยความถูกต้องหรือไม่ หรือมีปัญหาใดบ้างจะได้หาทางปรับปรุงแก้ไข ในส่วนของ ผู้บริหารสถานศึกษามีความจำเป็นอย่างยิ่ง ในการนิเทศ ติดตามให้คำปรึกษาแก่คณะครูในการใช้หลักสูตร ทั้งนี้เพื่อนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด ซึ่งรุจิร ภูสาระ และจันทราณี สงวนนาม (2545) ได้สรุปหลักการในการนิเทศการใช้หลักสูตรไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้ผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องเข้าใจหลักการ และจุดมุ่งหมายที่แท้จริงของ หลักสูตร วิธีการนิเทศใช้การประชุมชี้แจงปรึกษาหารือ เพื่อให้ทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นต่อการใช้หลักสูตร

2. กระตุ้นให้ผู้สอนเป็นผู้นำทางวิชาการให้แก่ผู้เรียนและชุมชนที่อยู่ใกล้เคียง

3. ช่วยให้ผู้สอนกล้าแสดงออกในการอภิปรายปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดจากการนำหลักสูตรไปใช้

4. ช่วยทำให้การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5. จัดกิจกรรมอื่นๆ ที่ส่งเสริมงานวิชาการได้แก่การให้รางวัลชมเชย กำหนดนโยบายกิจกรรมส่งเสริมในด้านคุณธรรม จริยธรรม และการจัดสร้างเครือข่ายวิชาการภายในสถานศึกษา เป็นต้น

วัชร บวรณสิงห์ (2544 : 125-134) ได้เสนอแนะว่า วิธีการที่จะช่วยให้ผู้บริหารสนใจว่า ผู้สอนในโรงเรียนสามารถแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนได้และสามารถนำแผนการจัดการเรียนรู้ไปใช้ได้เป็นอย่างดี มีประสิทธิภาพก็คือ การนิเทศการใช้หลักสูตรและการสอน ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

1. ความจำเป็นในการนิเทศการใช้หลักสูตร เป็นที่ยอมรับกันแล้วว่าความสำเร็จของการใช้หลักสูตรนั้นขึ้นอยู่กับผู้สอนซึ่งผู้สอนต้องทำความเข้าใจหลักสูตร ใช้หลักสูตรเป็นและสามารถแปลงหลักสูตรไปสู่การสอนได้ แต่ในทางปฏิบัติตามความเป็นจริง ปรากฏว่า หลักสูตรและเอกสารประกอบหลักสูตรมักจะถูกใช้อยู่ในวงจำกัด ผู้สอนมักจะใช้หลักสูตรน้อยหรืออาจจะไม่ได้ใช้เลย หรือผู้สอนบางคนอาจจะไม่เคยเห็นหลักสูตรคิดว่า แบบเรียนคือ หลักสูตร ถ้าสอนได้จบตามหลักสูตร ดังนั้นผู้บริหารจึงจำเป็นต้องทำการนิเทศการใช้หลักสูตรเป็นผู้นำการใช้หลักสูตร ควบคุมดูแล และส่งเสริมให้ผู้สอนใช้หลักสูตรให้ถูกต้อง เพื่อให้ผู้เรียนมีผลการเรียนบรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้

2. บทบาทของผู้บริหารในการนิเทศการใช้หลักสูตร

ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นบุคคลที่สำคัญที่สุดในการเป็นผู้นำการใช้หลักสูตร จึงมีบทบาทที่สำคัญในการดำเนินการ ดังนี้

2.1 แนะนำและส่งเสริมให้ผู้สอนทุกคนในโรงเรียนได้รู้จัก เข้าใจและใช้หลักสูตรให้เป็น โดยจะต้องจัดให้มีการประชุม ชี้แจง และปฏิบัติการตามหลักสูตรอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

2.2 จัดให้มีเอกสารหลักสูตรให้ครบถ้วนและมีจำนวนเพียงพอที่จะให้ผู้สอนใช้ได้อย่างสะดวกเอกสารหลักสูตรต่าง ๆ นั้น ควรได้รับการตรวจสอบทุกปีการศึกษาเพื่อโรงเรียนจะได้จัดหาเพิ่มเติมและตัดส่วนที่ล้าสมัยออก นอกจากนี้ หากเป็นไปได้ควรจัดให้มีบริการให้คำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรสำหรับผู้สอนที่ต้องการความช่วยเหลือ

2.3 จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการทำแผนการจัดการเรียนรู้ให้ผู้สอนได้มีความรู้และทำได้อย่างถูกต้อง

2.4 ควบคุมและตรวจสอบการทำแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนทุกคนและทุกรายวิชา

2.5 ให้ผู้สอนเข้าสอนตลอดเวลา

2.6 กำกับติดตามและส่งเสริมให้ผู้สอนดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามแผนการ

2.7 จัดระบบการนิเทศการใช้หลักสูตรและการนิเทศอย่างสม่ำเสมอ

2.8 คิดค้นเทคนิคและเครื่องมือในการนิเทศให้เกิดประสิทธิภาพ

2.9 ประเมินผลการนิเทศการใช้หลักสูตรของผู้สอนและปรับปรุงงานอยู่เสมอ

3. วิธีการนิเทศการใช้หลักสูตร

เป้าหมายของการนิเทศการใช้หลักสูตร คือ การดูแลให้ผู้สอนสามารถนำหลักสูตรไปใช้ได้เหมาะสมถูกต้อง การนิเทศติดตามดูแลการใช้หลักสูตรของผู้สอนอย่างสม่ำเสมอจะช่วยให้ผู้บริหารสามารถแก้ไขปัญหาการใช้หลักสูตรได้อย่างทันที่ และช่วยทำให้นำไปสู่การพัฒนาวิธีปฏิบัติที่เหมาะสมต่อไป วิธีการนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรมีหลายวิธี ดังนี้

3.1 การเยี่ยมชั้นเรียน การตรวจสอบสภาพการจัดการเรียนการสอนของผู้สอนในห้องเรียนนั้น ผู้บริหารสามารถทำได้ง่าย เป็นปกติและทำได้อย่างสม่ำเสมอ ผู้บริหารส่วนใหญ่ที่มีประสบการณ์ในการบริหารมานานย่อมทราบถึงข้อเท็จจริงและสภาพการณ์ต่าง ๆ ในห้องเรียนได้เป็นอย่างดี แม้แต่เพียงเดินผ่านหน้าห้องเรียนสภาพต่าง ๆ เหล่านั้นจะช่วยให้ผู้บริหารเข้าใจได้ทันทีว่า ผู้สอนใช้หลักสูตรได้ถูกต้องหรือไม่

3.2 การสังเกตพฤติกรรมของผู้สอน พฤติกรรมของผู้สอนหรือการแสดงออกของผู้สอนทั้งในและนอกห้องเรียนสามารถใช้เป็นเครื่องบ่งบอกถึงการใช้หลักสูตรของผู้สอนได้

3.3. การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน พฤติกรรมของผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียนจะเป็นตัวบ่งชี้ที่ชัดเจนว่า การจัดการเรียนการสอนของผู้สอนเป็นอย่างไร การใช้หลักสูตรของโรงเรียนบรรลุจุดหมายตามที่ได้ตั้งไว้หรือไม่ หากพฤติกรรมของผู้เรียนไม่เป็นไปตามจุดหมายของหลักสูตร ผู้บริหารจะต้องปรับพฤติกรรมการบริหารหลักสูตรของตนและปรับพฤติกรรมการสอนของผู้สอนด้วยวิธีการต่าง ๆ

3.4 ตรวจสอบแผนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอนล่วงหน้าก่อนที่ผู้สอนนำไปใช้สอนจริงว่าวางแผนได้ถูกต้องเหมาะสม สอดคล้องตามหลักสูตรหรือไม่ และตามผลว่า ผู้สอนได้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามที่บันทึกไว้หรือไม่

3.5 การรับฟังข้อมูลจากบุคคลอื่น ๆ เช่น ผู้ปกครอง ศิษยานุศิษย์หรือแม้แต่บุคลากรอื่น ๆ ในโรงเรียน การรับฟังข้อมูลต่าง ๆ เหล่านี้จะช่วยให้เห็นปัญหาหรือข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการจัดการศึกษาของโรงเรียนซึ่งจะเป็นทางหนึ่งที่ทำให้ทราบถึงการใช้หลักสูตรว่า มีประสิทธิภาพหรือไม่

3.6. สังเกตจากผลการปฏิบัติงานของผู้สอน รวมถึงการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนว่าจะนำไปสู่จุดหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด

4. การจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร ภารกิจที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งเป็นผู้พัฒนาหลักสูตรก็คือ การจัดตั้งศูนย์วิชาการที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนผู้ใช้หลักสูตรให้ดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจศูนย์วิชาการดังกล่าวนี้ อาจจัดเป็นลักษณะของศูนย์ให้บริการแนะนำช่วยเหลือ หรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่างงานหลักที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้ คือ งานบริหารและบริการหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร และงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรนั้น เป็นงานที่ครอบคลุมขอบข่ายทั้งหมดของการใช้หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นกระบวนการที่นำหลักสูตรสู่การปฏิบัติอย่างแท้จริง หลักสูตรจะสำเร็จตามจุดหมายที่ตั้งไว้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการสอนของครู

ในขณะที่เดียวกันการสอนของครูต้องยึดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะตามที่หลักสูตรกำหนดไว้เช่นกัน

4.4 ขั้นตอนในการนำหลักสูตรไปใช้

จากลักษณะงานและกิจกรรมของการนำหลักสูตรไปใช้ดังกล่าวสามารถสรุปขั้นตอนของการนำหลักสูตรไปใช้ ดังนี้ (บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2553 : 278)

1. ขั้นเตรียมการใช้หลักสูตร ในการเตรียมการใช้หลักสูตรเป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะการนำเอาหลักสูตรใหม่เข้ามาแทนที่หลักสูตรเดิมจะสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีก็ต่อเมื่อได้มีการเตรียมการเป็นอย่างดีนับแต่การตรวจสอบทบทวนหลักสูตรตามหลักทฤษฎีของหลักสูตร การทำโครงการและวางแผนการศึกษานำร่อง เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรหรือการทดลองใช้หลักสูตรการประเมินโครงการศึกษาทดลอง การประชาสัมพันธ์หลักสูตรและการเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้องในการใช้หลักสูตร ซึ่งมีประเด็นย่อยดังนี้

1.1 การตรวจสอบลักษณะหลักสูตร จุดประสงค์ของการตรวจสอบหรือทบทวนหลักสูตร เพื่อต้องการทราบว่าหลักสูตรที่พัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อศึกษาหาวิธีการที่จะนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติได้จริงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร รวมทั้งศึกษาองค์ประกอบ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรและบริบททางสังคมอื่น ๆ ที่เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรการตรวจสอบลักษณะหลักสูตรเพื่อดูความชัดเจนของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ ความกระชับชัดเจนของคำชี้แจง คำอธิบายสาระสำคัญและปฏิบัติต่าง ๆ ของหลักสูตร นอกจากนั้นจะดูความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร ได้แก่ จุดประสงค์การเรียนรู้ เนื้อหาสาระ กิจกรรมประสบการณ์การเรียนรู้และการประเมินผลมีความมีความสอดคล้องสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับพัฒนาของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจริงหรือไม่ รวมทั้งความหวังของสังคมได้สะท้อนเข้ามาอยู่ในส่วนใดของตัวหลักสูตร ความซับซ้อนเนื้อหาสาระมีมากน้อยเพียงใด สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือรายละเอียดต่าง ๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรนั้นสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้จริงตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ รวมทั้งบุคลากรและสิ่งอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูผู้สอน

คณะบุคคลที่ทำการตรวจสอบหลักสูตร ได้แก่ คณะกรรมการยกร่างหลักสูตรผู้บริหาร ครู ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผู้เรียนและผู้ปกครอง ซึ่งควรจะมีบทบาทในการประชุมสัมมนาเพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตร เพื่อให้มีความเข้าใจตรงกัน เห็นคุณค่า เกิดการยอมรับ และมีทัศนคติที่ดีต่อหลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งที่สำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้ต่อไป

1.2 การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง เป็นสิ่งที่จำเป็นจะตรวจสอบคุณภาพความเป็นไปได้ของหลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริง วิธีการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประการแรก คือ เลือกตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายก่อนที่จะทำการใช้หลักสูตร จากนั้นแปลงหลักสูตรสู่กระบวนการเรียนการสอน พัฒนาวัสดุหลักสูตร เตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมในการใช้หลักสูตร จัดหาแหล่งบริการสนับสนุนการใช้หลักสูตร งบประมาณ

จัดสิ่งแวดล้อมที่จะสนับสนุนการสอนการติดตามผล การทดลองทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้ง การศึกษาระบบการบริหารโรงเรียนในปัจจุบันว่า ระบบหลักสูตรจะเข้าไปปรับใช้ให้เข้ากับระบบบริหาร ที่มีอยู่เดิมให้ผสมผสานกันอย่างไร โดยไม่เปลี่ยนแปลงโครงสร้างระบบเดิม

1.3 การประเมินโครงการศึกษานำร่อง การประเมินโครงการศึกษานำร่องอาจจะกระทำหลายรูปแบบเช่น การประเมินผลการเรียนจากผู้เรียน โดยการประเมินแบบย่อย และการประเมินรวบยอด การประเมินหลักสูตรหรือประเมินทั้งระบบการใช้หลักสูตร และปรับแก้จากข้อค้นพบ โดยประชุมสัมมนากับผู้เชี่ยวชาญและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เพื่อนำความคิดเห็นบางส่วนมาปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.4 ประชาสัมพันธ์หลักสูตร การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ก็ตามย่อมมีผลกระทบต่อผู้ที่เกี่ยวข้องเสมอไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรก็เช่นเดียวกัน ผู้ที่เกี่ยวข้องนับตั้งแต่ผู้บริหาร การศึกษาธิการจังหวัด ศึกษาธิการอำเภอ ผู้อำนวยการประถมศึกษาจังหวัดและอำเภอ ศึกษาธิการเขต ผู้อำนวยการโรงเรียน อาจารย์ใหญ่ ครูใหญ่ ครูผู้สอน ซึ่งจะต้องได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทั้งสิ้น มากน้อยบ้างตามควรแก่กรณี ที่กล่าวเช่นนี้ก็เพราะหลักสูตรเกี่ยวกับสิ่งต่าง ๆ หลายอย่างไม่เฉพาะเรื่องเรียนการสอนเท่านั้น แต่ยังเกี่ยวพันไปถึงวัสดุอุปกรณ์เครื่องมือ เครื่องใช้ อาคารสถานที่ และงบประมาณค่าใช้จ่าย เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกี่ยวข้องกับบุคคลที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ซึ่งจะต้องปรับตัวแก้ไขวิธีการทำงานและปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้การใช้หลักสูตรประสบผลสำเร็จตามจุดหมายที่กำหนดไว้ ด้วยเหตุเหล่านี้ จึงจำเป็นต้องทราบว่า กำลังมีการเปลี่ยนแปลงอะไรเกิดขึ้น อันที่จริงการประชาสัมพันธ์ไม่ใช่ว่าจะมาเริ่มต้นจัดทำหลักสูตรต้นแบบเสร็จแล้ว แต่ควรเริ่มตั้งแต่มีแผนการที่เปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตรโดยให้ผู้เกี่ยวข้องได้ทราบเป็นระยะ ๆ ว่า ได้มีการดำเนินการไปแล้วแค่ไหนเพียงใด

การประชาสัมพันธ์อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การออกเอกสารสิ่งพิมพ์ การใช้สื่อมวลชน เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ เพจเฟซบุ๊ก เป็นต้น นอกจากนี้ การประชุมและการสัมมนาที่ครั้งเป็น เรื่องที่จะต้องพิจารณาเป็นราย ๆ ไป อย่างไรก็ตามสิ่งที่ควรให้ผู้เกี่ยวข้องทราบก็คือ สิ่งสำคัญที่เปลี่ยนแปลงไปนั้นคืออะไร จะมีประโยชน์แก่ผู้แก่ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องอย่างไร และจะมีผลต่อบทบาทและหน้าที่ของเขาอย่างไร

1.5 การเตรียมบุคลากรที่เกี่ยวข้อง การอบรมครูผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ต้องคำนึงและต้องกระทำอย่างรอบคอบ นับแต่ขั้นเตรียมการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาใช้วางแผน และวิธีการฝึกอบรมบุคลากร เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันการใช้หลักสูตรซึ่งมีความแตกต่างของความพร้อมของการใช้หลักสูตรโรงเรียนในตัวเมืองขนาดใหญ่ย่อมมีความพร้อมหลาย ๆ ด้านมากกว่าโรงเรียนขนาดเล็กที่อยู่ในชนบท และบุคลากรฝ่ายต่าง ๆ เช่น ผู้บริหาร ศึกษาธิการเขต ครู กลุ่มผู้สนับสนุน การสอน รวมทั้ง ผู้ปกครอง วิธีการอบรม ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรมและงบประมาณที่ใช้แผนนี้ วิธีการฝึกอบรมจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายของการใช้หลักสูตร เช่น ผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง วิธีการอบรมจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับนโยบาย เจตนารมณ์ของหลักสูตรการ

จัดงบประมาณและบริการสนับสนุนการใช้หลักสูตรและการสอน วิธีการที่ใช้ส่วนมากจะเป็นการประชุมชี้แจงสาระสำคัญและแนวทางปฏิบัติ เป็นต้น วิธีการที่ใช้ส่วนมากจะมุ่งเน้นการประชุมเชิงปฏิบัติการ เพราะการที่จะเข้าใจหลักสูตรจนสามารถปฏิบัติการสอนได้นั้น ต้องลงมือปฏิบัติจริงครูจึงจะเห็นภาพรวมและเกิดความมั่นใจในการสอน วิธีการฝึกอบรมนี้จะสิ้นเปลืองงบประมาณ และต้องใช้เวลานานพอสมควร ดังนั้น ทรัพยากรต่าง ๆ การเตรียมวัสดุสำหรับการฝึกอบรม จะต้องมีการวางแผนอย่างดี เพื่อไม่ให้ครูเกิดความสับสนและไม่แน่ใจซึ่งอาจเป็นเหตุให้เกิดการไม่ยอมรับหลักสูตรใหม่ตามมา นอกจากนั้นครูให้ข้อมูลย้อนกลับเพื่อให้ทราบผลของการฝึกอบรมปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยให้ผู้อบรมได้มีส่วนวางแผนการแก้ไขปัญหา และตัดสินใจ สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผลของการพัฒนาหลักสูตรดำเนินการไปสู่การปฏิบัติจริงได้มากขึ้น

2. ขั้นตอนการใช้หลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน การใช้หลักสูตรจะมีงานหลัก 3 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การบริหารและการบริการหลักสูตร หน่วยงานบริการหลักสูตรส่วนกลางของคณะพัฒนาหลักสูตร จะมีหน้าที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการเตรียมบุคลากรเพื่อใช้หลักสูตรและการบริหารและการบริการวัสดุหลักสูตร ส่วนงานบริหารและบริการหลักสูตรในระดับท้องถิ่น ได้แก่ โรงเรียนก็จะเกี่ยวข้องกับการจัดบุคลากรเข้าสอนตามความถนัดและความเหมาะสม การบริหารและการบริการหลักสูตรในโรงเรียน ได้แก่

2.1.1 การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตร การจัดครูเข้าสอน หมายถึง การจัดและดำเนินการเกี่ยวกับการสรรหาและกลวิธีการใช้บุคลากรอย่างเหมาะสมกับความรู้ ความสามารถความสนใจ ความถนัดและประสบการณ์ รวมทั้งสามารถพัฒนาบุคลากรเพื่อให้มีความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ และมีความรับผิดชอบต่อการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพ การจัดครูเข้าสอนตามหลักสูตรโดยทั่วไปจะเป็นงานของหัวหน้าสถานศึกษาแต่ละแห่งการจัดครูเข้าสอนจำเป็นต้องคำนึงถึงถึงความรู้ ความสามารถ ความสนใจ ความถนัด และประสบการณ์ตลอดจนความสมัครใจของครูแต่ละคนในสังคม ทั้งนี้เพื่อให้ผู้ใช้หลักสูตรแต่ละคนมีโอกาสได้ใช้ศักยภาพของตนให้เป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรให้มากที่สุด

2.1.2 บริการวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตรและสื่อการสอนทุกชนิดที่จัดทำขึ้นเพื่อให้ความสะดวก และช่วยเหลือครูให้สามารถใช้หลักสูตรได้อย่างถูกต้อง งานบริการหลักสูตรจึงเป็นภารกิจของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งมีหน้าที่ในการพัฒนาหลักสูตรจึงเป็นหน้าที่ของหน่วยงานส่วนกลาง ซึ่งผู้พัฒนาหลักสูตรจะต้องดำเนินการบริหารและบริการสื่อหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ เพื่อให้ถึงมือผู้ใช้ในโรงเรียนแต่ละแห่งอย่างครบถ้วนและทันกำหนด

2.1.3 การบริหารหลักสูตรภายในโรงเรียน การจัดบริการหลักสูตรภายในโรงเรียน ได้แก่ การจัดอำนวยความสะดวกต่าง ๆ แก่ผู้ใช้หลักสูตร เช่น การบริการห้องสอน วิชาเฉพาะบริการเกี่ยวกับห้องสมุด สื่อการเรียนการสอน บริการเกี่ยวกับเครื่องมือในการวัดผลและประเมินผลและการแนะแนว

เป็นต้น ผู้บริหารโรงเรียนควรอำนวยความสะดวกในการจัดทำหรือจัดหาแหล่งวิชาการต่าง ๆ รวมถึงการใช้ประโยชน์จากบุคคลและหน่วยงานต่าง ๆ ที่อยู่ภายนอกโรงเรียนอีกด้วย

2.2 การดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร

2.2.1 การปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องสภาพของท้องถิ่น เนื่องจากหลักสูตรที่เราว่า เพื่อใช้ประชากรโดยส่วนรวมในพื้นที่กว้างขวางทั่วประเทศนั้น มักจะไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของท้องถิ่น ดังนั้น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับสภาพของสังคมในท้องถิ่น และสามารถสนองความต้องการของผู้เรียน ควรจะได้มีการปรับหลักสูตรกลางให้มีความเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นที่ใช้หลักสูตร

2.2.2 การจัดทำแผนการสอน การจัดทำแผนการสอนเป็นการขยายรายละเอียดของหลักสูตรใหม่ให้ไปสู่ภาคปฏิบัติโดยการกำหนดกิจกรรมและเวลาได้อย่างชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้แผนการสอนควรแบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ 1) แผนการสอนระยะยาว จัดทำเป็นรายภาคหรือรายปี 2) แผนการสอนระยะสั้น นำแผนการสอนระยะยาวมาขยายเป็นรายละเอียด

สำหรับการสอนในแต่ละครั้งจะเห็นได้ว่า แผนการสอนจะเป็นในแนวทางในการใช้หลักสูตรของครู ถ้าหากไม่มีการจัดทำแผนการสอน การใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปตามอย่างไม่มีจุดหมาย ทำให้เสียเวลาหรือมีข้อบกพร่องในการใช้หลักสูตรเป็นอย่างมาก อันจะส่งผลให้การบริหารหลักสูตรเกิดความล้มเหลว

2.2.3 การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน มีนักการศึกษาทางด้านหลักสูตรหลายคน ได้ให้ความหมายของหลักสูตรว่า เป็นกิจกรรมการเรียนการสอนชนิดต่าง ๆ ที่จัดโดยโรงเรียน ดังนั้น ถือว่ากิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจัดขึ้นโดยครู เพื่อให้สนองเจตนารมณ์ของหลักสูตรจึงเป็นส่วนของการนำหลักสูตรไปใช้สู่ภาคปฏิบัติโดยแท้จริง ในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งจำเป็นจะต้องเริ่มจากการพิจารณาถึงจุดหมายของการสอน การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งอาจจะทำได้หลาย ๆ ชนิด ซึ่งมีความแตกต่างกันเป็นอย่างมากในเรื่องของการใช้เวลา การใช้แรงงานการใช้ทรัพยากร ตลอดจนการใช้งบประมาณ โดยเหตุนี้ ครูผู้สอนในฐานะเป็นผู้จัดกิจกรรมให้กับผู้เรียนควรพิจารณาคัดเลือกกิจกรรมที่เห็นว่าจะก่อให้เกิดความรู้หรือประสบการณ์ และสามารถทำให้บรรลุจุดหมายง่ายที่สุดเร็วที่สุด ประหยัดเวลาที่สุด ประหยัดแรงงานและค่าใช้จ่ายมากที่สุด การสอนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายโดยเป้าหมายหนึ่ง อาจจะเลือกใช้เฉพาะกิจกรรมที่เห็นว่ามีประสิทธิภาพมากที่สุดเพียง 1-2 กิจกรรมก็เพียงพอแล้ว ไม่จำเป็นต้องทำทุก ๆ กิจกรรม เพราะการทำเช่นนั้นอีก จะไม่เป็นการประหยัดด้วยประการทั้งปวงแล้วอาจจะก่อให้เกิดความเบื่อหน่ายอีกด้วย

2.2.4 การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน ในการนำหลักสูตรไปใช้อย่างมีประสิทธิภาพนั้น มีขั้นตอนหนึ่งที่จะขาดเสียมิได้ คือ การวัดและประเมินผล เพราะการวัดและประเมินผลจะได้ข้อมูลย้อนกลับที่สะท้อนให้เห็นถึงพัฒนาการและความก้าวหน้าในการเรียนรู้ว่าบรรลุตามจุดประสงค์ของการสอนและความมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ การวัดและประเมินผลการศึกษา

เป็นเครื่องมือ อันหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพของนักการศึกษาในระดับการศึกษาต่าง ๆ เพราะผลจากการวัดจะเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจของครูและนักการศึกษาเพื่อใช้ปรับปรุงวิธีสอน การแนะนำ การประเมินหลักสูตรแบบเรียน การใช้อุปกรณ์การสอนตลอดจนการจัดระบบบริหารทั่วไปของโรงเรียน และนอกจากนี้ยังไม่ช่วยปรับปรุงการเรียนของนักเรียนให้เรียนถูกวิธียิ่งขึ้น เช่น ผลการสอบของนักเรียนที่ไม่ดี ไม่เพียงแต่แสดงความอ่อนของนักเรียนแต่ละคนเท่านั้น เพราะถ้าพิจารณาผลการสอบรวมทั้งโรงเรียนก็จะแสดงถึงความบกพร่องในสอนไม่ดีของครูด้วย และถ้าพิจารณาผลการสอบรวมทั้งโรงเรียนก็จะแสดงถึงความบกพร่องในด้านการบริหารของโรงเรียนของครูใหญ่ และคณะผู้บริหาร ยิ่งกว่านั้น ถ้าเราพิจารณาผลการสอบรวมทั้งประเทศ ก็จะแสดงถึงความบกพร่องในการจัดระบบการบริหารของนักศึกษาระดับประเทศอีกด้วย

ดังนั้น การวัดและประเมินผลการเรียนการสอนจึงนับว่ามีความสำคัญยิ่งในการพัฒนาคุณภาพของการศึกษา การวัดและประเมินผลส่วนที่จะใช้พิจารณาตัดสินว่า ผู้เรียนบรรลุจุดหมายของการสอนตามที่กำหนดไว้หรือไม่เพียงใด การวัดและประเมินผลจึงเป็นกระบวนการต่อเนื่องสัมพันธ์กับกระบวนการเรียนการสอนซึ่งจำเป็นจะต้องจัดให้เป็นระบบที่ชัดเจนเหมาะสมเพื่อประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการเรียนการสอนอันเป็นส่วนสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้

2.3 การสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตร

2.3.1 การจัดงบประมาณ การจัดงบประมาณเพื่อการเรียนการสอนนั้นเป็นสิ่งจำเป็นและมีความสำคัญมากสำหรับสถานศึกษาทุกระดับ ผู้บริหารโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องบริหารงานงบประมาณของโรงเรียนประจำปีการศึกษาหนึ่ง ๆ ให้มีประสิทธิภาพสูงและยังประสิทธิผลตามเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ ผู้บริหารโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการเงินของโรงเรียนจะต้องมีสมรรถภาพในการจัดงบประมาณของโรงเรียนได้ดี ไม่มีผิดพลาด จึงจะสามารถจัดงบประมาณของโรงเรียนให้สอดคล้องกับแผนการเรียนการสอนของแต่ละกลุ่มวิชาได้อย่างดี

2.3.2 การใช้อาคารสถานที่ เป็นสิ่งสนับสนุนการใช้หลักสูตร ซึ่งผู้บริหารการศึกษาพึงตระหนักว่าอาคารสถานที่ และสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ในสถานศึกษา ย่อมเป็นส่วนประกอบสำคัญต่อการเรียนการสอน และการอบรมบ่มเพาะนิสัยแก่ผู้เรียนได้ทั้งสิ้น แต่เนื่องจากสถานศึกษาแต่ละแห่งอาจมีปริมาณและคุณภาพของอาคาร สถานที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ผู้บริหารจำเป็นจะต้องวางโครงการและแผนการใช้อาคารสถานที่ทุกแห่งให้เหมาะสมให้เกิดประโยชน์สูงสุดและให้เป็นการประหยัดมากที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้ โดยจะต้องสำรวจศึกษาวิเคราะห์อย่างละเอียดรอบคอบ แล้วจึงวางแผนควรดำเนินการอย่างไรจึงจะบรรลุผลตามเจตนารมณ์ หรืออุดมการณ์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้

2.3.3 การอบรมเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร ขณะที่ดำเนินการใช้หลักสูตรจะตกเภาปัญหาและปรับแก้สิ่งต่าง ๆ ให้เข้ากับสภาพจริงและความเป็นไปได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ทั้งนี้โดยไม่ให้เสียหลักการใหญ่ของหลักสูตร สิ่งที่ครูต้องการ คือ การฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อสร้างความพร้อมในการสอนของครูให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น การฝึกอบรมจะกระทำจากการวิเคราะห์ส่วนที่ขาด

ในบทบาทหน้าที่ของครู เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และที่สำคัญคือการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน

2.3.4 การทั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนและส่งเสริมใช้หลักสูตร ภารกิจเกี่ยวกับการจัดตั้งศูนย์วิชาการสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรที่อยู่ในความรับผิดชอบของส่วนกลางซึ่งเป็นการพัฒนาหลักสูตรหน่วยงานนี้ควรหาทางสนับสนุนส่งเสริมหน่วยงานผู้ใช้หลักสูตรให้สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรด้วยความมั่นใจการจัดตั้งศูนย์วิชาการอาจจะทำในลักษณะศูนย์บริการแนะนำช่วยเหลือ หรือจัดตั้งโรงเรียนตัวอย่าง หรือตั้งที่กรมวิชาการได้จัดตั้งโรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตรที่ศูนย์พัฒนาหลักสูตรก็ได้ โรงเรียนผู้นำการใช้หลักสูตรที่กรมวิชาการจัดขึ้น จะเป็นโรงเรียนที่สามารถดำเนินการใช้หลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง ซึ่งพอจะเป็นแบบอย่างให้แก่โรงเรียนอื่น ๆ ได้ วิธีการเช่นนี้จะเป็นการกระตุ้นให้โรงเรียนผู้ใช้หลักสูตรได้มีความกระตือรือร้นในการพัฒนาประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรในโรงเรียนของตน และส่งเสริมให้เกิดการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการนำมาใช้หลักสูตรระหว่างโรงเรียนด้วย

3. ขั้นตอนติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

3.1 การนิเทศและติดตามการใช้หลักสูตรในโรงเรียน การนิเทศมีความจำเป็นอย่างยิ่ง หน่วยงานทุกแห่ง โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในวงการศึกษา เพื่อเป็นการช่วยปรับปรุงการเรียนการสอน ซึ่งสจ๊วต อุทรานันท์ (2532 :268-269) กล่าวว่า การนิเทศและติดตามผลการใช้หลักสูตรในระหว่างการใช้หลักสูตรนั้น หน่วยงานส่วนกลางในฐานะผู้พัฒนาหลักสูตรควรจัดส่งเสริมเจ้าหน้าที่ไปให้คำแนะนำเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเพิ่มเติม และติดตามผลการใช้หลักสูตรในโรงเรียนว่า ได้ด้วยความถูกต้องหรือไม่มีปัญหาใดเกิดขึ้นหรือไม่ หากมีปัญหาก็จะได้แก้ไขให้ลุล่วงสำหรับหน่วยงานในระดับท้องถิ่น อาจดำเนินการให้คำปรึกษาแนะนำช่วยเหลือแก่ครูผู้ใช้หลักสูตรให้ดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างถูกต้อง

การนิเทศการใช้หลักสูตรหรือการนิเทศการเรียนการสอน ต้องคำนึงหลักสำคัญของการนิเทศ คือ การให้คำแนะนำช่วยเหลือไม่ใช่การคอยตรวจสอบเพื่อจับผิดแต่ประการใด โดยลักษณะเช่นนี้ผู้นิเทศจำเป็นจะต้องสร้างความสัมพันธ์และความเข้าใจอันดีกับผู้รับการนิเทศ การดำเนินการนิเทศจะต้องดำเนินไปด้วยบรรยากาศแห่งความเป็นประชาธิปไตยและร่วมมือกัน

3.2 การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร จะต้องมีการวางแผนให้ชัดเจนว่า จะทำการประเมินส่วนใดหลักสูตร ถ้าการวางแผนเกี่ยวกับการประเมินไม่ชัดเจน เมื่อมีความต้องการจะทำการประเมินในหัวข้อนั้นหรือส่วนนั้น บางครั้งอาจจะกระทำไม่ได้เพราะต่อเนื่อง ดังนั้น การวางแผนเพื่อการประเมินหลักสูตรจะต้องชัดเจน และจะใช้วิธีการประเมินอย่างไรจึงจะได้ผลเป็นภาพรวมที่สามารถนำมาอธิบายได้ว่า สิ่งใดเป็นบรรยากาศ หรือสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยหรือไม่เอื้ออำนวยเท่าที่ดำเนินการใช้หลักสูตรไปแล้วบรรลุถึงสิ่งที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด สามารถตอบสนองความมุ่งหมายหลักที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินหลักสูตรว่า บรรลุเป้าหมายหรือไม่ การออกแบบการประเมินที่กว้างและลึก คือ การมองภาพรวมทั้งหมดของการใช้หลักสูตร การหาตัวบ่งชี้สำคัญ ๆ นั้น จะต้องระมัดระวังเรื่องตัวแปรทางวัฒนธรรมทางสังคมและเศรษฐกิจด้วย เพราะบางอย่างผู้ประเมิน

อาจมองข้ามไป เช่น โรงเรียนขนาดใหญ่ย่อมได้เปรียบกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก องค์ประกอบที่จัดตั้งโรงเรียน ถ้าชุมชนให้การสนับสนุนอย่างดีก็มีผลต่อการใช้หลักสูตร หรือโรงเรียนขนาดเล็กมากเกินไป ซึ่งขนาดสถานศึกษาแบ่งเป็น 4 ขนาด (สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา, 2569:ออนไลน์) ได้แก่ 1) สถานศึกษาขนาดเล็ก จำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 119 คนลงมา 2) สถานศึกษาขนาดกลาง จำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 120 – 719 คน 3) สถานศึกษาขนาดใหญ่ จำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 720 – 1,679 คน และ 4) สถานศึกษาขนาดใหญ่พิเศษ จำนวนนักเรียน ตั้งแต่ 1,680 คนขึ้นไป ซึ่งขนาดของโรงเรียน จำนวนครูบางโรงเรียนอาจจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ไม่สามารถพัฒนาได้มากเท่าที่ควรหลักการจะวางให้ตีสมบูรณสักเท่าใดก็ตาม

การนำหลักสูตรไปใช้ควรพิจารณาให้รอบคอบ ถึงแม้ว่าปัจจุบันนี้จะมีระบบกลุ่มโรงเรียนช่วยเหลือก็ตาม บริบททางสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่มาช่วยเสริมให้สามารถอธิบายได้ชัดเจนว่าเหตุใดการนำหลักสูตรไปใช้ได้ผลหรือไม่ได้ผล เพราะมีปัจจัยแทรกซ้อนทางเศรษฐกิจ สังคมและค่านิยมของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้องด้วยข้อพิจารณาในการประเมินหลักสูตร สรุปได้ดังแสดงในภาพที่ 10

ภาพที่ 10 ข้อพิจารณาในการประเมินหลักสูตร

ที่มา : บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2553:278 อ้างถึงใน พระมหาสายัณห์ เปมสีโล, 2564

4. ขั้นตอนการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตร

การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตรนับว่าเป็นกิจกรรมที่ขาดไม่ได้ ดังนี้ (แรมสมร อยู่สถาพร, 2536: 291-292)

4.1 การจัดตั้งศูนย์วิชาการ ศูนย์วิชาการที่ดีขึ้นนั้นจะทำหน้าที่เหมือนศูนย์กลางการให้ความรู้ คำแนะนำและบริการด้านเอกสารประกอบหลักสูตร ตลอดจนเป็นแหล่งวิทยากรให้กับโรงเรียนต่าง การจัดตั้งศูนย์วิชาการนี้อาจจะจัดตั้งภายในแต่ละโรงเรียน หรือหลาย ๆ โรงเรียนจัดตั้งร่วมกันและร่วมกันบริหารงานของศูนย์ให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์

4.2 การจัดตั้งศูนย์แนะแนว ปัจจุบันนี้การแนะแนวถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการเรียนการสอนภายในโรงเรียน ในทุกระดับการศึกษา เพราะผู้บริหารตระหนักถึงความจำเป็นในการให้คำแนะนำด้านการเรียนการแก้ปัญหา การเลือกและตัดสินใจด้านการเรียนของนักเรียนแต่ละคนเป็นการช่วยให้นักเรียนมีสัมฤทธิ์ผลด้านการเรียนสูงขึ้นวิธีการหนึ่ง

การจัดตั้งศูนย์แนะแนว ถือว่าเป็นระบบการสนับสนุนการใช้หลักสูตรที่สำคัญอีกระบบหนึ่ง ครูทุกคนควรเป็นครูแนะแนว สามารถวิเคราะห์ปัญหาต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการเรียนของเด็กและในทุกด้านที่เกี่ยวกับเด็ก ในการแนะแนวเด็กนั้นควรใช้หลัก 3 ประการคือ 1. การแนะนำให้เด็กรู้จักตัวเอง โดยเฉพาะด้านทักษะความสามารถเฉพาะตัว 2. แนะนำให้เด็กรู้จักสิ่งแวดล้อมทรัพยากร 3. แนะนำให้เด็กมองเห็นแนวทางการประกอบอาชีพได้

การแนะแนวนี้นควรทำอย่างต่อเนื่อง ถ้าเป็นในระดับท้องถิ่นครูจะต้องรู้จักวิเคราะห์วิจัยอาชีพต่าง ๆ และข้อมูลเศรษฐกิจสังคมในท้องถิ่น พัฒนาการแนะแนวให้ได้ผลที่สุด

4.3 การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร นับเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญต่อการที่ใช้หลักสูตรในโรงเรียนเป็นอย่างมาก ผู้บริหารและคณะผู้รับผิดชอบดูแลด้านการเรียนการสอนในแต่ละหมวดวิชาควรถือเป็นหน้าที่ที่จะต้องส่งเสริมหรือจัดดำเนินการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในทุกหมวดวิชา ในส่วนครูแต่ละคนก็ควรรับผิดชอบจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรในวิชาที่ตนรับผิดชอบอยู่เช่นกัน ถ้าผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรทุกคนมีความรับผิดชอบในด้านการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรนี้และร่วมมือร่วมใจกันจัดให้แก่แก่นักเรียนของตน การใช้หลักสูตรในโรงเรียนนั้น ๆ ก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่จัดตั้งไว้ได้

จากข้อมูลข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังแผนภาพที่ 11 ดังนี้

ภาพที่ 11 แสดงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตร

ที่มา : แรมสมร อยู่สถาพร, 2536:291-292

4.5 บทบาทของหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้

การนำหลักสูตรไปใช้มีกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับหน่วยงานและบุคลากรที่เกี่ยวข้องหลายฝ่าย ซึ่งจะต้องประสานงานร่วมกันหรือร่วมมือกันในการที่จะนำหลักสูตรไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ซึ่งบทบาทของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้มีรายละเอียด ดังนี้

1. บทบาทหน้าที่ของผู้บริหารสถานศึกษาในการใช้หลักสูตร

ภาระหน้าที่หลักของผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ งานบริหารและบริหารหลักสูตร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตรและงานสนับสนุนและส่งเสริมการใช้หลักสูตรให้มี

ประสิทธิภาพบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ผู้บริหารต้องมีวิธีการในการควบคุมและส่งเสริมการใช้หลักสูตรของบุคลากรในโรงเรียน ดังนี้ (อมรา เล็กเริงสินธุ์, 2540 : 150-152)

1. การส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจ ผู้บริหารจำเป็นจะต้องรับบทบาทผู้นำการใช้หลักสูตร จะต้องมีการประชุมชี้แจงทบทวนการปฏิบัติตามหลักการ จุดหมายของหลักสูตร และจุดมุ่งหมายของกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ โดยผู้บริหารต้องมีการประชุมชี้แจงและปฏิบัติการเตรียมการใช้หลักสูตรอย่างน้อย ปีละ 1 ครั้ง ก่อนเริ่มปีการศึกษา รวมทั้งประชาสัมพันธ์หลักสูตรใหม่ให้ผู้ปกครองและนักเรียนได้ทราบ เพื่อจะได้ส่งเสริมให้การใช้หลักสูตรเกิดผลดียิ่งขึ้น

2. การบริการเกี่ยวกับหลักสูตร

เอกสารหลักสูตรประกอบด้วย เอกสารหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือการวัดผล ประเมินผลจุดประสงค์การเรียนรู้รายวิชาต่างๆ และเอกสารอื่นๆ ควรจัดไว้ในที่ที่ผู้สอนทุกคนสามารถหยิบนำไปใช้ได้สะดวก ซึ่งวัชร บวรณสิงห์ (2544 : 47-49) เสนอว่า การให้บริการและการจัดทำวัสดุหลักสูตรนั้นผู้บริหารในฐานะผู้นำการใช้หลักสูตร ซึ่งนอกจากจะต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรแล้วยังต้องทำหน้าที่ในการบริหารหลักสูตรด้วย

ในหน้าที่งานแรกและเป็งานที่สำคัญก่อนเริ่มงานอย่างอื่น ๆ ก็คือ การหาวิธีการที่จะทำให้ผู้สอนและผู้เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในหลักสูตรกิจกรรมที่สามารถทำได้หลายวิธี เช่น อาจใช้วิธีชี้แจงให้ทราบเป็นลายลักษณ์อักษรอาจเรียกประชุมชี้แจงหรือจัดบรรยาย อบรมหรือสัมมนาเกี่ยวกับความรู้ทางด้านหลักสูตรและแนวทางปฏิบัติ รวมตลอดทั้งการประชุมเชิงปฏิบัติในการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน นอกจากนี้ ผู้บริหารถึงต้องให้บริการและสนับสนุนในการจัดทำวัสดุหลักสูตรด้วย ซึ่งวัสดุประกอบหลักสูตรคือสิ่งต่าง ๆ ที่นำมาใช้ประกอบกับหลักสูตรเพื่อให้ผลของการเรียนการสอนบรรลุถึงจุดหมายของหลักสูตรประกอบ ได้แก่

2.1 เอกสารประกอบหลักสูตร ได้แก่ หนังสือเรียน คู่มือการใช้หลักสูตร คู่มือการวัด ประเมินผลการเรียน คู่มือการจัดกิจกรรม คู่มือการสอนกลุ่มสาระการเรียนรู้ คู่มือการบริหารจัดการ แผนแนะแนว คู่มือการพัฒนา สื่อการเรียนการสอน คู่มือการบริหารหลักสูตร คู่มือผู้สอน คู่มือผู้ปกครอง และเอกสารอื่นที่ใช้ประกอบหลักสูตร

2.2 สื่อการเรียนการสอน ได้แก่ เอกสารประกอบการเรียนการสอน หนังสือส่งเสริม การอ่านหนังสืออ่านเพิ่มเติม แบบฝึก บทเรียนสำเร็จรูป ใบงานและอุปกรณ์การสอน เช่น บทเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน บทเรียนอิเล็กทรอนิกส์ บทเรียนออนไลน์ ชุดการสอน เป็นต้น

การให้บริการด้านวัสดุหลักสูตรนี้ ผู้บริหารจะต้องจัดหาลำดับที่เป็นปัจจุบัน ให้มีจำนวนครบถ้วนทุกประเภท และให้มีจำนวนมากพอที่ผู้สอนจะศึกษาหาความรู้และนำไปใช้ได้ หากโรงเรียนได้รับจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจำนวนไม่มากนัก ผู้บริหารควรทำสำเนาเพิ่มขึ้นและแจกให้แก่กลุ่มสาระการเรียนรู้และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยแห่งละ 1 ชุด หากกลุ่มสาระการเรียนรู้ใด มีผู้สอนมากอาจจะต้องให้เพิ่มขึ้น นอกจากนี้ ต้องมีการประชุมชี้แจงและทบทวนให้ผู้สอนได้ใช้และ

ใช้ให้เป็นผู้บริหารอาจมอบหมายผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ได้ดูแลให้คำแนะนำปรึกษาแก่ผู้สอนด้วย

การจัดทำสื่อการเรียนการสอน ถือเป็นหน้าที่ที่ผู้สอนจะต้องวางแผนว่าจะใช้อะไร จะจัดทำโดยการจัดซื้อจัดจ้าง หรือผลิตขึ้นเองและจะนำมาใช้ในการกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างไร ผู้สอนอาจไม่มี แนวคิดหรือไม่รู้จักวิธีการผลิตหรือการใช้สื่อการเรียนการสอนหรือใช้แล้วไม่ประสบผล ผู้บริหารควรจัดกิจกรรมหลายรูปแบบ เพื่อส่งเสริมให้มีการจัดทำ ผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอนให้มี ประสิทธิภาพ กิจกรรมที่อาจทำได้ ดังนี้

2.2.1 กำหนดเป็นนโยบายของโรงเรียนจะให้ผู้สอนจัดทำ ผลิต และใช้สื่อการเรียนใน แต่ละหมวดวิชา

2.2.2 จัดสรรงบประมาณในการจัดหาและผลิตสื่อ

2.2.3 ช่วยอำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ เท่าที่โรงเรียนจะทำได้ เช่น ช่วย ประสานงานจัดหาผู้พิมพ์ต้นฉบับและทำสำเนา จัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการจัดทำ เป็นต้น

2.2.4 จัดโครงการฝึกอบรม อบรมเชิงปฏิบัติการให้ความรู้ให้ทดลองทำและนำไปใช้

2.2.5 เชิญวิทยากรผู้ประสบความสำเร็จในด้านการสร้าง และใช้สื่อการเรียน การสอนมาเสนอผลงานและสาธิตการนำไปใช้ที่ถูกต้อง

2.2.6 นำผู้สอนไปศึกษาสถานที่ต่าง ๆ ที่มีการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอน ที่ได้ผล เพื่อสร้างแรงบันดาลใจ

2.2.7 จัดประกวดการผลิตและการใช้สื่อการเรียนการสอน

2.2.8 สร้างแรงจูงใจทั้งภายในและภายนอกด้วยวิธีการต่าง ๆ

3. การบริหารเกี่ยวกับอาคารสถานที่

เมื่อผู้สอนมีความเข้าใจหลักสูตรชัดเจนแล้ว ผู้บริหารและกรรมการวิชาการของสถานศึกษา จะต้องมาพิจารณาร่วมกันว่า ควรมีการปรับปรุงอาคารสถานที่และกำหนดใช้อย่างไร การเรียน การสอนในบางรายวิชาอาจต้องมีห้องพิเศษ เช่น ห้องเรียนศิลป์ ห้องปฏิบัติการวิชาการงานอาชีพและ เทคโนโลยี ห้องเรียนวิทยาศาสตร์ ห้องเรียนทางภาษา ห้องพุทธศาสนา เป็นต้น ซึ่งการเตรียมสถานที่ ที่ดีจะช่วยให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4. การสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์และเอกสารประกอบการสอน

หัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้กับผู้สอนแต่ละรายวิชาจะต้องช่วยกันคิดทำรายการเสนอผู้ช่วย ฝ่ายวิชาการพิจารณาขอตั้งงบประมาณ กรรมการงบประมาณจะร่วมกันพิจารณาจัดให้ตามความ เหมาะสมและจำเป็นผู้อำนวยการสถานศึกษา ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการและหัวหน้ากลุ่มสาระการเรียนรู้ จะต้องคอยควบคุมดูแลให้การใช้วัสดุอุปกรณ์ในการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพตรง ตามโครงการที่วางแผนไว้

5. การนิเทศการสอน

กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้นั้น จุดสำคัญอย่างหนึ่งอยู่ที่การเรียนการสอนการปรับปรุงวิธีสอนของผู้สอนให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับหลักสูตรเป็นวิธีการที่ค่อนข้างจะซับซ้อนและต้องใช้เวลาการนิเทศกันเอง ภายในโรงเรียนซึ่งอาจได้ผลในระดับหนึ่ง ผู้บริหารจึงควรส่งผู้สอนไปเข้ารับการอบรมทางวิชาการในเรื่องต่าง ๆ เช่น การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การวิจัยในชั้นเรียน การสอนซ่อมเสริม การจัดการชั้นเรียน จิตวิทยาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งผู้บริหารงานวิชาการจะต้องรู้จักการกระตุ้นและสนับสนุน หาทางให้ผู้สอนเกิดความรู้สึกริغبรมปรับปรุงการสอนของตนเองโดยมีผู้บริหารคอยส่งเสริมและให้กำลังใจ เราคงยอมรับกันว่าความสำเร็จของการบริหารหลักสูตรขึ้นอยู่กับพฤติกรรมการสอนของผู้สอนและกระบวนการเรียนของผู้เรียน ดังนั้น ผู้บริหารจึงต้องดูแลให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ แต่เนื่องจากผู้สอนในโรงเรียนมีความแตกต่างกันทั้งในด้านคุณวุฒิความสามารถ และประสบการณ์ต่าง ๆ ซึ่งจะมีผลต่อการจัดการเรียนการสอนและสิ่งที่คุณเรียนจะได้รับ

นอกจากนี้เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงในด้านการศึกษา เนื้อหา นวัตกรรมและเทคโนโลยีความจำเป็นในการจัดการปรับปรุงและช่วยเหลือผู้สอนให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เหล่านี้ย่อมมีเพิ่มมากขึ้น ผู้บริหารจึงต้องมีบทบาทหน้าที่ที่ต้องนิเทศการสอน หรือจัดให้มีการนิเทศการสอนเพื่อช่วยเหลือผู้สอนในโรงเรียน

2. บทบาทหน้าที่ของครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร

ผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญในการที่จะนำอุดมการณ์ เป้าหมายของหลักสูตรที่เป็นลายลักษณ์อักษรไปสู่การปฏิบัติจริงให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนได้ประสบผลสำเร็จหรือไม่ ผู้สอนจึงเป็นกลไกสำคัญในการแปลงหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ฉะนั้น นอกจากผู้สอนจะต้องได้เรียนรู้ฝึกฝนและทำความเข้าใจในหลักการ แนวคิด ทิศทางการพัฒนาผู้เรียน วิธีการสอน การวัดและประเมินผลของหลักสูตรอาจยังคงไม่เพียงพอ ผู้สอนจะต้องเข้าใจและตระหนักในบทบาทหน้าที่ในการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ดังนี้

1. ศึกษาทำความเข้าใจกับหลักการ จุดหมาย โครงสร้าง แนวดำเนินการของหลักสูตรใหม่
2. ศึกษาทำความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีสอนที่เอื้อต่อหลักสูตร
3. คิดค้นคว้าและแสวงหาแนวทางและวิธีใหม่ ๆ มาใช้จัดการเรียนการสอน
4. ศึกษาแผนการจัดการเรียนรู้ คู่มือครู ให้เข้าใจชัดเจนก่อนทำการสอน
5. เตรียมการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอน ตามแนวหลักสูตรใหม่
6. วิเคราะห์มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด และเลือกกระบวนการเรียนการสอนที่เหมาะสม และสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้
7. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน ให้เหมาะสมสอดคล้องกับตัวชี้วัดและสาระการเรียนรู้ และตัวผู้เรียน
8. วางแผนการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับสมัย และก้าวหน้าต่อการเปลี่ยนแปลงของวิทยาการใหม่

9. ใช้แหล่งทรัพยากรที่มีอยู่ในโรงเรียนในท้องถิ่นให้เป็นประโยชน์ต่อการเรียนการสอนให้มาก
10. ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีความเข้าใจในชุมชนของตนและชุมชนอื่นๆ
11. ส่งเสริมผู้เรียนเข้าไปมีส่วนร่วมและร่วมมือในกิจกรรมต่าง ๆ อันเป็นประโยชน์ต่อสังคมและชุมชนของตน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า หลักสูตรจะถูกนำไปใช้ให้เกิดประสิทธิภาพหรือไม่ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอนเป็นบุคคลสำคัญที่ต้องทำหน้าที่ให้สอดคล้องกัน ซึ่ง วัชร บวรสิงห์ (2544 : 47-48) ได้สรุปบทบาทหน้าที่ที่สำคัญในการใช้หลักสูตรของผู้บริหารและครูผู้สอนได้ ดังตารางที่ 7 ตารางที่ 7 หน้าที่ของผู้บริหารและครูผู้สอนในการใช้หลักสูตร

หน้าที่ของผู้บริหาร	หน้าที่ของครูผู้สอน
1. เป็นผู้ดำเนินการใช้หลักสูตรและการเปลี่ยนแปลงแก้ไขหลักสูตร 2. ศึกษาและทำความเข้าใจในหลักสูตรอย่างกระจ่างชัดสามารถควบคุมดูแล และให้คำแนะนำแก่ผู้สอนให้ดำเนินการจนบรรลุจุดหมายของหลักสูตร 3. กำหนดมาตรการและแนวปฏิบัติในการใช้หลักสูตร 4. จัดหาวัสดุหลักสูตรที่ทันสมัยและให้มีจำนวนเพียงพอต่อจำนวนผู้สอน 5. ควบคุมดูแลติดตามผลการใช้หลักสูตรสนับสนุนส่งเสริมและนิเทศการใช้หลักสูตรและการสอนวิธีการให้กำลังใจและช่วยแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้น 6. ประเมินผลการใช้หลักสูตรและพัฒนาหลักสูตรสำหรับโรงเรียนของตน	1. ใช้หลักสูตรตามที่ได้รับมอบหมาย 2. ศึกษาและทำความเข้าใจองค์ประกอบของหลักสูตรทุกส่วน 3. ปฏิบัติตามแนวทางที่โรงเรียนกำหนด 4. ใช้วัสดุหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ 5. วิเคราะห์หลักสูตร แปลความและตีความหลักสูตรสู่แนวปฏิบัติและเลือกใช้วิธีการสอนและเทคนิคการสอนที่เหมาะสม 6. ประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อนำไปสู่การประเมินผลการใช้หลักสูตรและการพัฒนาหลักสูตร

4.6 ปัญหาของการนำหลักสูตรไปใช้ในปัจจุบัน

ในการนำหลักสูตรไปใช้แต่ละครั้ง มีการคาดการณ์ว่า จะมีปัญหาซึ่งพอจะสรุปได้ ดังนี้

1. ความไม่สอดคล้องกันระหว่างหลักสูตรที่วางไว้ (Intended curriculum) กับที่นำไปใช้จริง (Implemented curriculum) และที่นักเรียนเรียนรู้ได้จริง (Achieved curriculum) เกิดจากการเตรียมครูที่ไม่เหมาะสม วัสดุไม่เพียงพอ หรือเนื้อหาไม่ทันสมัย (Lack of alignment)
2. การเตรียมครูไม่เพียงพอ (Teacher Preparedness / training) ครูอาจขาดโอกาสพัฒนาวิชาชีพ หรือไม่รู้จักวิธีการสอนใหม่ จึงไม่มั่นใจในการนำหลักสูตรไปใช้

3. ข้อจำกัดด้านทรัพยากร (Resource Constraints / Infrastructure) โรงเรียนหลายแห่งมีงบหรือวัสดุการสอนไม่เพียงพอ ทั้งหนังสือเรียน เทคโนโลยี หรือบุคลากร ทำให้การสอนมีคุณภาพต่ำลง
4. เวลาไม่เพียงพอและหลักสูตรที่อัดแน่น (Time Constraints / Overcrowded Curriculum) ครูมักต้องสอนเนื้อหามากในเวลาจำกัด ส่งผลให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างผิวเผิน
5. การประเมินที่ไม่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร (Assessment Misalignment / Over-reliance on standardized testing) เน้นการสอบแบบมาตรฐานมากเกินไป ทำให้ลดการเรียนรู้เชิงวิเคราะห์หรือสร้างสรรค์
6. หลักสูตรที่ไม่เหมาะกับบริบททางวัฒนธรรมหรือสังคม (Cultural and Contextual Relevance) เนื้อหาอาจไม่สะท้อนความหลากหลายหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น ทำให้ผู้เรียนไม่เกิดความมีส่วนร่วม
7. ความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลง (Resistance to Change) ทั้งจากครู ผู้บริหาร ผู้ปกครอง หรือชุมชน อาจไม่ยอมรับหลักสูตรใหม่หากไม่มีการสื่อสารที่เข้าใจหรือมีส่วนร่วม
8. การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียต่ำ (Poor Stakeholder Involvement/Communication) หากครู ผู้ปกครอง ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น อาจเกิดปัญหาเรื่องแรงสนับสนุนและความเข้าใจ
9. ความโน้มเอียงหรืออคติในหลักสูตร (Bias / Inclusivity Issues) เนื้อหาหลักสูตรหรือหนังสือเรียนอาจมีอคติต่อเพศ เผ่าพันธุ์ ศาสนา หรือประวัติศาสตร์บางประเด็น ทำให้ไม่เป็นธรรมต่อกลุ่มเป้าหมาย

4.7 บทสรุปท้ายบท

การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) ถือเป็นกระบวนการสำคัญยิ่งในการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นขั้นตอนการแปลงหลักสูตรในเชิงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริงในสถานศึกษา การดำเนินการดังกล่าวเป็นตัวบ่งชี้ประสิทธิภาพของหลักสูตรและความสามารถในการบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจึงจำเป็นต้องมีความเข้าใจเชิงลึกต่อแนวคิด หลักการ และกระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีคุณภาพและสอดคล้องกับปรัชญาของหลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้ได้รับการนิยามโดยนักการศึกษาหลายท่าน โดยครอบคลุมการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษา การเตรียมความพร้อมด้านบุคลากรและทรัพยากร การบริหารจัดการ และการนิเทศ รวมถึงการจัดสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของทั้งครูและผู้เรียน หลักการพื้นฐานที่กำกับกระบวนการนี้ ได้แก่ การวางแผนอย่างเป็นระบบ การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย โดยมีองค์ประกอบหลัก คือ การออกแบบหน่วยการสอน การจัดการด้านบุคลากรและสื่อหลักสูตร ตลอดจนการติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง

งานที่เกี่ยวข้องกับการนำหลักสูตรไปใช้สามารถจำแนกได้เป็นสามมิติหลัก ได้แก่ งานบริหาร และบริการหลักสูตร ประกอบด้วย การพัฒนาบุคลากร การมอบหมายงานสอน และการจัดสรรทรัพยากร งานดำเนินการเรียนการสอนตามหลักสูตร เช่น การปรับเนื้อหาให้สอดคล้องกับบริบทท้องถิ่น การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล การเรียนรู้ และงานสนับสนุนการใช้หลักสูตร ได้แก่ การนิเทศติดตาม การอบรมพัฒนาเพิ่มเติม และการจัดตั้งศูนย์วิชาการเพื่อสนับสนุนการดำเนินงาน

ขั้นตอนการนำหลักสูตรไปใช้ประกอบด้วย 4 ระยะสำคัญ ได้แก่ ระยะเตรียมการ ระยะดำเนินการ ระยะติดตามและประเมินผล และระยะกิจกรรมส่งเสริม ทั้ง 4 ระยะดังกล่าวเชื่อมโยงกันเป็นวัฏจักรที่ต้องอาศัยความร่วมมือและการประสานงานระหว่างผู้บริหาร ครูผู้สอน และหน่วยงานสนับสนุน โดยผู้บริหารสถานศึกษามีบทบาทสำคัญในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลง ผู้จัดสรรทรัพยากร ผู้ส่งเสริมการพัฒนาครู และผู้กำกับติดตามผลการดำเนินงาน ส่วนครูผู้สอนมีหน้าที่ในการทำความเข้าใจหลักสูตรอย่างถ่องแท้ ออกแบบการจัดการเรียนรู้ และปรับการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทเฉพาะ

นอกจากนี้ กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้ยังคงเผชิญกับอุปสรรคหลายประการ เช่น ช่องว่างระหว่างหลักสูตรกับการปฏิบัติจริง การขาดแคลนบุคลากรและทรัพยากร ข้อจำกัดด้านเวลา การประเมินผลที่ไม่สอดคล้องกับเป้าหมายหลักสูตร และความต้านทานต่อการเปลี่ยนแปลงในองค์การ ปัจจัยเหล่านี้อาจส่งผลกระทบต่อความสามารถของหลักสูตรในการบรรลุวัตถุประสงค์อย่างครบถ้วน

ดังนั้น การนำหลักสูตรไปใช้มิได้เป็นเพียงการถ่ายโอนเอกสารหลักสูตรสู่ห้องเรียน แต่เป็นกระบวนการซับซ้อนที่ต้องอาศัยความเข้าใจร่วม การวางแผนเชิงระบบ การติดตามและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง ตลอดจนการสนับสนุนจากผู้บริหารและครูผู้สอน เพื่อให้การพัฒนาผู้เรียนเกิดประสิทธิผลและสอดคล้องกับเป้าหมายการศึกษาโดยรวม

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความหมายของการนำหลักสูตรไปใช้ และเหตุใดจึงถือเป็นขั้นตอนสำคัญในการพัฒนาหลักสูตร
2. จงวิเคราะห์หลักการสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการนำหลักสูตรไปใช้ พร้อมยกตัวอย่างการปฏิบัติอย่างใดอย่างหนึ่ง
3. จงอธิบายงานหลัก 3 ด้านที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในโรงเรียน พร้อมยกตัวอย่างกิจกรรมในแต่ละด้าน
4. จงอธิบายบทบาทของผู้บริหารสถานศึกษาในการนำหลักสูตรไปใช้สำคัญอย่างไร และควรปฏิบัติหน้าที่อะไรบ้างเพื่อสนับสนุนการใช้หลักสูตร
5. จงอธิบายปัญหาที่พบบ่อยในการนำหลักสูตรไปใช้ และเสนอแนะวิธีการแก้ไขเพื่อให้หลักสูตรประสบผลสำเร็จ

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ชาติชาย ม่วงปทุม. (2557). เอกสารประกอบการสอน รายวิชาพัฒนาหลักสูตร. อุดรธานี : คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- จำรัส บัวศรี. (2531). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา**. กรุงเทพฯ : เอร่าวัฒนาการพิมพ์.
- บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). **การพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสายัณห์ เปมสีโล (วงสุรินทร์). (2564). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- รุจิรัฐ ภูสวระ และจันทราณี สงวนนาม. (2545). **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา**. กรุงเทพฯ : บริษัทบุ๊คพอยท์ จำกัด.
- แรมสมร อยู่สภาพร. (2536). **เทคนิคและวิธีสอนในระดับประถมศึกษา**. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรวิ บุนนิงส์ (2544). **การบริหารหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วารินทร์ แก้วอุไร. (2568). **การพัฒนาหลักสูตร : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สุนัย ภูพันธ์. (2546). **แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร**. เชียงใหม่ : เดอะโนว์เลจ เซ็นเตอร์.
- สัจจ อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : มิตรสยาม.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา. (2569). **ผลการประชุม คณะกรรมการข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา (ก.ค.ศ.) ครั้งที่ 5/2567**.
https://otepc.go.th/th/content_page/item/4937-4-2567-2.html
- หรรษา นิลวิเชียร. (2547). **การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน : หลักการและแนวปฏิบัติ**.
 ปัตตานี : ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.
- อมรา เล็กเริงสินธุ์. (2540). **หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ : ฝ่ายเอกสารและตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

ภาษาอังกฤษ

- Beauchamp, G.A. (1981). **A Curriculum Theory** (4th ed.). Illinois : F.E. Peakcock.
- Verduin, J.R (1977). **Cooperative Curriculum Improvement**. New York : Prentice-Hall.

แผนบริหารประจำบทที่ 5

การประเมินผลหลักสูตร

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 5.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร
 - 5.2 จุดมุ่งหมายและหลักการของการประเมินหลักสูตร
 - 5.3 ขอบเขตและระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร
 - 5.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตร
 - 5.5 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร
 - 5.6 เกณฑ์และตัวชี้วัดในการประเมินหลักสูตร
 - 5.7 การประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทย
 - 5.8 กรณีตัวอย่างการประเมินหลักสูตร
 - 5.9 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร
 - 5.10 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายความหมาย ความสำคัญ และหลักการของการประเมินหลักสูตร ผ่านการวิเคราะห์รูปแบบและกระบวนการประเมินหลักสูตรได้ โดยประยุกต์ใช้ผลการประเมิน การพัฒนาปรับปรุงหลักสูตร ตลอดจนการออกแบบเกณฑ์ ตัวชี้วัด และเครื่องมือประเมินหลักสูตร เชื่อมโยงหลักภานา 4 ได้

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. ศึกษาและวิเคราะห์กรณีศึกษาการประเมินหลักสูตร
2. อภิปรายกลุ่มเกี่ยวกับรูปแบบและแนวทางการประเมินหลักสูตร
3. ฝึกออกแบบเกณฑ์ ตัวชี้วัด และเครื่องมือประเมินหลักสูตร
4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น
5. สะท้อนผลการเรียนรู้เกี่ยวกับบทบาทของครูในการประเมินหลักสูตร

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 5 และสไลด์ประกอบการบรรยาย
2. แผนภาพและตารางเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินหลักสูตร
3. ตัวอย่างรายงานผลการประเมินหลักสูตร
4. คลิปวิดีโอและสื่อดิจิทัลด้านการประเมินและประกันคุณภาพการศึกษา

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินการวิเคราะห์กรณีศึกษา
4. การประเมินผลงานและการนำเสนอ
5. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 5

การประเมินผลหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสม และประสิทธิผลของหลักสูตรที่นำไปใช้ในสถานศึกษา โดยผลการประเมินจะเป็นสารสนเทศสำคัญสำหรับการตัดสินใจในการปรับปรุง พัฒนา หรือปรับเปลี่ยนหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และการเปลี่ยนแปลงของโลกในปัจจุบัน ในบริบทของการศึกษาไทย การประเมินหลักสูตรมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา และการประกันคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะในยุคที่สังคมและเทคโนโลยีมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ครูจึงจำเป็นต้องมีความรู้และทักษะด้านการประเมินหลักสูตร เพื่อนำผลการประเมินไปใช้ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และยกระดับคุณภาพผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

บทนี้มุ่งศึกษาแนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร ได้แก่ ความหมาย จุดมุ่งหมาย หลักการ ขอบเขต รูปแบบ ขั้นตอน เกณฑ์และตัวชี้วัดในการประเมิน ตลอดจนการประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทยและประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร เพื่อเป็นพื้นฐานสำหรับการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาหลักสูตรและการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษาต่อไป

5.1 ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสม และประสิทธิผลของหลักสูตรที่นำไปใช้ในสถานศึกษา ข้อมูลที่ได้จากการประเมินช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุง พัฒนา หรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน สังคม และทิศทางการพัฒนาประเทศ การประเมินหลักสูตรจึงมิใช่เพียงการพิจารณาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของผู้เรียน แต่ยังครอบคลุมการประเมินองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการจัดการศึกษา (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) ในยุคที่การศึกษาเผชิญกับความเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วจากความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และความต้องการของสังคม การประเมินหลักสูตรจึงมีบทบาทสำคัญในการประกันคุณภาพการศึกษา และเป็นเครื่องมือที่ช่วยให้สถานศึกษาสามารถพัฒนาหลักสูตรได้อย่างต่อเนื่องและมีประสิทธิภาพ

5.1.1 ความหมายของการประเมินหลักสูตร

นักวิชาการได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรไว้หลากหลายมุมมอง ดังนี้

1) ความหมายตามแนวคิดของ Tyler (1949) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการพิจารณาว่าผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตรมากน้อย

เพียงใด โดยเน้นการเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า แนวคิดของ Tyler สะท้อนให้เห็นว่า จุดมุ่งหมายทางการศึกษาเป็นหัวใจสำคัญของการประเมินหลักสูตร เพราะผลการประเมินจะชี้ให้เห็นว่าหลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามเป้าหมายหรือไม่

2) ความหมายตามแนวคิดของ **Stufflebeam** (2003) ให้ความหมายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการจัดหา รวบรวม วิเคราะห์ และนำเสนอสารสนเทศที่เป็นประโยชน์ เพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน การดำเนินงาน การปรับปรุง และการพัฒนาหลักสูตร แนวคิดนี้มองว่าการประเมินมิใช่เพียงการวัดผลสำเร็จของหลักสูตร แต่เป็นเครื่องมือสนับสนุนการตัดสินใจและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

3) ความหมายตามแนวคิดของ **Taba** (1962) อธิบายว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพและประสิทธิภาพของหลักสูตร เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและสังคมได้มากน้อยเพียงใด แนวคิดดังกล่าวเน้นการพิจารณาความสอดคล้องระหว่างหลักสูตรกับความต้องการของสังคมและผู้เรียน

4) ความหมายตามแนวคิดของ **วิชัย วงษ์ใหญ่** (2554: 217) กล่าวว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการศึกษาคุณภาพของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยข้อมูลและหลักฐานที่เชื่อถือได้ เพื่อใช้ในการตัดสินใจคุณค่าและนำไปปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากแนวคิดของนักวิชาการข้างต้น สามารถสังเคราะห์ได้ว่า การประเมินหลักสูตร หมายถึง กระบวนการรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลเกี่ยวกับองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ เพื่อตรวจสอบคุณค่า ประสิทธิภาพ และความสอดคล้องของหลักสูตรกับจุดมุ่งหมายทางการศึกษา ความต้องการของผู้เรียน และบริบทของสังคม อันนำไปสู่การตัดสินใจในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น สำหรับวิชาชีพครู การเข้าใจความหมายของการประเมินหลักสูตร จะช่วยให้ครูสามารถใช้ผลการประเมินเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และพัฒนาคุณภาพผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.1.2 ความสำคัญของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในหลายมิติ ดังนี้

1) **ความสำคัญต่อผู้เรียน** การประเมินหลักสูตรช่วยให้ทราบว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาอย่างสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ ส่งผลให้สามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนได้ดียิ่งขึ้น (สัจด์ อุทรนันท์, 2532 : 312)

2) **ความสำคัญต่อครู** ครูสามารถใช้ผลการประเมินหลักสูตรเป็นข้อมูลในการปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ วิธีสอน สื่อการเรียนรู้ และกิจกรรมต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมกับผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา

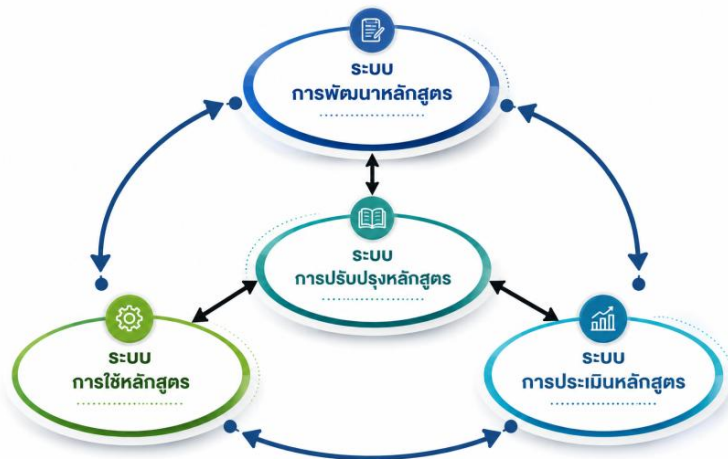
3) **ความสำคัญต่อสถานศึกษา** ผลการประเมินช่วยให้สถานศึกษาทราบถึงจุดแข็ง จุดอ่อน ปัญหา และอุปสรรคของการใช้หลักสูตร อันนำไปสู่การวางแผนพัฒนาและยกระดับคุณภาพ การศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4) **ความสำคัญต่อผู้พัฒนาหลักสูตร** ข้อมูลจากการประเมินช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตร สามารถปรับปรุงโครงสร้าง เนื้อหา และองค์ประกอบของหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการเปลี่ยนแปลง ทางสังคม เศรษฐกิจ และเทคโนโลยี (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 220)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพ การศึกษา เนื่องจากช่วยให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้รับข้อมูลสารสนเทศที่ถูกต้องสำหรับการตัดสินใจและ การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5.1.3 ความสัมพันธ์ระหว่างการพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตรมีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด เนื่องจากการ ประเมินหลักสูตรเป็นทั้งขั้นตอนหนึ่งของการพัฒนาหลักสูตร และเป็นกลไกที่ช่วยให้การพัฒนา หลักสูตรดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ วงจรการพัฒนาหลักสูตรสามารถอธิบายได้ ดังนี้

ภาพที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการ ประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร
ที่มา : วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552: 469 - 474)

จากวงจรดังกล่าวจะเห็นได้ว่า การประเมินหลักสูตรทำหน้าที่เป็น “ข้อมูลย้อนกลับ” (Feedback) ที่ช่วยสะท้อนผลการดำเนินงานและนำไปสู่การปรับปรุงหลักสูตรตลอดเวลา ดังนั้น การพัฒนาหลักสูตรและการประเมินหลักสูตรจึงเป็นกระบวนการที่ดำเนินควบคู่กันอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้หลักสูตรมีความทันสมัยและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคม

5.1.4 ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลายฝ่าย ดังนี้

- 1) **ผู้บริหารสถานศึกษา** มีบทบาทในการกำหนดนโยบาย สนับสนุนทรัพยากร และส่งเสริมให้เกิดระบบการประเมินหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม
 - 2) **ครู** เป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรง จึงมีบทบาทสำคัญในการเก็บรวบรวมข้อมูล สะท้อนปัญหา และเสนอแนวทางปรับปรุงหลักสูตร
 - 3) **ผู้เรียน** เป็นผู้ได้รับผลจากการใช้หลักสูตรโดยตรง ข้อมูลจากผู้เรียนช่วยสะท้อนประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้และความเหมาะสมของหลักสูตร
 - 4) **ผู้ปกครอง** สามารถให้ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรม ผลการเรียนรู้ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตร
 - 5) **ชุมชน** มีบทบาทในการสะท้อนความต้องการของสังคมและท้องถิ่น เพื่อให้หลักสูตรมีความสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน
 - 6) **ผู้ทรงคุณวุฒิและนักวิชาการ** ทำหน้าที่ให้ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร และช่วยประเมินความเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร
- การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนจะช่วยให้การประเมินหลักสูตรมีความรอบด้าน น่าเชื่อถือ และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 จุดมุ่งหมายและหลักการของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรที่นำไปใช้สามารถบรรลุเป้าหมายทางการศึกษาได้มากน้อยเพียงใด ข้อมูลที่ได้จากการประเมินสามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจ ปรับปรุง และพัฒนาหลักสูตรให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคม ดังนั้น การดำเนินการประเมินหลักสูตรจึงจำเป็นต้องมีจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนและยึดหลักการทางวิชาการที่ถูกต้อง เพื่อให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างแท้จริง (Stufflebeam & Shinkfield, 2007)

5.2.1 จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายหลายประการ ซึ่งล้วนมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและการบริหารจัดการหลักสูตร ดังนี้

- 1) **เพื่อศึกษาคุณภาพของหลักสูตร** จุดมุ่งหมายพื้นฐานของการประเมินหลักสูตร คือ การตรวจสอบว่าหลักสูตรมีคุณภาพและมีความเหมาะสมกับบริบททางการศึกษาหรือไม่ โดยพิจารณาจากองค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร เช่น จุดมุ่งหมาย เนื้อหา กิจกรรมการเรียนรู้ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียน (Tyler, 1949) การศึกษาคุณภาพของหลักสูตรช่วยให้ทราบจุดแข็งและจุดที่ควรพัฒนา อันเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรในอนาคต
- 2) **เพื่อปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร** การประเมินหลักสูตรมีบทบาทสำคัญในการค้นหาข้อบกพร่อง ปัญหา และอุปสรรคที่เกิดขึ้นระหว่างการทำหลักสูตรไปใช้ เพื่อให้สามารถปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554: 223) ในสถานศึกษาปัจจุบัน การประเมิน

หลักสูตรมักถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลประกอบการปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียนและชุมชน

3) เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน จุดมุ่งหมายสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้หรือไม่ ทั้งในด้านความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 ผลการประเมินจะช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงการจัดการเรียนรู้และเลือกใช้วิธีการสอนที่เหมาะสมกับผู้เรียนมากยิ่งขึ้น

4) เพื่อประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบาย ข้อมูลที่ได้จากการประเมินหลักสูตรสามารถใช้เป็นสารสนเทศสำหรับผู้บริหารและผู้กำหนดนโยบายทางการศึกษาในการวางแผน ปรับปรุง หรือพัฒนาหลักสูตรในระดับสถานศึกษา ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับประเทศ (Stufflebeam, 2003)

5) เพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา การประเมินหลักสูตรเป็นส่วนหนึ่งของระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ซึ่งช่วยให้สถานศึกษาสามารถตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติและนโยบายการปฏิรูปการศึกษา (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรมิได้มุ่งเพียงการตรวจสอบผลสำเร็จของหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน ครู สถานศึกษา และระบบการศึกษาโดยรวม

5.2.2 หลักการของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรที่มีคุณภาพจำเป็นต้องดำเนินการตามหลักการที่ถูกต้อง เพื่อให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง นักวิชาการด้านการประเมินเสนอหลักการสำคัญ ดังนี้

1) **ความเป็นระบบ (Systematic)** การประเมินต้องมีการวางแผน กำหนดวัตถุประสงค์ วิธีการ เครื่องมือ และเกณฑ์การประเมินอย่างชัดเจน เพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีระบบและตรวจสอบได้

2) **ความเที่ยงตรง (Validity)** เครื่องมือและวิธีการประเมินต้องสามารถวัดสิ่งที่ต้องการวัดได้อย่างถูกต้องและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน (บุญชม ศรีสะอาด, 2546 : 81)

3) **ความเชื่อมั่น (Reliability)** ผลการประเมินควรมีความคงเส้นคงวา สามารถให้ผลใกล้เคียงกันเมื่อมีการประเมินซ้ำในเงื่อนไขเดียวกัน

4) **ความเป็นกลาง (Objectivity)** ผู้ประเมินควรใช้ข้อมูล หลักฐาน และเกณฑ์ที่ชัดเจน ในการตัดสินผลการประเมิน โดยปราศจากอคติส่วนบุคคล

5) **ความต่อเนื่อง (Continuity)** การประเมินหลักสูตรควรดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ตลอดวงจรการใช้หลักสูตร ไม่ใช่เพียงประเมินเมื่อสิ้นสุดการใช้หลักสูตรเท่านั้น

6) การมีส่วนร่วม (Participation) การประเมินควรเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้บริหาร ครู ผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการให้ข้อมูลและสะท้อนความคิดเห็น เพื่อให้ผลการประเมินมีความรอบด้านและสอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง

5.2.3 การประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Evaluation)

Scriven (1967) ได้เสนอแนวคิดการประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินที่ดำเนินการระหว่างการพัฒนาหรือการใช้หลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาจุดบกพร่อง ปัญหา และข้อจำกัดต่าง ๆ แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น การประเมินลักษณะนี้เน้นการให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) อย่างต่อเนื่อง เพื่อช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรและครูสามารถปรับปรุงการดำเนินงานได้ทันที

ตัวอย่าง

การประเมินความคิดเห็นของครูต่อหน่วยการเรียนรู้ระหว่างภาคเรียน

การสำรวจความพึงพอใจของผู้เรียนต่อกิจกรรมการเรียนรู้

การติดตามผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา ระหว่างปีการศึกษา

สำหรับครูในศตวรรษที่ 21 การประเมินเพื่อพัฒนามีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากช่วยให้สามารถปรับการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคลและความต้องการของผู้เรียนได้อย่างต่อเนื่อง

5.2.4 การประเมินเพื่อสรุปผล (Summative Evaluation)

Scriven (1967) อธิบายว่า การประเมินเพื่อสรุปผล (Summative Evaluation) เป็นการประเมินที่ดำเนินการเมื่อสิ้นสุดการใช้หลักสูตรหรือสิ้นสุดโครงการ เพื่อพิจารณาว่าหลักสูตรประสบความสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินประเภทนี้มักใช้เพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการคงไว้ ปรับปรุง ขยายผล หรือยกเลิกหลักสูตร

ตัวอย่าง

การประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษาครบ 5 ปี

การประเมินหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

การประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเมื่อจบหลักสูตร

แม้ว่าการประเมินเพื่อสรุปผลจะเกิดขึ้นภายหลังการใช้หลักสูตร แต่ผลที่ได้มีความสำคัญต่อการกำหนดทิศทางการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต

5.3 ขอบเขตและระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรจะเกิดประสิทธิภาพสูงสุดเมื่อผู้ประเมินกำหนดขอบเขตและช่วงเวลาของการประเมินได้อย่างเหมาะสม เนื่องจากหลักสูตรเป็นระบบที่ประกอบด้วยองค์ประกอบหลายด้านที่มีความสัมพันธ์กัน การประเมินจึงต้องครอบคลุมทั้งปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการใช้หลักสูตร

5.3.1 ขอบเขตของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรควรครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ดังนี้

- 1) การประเมินจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ตรวจสอบว่าจุดมุ่งหมายมีความชัดเจนเหมาะสม และสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสังคมหรือไม่
- 2) การประเมินเนื้อหาสาระ พิจารณาความถูกต้อง ความทันสมัย ความต่อเนื่อง และความเหมาะสมของเนื้อหาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร
- 3) การประเมินกิจกรรมการเรียนรู้ ตรวจสอบว่ากิจกรรมการเรียนรู้ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนบรรลุผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ตามที่กำหนดหรือไม่
- 4) การประเมินสื่อและแหล่งเรียนรู้ พิจารณาความเหมาะสม ความเพียงพอ และประสิทธิภาพของสื่อและแหล่งเรียนรู้ที่ใช้ประกอบการจัดการเรียนรู้
- 5) การประเมินการวัดและประเมินผล ตรวจสอบว่าระบบการวัดและประเมินผลสามารถสะท้อนความก้าวหน้าและผลสัมฤทธิ์การเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างถูกต้องหรือไม่
- 6) การประเมินผลลัพธ์ของผู้เรียน พิจารณาความรู้ ทักษะ คุณลักษณะ และสมรรถนะที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนหลังการใช้หลักสูตร (Ornstein & Hunkins, 2018)

5.3.2 ระยะเวลาของการประเมินหลักสูตร

- 1) การประเมินก่อนใช้หลักสูตร (Pre-Evaluation) เป็นการประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง เพื่อพิจารณาความพร้อมขององค์ประกอบต่าง ๆ
- 2) การประเมินระหว่างใช้หลักสูตร (During Implementation Evaluation) เป็นการติดตามผลการดำเนินงานและค้นหาปัญหาระหว่างการใช้หลักสูตร เพื่อปรับปรุงการดำเนินงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น
- 3) การประเมินหลังใช้หลักสูตร (Post-Evaluation) เป็นการประเมินผลสำเร็จของหลักสูตรเมื่อสิ้นสุดการดำเนินงาน เพื่อตรวจสอบว่าหลักสูตรสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

5.3.3 การประเมินหลักสูตรกับวงจร PDCA

การประเมินหลักสูตรสามารถเชื่อมโยงกับแนวคิดการบริหารคุณภาพแบบ PDCA ของ Deming ได้ ดังนี้

- Plan (P) การวางแผนและออกแบบหลักสูตร
- Do (D) การนำหลักสูตรไปใช้
- Check (C) การติดตามและประเมินผลหลักสูตร
- Act (A) การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

วงจร PDCA แสดงให้เห็นว่าการประเมินหลักสูตรไม่ได้เป็นขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร แต่เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง (Continuous

Improvement) ที่ช่วยให้หลักสูตรมีคุณภาพและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4 รูปแบบการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยกรอบแนวคิดหรือรูปแบบ (Evaluation Model) เป็นแนวทางในการดำเนินงาน เพื่อให้การรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ผล และการตัดสินคุณค่าของหลักสูตรเป็นไปอย่างมีระบบ นักการศึกษาหลายท่านได้พัฒนารูปแบบการประเมินหลักสูตรขึ้นตามแนวคิดและวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกัน บางรูปแบบเน้นการบรรลุจุดมุ่งหมาย บางรูปแบบเน้นการตอบสนองต่อความต้องการของผู้เกี่ยวข้อง และบางรูปแบบมุ่งเน้นการจัดการสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ (Ornstein & Hunkins, 2018)

การศึกษารูปแบบการประเมินหลักสูตรจึงมีความสำคัญสำหรับครูและนักพัฒนาหลักสูตร เพราะจะช่วยให้สามารถเลือกรูปแบบที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ สถานการณ์ และบริบทของสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.4.1 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมิน

รูปแบบการประเมิน (Evaluation Model) หมายถึง กรอบแนวคิดหรือแนวทางที่ใช้กำหนดวิธีการรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และตัดสินคุณค่าของหลักสูตรอย่างเป็นระบบ (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) รูปแบบการประเมินช่วยตอบคำถามสำคัญ 3 ประการ ได้แก่

1. จะประเมินอะไร (What to Evaluate)
2. จะประเมินอย่างไร (How to Evaluate)
3. จะนำผลการประเมินไปใช้เพื่ออะไร (Why Evaluate)

นักวิชาการด้านการประเมินได้พัฒนารูปแบบการประเมินจำนวนมาก แต่รูปแบบที่ได้รับการยอมรับและถูกนำมาใช้ในวงการศึกษามากที่สุด ได้แก่

- รูปแบบของ Tyler
- รูปแบบของ Stake
- รูปแบบของ Scriven
- รูปแบบ CIPP ของ Stufflebeam

รูปแบบเหล่านี้มีพื้นฐานแนวคิดแตกต่างกัน แต่ล้วนมีเป้าหมายร่วมกัน คือ การพัฒนาคุณภาพของหลักสูตรและการจัดการศึกษา

5.4.2 รูปแบบการประเมินตามจุดมุ่งหมายของ Tyler (Goal Attainment Model)

Ralph W. Tyler ได้เสนอรูปแบบการประเมินที่มีอิทธิพลอย่างมากต่อวงการศึกษา โดยมีแนวคิดสำคัญว่า การประเมินหลักสูตรควรพิจารณาจากระดับความสำเร็จของจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้ในหลักสูตร (Tyler, 1949)

หลักการสำคัญ

1. กำหนดจุดมุ่งหมายทางการศึกษา
 2. จัดประสบการณ์การเรียนรู้
 3. วัดผลการเรียนรู้
 4. เปรียบเทียบผลกับจุดมุ่งหมาย
- สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 13 แสดงรูปแบบขั้นตอนการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์
ที่มา : Tyle (1971: 125 อ้างถึงใน วาริรัตน์ แก้วอุไร, 2568:299)

จากภาพ กระบวนการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์ มีขั้นตอนดังนี้ (วาริรัตน์ แก้วอุไร, 2568:300)

- 1) กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างกว้าง ๆ โดยการวิเคราะห์ปัจจัยต่าง ๆ ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย (Goal Sources) เช่น นักเรียน สังคม และเนื้อหาสาระ เป็นต้น ส่วนปัจจัยที่กำหนดขอบเขตของจุดมุ่งหมาย เช่น ปรัชญาการศึกษาและจิตวิทยาการเรียนรู้ เป็นต้น
- 2) กำหนดจุดประสงค์เฉพาะหรือจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมอย่างชัดเจนซึ่งจะเป็นพฤติกรรมที่ต้องการวัดหลังจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้
- 3) กำหนดเนื้อหาหรือประสบการณ์การเรียนรู้ให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
- 4) เลือกวิธีการเรียนการสอนที่เหมาะสมที่จะทำให้เนื้อหา หรือประสบการณ์ที่วางไว้ประสบความสำเร็จ
- 5) ประเมินผลด้วยการวัดผลทางการศึกษา หรือการทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แล้วนำผลมาใช้ในการตัดสินใจเป็น 2 กรณีคือ กรณีที่หนึ่ง หากหลักสูตรไม่บรรลุตามจุดมุ่งหมายที่วางไว้ก็

จะต้องมีการตัดสินใจที่จะยกเลิกหรือปรับปรุงหลักสูตรนั้นกรณีที่สอง ถ้าหลักสูตรบรรลุตามจุดมุ่งหมายก็จะใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) เพื่อปรับปรุง การกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสังคมที่เปลี่ยนแปลง หรือใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาคุณภาพของหลักสูตร

ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์

ตารางที่ 8 แสดงข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์

ข้อดี	ข้อจำกัด
เข้าใจง่าย	มุ่งเน้นผลลัพธ์มากกว่ากระบวนการ
ดำเนินการได้สะดวก	ไม่คำนึงถึงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นนอกเหนือจากจุดมุ่งหมาย
เหมาะกับการประเมินผลสัมฤทธิ์	ไม่สะท้อนบริบทของสถานศึกษา

การประยุกต์ใช้ในบริบทไทย เช่น การประเมินว่าผู้เรียนมีสมรรถนะตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 (ฉบับปรับปรุง) ครบตามที่กำหนดหรือไม่

5.4.3 รูปแบบการประเมินของ Stake (Responsive Evaluation Model)

Stake (1967) เสนอว่าการประเมินไม่ควรพิจารณาเฉพาะจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้เท่านั้น แต่ควรให้ความสำคัญกับความต้องการและความคิดเห็นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องด้วย

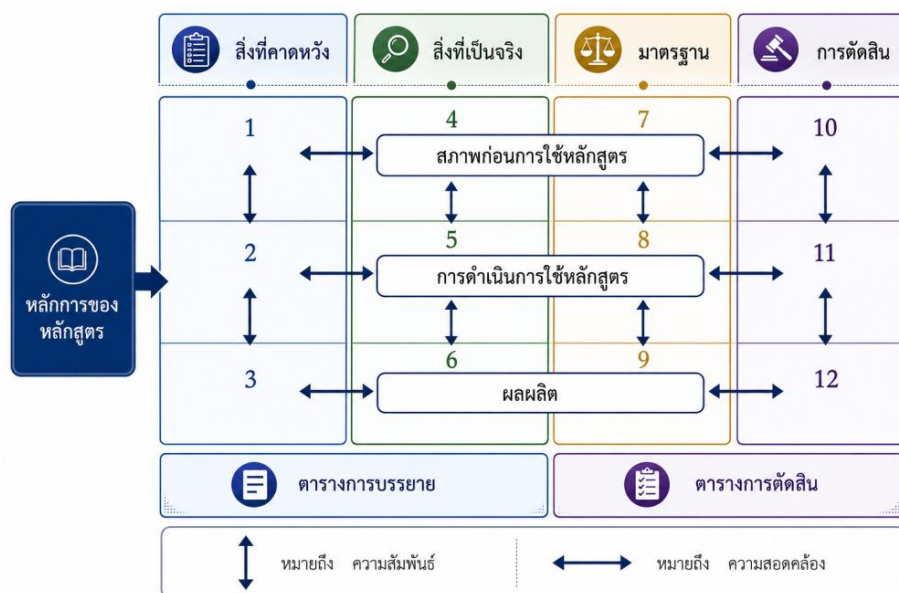
แนวคิดสำคัญ การประเมินควรตอบสนองต่อ

- ครู
- ผู้เรียน
- ผู้บริหาร
- ผู้ปกครอง
- ชุมชน

องค์ประกอบสำคัญ

1. Antecedents (สภาพก่อนดำเนินการ)
2. Transactions (กระบวนการดำเนินงาน)
3. Outcomes (ผลลัพธ์)

สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 14 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake
ที่มา : Stake, Robert .E. (1969 อ้างถึงใน มาร์ุต พัฒนา , 2567)

จากข้อมูลในตารางการบรรยายและการตัดสินใจ ในแผนภาพมีรายละเอียดดังนี้ (มาร์ุต พัฒนา , 2567)

ช่องที่ 1 หมายถึง สิ่งที่คาดหวังว่าจะต้องมีอยู่ก่อนการใช้หลักสูตร เป็นสภาพที่เอื้อต่อการบรรลุเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร

ช่องที่ 2 หมายถึง สิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในระหว่างการใช้หลักสูตร เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตร ซึ่งส่งผลโดยตรงต่อการบรรลุเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร

ช่องที่ 3 หมายถึง สิ่งที่คาดหวังว่าเป็นผลผลิตที่จะได้รับภายหลังการใช้หลักสูตร โดยทั่วไปคือ คุณภาพของผู้เรียนตามเป้าประสงค์ และวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

ช่องที่ 4 หมายถึง สภาพที่เป็นจริงในช่วงเวลาก่อนการใช้หลักสูตร

ช่องที่ 5 หมายถึง สภาพที่เป็นจริงในระหว่างการใช้หลักสูตร

ช่องที่ 6 หมายถึง ผลผลิตที่ได้รับหลังจากการใช้หลักสูตร โดยทั่วไปคือ คุณภาพของผู้เรียนที่กำหนดไว้ในเป้าประสงค์และวัตถุประสงค์ ของหลักสูตร

ช่องที่ 7 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าจะต้องมีอยู่ก่อนการใช้ หลักสูตร

ช่องที่ 8 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในระหว่าง การใช้หลักสูตร

ช่องที่ 9 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าเป็นผลผลิตที่จะได้รับภายหลัง การใช้หลักสูตร

ช่องที่ 10 หมายถึง ผลการตัดสินการประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าจะต้องมียู่ก่อนการใช้หลักสูตร จากการเปรียบเทียบข้อมูลในช่อง 1, 4 กับเกณฑ์ ในช่องที่ 7

ช่องที่ 11 หมายถึง ผลการตัดสินการประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในระหว่างการใช้หลักสูตร จากการเปรียบเทียบกับข้อมูลในช่องที่ 2, 5 กับเกณฑ์ ในช่องที่ 8

ช่องที่ 12 หมายถึง ผลการตัดสินการประเมินสิ่งที่คาดหวังว่าเป็นผลผลิตที่จะได้รับ ภายหลังจากใช้หลักสูตร จากการเปรียบเทียบข้อมูลในช่องที่ 3, 6 กับเกณฑ์ในช่องที่ 9

ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake

ตารางที่ 9 ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake

ข้อดี	ข้อจำกัด
ได้ข้อมูลเชิงลึก	ใช้เวลามาก
สะท้อนสภาพจริง	ต้องอาศัยทักษะการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ
เน้นผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง	วิเคราะห์ข้อมูลค่อนข้างซับซ้อน

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาโดยสัมภาษณ์ครู ผู้เรียน และผู้ปกครองร่วมกัน

5.4.4 รูปแบบการประเมินของ Scriven

Michael Scriven (1967) เสนอแนวคิดการประเมิน 2 รูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ประกอบด้วย 1) Formative Evaluation เป็นการประเมินระหว่างการพัฒนาหรือระหว่างการใช้หลักสูตร โดยมีวัตถุประสงค์ เพื่อค้นหาจุดบกพร่องและปรับปรุงหลักสูตร ได้แก่ การประเมินหน่วยการเรียนรู้ระหว่างภาคเรียน และประเมินความพึงพอใจของผู้เรียน ซึ่งมีประโยชน์ช่วยปรับปรุงหลักสูตรได้ทันที 2) Summative Evaluation เป็นการประเมินเมื่อสิ้นสุดการใช้หลักสูตร มีวัตถุประสงค์ เพื่อสรุปผลความสำเร็จของหลักสูตร ได้แก่ การประเมินหลักสูตรเมื่อครบวงจร 5 ปี และ ประเมินผลสัมฤทธิ์เมื่อจบหลักสูตร สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven

จากข้อมูลในภาพแสดงให้เห็นว่า Scriven เน้นการประเมินผลที่ขยายมาจากแนวคิดของรูปแบบประเมินของไทเลอร์ ซึ่ง Scriven เสนอว่า ในการประเมินควรประเมินสิ่งที่เกิดขึ้นจริง ๆ จากการสังเกตพฤติกรรมและสภาพการณ์ข้อมูลที ๆ ได้จาก การสังเกตมักเป็นข้อมูลในลักษณะเชิงคุณภาพ จุดเด่นเป็นการประเมินผลทั้งหมดที่เกิดขึ้นจากหลักสูตรทั้งที่คาดหวังและไม่คาดหวัง โดยเป็นการประเมินหลักสูตรอยู่ตลอดเวลาเพื่อหาจุดบกพร่องและปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

5.4.5 รูปแบบการประเมินแบบ CIPP ของ Stufflebeam

Daniel L. Stufflebeam (2003) พัฒนารูปแบบ CIPP ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมมากที่สุดในการประเมินหลักสูตรในปัจจุบัน

CIPP ย่อมาจาก

C : Context Evaluation การประเมินบริบทพิจารณา ความต้องการของผู้เรียน, ปัญหาของชุมชน, นโยบายทางการศึกษา, ตอบคำถาม เช่น “ควรทำอะไร”

I : Input Evaluation การประเมินปัจจัยนำเข้า พิจารณา บุคลากร, งบประมาณ, สื่อและทรัพยากร ตอบคำถาม เช่น “ควรใช้ทรัพยากรอะไร”

P : Process Evaluation การประเมินกระบวนการ พิจารณา การจัดการเรียนรู้, การบริหารหลักสูตร, การนิเทศติดตาม ตอบคำถาม เช่น “ดำเนินงานอย่างไร”

P : Product Evaluation การประเมินผลผลิต พิจารณา ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน, สมรรถนะผู้เรียน, คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตอบคำถาม เช่น “เกิดผลอะไรขึ้น”

สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 16 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิด CIPP ของ Stufflebeam

ที่มา: Stufflebeam, Daniel L. (1983 อ้างถึงใน มารุต พัฒนาผล , 2567)

ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบประเมิน CIPP ของ Stufflebeam

ตารางที่ 10 ข้อดีและข้อจำกัดของรูปแบบประเมิน CIPP ของ Stufflebeam

ข้อดีของ CIPP	ข้อจำกัด
ครอบคลุมทุกมิติ	ใช้ทรัพยากรมาก
ใช้ได้ทั้งก่อน ระหว่าง และหลังใช้หลักสูตร	ต้องอาศัยข้อมูลจำนวนมาก
เหมาะกับการตัดสินใจเชิงบริหาร	

การประยุกต์ใช้ในสถานศึกษา เป็นรูปแบบที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน และมหาวิทยาลัยส่วนใหญ่นิยมใช้ในการประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

5.4.6 การเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินหลักสูตร

ตารางที่ 11 แสดงการเปรียบเทียบรูปแบบการประเมินหลักสูตร

รูปแบบ	แนวคิดหลัก	จุดเด่น	ข้อจำกัด
Tyler	บรรลุจุดมุ่งหมาย	ชัดเจน เข้าใจง่าย	เน้นผลลัพธ์
Stake	ตอบสนองผู้เกี่ยวข้อง	ได้ข้อมูลเชิงลึก	ใช้เวลามาก
Scriven	ปรับปรุงและสรุปผล	ใช้ได้ทุกช่วง	ไม่ระบุขั้นตอนชัดเจน
CIPP	สนับสนุนการตัดสินใจ	ครอบคลุมทุกด้าน	ใช้ข้อมูลจำนวนมาก

5.4.7 แนวทางเลือกรูปแบบการประเมินสำหรับสถานศึกษา

การเลือกรูปแบบการประเมินควรพิจารณา

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน
2. ขนาดของหลักสูตร
3. ทรัพยากรที่มี
4. ระยะเวลา
5. ลักษณะข้อมูลที่ต้องการ

แนวทางเบื้องต้น

ต้องการวัดผลสัมฤทธิ์ → Tyler

ต้องการข้อมูลเชิงลึก → Stake

ต้องการปรับปรุงระหว่างดำเนินงาน → Formative

ต้องการประเมินทั้งระบบ → CIPP

สำหรับสถานศึกษาไทย รูปแบบ CIPP ถือว่าเหมาะสมที่สุด เนื่องจากครอบคลุมองค์ประกอบทั้งหมดของหลักสูตร

5.4.8 กรณีศึกษาการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาโดยใช้ CIPP Model

โรงเรียนแห่งหนึ่งต้องการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อรองรับหลักสูตรฐานสมรรถนะ

Context : สำรวจความต้องการของผู้เรียน ผู้ปกครอง และชุมชน

Input : ประเมินความพร้อมของครู งบประมาณ และสื่อการเรียนรู้

Process : ติดตามการจัดการเรียนรู้ของครูตลอดปีการศึกษา

Product: ประเมินสมรรถนะและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน

ผลการประเมินพบว่า ผู้เรียนมีสมรรถนะด้านการคิดวิเคราะห์เพิ่มขึ้น แต่ครูยังต้องการการพัฒนาด้านการจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะ จึงนำผลการประเมินไปวางแผนพัฒนาครูในปีการศึกษาถัดไป

5.5 ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการดำเนินงานอย่างเป็นระบบที่มุ่งรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลเกี่ยวกับคุณภาพและประสิทธิภาพของหลักสูตร เพื่อนำสารสนเทศที่ได้ไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การประเมินหลักสูตรที่มีคุณภาพจึงต้องดำเนินงานตามขั้นตอนที่ชัดเจน มีการกำหนดวัตถุประสงค์ เครื่องมือ วิธีการเก็บข้อมูล และแนวทางการใช้ผลการประเมินอย่างเป็นระบบ (Stufflebeam & Shinkfield, 2007)

นักวิชาการด้านหลักสูตรและการประเมินส่วนใหญ่เห็นพ้องกันว่า กระบวนการประเมินหลักสูตรควรประกอบด้วย การวางแผน การกำหนดตัวชี้วัด การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการนำผลไปใช้ปรับปรุงหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 229) ซึ่งสามารถสรุปเป็นขั้นตอนสำคัญได้ดังต่อไปนี้

5.5.1 การวางแผนการประเมิน

การวางแผนการประเมิน (Evaluation Planning) เป็นขั้นตอนแรกที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นการกำหนดกรอบการดำเนินงานทั้งหมดของการประเมิน หากมีการวางแผนที่ดีจะช่วยให้การดำเนินงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประหยัดเวลา และได้ข้อมูลที่ตรงตามความต้องการ

การวางแผนการประเมินควรพิจารณาประเด็นสำคัญ ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน
2. ขอบเขตการประเมิน
3. รูปแบบการประเมินที่เลือกใช้
4. ผู้รับผิดชอบการประเมิน
5. งบประมาณและทรัพยากร
6. ระยะเวลาดำเนินงาน

ตัวอย่างเช่น หากโรงเรียนต้องการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาเพื่อรองรับหลักสูตรฐานสมรรถนะ ผู้ประเมินอาจเลือกใช้รูปแบบ CIPP และกำหนดแผนการประเมินตลอดปีการศึกษา

จากมุมมองของวิชาชีพครู การวางแผนที่ดีจะช่วยให้ครูสามารถดำเนินการประเมินได้อย่างเป็นระบบและสามารถเชื่อมโยงผลการประเมินกับการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.5.2 การกำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัด

หลังจากกำหนดแผนการประเมินแล้ว ขั้นตอนต่อมาคือการกำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัด (Objectives and Indicators)

วัตถุประสงค์ของการประเมิน เป็นการกำหนดสิ่งที่ต้องการทราบจากการประเมิน เช่น

- หลักสูตรมีความเหมาะสมหรือไม่
- ผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์การเรียนรู้หรือไม่
- การจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพเพียงใด

ตัวชี้วัดการประเมิน เป็นสิ่งที่ใช้สะท้อนความสำเร็จของหลักสูตร เช่น

- ร้อยละของผู้เรียนที่ผ่านเกณฑ์
- ระดับสมรรถนะของผู้เรียน
- ความพึงพอใจของครูและผู้เรียน
- ผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

ตัวชี้วัดที่ดีควรมีความชัดเจน สามารถวัดได้ และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Tyler, 1949) ในบริบทของหลักสูตรฐานสมรรถนะ ตัวชี้วัดควรสะท้อนทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ได้จริงในชีวิตประจำวัน

5.5.3 การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือ

เมื่อกำหนดตัวชี้วัดแล้ว ผู้ประเมินต้องเลือกเครื่องมือที่เหมาะสมสำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่

1) **แบบสอบถาม (Questionnaire)** เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้มากที่สุดในการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวนมาก

ตารางที่ 12 ข้อดีและข้อจำกัดแบบสอบถาม

ข้อดี	ข้อจำกัด
เก็บข้อมูลได้รวดเร็ว	ไม่สามารถซักถามข้อมูลเชิงลึกได้
ประหยัดเวลา	
วิเคราะห์ข้อมูลได้ง่าย	

ตัวอย่าง

แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียน

แบบสอบถามความคิดเห็นของครูต่อหลักสูตร

2) แบบสัมภาษณ์ (Interview) เป็นการเก็บข้อมูลเชิงลึกผ่านการสนทนาอย่างมีจุดมุ่งหมาย ตารางที่ 13 ข้อดีและข้อจำกัดแบบสัมภาษณ์ (Interview)

ข้อดี	ข้อจำกัด
ได้ข้อมูลเชิงลึก	ใช้เวลามาก
สามารถซักถามเพิ่มเติมได้	ต้องอาศัยทักษะของผู้สัมภาษณ์

ตัวอย่าง

- สัมภาษณ์ผู้บริหาร
- สัมภาษณ์ครูผู้สอน
- สัมภาษณ์ผู้ปกครอง

3) แบบสังเกต (Observation Form) ใช้สำหรับศึกษาพฤติกรรมหรือสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นจริง

ตัวอย่าง

- การสังเกตการจัดการเรียนรู้ของครู
- การสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

เครื่องมือนี้ช่วยให้ผู้ประเมินเห็นสภาพจริงของการดำเนินงาน ซึ่งอาจแตกต่างจากข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามหรือการสัมภาษณ์

4) การวิเคราะห์เอกสาร (Document Analysis) เป็นการศึกษาข้อมูลจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตร

ตัวอย่าง

- หลักสูตรสถานศึกษา
- แผนการจัดการเรียนรู้
- รายงานผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- รายงานประกันคุณภาพการศึกษา

การใช้ข้อมูลจากหลายแหล่งร่วมกันจะช่วยเพิ่มความน่าเชื่อถือของผลการประเมิน (Triangulation)

5.5.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูล (Data Collection) เป็นขั้นตอนที่ผู้ประเมินนำเครื่องมือที่พัฒนาไว้ไปใช้เก็บข้อมูลจากแหล่งข้อมูลที่กำหนด หลักการสำคัญในการเก็บข้อมูล ได้แก่

1. เก็บข้อมูลตามแผนที่กำหนด
2. ใช้เครื่องมืออย่างถูกต้อง
3. เก็บข้อมูลอย่างครบถ้วน
4. คำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย

ข้อมูลที่ใช้ในการประเมินหลักสูตรอาจประกอบด้วย

- ข้อมูลเชิงปริมาณ
- ข้อมูลเชิงคุณภาพ
- ข้อมูลจากเอกสาร
- ข้อมูลจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง

การเก็บข้อมูลที่มีคุณภาพจะส่งผลโดยตรงต่อความถูกต้องของผลการประเมิน

5.5.5 การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

หลังจากเก็บรวบรวมข้อมูลแล้ว ผู้ประเมินจะนำข้อมูลมาวิเคราะห์และแปลผล ได้แก่

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติ เช่น ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ในจัดหมวดหมู่ข้อมูล วิเคราะห์ประเด็นสำคัญ และสังเคราะห์ข้อค้นพบ โดยมีการแปลผลควรพิจารณาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ ตัวชี้วัด และจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อให้สามารถตัดสินคุณค่าของหลักสูตรได้อย่างเหมาะสม (บุญชม ศรีสะอาด, 2546 : 167)

5.5.6 การรายงานผลการประเมิน

การรายงานผลการประเมิน (Reporting) เป็นกระบวนการนำเสนอผลการประเมินให้ผู้เกี่ยวข้องรับทราบ รายงานผลควรประกอบด้วย

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน
2. วิธีดำเนินการ
3. ผลการประเมิน
4. อภิปรายผล
5. ข้อเสนอแนะ

การรายงานผลควรมีความถูกต้อง ชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง ปัจจุบันสถานศึกษาหลายแห่งนิยมใช้ Infographic Dashboard และระบบสารสนเทศออนไลน์ในการนำเสนอผลการประเมิน เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการสื่อสารข้อมูล

5.5.7 การนำผลการประเมินไปใช้ปรับปรุงหลักสูตร

ขั้นตอนสุดท้ายและสำคัญที่สุด คือ การนำผลการประเมินไปใช้ประโยชน์ (Utilization of Evaluation Results)

Stufflebeam (2003) กล่าวว่า การประเมินที่ดีไม่ใช่การผลิตรายงานจำนวนมาก แต่เป็นการนำผลการประเมินไปใช้ในการตัดสินใจและพัฒนาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้น แนวทางการนำผลการประเมินไปใช้ ได้แก่

1. ปรับปรุงจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
2. ปรับปรุงเนื้อหาสาระ
3. ปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้
4. พัฒนาครูและบุคลากร
5. พัฒนาระบบการวัดและประเมินผล
6. พัฒนาหลักสูตรรอบใหม่

ตัวอย่างเช่น หากผลการประเมินพบว่าผู้เรียนมีทักษะการคิดวิเคราะห์ต่ำกว่าที่กำหนด สถานศึกษาอาจปรับกิจกรรมการเรียนรู้ให้เน้นการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) และการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-Based Learning) มากขึ้น

ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจะมีคุณค่าอย่างแท้จริงก็ต่อเมื่อผลการประเมินถูกนำไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาและการพัฒนาผู้เรียนในระยะยาว

5.6 เกณฑ์และตัวชี้วัดในการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรจะมีความน่าเชื่อถือและสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ก็ต่อเมื่อมีการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดที่ชัดเจน เหมาะสม และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เกณฑ์การประเมินทำหน้าที่เป็นมาตรฐานสำหรับการตัดสินคุณค่าของหลักสูตร ขณะที่ตัวชี้วัดเป็นเครื่องมือสำคัญที่ใช้สะท้อนระดับความสำเร็จขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร ในทางการศึกษา เกณฑ์และตัวชี้วัดมีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางของการประเมิน ช่วยให้ผู้ประเมินสามารถพิจารณาคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างเป็นระบบ มีหลักฐานเชิงประจักษ์รองรับ และสามารถนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงพัฒนาหลักสูตรได้อย่างตรงประเด็น (Stufflebeam & Shinkfield, 2007)

สำหรับครูและนักพัฒนาหลักสูตร การมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดถือเป็นสมรรถนะสำคัญ เนื่องจากเป็นพื้นฐานของการประเมินหลักสูตร การประกันคุณภาพการศึกษา และการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในยุคปัจจุบัน

5.6.1 ความหมายของเกณฑ์การประเมิน

เกณฑ์การประเมิน (Evaluation Criteria) หมายถึง มาตรฐานหรือข้อกำหนดที่ใช้เป็นแนวทางในการพิจารณาตัดสินคุณค่า คุณภาพ หรือความสำเร็จของสิ่งที่ได้รับการประเมิน โดยใช้เป็นจุดอ้างอิงในการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานกับสิ่งที่คาดหวังไว้ (Tyler, 1949)

Stufflebeam (2003) อธิบายว่า เกณฑ์การประเมินเป็นเงื่อนไขหรือมาตรฐานที่ใช้พิจารณาว่าผลการดำเนินงานมีคุณภาพอยู่ในระดับใด และเพียงพอสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงหรือพัฒนาหลักสูตรหรือไม่

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 87) กล่าวว่า เกณฑ์การประเมิน หมายถึง ระดับคุณภาพหรือมาตรฐานที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เปรียบเทียบกับผลการประเมิน และใช้เป็นพื้นฐานในการตัดสินว่าผลการดำเนินงานเป็นไปตามเป้าหมายหรือไม่

จากแนวคิดดังกล่าวสามารถสังเคราะห์ได้ว่า เกณฑ์การประเมินหลักสูตร หมายถึง มาตรฐานหรือระดับคุณภาพที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เป็นแนวทางในการพิจารณา ตัดสิน และเปรียบเทียบผลการดำเนินงานของหลักสูตรว่ามีคุณภาพและบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

ความสำคัญของเกณฑ์การประเมิน เกณฑ์การประเมินมีความสำคัญต่อการประเมินหลักสูตรในหลายประการ ได้แก่

1. ช่วยให้การประเมินมีมาตรฐานเดียวกัน
2. ช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินผล
3. ทำให้ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือ
4. ช่วยให้สามารถเปรียบเทียบผลการดำเนินงานได้
5. เป็นพื้นฐานในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร

ดังนั้น การกำหนดเกณฑ์การประเมินที่ชัดเจนจึงเป็นขั้นตอนสำคัญที่ส่งผลต่อคุณภาพของกระบวนการประเมินทั้งหมด

5.6.2 คุณลักษณะของเกณฑ์ที่ดี

เกณฑ์การประเมินที่ดีควรมีลักษณะที่เอื้อต่อการตัดสินคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างถูกต้องและเป็นธรรม นักวิชาการด้านการวัดและประเมินผลเสนอคุณลักษณะสำคัญ ดังนี้

1) มีความชัดเจน (Clarity) เกณฑ์ต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน เข้าใจง่าย และสามารถตีความได้ตรงกันระหว่างผู้ประเมิน ตัวอย่างเช่น ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนผ่านเกณฑ์ร้อยละ 70 และครูจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ครบทุกหน่วยการเรียนรู้ เป็นต้น ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้อย่างชัดเจนจะช่วยลดความคลาดเคลื่อนในการตัดสินผลการประเมิน

2) สามารถวัดได้ (Measurability) เกณฑ์ควรสามารถเก็บข้อมูลและตรวจสอบได้จริง โดยอาจอยู่ในรูปของคำร้อยละ คะแนน หรือระดับคุณภาพ เช่น ร้อยละของผู้เรียนที่มีสมรรถนะผ่านเกณฑ์ และระดับความพึงพอใจของผู้เรียนต่อหลักสูตร เป็นต้น

3) มีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ (Relevance) เกณฑ์ต้องสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรและวัตถุประสงค์ของการประเมิน หากหลักสูตรมุ่งพัฒนาทักษะการคิดวิเคราะห์ เกณฑ์การประเมินควรวัดความสามารถในการคิดวิเคราะห์ของผู้เรียน ไม่ใช่เน้นเพียงการท่องจำ

4) ความเป็นไปได้ (Feasibility) เกณฑ์ควรอยู่ในระดับที่สามารถปฏิบัติและบรรลุได้จริงภายใต้ทรัพยากรและบริบทของสถานศึกษา

5) มีความน่าเชื่อถือ (Reliability) เกณฑ์ที่ดีควรนำไปสู่ผลการประเมินที่มีความคงเส้นคงวา และสามารถใช้เปรียบเทียบผลได้ในระยะยาว

6) สะท้อนคุณภาพที่แท้จริง (Authenticity) เกณฑ์ควรสะท้อนคุณภาพหรือสมรรถนะที่เกิดขึ้นจริงกับผู้เรียนและการดำเนินงานของหลักสูตร ไม่ใช่เพียงตัวเลขทางสถิติเท่านั้น

5.6.3 ตัวชี้วัดคุณภาพหลักสูตร

ตัวชี้วัด (Indicators) หมายถึง ตัวแปรหรือข้อมูลที่ใช้สะท้อนระดับความสำเร็จของหลักสูตรในแต่ละด้าน โดยทั่วไปการประเมินหลักสูตรนิยามกำหนดตัวชี้วัดให้สอดคล้องกับแนวคิด CIPP Model ของ Stufflebeam ซึ่งครอบคลุมทั้งบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลลัพธ์ของหลักสูตร มีประเด็นเพิ่มเติมดังนี้

1) ตัวชี้วัดด้านบริบท (Context) เป็นตัวชี้วัดที่ใช้ประเมินความเหมาะสมของหลักสูตรกับสภาพแวดล้อมและความต้องการของสังคม

ตัวอย่างตัวชี้วัด

- ความสอดคล้องของหลักสูตรกับนโยบายการศึกษา
- ความสอดคล้องกับความต้องการของชุมชน
- ความสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน
- ความเหมาะสมกับบริบทท้องถิ่น

ตัวชี้วัดด้านบริบทช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรได้รับการออกแบบบนพื้นฐานของความต้องการที่แท้จริงหรือไม่

2) ตัวชี้วัดด้านปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นตัวชี้วัดที่ใช้ประเมินทรัพยากรและความพร้อมในการดำเนินงาน

ตัวอย่างตัวชี้วัด

- จำนวนและคุณภาพของครูผู้สอน
- ความพร้อมของสื่อและเทคโนโลยี
- งบประมาณสนับสนุนหลักสูตร
- ความพร้อมของอาคารสถานที่และแหล่งเรียนรู้

การประเมินด้านปัจจัยนำเข้าจะช่วยให้ทราบว่าสถานศึกษามีความพร้อมเพียงพอสำหรับการนำหลักสูตรไปใช้หรือไม่

3) ตัวชี้วัดด้านกระบวนการ (Process) เป็นตัวชี้วัดที่ใช้ประเมินการดำเนินงานตามหลักสูตร

ตัวอย่างตัวชี้วัด

- คุณภาพการจัดการเรียนรู้ของครู
- การใช้สื่อและเทคโนโลยีในการเรียนการสอน
- การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning)
- การวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

4) **ตัวชี้วัดด้านผลผลิต (Product)** เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนผลที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนภายหลังการจัดการเรียนรู้ ตัวอย่างตัวชี้วัด

- ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
- ระดับสมรรถนะของผู้เรียน
- คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- ผลงานหรือชิ้นงานของผู้เรียน

5) **ตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ (Outcome)** เป็นตัวชี้วัดที่สะท้อนผลระยะยาวของหลักสูตร ตัวอย่างตัวชี้วัด

- ความสามารถในการศึกษาต่อ
- ความสามารถในการประกอบอาชีพ
- การเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ
- การใช้ความรู้ในชีวิตจริง

ตัวชี้วัดด้านผลลัพธ์ช่วยสะท้อนคุณค่าที่แท้จริงของหลักสูตรที่มีต่อผู้เรียนและสังคม
ตารางที่ 14 สรุปตัวชี้วัดคุณภาพหลักสูตร

ด้าน	ตัวชี้วัดสำคัญ
บริบท (Context)	ความสอดคล้องกับนโยบาย ผู้เรียน และชุมชน
ปัจจัยนำเข้า (Input)	ครู งบประมาณ สื่อ เทคโนโลยี
กระบวนการ (Process)	การจัดการเรียนรู้ การวัดผล การบริหารหลักสูตร
ผลผลิต (Product)	ผลสัมฤทธิ์ สมรรถนะ คุณลักษณะ
ผลลัพธ์ (Outcome)	การศึกษาต่อ อาชีพ การใช้ชีวิตในสังคม

5.6.4 ตัวอย่างเกณฑ์ประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

การประเมินหลักสูตรสถานศึกษามักใช้เกณฑ์เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพร่วมกัน เพื่อให้สะท้อนคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างครอบคลุม

ตารางที่ 15 ตัวอย่างเกณฑ์การประเมิน

รายการประเมิน	เกณฑ์
ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน	ผู้เรียนผ่านเกณฑ์ไม่น้อยกว่าร้อยละ 70
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน	ผ่านระดับดีขึ้นไปไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
คุณลักษณะอันพึงประสงค์	ผ่านระดับดีขึ้นไปไม่น้อยกว่าร้อยละ 80
ความพึงพอใจของผู้เรียน	ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.50 จาก 5
ความพึงพอใจของครู	ค่าเฉลี่ยไม่ต่ำกว่า 3.50 จาก 5
การจัดทำแผนการสอน	ครบ 100% ของรายวิชา

แนวทางการกำหนดเกณฑ์ในสถานศึกษา ครูและผู้พัฒนาหลักสูตรควรร่วมกันกำหนดเกณฑ์ที่สอดคล้องกับประเด็นดังนี้

1. มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ
2. หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน
3. บริบทของสถานศึกษา
4. ความต้องการของชุมชน
5. เป้าหมายการพัฒนาผู้เรียน

การกำหนดเกณฑ์ที่เหมาะสมจะช่วยให้การประเมินหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาและยกระดับคุณภาพผู้เรียนได้อย่างยั่งยืน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า เกณฑ์และตัวชี้วัดเป็นองค์ประกอบสำคัญของการประเมินหลักสูตร เนื่องจากเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการตัดสินคุณค่าและคุณภาพของหลักสูตร เกณฑ์การประเมินที่ดีควรมีความชัดเจน วัดได้ สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และสะท้อนคุณภาพที่แท้จริงของหลักสูตร ขณะที่ตัวชี้วัดควรครอบคลุมทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ เพื่อให้การประเมินมีความสมบูรณ์และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5.7 การประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทย

การประเมินหลักสูตรเป็นกลไกสำคัญในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาไทย เนื่องจากเป็นกระบวนการที่ช่วยตรวจสอบความเหมาะสม ประสิทธิภาพ และผลลัพธ์ของการจัดการศึกษาในทุก ระดับ ตั้งแต่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา ตลอดจนหลักสูตรในระดับอุดมศึกษา ผลการประเมินหลักสูตรสามารถนำไปใช้เป็นสารสนเทศสำคัญในการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับนโยบายทางการศึกษา ความต้องการของผู้เรียน และการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 245)

ในบริบทของประเทศไทย การประเมินหลักสูตรมีความเชื่อมโยงกับระบบประกันคุณภาพการศึกษา การพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ และการยกระดับคุณภาพผู้เรียนตามมาตรฐานการศึกษาของชาติ ซึ่งครู ผู้บริหาร และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายจำเป็นต้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง

5.7.1 การประเมินหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 เป็นหลักสูตรระดับชาติที่ใช้เป็นกรอบในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาของทุกโรงเรียนในประเทศไทย การประเมินหลักสูตรแกนกลางจึงมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของประเทศโดยรวม

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. ตรวจสอบความสอดคล้องกับนโยบายการศึกษาแห่งชาติ
2. ศึกษาความเหมาะสมของมาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด

3. ประเมินประสิทธิภาพของการนำหลักสูตรไปใช้
4. ตรวจสอบผลลัพธ์การเรียนรู้ของผู้เรียน
5. ใช้ข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรระดับชาติ

ประเด็นที่ใช้ในการประเมิน

- จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- โครงสร้างหลักสูตร
- มาตรฐานการเรียนรู้
- ตัวชี้วัด
- สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
- คุณลักษณะอันพึงประสงค์

วิเคราะห์เชิงวิชาการ

การประเมินหลักสูตรแกนกลางในปัจจุบันไม่ได้มุ่งเน้นเฉพาะผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเท่านั้น แต่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียน ความสามารถในการคิดวิเคราะห์ การแก้ปัญหา และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ซึ่งสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะที่ประเทศไทยกำลังขับเคลื่อนอยู่ในปัจจุบัน

5.7.2 การประเมินหลักสูตรสถานศึกษา

หลักสูตรสถานศึกษาเป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้นจากกรอบของหลักสูตรแกนกลาง โดยคำนึงถึงบริบทของผู้เรียน ชุมชน และท้องถิ่น การประเมินหลักสูตรสถานศึกษาจึงมีบทบาทสำคัญในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาของแต่ละโรงเรียน

วัตถุประสงค์ของการประเมิน

1. ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรสถานศึกษา
2. ประเมินความเหมาะสมของเนื้อหาและกิจกรรมการเรียนรู้
3. ศึกษาความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้
4. พัฒนาคุณภาพผู้เรียน
5. รongรับการประกันคุณภาพการศึกษา

องค์ประกอบที่นิยมประเมินผลหลักสูตร ได้แก่

- จุดมุ่งหมายของหลักสูตร
- โครงสร้างรายวิชา
- การจัดการเรียนรู้
- สื่อและแหล่งเรียนรู้
- การวัดและประเมินผล
- ผลลัพธ์ของผู้เรียน

5.7.3 บทบาทของครูในการประเมินหลักสูตร

ครูถือเป็นบุคคลสำคัญที่สุดในการประเมินหลักสูตร เนื่องจากเป็นผู้นำหลักสูตรไปใช้โดยตรง และเป็นผู้ที่สามารถสะท้อนข้อมูลจากการปฏิบัติจริงในห้องเรียนได้ดีที่สุด

บทบาทสำคัญของครู

- 1) **ผู้เก็บรวบรวมข้อมูล** ครูเป็นผู้รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนรู้ของผู้เรียน ปัญหาในการจัดการเรียนรู้ และผลการใช้หลักสูตร
- 2) **ผู้วิเคราะห์หลักสูตร** ครูต้องสามารถวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน และความเหมาะสมขององค์ประกอบต่าง ๆ ของหลักสูตร
- 3) **ผู้ประเมินผลการใช้หลักสูตร** ครูมีหน้าที่ประเมินความสำเร็จของการจัดการเรียนรู้ตามหลักสูตรและสะท้อนผลต่อผู้บริหารหรือคณะกรรมการหลักสูตร
- 4) **ผู้ร่วมพัฒนาหลักสูตร** ผลการประเมินที่ครูจัดทำขึ้นสามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรในรอบต่อไป

5.7.4 ปัญหาและอุปสรรคในการประเมินหลักสูตร

แม้ว่าการประเมินหลักสูตรจะมีความสำคัญอย่างยิ่ง แต่ในการปฏิบัติจริงยังพบปัญหาและอุปสรรคหลายประการ

- 1) **ขาดความรู้และความเข้าใจด้านการประเมิน** ครูบางส่วนยังขาดความรู้เกี่ยวกับแนวคิด รูปแบบ และเทคนิคการประเมินหลักสูตร ทำให้การประเมินไม่เป็นระบบ
- 2) **ภาระงานของครู** ครูต้องรับผิดชอบงานด้านการสอน งานธุรการ และงานอื่น ๆ จำนวนมาก ส่งผลให้มีเวลาจำกัดในการดำเนินการประเมินหลักสูตรอย่างจริงจัง
- 3) **ขาดเครื่องมือที่มีคุณภาพ** บางสถานศึกษายังไม่มีเครื่องมือประเมินที่ผ่านการตรวจสอบคุณภาพ ส่งผลให้ข้อมูลที่ได้อาจมีความน่าเชื่อถือ
- 4) **การใช้ผลการประเมินไม่ต่อเนื่อง** ผลการประเมินจำนวนมากถูกจัดเก็บไว้ในรูปแบบรายงาน แต่ไม่ได้ถูกนำไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม
- 5) **ข้อจำกัดด้านเทคโนโลยีและข้อมูล** สถานศึกษาบางแห่งยังขาดระบบฐานข้อมูลและเทคโนโลยีสารสนเทศที่สนับสนุนการประเมินหลักสูตร

วิเคราะห์เชิงวิชาการ

ปัญหาที่สำคัญที่สุดของการประเมินหลักสูตรในประเทศไทยไม่ใช่ว่าขาดข้อมูล แต่เป็นการนำข้อมูลไปใช้ในการตัดสินใจและพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง ดังนั้น การสร้างวัฒนธรรมการใช้ข้อมูล (Data-Driven Decision Making) จึงเป็นประเด็นสำคัญที่สถานศึกษาควรให้ความสำคัญ

5.7.5 แนวโน้มการประเมินหลักสูตรในยุคดิจิทัล

การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีดิจิทัลส่งผลให้การประเมินหลักสูตรในปัจจุบันเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก จากเดิมที่ใช้ข้อมูลเอกสารและการประเมินแบบดั้งเดิม สู่การใช้ข้อมูลขนาดใหญ่และปัญญาประดิษฐ์ในการวิเคราะห์และตัดสินใจ

1) **Learning Analytics** หมายถึง การรวบรวม วิเคราะห์ และตีความข้อมูลการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนและการประเมินหลักสูตร เช่น เวลาในการเรียนออนไลน์ ผลการทำแบบทดสอบ พฤติกรรมการเรียนรู้ และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียนรู้ เป็นต้น ซึ่งข้อมูลเหล่านี้ช่วยให้ครูสามารถติดตามพัฒนาการของผู้เรียนได้แบบ Real-Time และใช้ปรับปรุงหลักสูตรได้อย่างแม่นยำมากขึ้น

2) **Big Data** คือ การใช้ข้อมูลจำนวนมากจากหลายแหล่งมาวิเคราะห์เพื่อค้นหารูปแบบและแนวโน้มที่สำคัญ ซึ่งการใช้ Big Data ช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมและตลาดแรงงานมากขึ้น เช่น การใช้ Big Data ในการประเมินหลักสูตรเพื่อวิเคราะห์ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับประเทศ วิเคราะห์แนวโน้มสมรรถนะของผู้เรียน และศึกษาความต้องการกำลังคนในอนาคต เป็นต้น

3) **Dashboard เพื่อการประเมินหลักสูตร** เป็นเครื่องมือแสดงผลข้อมูลในรูปแบบกราฟ ตาราง และแผนภาพที่เข้าใจง่าย ซึ่งประโยชน์ของใช้ Dashboard จะช่วยติดตามผลการใช้หลักสูตรแบบทันที ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลได้สะดวก และช่วยสนับสนุนการตัดสินใจของผู้บริหาร

4) **AI เพื่อการประเมินหลักสูตร** ปัญญาประดิษฐ์ (Artificial Intelligence: AI) กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการประเมินหลักสูตร

ตัวอย่างการประยุกต์ใช้ AI

- วิเคราะห์ผลการเรียนรู้ของผู้เรียน
- สร้างรายงานผลการประเมินอัตโนมัติ
- คาดการณ์แนวโน้มความสำเร็จของผู้เรียน
- วิเคราะห์ข้อเสนอแนะจากครูและผู้เรียน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรในบริบทการศึกษาไทยเป็นกระบวนการสำคัญที่เชื่อมโยงกับการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในทุกๆ ระดับ ทั้งการประเมินหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐานและหลักสูตรสถานศึกษา ครูมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ใช้ ผู้ประเมิน และผู้พัฒนาหลักสูตร แม้ว่าจะยังมีความท้าทายและอุปสรรคหลายประการ แต่การพัฒนาเทคโนโลยีดิจิทัล โดยเฉพาะ Learning Analytics, Big Data, Dashboard และ AI กำลังเข้ามาเปลี่ยนแปลงแนวทางการประเมินหลักสูตรให้มีความรวดเร็ว แม่นยำ และมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ซึ่งจะเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาหลักสูตรในอนาคต

5.8 กรณีตัวอย่างการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร เป็นกระบวนการที่จะช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรมีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยในการประเมินหลักสูตรแต่ละครั้งต้องอาศัยเครื่องมือการประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ ซึ่งเครื่องมือดังกล่าวประกอบด้วย แบบประเมินความเหมาะสมหลักสูตร แบบประเมินความเหมาะสมของเอกสารประกอบหลักสูตรที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนค่า 5 ระดับ ไปให้

ผู้เชี่ยวชาญ ด้านการพัฒนาหลักสูตรและการสอน ด้านการวัดและประเมินผล ไม่ต่ำกว่า 12 คน ตรวจสอบคุณภาพ มีรายการประเมินและตัวอย่างคำถาม ดังตัวอย่างแบบประเมินหลักสูตร ดังนี้ (วาริรัตน์ แก้วอุไร,2568)

แบบประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	หลักการและเหตุผล					
1	สภาพปัญหาและความต้องการจำเป็นมีเหตุผลสมควรที่จะพัฒนาหลักสูตร					
2	มีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้					
3	มีแนวคิด หลักการและทฤษฎีพื้นฐานรองรับ					
	วิสัยทัศน์					
4	แสดงภาพอนาคตที่พึงประสงค์ของนักเรียนครอบคลุมสภาพความต้องการของชุมชน ท้องถิ่น					
5	มีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้					
6	มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการจำเป็น					
	พันธกิจ					
7	มีความสอดคล้องกับวิสัยทัศน์					
8	มีความชัดเจน สามารถทำให้บรรลุตามวิสัยทัศน์					
	จุดมุ่งหมายของหลักสูตร					
9	ระบุถึงคุณลักษณะที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับนักเรียนอย่างชัดเจน					
10	ครอบคลุมสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่น					
11	ครอบคลุมคุณลักษณะด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรม					
12	มีความชัดเจน สามารถนำไปปฏิบัติได้					
13	มีความเหมาะสมกับนักเรียน					
14	มีความสอดคล้องกับหลักการของหลักสูตร					
	คำอธิบายรายวิชา					
15	ระบุองค์ความรู้ ทักษะกระบวนการ และคุณลักษณะหรือเจตคติที่ต้องการชัดเจน					
16	คำอธิบายรายวิชาครอบคลุมผลการเรียนรู้					

แบบประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ (ต่อ)

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	สาระการเรียนรู้					
17	สาระการเรียนรู้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน					
18	สาระการเรียนรู้มีความสำคัญจำเป็นต่อนักเรียน					
19	การจัดลำดับสาระการเรียนรู้					
20	มีสาระการเรียนรู้ที่มีประโยชน์นำไปใช้ได้ในชีวิตจริง					
21	สาระการเรียนรู้ และผลการเรียนรู้เหมาะสมกับระยะเวลา					
22	ผลการเรียนรู้ครอบคลุมด้านความรู้ ทักษะกระบวนการ และ คุณธรรมจริยธรรม					
23	ผลการเรียนรู้มีความชัดเจนครอบคลุมสาระการเรียนรู้					
	โครงสร้างรายวิชา					
24	จำนวนหน่วยการเรียนรู้เหมาะสม					
25	ชื่อหน่วยการเรียนรู้เหมาะสม					
26	เวลาเรียนในแต่ละหน่วยการเรียนรู้เหมาะสม					
27	สาระสำคัญชัดเจน สามารถพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ได้					
	แนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้					
28	มีแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ชัดเจน					
29	กิจกรรมการเรียนรู้เหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน					
30	กิจกรรมการเรียนรู้มีความเป็นไปได้ที่จะบรรลุจุดมุ่งหมายหลักสูตร					
31	กิจกรรมการเรียนรู้น่าสนใจ					
32	กิจกรรมการเรียนรู้มีการเชื่อมโยงประสบการณ์ ความรู้					
33	กิจกรรมการเรียนรู้เป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องและเหมาะสม					
34	กิจกรรมการเรียนรู้ส่งเสริมทักษะกระบวนการคิด					
35	กิจกรรมการเรียนรู้เน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงและ ลงมือปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม					
	แนวทางการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้					
36	ส่งเสริมให้กิจกรรมการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมาย					
37	เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้					
38	เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้					
39	เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
40	สามารถนำไปใช้ได้จริง					

แบบประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ (ต่อ)

ที่	รายการประเมิน	ระดับความคิดเห็น				
		5	4	3	2	1
	แนวทางการใช้สื่อและแหล่งการเรียนรู้					
36	ส่งเสริมให้กิจกรรมการเรียนรู้บรรลุจุดมุ่งหมาย					
37	เหมาะสมกับสาระการเรียนรู้					
38	เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้					
39	เหมาะสมกับวัยของผู้เรียน					
40	สามารถนำไปใช้ได้จริง					
	แนวทางการวัดและประเมินผล					
41	ความเป็นไปได้ในการวัดและประเมินผล					
42	วิธีการวัดและประเมินผลมีเครื่องมือการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย					
44	การวัดและประเมินผลตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร					
45	เกณฑ์การประเมินมีความเหมาะสม					

ปรับปรุงจาก : วาริรัตน์ แก้ววโร, 2568

จากข้อมูลในตาราง สรุปได้ว่า รายงานประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรไปใช้ สามารถดำเนินการปรับปรุงให้สอดคล้องกับเป้าหมายของแต่ละหลักสูตรเพื่อให้เกิดความยืดหยุ่นในการประเมินหลักสูตรก่อนที่จะนำหลักสูตรแต่ละหลักสูตรไปใช้ เพื่อพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

5.9 ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยให้ผู้เกี่ยวข้องสามารถตรวจสอบคุณภาพประสิทธิภาพ และความเหมาะสมของหลักสูตรได้อย่างเป็นระบบ ผลจากการประเมินไม่เพียงสะท้อนระดับความสำเร็จของการดำเนินงานตามหลักสูตรเท่านั้น แต่ยังเป็นสารสนเทศสำคัญที่นำไปสู่การตัดสินใจเพื่อปรับปรุง พัฒนา และยกระดับคุณภาพการศึกษาในทุกมิติ (Stufflebeam & Shinkfield, 2007) ในปัจจุบัน การประเมินหลักสูตรได้รับการยอมรับว่าเป็นกลไกสำคัญของการบริหารจัดการ การศึกษาและการประกันคุณภาพการศึกษา เนื่องจากช่วยให้ผู้บริหาร ครู ผู้พัฒนาหลักสูตร และหน่วยงานทางการศึกษาสามารถใช้ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2554 : 251)

ประโยชน์ของการประเมินหลักสูตรสามารถพิจารณาได้ในหลายระดับ ดังต่อไปนี้

5.9.1 ประโยชน์ต่อผู้เรียน

ผู้เรียนถือเป็นผู้ได้รับผลโดยตรงจากการใช้หลักสูตร ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจึงมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมคุณภาพการเรียนรู้และการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน

1) ช่วยพัฒนาคุณภาพการเรียนรู้ ผลการประเมินหลักสูตรช่วยให้สถานศึกษาทราบว่าการจัดการเรียนรู้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามเป้าหมายหรือไม่ หากพบข้อบกพร่องก็สามารถปรับปรุงกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

2) ส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียน การประเมินหลักสูตรช่วยตรวจสอบว่าผู้เรียนได้รับการพัฒนาสมรรถนะสำคัญตามที่หลักสูตรกำหนด เช่น การคิดวิเคราะห์ การสื่อสาร การแก้ปัญหา และการใช้เทคโนโลยี (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2565)

3) ส่งเสริมการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน ข้อมูลจากการประเมินช่วยให้สถานศึกษาสามารถปรับหลักสูตรให้สอดคล้องกับความแตกต่างระหว่างบุคคล ความสนใจ และศักยภาพของผู้เรียนได้มากขึ้น

4) พัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การประเมินหลักสูตรช่วยติดตามการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ความรับผิดชอบ และความเป็นพลเมืองที่ดีของผู้เรียน ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการศึกษาไทย

ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจึงมีส่วนสำคัญในการทำให้ผู้เรียนได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพ และสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ

5.9.2 ประโยชน์ต่อครู

ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการนำหลักสูตรไปใช้และเป็นผู้มีส่วนร่วมโดยตรงในกระบวนการประเมินหลักสูตร ผลการประเมินจึงเป็นข้อมูลสำคัญที่ช่วยพัฒนาการปฏิบัติงานของครู

1) ช่วยให้ครูเข้าใจประสิทธิภาพของการจัดการเรียนรู้ ผลการประเมินช่วยสะท้อนให้ครูเห็นว่ากิจกรรมการเรียนรู้ วิธีสอน และสื่อการเรียนรู้ที่ใช้สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ตามเป้าหมายหรือไม่

2) ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู การวิเคราะห์ผลการประเมินช่วยให้ครูสามารถปรับปรุงความรู้ ทักษะ และสมรรถนะด้านการจัดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง

3) เป็นข้อมูลสำหรับการวิจัยและพัฒนานวัตกรรมการเรียนรู้ ครูสามารถนำข้อมูลจากการประเมินหลักสูตรไปใช้ในการวิจัยในชั้นเรียน การพัฒนานวัตกรรมการสอน และการสร้างองค์ความรู้ใหม่ทางการศึกษา

4) สนับสนุนการตัดสินใจทางวิชาการ ผลการประเมินช่วยให้ครูสามารถตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเนื้อหา วิธีการสอน และการวัดผลได้อย่างเหมาะสมมากขึ้น

5.9.3 ประโยชน์ต่อสถานศึกษา

การประเมินหลักสูตรเป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารจัดการและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา

1) ช่วยยกระดับคุณภาพการศึกษา ผลการประเมินช่วยให้สถานศึกษาทราบจุดแข็ง จุดอ่อน และแนวทางพัฒนาหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม

2) สนับสนุนการบริหารจัดการเชิงคุณภาพ ผู้บริหารสามารถใช้ข้อมูลจากการประเมิน ประกอบการวางแผน พัฒนาบุคลากร และจัดสรรทรัพยากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) สร้างความเชื่อมั่นให้แก่ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง หลักสูตรที่ผ่านการประเมินอย่างเป็นระบบ จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นแก่ผู้ปกครอง ชุมชน และสังคมต่อคุณภาพของสถานศึกษา

4) สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา ข้อมูลจากการประเมินช่วยให้โรงเรียน สามารถปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับบริบทของผู้เรียน ชุมชน และทิศทางการพัฒนาประเทศ

5.9.4 ประโยชน์ต่อการพัฒนาหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรถือเป็นขั้นตอนสำคัญของวงจรการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากช่วยให้การพัฒนาหลักสูตรเป็นไปอย่างมีหลักฐานเชิงประจักษ์และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม

1) ช่วยตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร การประเมินช่วยให้ทราบว่าหลักสูตรมีความเหมาะสมและสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

2) ช่วยปรับปรุงองค์ประกอบของหลักสูตร ผลการประเมินสามารถนำไปใช้ในการปรับปรุงเกี่ยวกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียนรู้ สื่อการเรียนรู้ และการวัด และประเมินผล

3) สนับสนุนการพัฒนาหลักสูตรใหม่ ข้อมูลจากการประเมินหลักสูตรเดิมสามารถใช้เป็น พื้นฐานในการออกแบบและพัฒนาหลักสูตรใหม่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

4) ทำให้หลักสูตรมีความทันสมัย การประเมินช่วยให้ผู้พัฒนาหลักสูตรสามารถติดตาม การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และเทคโนโลยี เพื่อนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้ สอดคล้องกับบริบทปัจจุบัน

5.9.5 ประโยชน์ต่อการประกันคุณภาพการศึกษา

การประเมินหลักสูตรมีความสัมพันธ์โดยตรงกับระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งใน ระดับสถานศึกษาและระดับชาติ

1) เป็นหลักฐานสำคัญของการประกันคุณภาพ ผลการประเมินหลักสูตรสามารถใช้เป็น ข้อมูลเชิงประจักษ์ในการตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษา

2) สนับสนุนการประเมินคุณภาพภายใน สถานศึกษาสามารถนำผลการประเมินหลักสูตร ไปใช้ในการจัดทำรายงานการประเมินตนเอง (Self-Assessment Report: SAR)

3) สนับสนุนการประเมินคุณภาพภายนอก ข้อมูลจากการประเมินหลักสูตรช่วยให้ หน่วยงานภายนอกสามารถตรวจสอบคุณภาพการจัดการศึกษาได้อย่างชัดเจน

4) ส่งเสริมวัฒนธรรมคุณภาพในสถานศึกษา การประเมินหลักสูตรอย่างต่อเนื่องช่วย สร้างวัฒนธรรมการพัฒนาและการปรับปรุงคุณภาพอย่างยั่งยืน

5) สนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย หน่วยงานทางการศึกษาสามารถใช้ผลการประเมินหลักสูตรเป็นข้อมูลประกอบการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาการศึกษาในอนาคต

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการสำคัญที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา ทั้งผู้เรียน ครู สถานศึกษา และผู้พัฒนาหลักสูตร โดยช่วยยกระดับคุณภาพการเรียนรู้ ส่งเสริมการพัฒนาวิชาชีพครู สนับสนุนการบริหารจัดการสถานศึกษา และเป็นข้อมูลสำคัญในการพัฒนาหลักสูตรให้มีความทันสมัยและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม นอกจากนี้ การประเมินหลักสูตรยังเป็นกลไกสำคัญของระบบประกันคุณภาพการศึกษา ที่ช่วยสร้างความเชื่อมั่นต่อคุณภาพการจัดการศึกษาและส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่องและยั่งยืน

5.10 บทสรุปท้ายบท

การประเมินหลักสูตรเป็นองค์ประกอบสำคัญของกระบวนการพัฒนาหลักสูตร เนื่องจากเป็นกลไกที่ช่วยตรวจสอบคุณภาพ ความเหมาะสม และประสิทธิผลของหลักสูตรว่าบรรลุตามจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่กำหนดไว้หรือไม่ นักวิชาการหลายท่าน เช่น Tyler (1949) Stufflebeam (2003) และ Taba (1962) เป็นต้น ต่างเห็นตรงกันว่า การประเมินหลักสูตรเป็นกระบวนการรวบรวม วิเคราะห์ และใช้สารสนเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจในการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง

การประเมินหลักสูตรมีจุดมุ่งหมายสำคัญหลายประการ ได้แก่ การศึกษาคุณภาพของหลักสูตร การปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตร การส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน การสนับสนุนการตัดสินใจเชิงนโยบาย และการประกันคุณภาพการศึกษา ทั้งนี้ การประเมินที่มีคุณภาพควรยึดหลักความเป็นระบบ ความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ความเป็นกลาง ความต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ในด้านรูปแบบการประเมินหลักสูตร มีแนวคิดและรูปแบบที่ได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลาย ได้แก่ รูปแบบการประเมินตามจุดมุ่งหมายของ Tyler (Goal Attainment Model) รูปแบบ Responsive Evaluation ของ Stake แนวคิด Formative และ Summative Evaluation ของ Scriven และรูปแบบ CIPP ของ Stufflebeam ซึ่งเป็นรูปแบบที่ได้รับความนิยมอย่างกว้างขวางในสถานศึกษาไทย เนื่องจากสามารถประเมินได้อย่างครอบคลุมทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และผลผลิต การดำเนินการประเมินหลักสูตรจำเป็นต้องอาศัยขั้นตอนที่เป็นระบบ เริ่มจากการวางแผนการประเมิน การกำหนดวัตถุประสงค์และตัวชี้วัด การสร้างและเลือกใช้เครื่องมือ การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล การรายงานผลการประเมิน และการนำผลการประเมินไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เชื่อมโยงกันอย่างต่อเนื่องและส่งผลกระทบต่อคุณภาพของข้อมูลที่ใช้ในการตัดสินใจ

นอกจากนี้ การประเมินหลักสูตรยังต้องอาศัยเกณฑ์และตัวชี้วัดที่เหมาะสม โดยครอบคลุมทั้งด้านบริบท ปัจจัยนำเข้า กระบวนการ ผลผลิต และผลลัพธ์ เพื่อให้สามารถสะท้อนคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างครบถ้วน เกณฑ์ที่ดีควรมีความชัดเจน สามารถวัดได้ มีความสอดคล้องกับ

วัตถุประสงค์ และสามารถนำไปใช้ตัดสินคุณภาพของหลักสูตรได้อย่างเป็นธรรมและน่าเชื่อถือ ในบริบทการศึกษาไทย การประเมินหลักสูตรมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน หลักสูตรสถานศึกษา และระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ครูถือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการประเมินหลักสูตร เนื่องจากเป็นผู้ใช้หลักสูตรโดยตรงและสามารถสะท้อนข้อมูลจากการจัดการเรียนรู้สู่การพัฒนาหลักสูตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ อย่างไรก็ตาม การประเมินหลักสูตรในปัจจุบันยังเผชิญกับความท้าทายหลายประการ เช่น ภาระงานของครู ข้อจำกัดด้านทรัพยากร และการใช้ผลการประเมินที่ยังไม่ต่อเนื่อง ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมดิจิทัล เทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น Learning Analytics, Big Data, Dashboard และ Artificial Intelligence (AI) กำลังเข้ามามีบทบาทสำคัญในการพัฒนาระบบการประเมินหลักสูตร ทำให้การวิเคราะห์ข้อมูลมีความรวดเร็ว แม่นยำ และสามารถใช้ประกอบการตัดสินใจเชิงนโยบายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

โดยสรุป การประเมินหลักสูตรมิใช่เพียงกระบวนการตรวจสอบผลการดำเนินงานของหลักสูตรเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการสำคัญที่ช่วยสร้างองค์ความรู้และสารสนเทศสำหรับการพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่อง อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการศึกษา และคุณภาพของระบบการศึกษาโดยรวม ซึ่งถือเป็นภารกิจสำคัญของครูและนักพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

คำถามท้ายบท

1. การประเมินหลักสูตรหมายถึงอะไร
2. จุดมุ่งหมายสำคัญของการประเมินหลักสูตรมีอะไรบ้าง
3. การประเมินแบบ Formative และ Summative แตกต่างกันอย่างไรร
4. รูปแบบ CIPP ประกอบด้วยองค์ประกอบใดบ้าง
5. ขั้นตอนการประเมินหลักสูตรมีอะไรบ้าง
6. การนำ AI มาใช้ในการประเมินหลักสูตรมีข้อดีและข้อจำกัดอย่างไร
7. ผลการประเมินหลักสูตรสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- ทีศนา แชมมณี. (2564). **ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: สุวีริยาสาส์น.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). **การพัฒนาหลักสูตรและการสอน**. กรุงเทพมหานคร: อาร์แอนด์พรินท์.
- _____. (2552). **หลักสูตร. สารานุกรมวิชาชีพระฐาน เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาส มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา**. กรุงเทพฯ: สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- วารินทร์ แก้วอุไร. (2568). **การพัฒนาหลักสูตร : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ**. พิมพ์ครั้งที่ 3. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- สัจด์ อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและการพัฒนาหลักสูตร**. กรุงเทพมหานคร: มิตรสยาม.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2565). **แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2566). **แนวทางการประเมินและพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: สพฐ.
- สุวิมล ว่องวาณิช. (2567). **การประเมินหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา**. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาษาอังกฤษ

- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). **Curriculum: Foundations, Principles, and Issues** (7th ed.). Boston: Pearson.
- Scriven, M. (1967). **The Methodology of Evaluation**. Chicago: Rand McNally.
- Stake, R. E. (1967). **The Countenance of Educational Evaluation**. New York: Teachers College Press.
- Stufflebeam, D. L. (2003). **The CIPP Model for Evaluation**. Boston: Kluwer Academic Publishers.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). **Evaluation Theory, Models, and Applications**. San Francisco: Jossey-Bass.
- Taba, H. (1962). **Curriculum Development: Theory and Practice**. New York: Harcourt, Brace & World.
- Tyler, R. W. (1949). **Basic Principles of Curriculum and Instruction**. Chicago: The University of Chicago Press.

แผนบริหารประจำบทที่ 6

วิทยาการจัดการเรียนรู้

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 6.1 ความหมายวิทยาการจัดการเรียนรู้
 - 6.2 วิทยาการจัดการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ
 - 6.3 ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้ จำนวน 5 กลุ่ม
 - 6.4 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย(Learning Unit Outcomes : LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้ และคิดวิเคราะห์ผ่านกระบวนการโยนิโสมนสิการเชื่อมโยงเห็นความสัมพันธ์ของแนวคิด หลักการ ทฤษฎีการเรียนรู้ในการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ โดยประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้บนฐานคิดพุทธธรรมได้

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. เปิดคลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนตัวอย่าง
2. ถอดบทเรียนคลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนตัวอย่าง
3. แบ่งกลุ่มทำงานหัวข้อทฤษฎีการเรียนรู้
4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์
5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับนำแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 7 และสไลด์ประกอบการบรรยาย
3. คลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนต้นแบบ
3. ผลงานกลุ่ม

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม และการประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 6

วิทยาการจัดการเรียนรู้

วิทยาการจัดการเรียนรู้ เป็นศาสตร์และศิลป์ในการออกแบบ จัดระบบ และสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยผสมผสานทั้งทฤษฎีการเรียนรู้ จิตวิทยา เทคโนโลยี และเทคนิคการสอนเข้าด้วยกัน โดยในเอกสารประกอบการสอนเล่มนี้ได้กำหนดประเด็นดังนี้

6.1 ความหมายของวิทยาการจัดการเรียนรู้

วิทยาการจัดการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยทฤษฎีการเรียนรู้ จึงมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสอนเป็นอย่างยิ่ง เพราะผู้สอนจะดำเนินการสอนให้ประสบผลสำเร็จจะต้องเข้าใจวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อให้สามารถออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับผู้เรียนและพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน ซึ่งในบทนี้จะอธิบายถึงความหมาย องค์ประกอบ ลักษณะของทฤษฎีการเรียนรู้ รวมทั้งประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้ และการนำไปใช้ในการเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการได้อธิบายและให้ความหมายเกี่ยวกับทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ไว้ดังนี้

Shuell (2013) อธิบายว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ส่วนใหญ่เป็นการพยายามอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยหรือตัวแปรที่เกี่ยวข้องที่ทำให้เกิดทฤษฎีนั้นๆ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วทฤษฎีการเรียนรู้จะถูกพัฒนาโดยอาศัยหลักการทางวิทยาศาสตร์ที่ได้รับการพิสูจน์ตรวจสอบมากกว่าเป็นความคิดเห็นหรือประสบการณ์ส่วนบุคคล

ทิตนา แชมมณี (2559) อธิบายว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) หมายถึง ข้อความรู้ที่พรรณนา อธิบาย ทำนายปรากฏการณ์ต่างๆ เกี่ยวกับการเรียนรู้ ซึ่งได้รับการพิสูจน์ทดสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์และได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ และสามารถนำไปป็นนัย เป็นหลักหรือกฎการเรียนรู้ย่อยๆ หรือนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้ ทฤษฎีโดยทั่วไปมักประกอบด้วยหลักการย่อยๆ หลายหลักการ

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ (Learning Theory) หมายถึง กรอบแนวคิดหรือข้อความรู้ที่อธิบายถึงกระบวนการที่ทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ ความคิดหรือทักษะจากประสบการณ์ โดยได้รับการพิสูจน์ตรวจสอบตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ และได้รับการยอมรับว่าเชื่อถือได้ ทำให้สามารถนำไปใช้เป็นหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนได้

6.2 วิทยาการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ

วิทยาการจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธเป็นการจัดการเรียนรู้ที่นำหลักพุทธธรรมมาประยุกต์ร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ ดังที่ กิตติชัย สุธาสิโนบล (2555: 51-51) ที่กล่าวว่า การจัดการ

เรียนรู้แนวพุทธ มีลักษณะเด่น คือ การจัดการศึกษาที่นำหลักพุทธธรรมหรือองค์ความรู้ที่เป็นคำสอนในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ในการจัดการศึกษาในสถานศึกษาหรือการจัดเป็นระบบวิถีชีวิตของผู้เรียนส่วนใหญ่ โดยนำไปสู่จุดเน้นของการพัฒนาผู้เรียนให้สามารถกิน อยู่ ดู ฟังเป็น คือใช้ปัญญาและเกิดประโยชน์แท้จริงต่อชีวิตการจัดดำเนินการของสถานศึกษาจะแสดงถึงการ จัดสภาพแวดล้อมและบรรยากาศ (ปรโตโมสะ) ที่เป็นกัลยาณมิตรเอื้อในการพัฒนาผู้เรียนอย่างองค์รวม ด้วยวิถีวัฒนธรรม แสวงปัญญาผ่านระบบไตรสิกขา ที่ผู้เรียนได้ปฏิบัติอบรม ทั้งศีลหรือพฤติกรรมหรือวินัยในการดำเนินชีวิตที่ดีงามสำหรับตนและสังคม สมาธิหรือด้านการพัฒนาจิตที่มีคุณภาพ มีสมรรถภาพ มีจิตใจที่ตั้งมั่นเข้มแข็งและสงบสุข และปัญญาที่มีความรู้ที่ถูกต้องมีศักยภาพ ในการคิด การแก้ปัญหาที่เหมาะสม (โยนิโสมนสิการ) โดยมีครูและผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกัลยาณมิตรสำคัญที่รักและปรารถนาดีที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างดีที่สุดด้วยความเพียรพยายาม (กระทรวงศึกษาธิการ, 2547:12-13 อ้างถึงใน กิตติชัย สุธาสิโนบล, 2545)

นอกจากนี้ กิตติชัย สุธาสิโนบล (2555) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนการสอนแนวพุทธ ต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ในการจัดการเรียนรู้ร่วมกับทฤษฎีการเรียนรู้ ดังนี้

1) หลักการจัดวิธีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้ จะต้องบูรณาการหลักพุทธธรรม สู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง สม่าเสมอ เพื่อนำไปสู่การรู้ เข้าใจ ความจริง โดยการจัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ ทุกสถานที่ ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม พร้อมทั้งประสานความร่วมมือระหว่างวัด คณะสงฆ์ และชุมชน ในการจัดการเรียนรู้

2) หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้ตามแนวพุทธ ได้แก่ ปรโตโมสะ (ตามหลักกัลยาณมิตร) โยนิโสมนสิการ ไตรสิกขา หลักอริยสัจ หลักอิทธิบาท และหลักอภินิหาร 4

3) ครูผู้สอน จะต้องเป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” อย่างสม่ำเสมอ โดยเป็นกัลยาณมิตรกับผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อดทน อดกลั้น และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

4) กระบวนการเรียนรู้ จะต้องพัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา) โดยจัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ ดู ฟัง) พร้อมทั้งสร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

5) การวัดผลและประเมินตามตามแนวพุทธ ดำเนินการวัดและประเมินตามสภาพจริงโดยใช้วิธีการหลากหลาย เหมาะสม และมีจุดเน้นที่จะพัฒนาผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง โดยการวัดและประเมินผลสามารถทำได้ครอบคลุมตามหลักอภินิหาร 4 ได้ ด้านพฤติกรรมที่มีสิ่งแวดล้อม (กายภาวนา) ด้านพฤติกรรมที่มีต่อคนอื่น (ศีลภาวนา) ด้านคุณลักษณะของจิตใจ (จิตตภาวนา) และด้านปัญญาที่มีความคิด ความรู้ที่ถูกต้อง (ปัญญาภาวนา) ซึ่งข้อมูลจากการวัดประเมินผลที่เหมาะสม รอบคอบจะช่วยให้การพัฒนาต่อเนื่อง และมีความชัดเจนได้มาก

6.3 ประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้

ทฤษฎีการเรียนรู้มีหลายประเภท จากการศึกษาผู้เขียนจึงได้แบ่งประเภทของทฤษฎีการเรียนรู้ของนักวิชาการและนักการศึกษาออกเป็น 5 กลุ่ม ดังนี้ (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 46-54)

7.2.1 กลุ่มที่ 1 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของธอร์นไดค์ (Thorndike)

ทฤษฎีการเชื่อมโยง (Connectionism Theory) เป็นแนวความคิดของ Edward L. Thorndike โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

(1) หลักทฤษฎี

ธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike) เชื่อว่าการเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ซึ่งมีหลายรูปแบบ บุคคลจะมีการลองผิดลองถูก (Trial and Error) ปรับเปลี่ยนไปเรื่อยๆ เพราะการเรียนรู้คือการแก้ปัญหา หรือมีสถานการณ์เกิดขึ้นให้ต้องแก้ไข เมื่อเกิดการเรียนรู้แล้วบุคคลจะใช้รูปแบบการตอบสนองที่เหมาะสมเพียงรูปแบบเดียว และจะพยายามใช้รูปแบบนั้นเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าในการเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ ในการวิจัย ธอร์นไดค์ได้ทดลองกับแมว โดยนำแมวไปขังไว้ในกรงที่สร้างขึ้น แล้วนำปลาไปวางเพื่อล่อไว้นอกกรงให้ห่านพอประมาณ เพื่อไม่ให้แมวสามารถยื่นเท้าไปเหยียดได้ จากการสังเกต พบว่า แมวพยายามใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อจะออกไปจากกรง จนกระทั่งเท้าของมันไปเหยียดถูกคันไม้โดยบังเอิญ ทำให้ประตูเปิดออก หลังจากนั้นแมวก็ใช้เวลาในการเปิดกรงได้เร็วขึ้น ธอร์นไดค์สรุปการเรียนรู้ ดังนี้ (Hergenhahn and Olson, 1993 อ้างถึงใน ทิศนา แขมมณี, 2552)

1) กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ดี ถ้าผู้เรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2) กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Exercise) การฝึกหัดหรือกระทำบ่อย ๆ ด้วยความเข้าใจจะทำให้การเรียนรู้มั่นคงถาวร ถ้าไม่ได้กระทำซ้ำบ่อย ๆ การเรียนรู้จะไม่คงทน ถาวรและในที่สุดอาจลืมได้

3) กฎแห่งการใช้ (Law of Use and Disuse) การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง ความมั่นคงของการเรียนรู้จะเกิดขึ้น หากได้มีการนำไปใช้บ่อย ๆ หากไม่มีการนำไปใช้อาจมีการลืมเกิดขึ้นได้

4) กฎแห่งผลกระทำ (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจ ย่อมอยากจะเรียนรู้ต่อไป แต่ถ้าได้รับผลกระทำที่ไม่พึงพอใจ จะไม่อยากจะเรียนรู้ ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจ จึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียนรู้กฎแห่งผลกระทำ (Law of Effect) ของธอร์นไดค์มีอิทธิพลมากทางการศึกษาที่เน้นให้เห็นความสำคัญของการให้รางวัลมากกว่าการลงโทษ

จากข้อมูลข้างต้น ธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike) ได้ดำเนินการทดลองผ่านแมว ดังภาพที่ 17 ดังนี้

ภาพที่ 17 จำลองภาพการทดลองแมวของธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike)

ที่มา : https://www.krupatom.com/education_1596

(2) การนำไปใช้

หลักการจัดการเรียนการสอนตามกฎหมายของ ธอร์นไดค์ มีดังนี้

1. ในการจัดการเรียนการสอน ครูต้องคำนึงถึงความพร้อมของนักเรียนเป็นสำคัญ โดยก่อนจะเริ่มดำเนินการสอน ครูต้องเตรียมตัวให้พร้อมและกระตุ้นให้เด็กพร้อมที่จะเรียนเสียก่อน โดยมีการนำเข้าสู่บทเรียนทุกครั้งประมาณ 10 นาที เพื่อสร้างบรรยากาศให้นักเรียนอยากรู้ อยากเรียน และเชื่อมโยงความรู้เดิมมาสู่ความรู้ใหม่
2. นำการเสริมแรง เช่น การให้รางวัลมาใช้ในการจัดกิจกรรมในชั้นเรียนโดยหาสิ่งที่นักเรียนต้องการมาเป็นเครื่องล่อเพื่อช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจในการเรียน
3. ในการพัฒนาด้านทักษะ ครูควรจัดให้นักเรียนมีโอกาสด้านการฝึกฝนหรือทำซ้ำอย่างสม่ำเสมอ และครูควรให้ข้อมูลย้อนกลับในการฝึกทักษะนั้นๆ ครูมีการให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม การชมในจุดเด่น แนะนำในจุดด้อยเพื่อให้การฝึกปฏิบัติครั้งต่อไปดีขึ้นกว่าเดิม
4. เปิดโอกาสให้นักเรียนได้เรียนแบบลองผิดลองถูกบ้าง จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ในวิธีการแก้ปัญหา จดจำการเรียนรู้ได้ เช่น การสอนโดยใช้บทเรียนสำเร็จรูป ซึ่งเป็นบทเรียนที่มีสื่อประสม และมีแบบฝึกหัดให้เลือกตอบ เมื่อนักเรียนทำได้จะมีเสียงปรบมือและเกิดความภาคภูมิใจในการการต่าง ๆ ด้วยตนเอง
5. หลีกเลี่ยงการทำให้นักเรียนวิตกกังวล ไม่เปรียบเทียบนักเรียนกับเพื่อน ๆ ทำให้นักเรียนรู้สึกด้อย หรือไม่ลงโทษต่อหน้าเพื่อน ๆ

ทฤษฎีการเรียนรู้ของพาฟลอฟ (Parlov)

(1) หลักทฤษฎี

พาฟลอฟ (Parlov) เป็นนักสรีรวิทยาชาวรัสเซีย ได้รับรางวัลโนเบล (Nobel Prize) จากการวิจัยเรื่อง "สรีรวิทยาของการย่อยอาหาร" ในการวิจัย พาฟลอฟสังเกตสุนัขมีน้ำลายไหลออกมาแค่เห็นผู้ทดลองนำอาหารมาให้ พาฟลอฟสนใจในพฤติกรรมน้ำลายไหลของสุนัขก่อนที่จะได้รับอาหาร จึงได้คิดศึกษาเรื่องนี้อย่างเป็นระบบและได้ทำวิจัยขึ้น พาฟลอฟได้พบหลักการเรียนรู้ที่เรียกว่า "Classical conditioning" จากการทดลองโดยการสั่นกระดิ่งก่อนที่จะเอาอาหาร (ผงเนื้อ) ให้แก่สุนัข เวลาระหว่างการสั่นกระดิ่งและให้ผงเนื้อแก่สุนัข จะต้องเป็นเวลาที่กระชั้นชิดมาก ทำซ้ำควบคู่กัน ปลายครั้ง และในที่สุดหยุดให้อาหารเพียงแต่สั่นกระดิ่ง ปรากฏว่าสุนัขก็ยังคมีน้ำลายไหลได้ ปรากฏการณ์นี้เรียกว่า พฤติกรรมของสุนัขถูกวางเงื่อนไข หรือที่เรียกว่าสุนัขเกิดการเรียนรู้แบบการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก ดังภาพจำลองภาพที่ 18 ดังนี้

ภาพที่ 18 แสดงภาพการทดลองของพาฟลอฟ (Parlov)

ที่มา : <https://kookkookkai240501119.wordpress.com/2019/03/10/pavlov-jellybear-peck-x-tom/>

พาฟลอฟจึงสรุปว่าการเรียนรู้ของสิ่งมีชีวิตเกิดจากการตอบสนองต่อสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข (conditioned stimulus) เชื่อมโยงกับการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้

- 1) พฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์เกิดจากการวางเงื่อนไขที่ตอบสนองความต้องการทางธรรมชาติ
- 2) พฤติกรรมตอบสนองของมนุษย์สามารถเกิดขึ้นได้จากสิ่งเชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ

3) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ที่เกิดจากสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าตามธรรมชาติจะลดลงเรื่อย ๆ และหยุดลงในที่สุดหากไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ

4) พฤติกรรมการตอบสนองของมนุษย์ต่อสิ่งเร้าที่เชื่อมโยงกับสิ่งเร้าธรรมชาติจะลดลงและหยุดไปเมื่อไม่ได้รับการตอบสนองตามธรรมชาติ และจะกลับปรากฏขึ้นได้อีกโดยไม่ต้องใช้สิ่งเร้าธรรมชาติ

5) มนุษย์มีแนวโน้มที่จะรับรู้สิ่งเร้าที่มีลักษณะคล้าย ๆ กัน และจะตอบสนองเหมือน ๆ กัน

6) บุคคลมีแนวโน้มที่จะจำแนกลักษณะของสิ่งเร้าให้แตกต่างกันและเลือกตอบสนองได้ถูกต้อง (เมื่อใช้เสียงกระดิ่ง เสียงฉิ่ง หรือเสียงอื่นๆ เป็นสิ่งเร้า แต่ให้อาหารสุนัขพร้อมเสียงกระดิ่งเท่านั้น สุนัขจะน้ำลายไหลเมื่อได้ยินเสียงกระดิ่ง ส่วนเสียงอื่น ๆ จะไม่ทำให้น้ำลายไหล)

7) ความเข้มข้นของการตอบสนองจะลดลงเมื่อบุคคลได้รับ แต่สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขอย่างเดียว หรือความสัมพันธ์ของสิ่งเร้าห่างกันออกไป เช่น ถ้าสุนัขกระดิ่งแล้วไม่ให้อาหารทำซ้ำกันหลาย ๆ ครั้ง ในที่สุดอาการน้ำลายไหลของสุนัขจะหยุด

8) เมื่อเกิดการเรียนรู้จากการวางเงื่อนไขแล้ว หากมีสิ่งเร้าคล้าย ๆ กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขมากระตุ้น อาจทำให้เกิดการตอบสนองที่เหมือนกันได้ (Generalization)

9) หากมีการใช้สิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขหลายแบบ แต่มีการใช้สิ่งเร้าที่ไม่วางเงื่อนไขเข้าคู่กับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขอย่างใดอย่างหนึ่งเท่านั้น ก็สามารถช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้โดยสามารถแยกความแตกต่างและเลือกตอบเฉพาะสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขเท่านั้นได้ (Discrimination)

(2) การนำไปใช้

1) ในวิชาที่ยาก ครูได้นำความต้องการทางธรรมชาติของผู้เรียนมาเป็นสิ่งเร้าสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี ตัวอย่างเช่น ถ้าเด็กชอบรับประทานขนม ในการทบทวนบทเรียน นักเรียนคนใดตอบคำถามในเรื่องนี้ได้ถูกต้อง ก็จะได้รับขนมเป็นของรางวัล

2) การเขียนศัพท์ยากของนักเรียนชั้นประถมศึกษา มักจะเขียนผิดเป็นประจำ อาจใช้วิธีเสนอสิ่งที่สอนไปพร้อม ๆ กับสิ่งเร้าที่ผู้เรียนชอบตามธรรมชาติ ตัวอย่างเช่น ครูรู้ว่านักเรียนชอบอ่านนิทาน ครูจึงให้นักเรียนเขียนศัพท์ยากที่พบในนิทานนั้นไปพร้อม ๆ กับการอ่านนิทาน

3) การนำเรื่องที่สอนไปแล้วมาสอนใหม่สามารถช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการได้

4) การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้ต่อเนื่องและมีลักษณะคล้ายคลึงกันสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น เพราะมีการถ่ายโยงประสบการณ์เดิมกับประสบการณ์ใหม่ เช่น นักเรียนเกิดการเรียนรู้ว่าเมื่อตอบคำถามท้ายบทเรียนของครูได้จะได้ขนม นักเรียนมีแนวโน้มที่จะสนองตอบต่อทุก ๆ คำถาม ที่ครูถามคล้ายกับเวลาที่ครูถามคำถามท้ายบทเรียน

5) การเสนอสิ่งเร้าให้ชัดเจนในการสอน จะสามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้และตอบสนองได้ชัดเจนขึ้น

6) ครูใช้การเสริมแรงในการเปลี่ยนเจตคติที่ไม่ดีต่อการเรียนของนักเรียน

ทฤษฎีการเรียนรู้ของวัตสัน (Watson)

(1) หลักทฤษฎี

วัตสัน (Watson) ได้นำความคิดของ พาฟลอฟ มาทำการทดลองกับคน เพื่อจะศึกษาพฤติกรรมการเรียนรู้ของคนโดยทำการทดลองให้เด็กชายอัลเบิร์ตคนหนึ่งอายุ 11 เดือน เล่นกับหนูขาว และขณะที่เด็กกำลังจะจับหนูขาว ก็เกิดเสียงดังสนั่นจนเด็กตกใจร้องไห้ หลังจากนั้นเด็กจะกลัวและร้องไห้เมื่อเห็นหนูขาว ถึงแม้จะไม่มีเสียงดังเกิดขึ้นก็ตาม ต่อมาทดลอง โดยนำหนูขาวมาให้เด็กดู โดยแม่จะกอดเด็กไว้ จากนั้นเด็กก็จะค่อย ๆ หายกลัวหนูขาวในสถานการณ์นี้เด็กเกิดการเรียนรู้ชนิดเชื่อมโยงระหว่างเสียงดัง ซึ่งทำให้เด็กเกิดความกลัวขึ้นตามธรรมชาติ ซึ่งครั้งแรกเด็กไม่กลัว แต่เมื่อนำมาคู่กับเสียงดัง เด็กเกิดการเรียนรู้เชื่อมโยงระหว่าง เสียงดังกับหนู ในที่สุดทำให้เด็กกลัวได้ วัตสันจึงสรุปการเรียนรู้ของมนุษย์ ดังนี้

1) พฤติกรรมเป็นสิ่งที่สามารถควบคุมให้เกิดขึ้นได้ โดยการควบคุมสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไขให้สัมพันธ์กับสิ่งเร้าตามธรรมชาติ และการเรียนรู้จะคงทนถาวรหากมีการให้สิ่งเร้าที่สัมพันธ์กันนั้นควบคู่กันไปอย่างสม่ำเสมอ

2) เมื่อสามารถทำให้เกิดพฤติกรรมใด ๆ ได้ก็สามารถลบพฤติกรรมนั้นให้หายไปได้

Note. The infant is shown in a neutral, pre-conditioning state while observing a white rat.

ภาพที่ 19 จำลองภาพเด็กกับหนูขาวในงานวิจัยของวัตสัน (Watson)

ที่มา : Chat GPT (2026) ปรับปรุงภาพจาก https://nukjit.blogspot.com/2015/12/blog-post_8.html

(2) การนำไปใช้

1) ในการสร้างพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งให้เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนควรพิจารณาสิ่งจูงใจหรือสิ่งเร้าที่เหมาะสมกับภูมิหลังและความต้องการของผู้เรียนมาใช้เป็นสิ่งเร้าควบคู่ไปกับสิ่งเร้าที่วางเงื่อนไข เช่น ถ้าต้องการให้เด็กตอบคำถามของครู ครูควรตั้งคำถามให้เด็กตอบโดยแสดงท่าทางที่ให้ความสนใจ

อบอุ่นใจและให้กำลังใจแก่เด็ก จะทำให้เด็กเกิดความมั่นใจในการตอบคำถาม และถ้าครูใช้วิธีการนี้ซ้ำ ๆ อย่างสม่ำเสมอ เด็กจะเกิดการเรียนรู้และมีความคงทนในการแสดงพฤติกรรม

2) การลบพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนา สามารถทำได้โดยหาสิ่งเร้าตามธรรมชาติที่ไม่ได้วางเงื่อนไขมาช่วย เช่น หากผู้เรียนไม่ชอบทำการบ้านวิชาภาษาไทย ครูอาจใช้ความเป็นมิตรเป็นกันเอง ให้ความดูแลเอาใจใส่และให้ความช่วยเหลืออย่างใกล้ชิด สิ่งเร้าตามธรรมชาติเหล่านี้สามารถช่วยเปลี่ยนพฤติกรรมได้

ทฤษฎีการเรียนรู้ของสกินเนอร์ (Skinner)

(1) หลักทฤษฎี

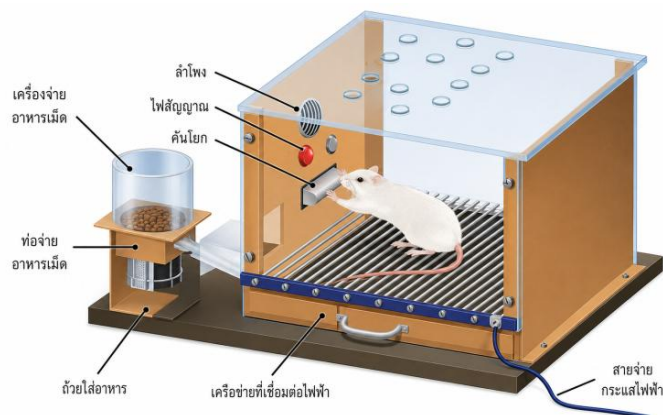
สกินเนอร์ (Skinner, 1904) เป็นผู้คิดสร้าง Skinner box และ teaching machines นอกจากนี้ยังเป็นผู้ตั้งทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant conditioning) ขึ้น ซึ่งมีหลักการว่า "การเรียนรู้เกิดจากการที่บุคคลได้มีการกระทำแล้วได้รับการเสริมแรง" เช่น นักเรียนทำงานเรียบร้อยแล้วได้รับคำชมเชยจากครู ทำให้เกิดความภาคภูมิใจอยากจะทำให้ดียิ่งขึ้น

จากการทดลองสกินเนอร์นำหนูขาวที่หิวจัดมาใส่ไว้ใน Skinner box หนูขาวจะวิ่ง ไปมา เพื่อหาอาหาร จนกระทั่งหนูขาวใช้เท้าหน้าแตะคันเพียงเบา ๆ ปรากฏว่าหลอดไฟฟ้าสว่างและมีอาหารหล่นลงมา หนูขาวก็ได้กินอาหารสมความปรารถนา อาหารเป็นตัวเสริมแรง ที่ทำให้เกิดการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ การทดลองครั้งต่อ ๆ มาหนูขาวจะแตะคันถี่ขึ้น และหนูขาวได้เรียนรู้ว่า ถ้าแตะคันแล้วจะได้กินอาหาร ต่อจากนั้น สกินเนอร์เปลี่ยนการทดลอง งดการให้อาหารหนูขาวเมื่อกดคัน แต่ยังมีเสียงดังของคันตามปกติ ปรากฏว่าหนูขาวกดคันต่ออีกเพียง 2-3 ครั้งก็เลิกกด สกินเนอร์จึงสรุปว่า การเรียนรู้เกิดจากการกระทำของผู้เรียน ดังนี้

1) การกระทำใด ๆ ถ้าได้รับการเสริมแรง จะมีแนวโน้มที่จะเกิดขึ้นอีก ส่วนการกระทำที่ไม่มีการเสริมแรง แนวโน้มที่ความถี่ของการกระทำนั้นจะลดลงและหายในที่สุด

2) การเสริมแรงที่เปลี่ยนไปทำให้การตอบสนองคงทนกว่าการเสริมแรงที่ตายตัว

3) การลงโทษทำให้เรียนรู้ได้เร็วและลืมเร็ว (จากการทดลองที่ให้หนูขาวที่หิวจัดใส่กรงแล้วช็อตด้วยไฟฟ้า หนูจะวิ่งพล่านจนออกมาได้ เมื่อจับหนูใส่เข้าไปใหม่มันจะวิ่งพล่านอีก จำไม่ได้ว่าทางไหนคือทางออกการให้แรงเสริมหรือให้รางวัลเมื่อสิ่งมีชีวิตทำพฤติกรรมที่ต้องการ สามารถช่วยปรับหรือปลูกฝังนิสัยที่ต้องการได้

ภาพที่ 20 แสดงภาพจำลองการทดลองหนูขาวของสกินเนอร์ (Skinner)

ที่มา : <https://sircr.blogspot.com/2021/05/bfskinner.html>

(2) การนำไปใช้

1. ในการสอน การให้การเสริมแรงตามการเรียนรู้แบบการกระทำ (Operant conditioning) การเสริมแรงทางบวก และการเสริมแรงทางลบ การเสริมแรงทางบวก เป็นการที่คนแสดงพฤติกรรมแล้วได้รับสิ่งที่พึงพอใจ เช่น คำชม เงิน ขนมน โอกาสที่จะได้เล่นอย่างอิสระ ฯลฯ ตัวเสริมแรงจึงเป็นได้ทั้งรูปธรรม และนามธรรม

2. การเสริมแรงทางลบ เป็นการดึงเอาสิ่งเร้าลบ หรือสิ่งที่ทำให้ผู้เรียนไม่พึงพอใจหรือไม่ต้องการออกไป เช่น นักเรียนที่มีเจตคติที่ไม่ดีในการเรียนวิชาภาษาไทย มักจะขาดเรียนบ่อย ๆ และไม่ทำงานตามที่ครูมอบหมาย ผลที่ตามมาคือ การสอบตก ซึ่งเป็นผลที่นักเรียนไม่ต้องการหรือเป็นการลงโทษ เพื่อหลีกเลี่ยงการสอบตก นักเรียนจึงเข้าเรียนสม่ำเสมอและทำงานส่งทุกครั้ง ผลสุดท้ายก็สอบผ่าน เรียกว่า เป็นการให้แรงเสริมทางลบ

3. การเว้นระยะการเสริมแรงอย่างไม่เป็นระบบ หรือเปลี่ยนรูปแบบการเสริมแรงจะทำให้การตอบสนองของผู้เรียนคงทนถาวร

7.2.2 กลุ่มที่ 2 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยมหรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจ (Cognitivism)

ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพุทธินิยมหรือกลุ่มความรู้ความเข้าใจมุ่งพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยเป็นพฤติกรรมเกี่ยวกับสติปัญญา ความคิด ความสามารถในการคิดเรื่องราวต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ (เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 46-54)

ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt)

(1) หลักทฤษฎี

ในขณะที่นักจิตวิทยาอเมริกันกำลังสนใจจิตวิทยาพฤติกรรมนิยม ซึ่งเน้นว่า จิตวิทยาเป็นศาสตร์แห่งพฤติกรรม ในประเทศเยอรมันมีนักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ คำว่า Gestalt เป็นภาษาเยอรมัน หมายความว่า Pattern หรือ Configuration ซึ่งหมายถึง ส่วนรวมมากกว่าผลรวมของส่วนย่อย ในการรับรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งเราสามารถจะแบ่งซึ่งส่วนย่อยได้ แต่นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์เน้นความสัมพันธ์ของส่วนย่อย การเปลี่ยนแปลงของส่วนย่อยส่วนใดส่วนหนึ่งจะมีผลต่อส่วนรวม นักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ประกอบด้วย Kohler, Koffka และ Wertheimer ทฤษฎีการเรียนรู้ของนักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ เชื่อว่า

1. การเรียนรู้ เป็นกระบวนการทางความคิดซึ่งเป็นกระบวนการภายในตัวของมนุษย์
2. บุคคลจะเรียนรู้จากสิ่งเร้าที่เป็นส่วนรวมได้ดีกว่าส่วนย่อย
3. การเรียนรู้เกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือ

3.1 การรับรู้ (Perception) การรับรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลใช้ประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้าแล้วถ่ายโยงเข้าสู่สมองเพื่อผ่านเข้าสู่กระบวนการคิด สมองหรือจิตจะใช้ประสบการณ์ เดิมตีความหมายของสิ่งเร้าและแสดงปฏิกิริยาตอบสนองออกไปตามที่สมอง/จิต ตีความหมาย

3.2 การหยั่งเห็น (insight) เป็นการค้นพบหรือการเกิดความเข้าใจในช่องทางแก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที อันเนื่องจากผลการพิจารณาปัญหาโดยส่วนรวม และการใช้กระบวนการทางความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้น

4. กฎการจัดระเบียบการรับรู้ (perception) เป็นการแปลความหมายจากการสัมผัสด้วยอวัยวะสัมผัสทั้ง 5 ส่วน คือ หู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนัง การรับรู้ทางสายตาวัดประมาณร้อยละ 75 ของการรับรู้ทั้งหมด ดังนั้น กลุ่มทฤษฎีเกสตัลท์จึงจัดระเบียบการรับรู้โดยการแบ่งเป็น 7 กฎ ดังนี้

4.1 กฎการรับรู้ส่วนรวมและส่วนย่อย (Law of Pragnanz) ประสบการณ์เดิมมีอิทธิพลต่อการรับรู้ของบุคคล การรับรู้ของบุคคลต่อสิ่งเร้าเดียวกันอาจแตกต่างกันได้ เพราะการใช้ประสบการณ์เดิมมารับรู้ส่วนรวมและส่วนย่อยต่างกัน

4.2 กฎแห่งความคล้ายคลึง (Law of Similarity) สิ่งเร้าใดที่มีลักษณะเหมือนกันหรือคล้ายคลึงกัน บุคคลมักรับรู้เป็นพวกเดียวกัน

4.3 กฎแห่งความใกล้เคียง/ใกล้ชิด (Law of Proximity) สิ่งเร้าที่มีความใกล้เคียงกัน บุคคลมักรับรู้เป็นพวกเดียวกัน และถ้าทุกสิ่งทุกอย่างเท่ากัน สิ่งที่อยู่ใกล้ชิดกันจะถูกรับรู้ด้วยกัน

4.4 กฎแห่งความสมบูรณ์ (Law of Closure) แม้สิ่งเร้าที่บุคคลรับรู้จะยังไม่สมบูรณ์ แต่บุคคลสามารถรับรู้ในลักษณะสมบูรณ์ได้ ถ้าบุคคลมีประสบการณ์เดิมในสิ่งเร้านั้น

4.5 กฎแห่งความต่อเนื่อง สิ่งเร้าที่มีความต่อเนื่องกัน หรือมีทิศทางไปในแนวเดียวกัน บุคคลมักรับรู้เป็นพวกเดียวกัน หรือเรื่องเดียวกัน หรือเป็นเหตุเป็นผลกัน

4.6 บุคคลมักมีความคงที่ในความหมายของสิ่งที่รับรู้ตามความเป็นจริงกล่าวคือ เมื่อบุคคลรับรู้สิ่งเร้าในภาพรวมแล้วจะมีความคงที่ในการรับรู้สิ่งนั้นในลักษณะเป็นภาพรวมดังกล่าว ถึงแม้ว่าสิ่งเร้านั้นจะได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อรับรู้ในแง่มุมอื่น เช่น เมื่อเห็นปากขวดกลมเรามากจะเห็นว่า มันกลมเสมอ ถึงแม้ว่าในการมองบางมุม ภาพที่เห็นจะเป็นรูปวงรีก็ตาม

4.7 การรับรู้ของบุคคลอาจผิดพลาด บิดเบือน ไปจากความเป็นจริงได้เนื่องมาจาก ลักษณะของการจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่ทำให้เกิดการลวงตา

5. การเรียนรู้แบบหยั่งเห็น (Insight)

โคห์เลอร์(Wolfgang Kobler) ได้ทำการทดลองขงลิงชิมแปนซีที่ชื่อ "สุลต่าน" ไว้ในกรงพร้อม ท่อนไม้ขนาดสั้นยาวต่าง ๆ กัน นอกกรงได้แขวนกล้วยไว้หัวหนึ่งไกลเกินกว่า ที่ลิงจะเอื้อมหยิบได้ ซึ่งลิงก็ได้ใช้วิธีการต่าง ๆ เพื่อให้ได้กินกล้วย เช่น เอื้อมมือหยิบ ส่งเสียงร้อง เขย่า กรง ปีนป่าย จนกระทั่งการหยิบไม้มาเล่น ในที่สุดลิงก็สามารถใช้ไม้สอยกล้วยมากินได้

สรุปได้ว่า ลิง มีการเรียนรู้แบบหยั่งเห็น เป็นการค้นพบหรือเกิดความเข้าใจในช่องทาง แก้ปัญหาอย่างฉับพลันทันที อันเนื่องมาจากผลการพิจารณาปัญหาโดยส่วนรวมและการใช้ กระบวนการทางความคิดและสติปัญญาของบุคคลนั้นในการเชื่อมโยงประสบการณ์เดิมกับปัญหาหรือ สถานการณ์ที่เผชิญ ดังนั้น ปัจจัยสำคัญของการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นก็คือประสบการณ์ หากมี ประสบการณ์สะสมไว้มาก การเรียนรู้แบบหยั่งเห็นก็จะเกิดขึ้นได้มากเช่นกัน

ภาพที่ 21 แสดงชิมแปนซีหยิบกล้วย

ที่มา : Chat GPT (2026) ปรับจาก https://ayeesah.blogspot.com/p/blog-page_24.html

(2) การนำไปใช้

1. การส่งเสริมกระบวนการคิดให้ผู้เรียน เนื่องจากกระบวนการคิดเป็นกระบวนการสำคัญในการเรียนรู้ จึงเป็นสิ่งจำเป็นและเป็นสิ่งสำคัญในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

2. การสอนโดยการเสนอภาพรวมให้ผู้เรียนเห็นและเข้าใจก่อนการเสนอส่วนย่อยจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
3. การส่งเสริมให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ เพราะการได้รับประสบการณ์ที่หลากหลายจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถคิดแก้ปัญหาและคิดริเริ่มได้มากขึ้น
4. การจัดประสบการณ์ใหม่ ให้มีความสัมพันธ์กับประสบการณ์เดิมของผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีและง่ายขึ้น
5. การจัดระเบียบสิ่งเร้าที่ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี คือ การจัดกลุ่มสิ่งเร้าที่เหมือนกันหรือคล้ายคลึงกันไว้เป็นกลุ่มเดียวกัน
6. ในการสอน ครูไม่จำเป็นต้องเสียเวลาเสนอเนื้อหาทั้งหมดที่สมบูรณ์ ครูสามารถเสนอเนื้อหา แต่เพียงบางส่วนได้ หากผู้เรียนสามารถใช้ประสบการณ์เดิมมาเติมให้สมบูรณ์
7. การเสนอบทเรียนหรือเนื้อหาควรจัดให้มีความต่อเนื่องกันจะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี และรวดเร็ว
8. การส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ที่หลากหลาย จะช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้แบบหยั่งเห็นได้มากขึ้น

ทฤษฎีสถานะของเคิร์ท เลวิน (Kurt Lewin)

(1) หลักทฤษฎี

เลวิน (Levin) เป็นผู้ริเริ่มทฤษฎีนี้ คำว่า Feld มาจากแนวคิดเรื่อง Field of Force โดยแนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของทฤษฎีนี้ คือ การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะกระทำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้เน้นการเข้าไปอยู่ใน "โลก" ของผู้เรียน การสร้างแรงจูงใจหรือแรงขับโดยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพและจิตวิทยาให้ดึงดูดความสนใจและสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็นในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ โดยทฤษฎีการเรียนรู้ตามหลักทฤษฎีสถานะ เชื่อว่า

1) พฤติกรรมของคนมีพลังและทิศทาง สิ่งใดที่อยู่ในความสนใจและความต้องการนั้น จะมีพลังเป็นบวก (+) สิ่งทีนอกเหนือจากความสนใจ จะมีพลังเป็นลบ (-) ในขณะที่ขณะหนึ่งคนทุกคนจะมี "โลก" หรือ "อวกาศชีวิต" (Life space) ของตน ซึ่งจะประกอบไปด้วยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ (Physical environment) คือ สถานที่ และสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมทางจิตวิทยา (Psychological environment) ได้แก่ แรงขับ (Drive) แรงจูงใจ (Motivation) เป้าหมายหรือจุดหมายปลายทาง (Goal) รวมทั้งความสนใจ (Interest)

2) การเรียนรู้เกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีแรงจูงใจหรือแรงขับที่จะกระทำไปสู่จุดหมายปลายทางที่ตนต้องการ

(2) การนำไปใช้

1. การช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ จำเป็นต้องอาศัยการทำความเข้าใจ "โลก" ของผู้เรียนว่า ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายและความต้องการอะไร อะไรเป็นบวก (+) และอะไรพลั้งเป็นลบ (-) ของเขา และพยายามจัดสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสมที่จะช่วยให้ผู้เรียนไปสู่จุดหมาย
2. การจัดการเรียนรู้ให้เข้าไปอยู่ใน "โลก" ของผู้เรียน โดยการจัดสิ่งแวดล้อมทั้งทางกายภาพ และจิตวิทยาให้ดึงดูดความสนใจและสนองความต้องการของผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดการเรียน การสอน
3. การสร้างแรงจูงใจ และแรงขับที่จะทำให้ผู้เรียนไปสู่ทิศทางหรือจุดหมายที่ต้องการ เป็นสิ่ง ที่จำเป็นในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้

ทฤษฎีเครื่องหมายของทอลแมน (Tolman)

(1) หลักทฤษฎี

ทอลแมน (Tolman) กล่าวว่า "การเรียนรู้เกิดจากการใช้เครื่องหมาย เป็นตัวชี้ทางให้แสดง พฤติกรรมไปสู่จุดหมายปลายทาง" ทฤษฎีของทอลแมนสรุปได้ดังนี้

1. ในการเรียนรู้ต่างๆ ผู้เรียนมีการคาดหวังรางวัล (Reward Expectancy) หากรางวัลที่ คาดว่าจะได้รับไม่ตรงตามความพอใจและความต้องการ ผู้เรียนจะพยายามแสวงหารางวัลหรือสิ่งที่ ต้องการต่อไป
2. ขณะที่ผู้เรียนพยายามจะไปให้ถึงจุดหมายปลายทางที่ต้องการ ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ เครื่องหมาย สัญลักษณ์ สถานที่ (Place Learning) และสิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางตามไปด้วย
3. ผู้เรียนมีความสามารถที่จะปรับการเรียนรู้ของตนไปตามสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป จะไม่กระทำซ้ำๆ ในทางที่ไม่สามารถสนองความต้องการหรือวัตถุประสงค์ของตน
4. การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในบุคคลใดบุคคลหนึ่งนั้น บางครั้งจะไม่แสดงออกในทันที อาจจะแฝง อยู่ในตัวผู้เรียนไปก่อนจนกว่าจะถึงเวลาที่เหมาะสม หรือจำเป็นจึงจะแสดงออก (Latent Learning)

แนวความคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ของทฤษฎีนี้ คือ การเรียนรู้เกิดจากการใช้เครื่องหมายเป็นตัว ชี้ทางให้แสดงพฤติกรรมไปสู่จุดหมายปลายทาง หลักการจัดการเรียนการสอน ตามทฤษฎีนี้เน้นการ สร้างแรงขับและ/หรือแรงจูงใจให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายใดๆ โดยใช้เครื่องหมาย สัญลักษณ์หรือสิ่ง อื่นๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางควบคู่ไปด้วย

(2) การนำไปใช้

1. การสร้างแรงขับ และ/หรือแรงจูงใจให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนจะกระตุ้นให้ผู้เรียนพยายามไปให้ ถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ
2. ในการสอนให้ผู้เรียนบรรลุจุดมุ่งหมายใดๆ นั้น ครูควรให้เครื่องหมาย สัญลักษณ์ หรือ สิ่งอื่น ๆ ที่เป็นเครื่องชี้ทางควบคู่ด้วย

3. การปรับเปลี่ยนสถานการณ์การเรียนรู้ สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนได้ การเรียนรู้บางอย่างอาจยังไม่สามารถแสดงออกได้ในทันที การใช้วิธีการทดสอบหลาย ๆ วิธี ทดสอบบ่อยๆ หรือติดตามผลระยะยาว จึงเป็นสิ่งจำเป็นในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ในลักษณะนี้

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์

(1) หลักทฤษฎี

เพียเจต์ (Piaget) เป็นนักจิตวิทยาผู้สร้างทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้น ตามความคิดของเพียเจต์ ปัจจัยที่สำคัญในการพัฒนาด้านสติปัญญาและความคิด คือ การที่คนเรามีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม และการปะทะสัมพันธ์กันอย่างต่อเนื่อง ระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อมนี้ มีผลทำให้ระดับสติปัญญาและความคิดมีการพัฒนาขึ้นอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา สิ่งสำคัญที่สุดที่แนวความคิดของเพียเจต์ ถูกนำไปใช้ใช้ในทฤษฎีการเรียนรู้ คือ เพียเจต์แสดงให้เห็นว่ามนุษย์ไม่ได้เกิดมาพร้อมกับสติปัญญา แต่มนุษย์ต้องพัฒนาสติปัญญาของตนเอง โดยมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมความรู้ไม่ใช่สิ่งที่ดูดซับได้ แต่จะถูกสร้างขึ้นในสมองมนุษย์โดยผ่านการกระทำ

อย่างไรก็ตาม เพียเจต์ เชื่อว่าพัฒนาการเป็นสิ่งที่เป็นไปตามธรรมชาติ ไม่ควรที่จะเร่งเด็กให้ข้ามจากพัฒนาการขั้นหนึ่งไปสู่อีกขั้นหนึ่ง เพราะจะทำให้เกิดผลเสียแก่เด็ก แต่การจัดประสบการณ์ส่งเสริมพัฒนาการของเด็กในช่วงที่เด็กกำลังจะพัฒนาไปสู่ขั้นที่สูงกว่า สามารถช่วยให้เด็กพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว โดยเน้นความสำคัญของการเข้าใจธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กมากกว่าการกระตุ้นเด็กให้มีพัฒนาการเร็วขึ้น สรุปได้ว่า พัฒนาการของเด็กสามารถอธิบายได้โดยลำดับระยะพัฒนาการทางชีววิทยาที่คงที่ และปรากฏให้เห็นโดยปฏิสัมพันธ์ของเด็กกับสิ่งแวดล้อม

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของเพียเจต์มีสาระสรุปได้ ดังนี้

1. พัฒนาการทางสติปัญญาของบุคคลเป็นไปตามวัยต่าง ๆ เป็นลำดับขั้น ดังนี้

1.1) ขั้นรับรู้ด้วยประสาทสัมผัส (Sensorimotor Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 0-2 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ขึ้นกับการรับรู้และการกระทำ เด็กยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง และยังไม่สามารถเข้าใจความคิดเห็นของผู้อื่น

1.2) ขั้นก่อนปฏิบัติการคิด (Preoperational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-7 ปี ความคิดของเด็กวัยนี้ยังขึ้นอยู่กับการรับรู้เป็นส่วนใหญ่ ยังไม่สามารถที่จะใช้เหตุผลอย่างลึกซึ้ง แต่สามารถเรียนรู้และใช้สัญลักษณ์ได้ การใช้ภาษา แบ่งเป็นขั้นย่อยๆ ๆ ขั้น คือ

1.2.1) ขั้นก่อนเกิดความคิดรวบยอด (Pre-Conceptual Intellectual Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 2-4 ปี

1.2.2) ขั้นการคิดด้วยความเข้าใจของตนเอง (Intuitive Thinking Period) เป็นพัฒนาการในช่วงอายุ 4-7 ปี

1.3) ขั้นการคิดแบบรูปธรรม (Concrete Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 7-11 ปี เป็นขั้นที่การคิดของเด็กไม่ขึ้นกับการรับรู้จากอุปรางเท่านั้น เด็กสามารถสร้างภาพในใจ และสามารถคิดย้อนกลับได้ และมีความเข้าใจเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของตัวเลขและสิ่งต่าง ๆ ได้มากขึ้น

1.4) ขั้นการคิดแบบนามธรรม (Formal Operational Period) เป็นขั้นพัฒนาการในช่วงอายุ 11-15 ปี เด็กสามารถคิดสิ่งที่เป็นนามธรรมได้ และสามารถคิดตั้งสมมติฐานและใช้กระบวนการทางวิทยาศาสตร์ได้

2) ภาษาและกระบวนการคิดของเด็กแตกต่างจากผู้ใหญ่

3) กระบวนการทางสติปัญญามีลักษณะดังนี้

3.1) การซึมซับหรือการดูดซึม (Assimilation) เป็นกระบวนการทางสมองในการรับประสบการณ์ เรื่องราว และข้อมูลต่างๆ เข้ามาสะสมเก็บไว้เพื่อใช้ประโยชน์ต่อไป

3.2) การปรับและจัดระบบ (Accommodation) คือ กระบวนการทางสมองในการปรับประสบการณ์เดิมและประสบการณ์ใหม่ให้เข้ากันเป็นระบบหรือเครือข่ายทางปัญญาที่ตนสามารถเข้าใจได้ เกิดเป็นโครงสร้างทางปัญญาใหม่ขึ้น

3.3) การเกิดความสมดุล (equilibration) เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากขั้นของการปรับ หากการปรับเป็นไปอย่างผสมผสานกลมกลืนก็จะก่อให้เกิดสภาพที่มีความสมดุลขึ้น หากบุคคลไม่สามารถปรับประสบการณ์ใหม่และประสบการณ์เดิมให้เข้ากันได้ ก็จะเกิดภาวะความไม่สมดุลขึ้น ซึ่งจะก่อให้เกิดความขัดแย้งทางปัญญารุ่งขึ้นในตัวบุคคล

(2) การนำไปใช้

1. ในการพัฒนาผู้เรียน ควรคำนึงถึงพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนและจัดประสบการณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการนั้น ไม่ควรบังคับให้ผู้เรียนทำในสิ่งที่ยังไม่พร้อม หรือยากเกินพัฒนาการตามวัย เพราะจะก่อให้เกิดเจตคติที่ไม่ดีได้

2. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัย สามารถช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่พัฒนาการขั้นสูงขึ้นได้

3. ผู้เรียนแต่ละคนมีพัฒนาการแตกต่างกัน ถึงแม้อายุจะเท่ากัน แต่ระดับพัฒนาการอาจไม่เท่ากัน ดังนั้น จึงไม่ควรเปรียบเทียบผู้เรียน ควรให้อิสระในการเรียนรู้และพัฒนาความสามารถตามระดับพัฒนาการของผู้เรียน

4. ในการสอนควรใช้สิ่งที่เป็นรูปธรรม เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจลักษณะต่างๆ ได้ดีขึ้น แม้ในพัฒนาการช่วงการคิดแบบรูปธรรม เด็กจะสามารถสร้างภาพในใจได้ แต่การสอนที่ใช้อุปกรณ์ที่เป็นรูปธรรมจะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจแจ่มชัดขึ้น

5. การให้ความสนใจและสังเกตผู้เรียนอย่างใกล้ชิด จะช่วยให้ได้ทราบลักษณะเฉพาะตัวของผู้เรียน

6. การสอนผู้เรียนในวัยเด็กเล็ก ผู้เรียนจะรับรู้ส่วนรวม (Whole) ได้ ดีกว่าส่วนย่อย ดังนั้น ครูจึงควรสอนภาพรวมก่อนแล้วจึงแยกสอนทีละส่วน

7. ในการสอน ควรเริ่มจากสิ่งที่ผู้เรียนคุ้นเคยหรือมีประสบการณ์มาก่อนแล้วจึงเสนอสิ่งใหม่ที่มีความสัมพันธ์กับสิ่งเก่า การทำเช่นนี้จะช่วยให้กระบวนการซึมซับและจัดระบบความรู้ของผู้เรียนเป็นไปด้วยดี

8. การเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ และมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมมาก ๆ ช่วยให้เด็กดูดซึมข้อมูลเข้าสู่โครงสร้างทางสติปัญญาของเด็กอันเป็นการส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญาของเด็ก

ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์ (Bruner)

(1) หลักทฤษฎี

บรูเนอร์ (Bruner) เป็นนักจิตวิทยาซึ่งมีความเชื่อว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองคล้ายกับแนวคิดของเพียเจต์ แต่ก็มีจุดเน้นว่าการเรียนรู้ที่ดีที่สุดคือ การเรียนรู้ที่ให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning) ดังนั้น วิธีการสอนที่บรูเนอร์ เสนอแนะ คือ การสอนที่ให้นักเรียนค้นพบด้วยตนเอง ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของบรูเนอร์มีสาระสรุปได้ ดังนี้

1) การจัดโครงสร้างของความรู้ให้มีความสัมพันธ์ และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน มีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

2) การจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของผู้เรียน และสอดคล้องกับพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียนจะช่วยให้การเรียนรู้เกิดประสิทธิภาพ

3) การคิดแบบหยั่งรู้ เป็นการคิดหาเหตุผลอย่างอิสระที่สามารถช่วยพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้

4) แรงจูงใจภายในเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียนรู้

5) ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์แบ่งได้เป็น 3 ขั้นใหญ่ๆ คือ

5.1) ขั้นการเรียนรู้จากการกระทำ (Enactive Stage) คือ ขั้นของการเรียนรู้จากการใช้ประสาทสัมผัสรับรู้สิ่งต่างๆ การลงมือกระทำช่วยให้เด็กเกิดการเรียนรู้ การเรียนรู้เกิดจากการกระทำ

5.2) ขั้นการเรียนรู้จากความคิด (Iconic Stage) เป็นขั้นที่เด็กสามารถ สร้างมโนภาพในใจได้ และสามารถเรียนรู้จากภาพแทนของจริงได้

5.3) ขั้นการเรียนรู้สัญลักษณ์และนามธรรม (Symbolic Stage) เป็นขั้นการเรียนรู้สิ่งที่ซับซ้อนและเป็นนามธรรมได้

6) การเรียนรู้เกิดขึ้นได้จากการที่คนเรามาสร้างความคิดรวบยอด หรือสามารถจัดประเภทของสิ่งต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

7) การเรียนรู้ที่ได้ผลดีที่สุด คือ การให้ผู้เรียนค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง (Discovery Learning)

(2) การนำไปใช้

1. กระบวนการค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มีความหมายสำหรับผู้เรียน
2. การวิเคราะห์และจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระการเรียนรู้ให้เหมาะสมเป็นสิ่งที่จำเป็นต้องทำก่อนการสอน
3. การจัดหลักสูตรแบบเกลียว (Spiral Curriculum) ช่วยให้สามารถสอนเนื้อหาหรือความคิดรวบยอดเดียวกันแก่ผู้เรียนทุกวัยได้ โดยต้องจัดเนื้อหาความคิดรวบยอดและวิธีสอนให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการของผู้เรียน
4. ในการเรียนการสอนควรส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดอย่างอิสระให้มากเพื่อช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์ของผู้เรียน
5. การสร้างแรงจูงใจภายในให้เกิดขึ้นกับผู้เรียน เป็นสิ่งจำเป็นในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่ผู้เรียน
6. การจัดกระบวนการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับขั้นพัฒนาการทางสติปัญญาของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี
7. การสอนความคิดรวบยอดให้แก่ผู้เรียนเป็นสิ่งจำเป็น
8. การจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ค้นพบการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี

ทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมายของออสเชล (Ausubel)

(1) หลักทฤษฎี

ออสเชล (Ausubel) เป็นนักจิตวิทยาผู้ตั้งทฤษฎีการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Theory of meaningful verbal learning) โดยอธิบายว่า การเรียนรู้ประกอบด้วย 2 กระบวนการ คือ การสร้างมโนคติ (Concept formation) กับการดูดซึมมโนคติ (Concept assimilation) การสร้างมโนคติเป็นการแยกลักษณะสำคัญที่เหมือนๆ กันของวัตถุหรือเหตุการณ์ต่างๆ ออกมารวมสร้างขึ้นเป็นมโนคติ ส่วนการดูดซึมมโนคติ คือ การเรียมโนคติจากการสร้างความสัมพันธ์ของคำจำกัดความเข้ากับโครงสร้างความรู้เดิม

ออสเชล อธิบายว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ ถ้าผู้เรียนเคยมีความรู้ทันทีที่จะเชื่อมโยงเข้ากับความรู้ใหม่ได้ ซึ่งจะทำให้การเรียนรู้สิ่งใหม่นั้นเป็นการเรียนรู้ที่มีความหมาย (Meaningful learning) แต่หากผู้เรียนต้องเรียนรู้สิ่งใหม่ที่ไม่มีความรู้พื้นฐานมาก่อนเลย หรือเป็นการเรียนรู้ที่ไม่เกี่ยวกับความรู้เดิมเลย เรียกว่าการเรียนรู้แบบท่องจำ (Rote learning) ออสเชลเห็นว่า การเรียนรู้ที่จะช่วยให้เด็กแก้ปัญหาได้นั้น คือ ใช้วิธีการเรียนแบบรับเอา (Reception learning) แทนที่จะเป็นการเรียนแบบ

ค้นพบ โดยเชื่อว่า การเรียนรู้จะมีความหมายแก่ผู้เรียน หากการเรียนรู้นั้นสามารถเชื่อมโยงกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่รู้มาก่อน

หลักการจัดการเรียนการสอนตามทฤษฎีนี้ คือ มีการนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้นๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

(2) การนำไปใช้

มีการนำเสนอความคิดรวบยอดหรือกรอบมโนทัศน์ หรือกรอบแนวคิดในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแก่ผู้เรียนก่อนการสอนเนื้อหาสาระนั้นๆ จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนเนื้อหาสาระนั้นอย่างมีความหมาย

7.2.3 กลุ่มที่ 3 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของมาสโลว์

(1) หลักทฤษฎี

มาสโลว์ (Maslow, 1970 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 54) ได้อธิบายแนวความคิดเกี่ยวกับ "ระดับความต้องการของมนุษย์" โดยอธิบายว่า โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีความต้องการอยู่ 5 ระดับ เรียงจากระดับพื้นฐาน ไปจนถึงระดับสูงสุด และนำเสนอแนวคิดที่สำคัญเกี่ยวกับความต้องการของมนุษย์ว่า ก่อนที่มนุษย์จะมีความต้องการขั้นสูง ความต้องการขั้นต่ำจะต้องได้รับการตอบสนองเสียก่อน โดยทั่วไปเมื่อมีการนำเสนอแนวคิดเรื่องระดับความต้องการของมนุษย์ ตามทฤษฎีของมาสโลว์ มักจะใช้แผนภูมิประมิตประกอบการอธิบายเพื่อให้เกิดความเข้าใจได้ง่ายขึ้น ดังภาพที่

22

ภาพที่ 22 แสดงความต้องการ 5 ขั้นของมาสโลว์ (Maslow)

ที่มา: <https://www.urbiner.com/post/maslow-hierarchy-of-needs>

(2) การนำไปใช้

มาสโลว์แบ่งระดับความต้องการของมนุษย์ออกเป็น 5 ชั้นจากระดับพื้นฐานไปถึงระดับสูง คือ ชั้นที่ 1 ความต้องการทางสรีระ ชั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัย ชั้นที่ 3 ความต้องการความรักและเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ชั้นที่ 4 ความต้องการที่จะรู้จักว่าตนเองมีค่า และชั้นที่ 5 ความต้องการที่จะเจริญเติบโตหรือพัฒนาเต็มที่ตามศักยภาพของตน และได้เสนอแนะว่า หากความต้องการขั้นพื้นฐานได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอแล้ว มนุษย์จะสามารถพัฒนาตนเองไปสู่ระดับขั้นที่สูงขึ้นไปได้

ทิตนา แชมมณี (2553) นำเสนอหลักการสอนตามทฤษฎีนี้ สรุปได้ดังนี้

1. การเข้าใจความต้องการขั้นพื้นฐานจะสามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้ด้วย
2. ถ้าต้องการให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการขั้นพื้นฐานให้ได้เสียก่อน
3. ผู้สอนต้องรู้ว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีความต้องการอยู่ในระดับใด เพื่อจะสามารถตอบสนองได้ตามระดับความต้องการ

2. ทฤษฎีการเรียนรู้ของโรเจอร์

(1) หลักทฤษฎี

โรเจอร์ (Carl Roger) นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ สรุปได้ว่า มนุษย์จะเรียนรู้ได้ดีในสภาพแวดล้อมที่คนรู้สึกผ่อนคลายและปลอดภัย ในบริบทของการเรียนการสอนเน้นให้ผู้เรียนเป็นสำคัญครูมีบทบาทเป็นผู้อำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนรู้ และเน้นความสำคัญของการเรียนรู้กระบวนการ (ทิตนา แชมมณี: 2553)

สุรางค์ โค้วตระกูล (2554) สรุปหลักการเรียนรู้ที่ (Roger) เสนอไว้ 10 ประการ ได้แก่

1. มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะเรียนรู้
2. การเรียนรู้จะเกิดขึ้นเมื่อ เนื้อหานั้นมีความหมาย และ มีความสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายในชีวิตผู้เรียน
3. ผู้เรียนจะมีกลไกต่อต้านการเรียนรู้ที่กระทบกระเทือนต่อความเป็นตัวของตัวเอง
4. หากความกระทบกระเทือนจากเนื้อหา (External Treats) ลดลง ผู้เรียนจะค่อยๆ เปิดใจยอมรับได้
5. หาก External Treats มีอิทธิพลน้อย ผู้เรียนจะยอมรับประสบการณ์ใหม่นั้น
6. การเรียนรู้ที่สำคัญเกิดจากการลงมือทำ (Learning by doing)
7. การมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีขึ้น
8. ถ้าผู้เรียนต้องการเรียนรู้ด้วยตนเองจะทำให้อยากเรียนรู้มากขึ้นตลอดเวลา
9. ควรส่งเสริมให้ผู้เรียนประเมินผลการเรียนรู้ด้วยตนเอง เพื่อส่งเสริมความเป็นอิสระ มีความเชื่อมั่นในตนเองและความคิดสร้างสรรค์
10. มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้เกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้ของตน (Process of Learning)

(2) การนำไปใช้

นำไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ กล่าวคือ จัดการเรียนรู้ที่คำนึงถึงประโยชน์ของผู้เรียนเป็นหลัก โดยมีความเชื่อพื้นฐานว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีศักยภาพในการเรียนรู้ที่แตกต่างกัน ดังนั้น สิ่งที่คุณต้องคำนึงถึงเป็นอันดับแรก คือ ประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการจัดการเรียนรู้

นักจิตวิทยากลุ่มมนุษยนิยม เชื่อว่า บรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ คือ บรรยากาศที่ผู้เรียนมีความรู้สึกปลอดภัย และ มีความท้าทายในระดับเหมาะสมที่จะเรียนรู้ การจัดชั้นเรียนให้มีบรรยากาศที่เหมาะสมกับกิจกรรมการเรียนรู้จึงเป็นแนวปฏิบัติหนึ่งที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ดีขึ้น

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของคอมส์

(1) หลักทฤษฎี

คอมส์ (Combs) นำเสนอทฤษฎีการเรียนรู้ว่า มนุษย์จะมีการ "รับรู้" ความจริง ที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับแรงขับภายใน ประสบการณ์และการเลือกรับรู้ความจริงที่สัมพันธ์กับเป้าหมายของตน เพราะฉะนั้นการรับรู้ความจริงหรือการรับรู้เกี่ยวกับปรากฏการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลจึงมีความแตกต่างกัน

(2) การนำไปใช้

คำนึงถึงความรู้สึกของผู้เรียน สร้างเจตคติที่ดีต่อการเรียนรู้ เพราะความรู้สึกและการรับรู้ของผู้เรียนมีความสำคัญต่อการเรียนรู้นมาก (ทศนา แหมมณี, 2559)

7.2.4 กลุ่มที่ 4 ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism)

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกานเย่ (Gagne)

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสานมีวิวัฒนาการมาจากทฤษฎีการเรียนรู้ก่อน ศตวรรษที่ 20 กับทฤษฎีการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 20 โดยกานเย่ (Gagne) เป็นผู้พัฒนาแนวคิดนี้ขึ้นจากทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม และทฤษฎีพุทธินิยม กลุ่มเกสตัลท์

(1) หลักทฤษฎี

กานเย่ได้ให้ความหมายของการเรียนรู้ว่า เป็นการเปลี่ยนอักษณาสัย (Deposition) หรือสมรรถภาพ ซึ่งการเปลี่ยนนี้จะคงอยู่เป็นเวลานานและไม่ใช้การเปลี่ยนที่เนื่องมาจากกระบวนการเจริญเติบโต (Gagne', 1985 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2548) และการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อภาวะภายในและภายนอกเหมาะสม ภาวะภายนอก หมายถึง สิ่งเร้าภายนอก ส่วนภาวะภายใน หมายถึง สิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วเก็บไว้ในความจำระยะยาว

ทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสานของกานเย่จะมีพื้นฐานจากความสามารถในการเรียนรู้ หรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ (Learning Outcome) 5 ประการ คือ (สุรางค์ ไคว้ตระกูล, 2548; Dennis, 2004; Stephen, Thomas, Joan and John, 2000; Tan, Richard, Stephanie and Deborah, 2003)

1. Verbal Information คือ ความสามารถด้านการเรียนรู้ภาษาหรือข้อเท็จจริงที่เป็นวจนสัญลักษณ์หรือภาษา หมายถึง ผลการเรียนรู้ที่แสดงออกโดยการพูด การเขียน การพิมพ์ หรือการเขียนรูป จะเห็นได้ จากการที่ผู้เรียนสามารถให้สัญลักษณ์บอกความหมายโดยใช้ภาษาอธิบายปรากฏการณ์ต่างๆ ตามธรรมชาติหรือความคิด ความจริง (Facts) รวมทั้งกฎเกณฑ์

2. Intellectual Skills คือ ความสามารถด้านทักษะทางสติปัญญา สามารถคิดหาเหตุผลได้ โดยทักษะทางสติปัญญาจะเริ่มจากง่ายไปยาก การเรียนรู้สิ่งที่ยากและซับซ้อนจำเป็นต้องมีความรู้พื้นฐาน ซึ่งสามารถแบ่งตามลำดับได้ ดังนี้

2.1 การเรียนรู้ การเพินจำแนก (Discrimination Learning) หมายถึง การเรียนรู้ความแตกต่างและสามารถจะเพินจำแนกสิ่งเร้า แม้ว่าสิ่งเร้าจะมีความคล้ายคลึงกันมากและสามารถที่จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองต่อสิ่งเร้านั้นๆ ได้แตกต่างกัน เช่น คนที่สามารถจะบอกได้ว่า รถยนต์เป็นรถโตโยต้าหรือฮอนด้า โดยไม่เห็นเครื่องหมายที่ติดไว้ นอกจากนี้อาจจะบอกได้ว่า รถยนต์ บริษัทเดียวกันมีรูปร่างคล้ายกัน บางครั้งเรียกการเรียนรู้ประเภทนี้ว่า (Multiple Discrimination)

2.2 ความคิดรวบยอดรูปธรรม (Concept Learning) หมายถึง การเรียนรู้ความคิดรวบยอดรูปธรรม เป็นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถจัดกลุ่มสิ่งของ ความคิด หรือสิ่งแวดล้อมที่ดูเผินๆ จะมีลักษณะไม่เหมือนกันให้อยู่ในกลุ่มเดียวกัน โดยให้เกณฑ์ที่อาจรวมเป็นกลุ่มเดียวกันได้หรือใช้คำจำกัดความเป็นหลักในการจัดกลุ่ม

2.3 กฎเกณฑ์ (Rule Learning) หมายถึง การเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่างๆ โดยมีการเข้าใจอย่างมีความหมาย จะเห็นได้จากการแสดงพฤติกรรมตอบสนองของผู้เรียนที่จะสามารถนำความคิดรวบยอดมาตั้งเป็นกฎเกณฑ์ และนำไปใช้เป็นหลักการต่างๆ ไป

2.4 กฎเกณฑ์ขั้นสูง (High-Order Rule Learning W5a Problem Solving) หมายถึง การเรียนรู้ที่จะต้องอาศัยทักษะในการคิดที่จะรวมหรือหาความสัมพันธ์ของกฎเกณฑ์หรือหลักการเชิงผสมตั้งแต่ 2 อย่างขึ้นไป และนำไปแก้ปัญหาได้

3. Cognitive Strategies คือ ความสามารถด้านการรู้และเข้าใจ สามารถรับรู้ เรียนรู้และจดจำเป็นเครื่องมือที่สำคัญมากที่จะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างอิสระ ตั้งแต่การใส่ใจเลือกรับรู้ การประมวลข้อมูล สารสนเทศ การจดจำ การคิดค้น หรือการเรียกสิ่งที่เรียนรู้แล้วมาใช้ในการวิเคราะห์ปัญหา การตีความหมายของปัญหาและสามารถกำหนดวางแผนการแก้ปัญหาภายในใจ

4. Motor Skills คือ ความสามารถด้านทักษะ การเคลื่อนไหว สามารถปฏิบัติจนเกิดความชำนาญ เป็นทักษะในการใช้ส่วนต่างๆ ของร่างกายและกล้ามเนื้ออย่างคล่องแคล่วและด้วยความเที่ยงตรงในการเคลื่อนไหว ส่วนมากทักษะด้านนี้มักจะเรียนรู้ มีวุฒิภาวะก่อนเข้าโรงเรียนอนุบาล อย่างไรก็ตาม ทักษะด้านการเคลื่อนไหวที่ซับซ้อนมีความสัมพันธ์กับทักษะทางด้านสติปัญญามาก เช่น ผู้ที่จะเรียนขับรถยนต์หรือเครื่องบิน ผู้เรียนจะต้องเข้าใจกระบวนการที่จะทำให้รถเคลื่อนหรือเครื่องบินบินได้เสียก่อน

5. Attitude คือ ความสามารถด้านเจตคติ ทศนคติ ซึ่งเป็นพื้นฐานในการแสดงออกหรือปฏิบัติต่อสิ่งอื่น โดยอาจเป็นได้ทั้งทางบวกและทางลบ ผู้เรียนที่มีเจตคติบวกต่อวิชาใดวิชาหนึ่งจะชอบวิชานั้นและทำคะแนนได้ดี ทศนคติเป็นสิ่งที่เรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนที่เป็นความรู้คิดหรือสติปัญญา ความรู้สึกและพฤติกรรมที่แสดงออก (Triandis , 1971 อ้างถึงใน สุรางค์ ไคว์ตระกูล,2548)

(2) การนำไปใช้

จากเงื่อนไขการเรียนรู้ที่เป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน 8 ลำดับข้างต้น Gagne ได้แปลงรูปแบบกระบวนการในการจัดการข้อมูล (Information processing model) เป็นลำดับขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ เรียกว่า "Phases of Learning" (Tan, Richard, Stephanie and Deborah, 2003) ซึ่งประกอบด้วย 9 ขั้นตอน คือ (ทศนา แคมมณี, 2559; กชกร อิปัตติ, 2552; Tan, Richard, Stephanie and Deborah, 2003)

1. สร้างความสนใจ (Gaining attention) เป็นขั้นที่ทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจในบทเรียนเป็นแรงจูงใจที่เกิดขึ้นทั้งจากสิ่งยั่วยุภายนอกและแรงจูงใจที่เกิดจากตัวผู้เรียนเองด้วย ครูอาจใช้วิธีการสนทนา ใช้คำถามกระตุ้นความอยากรู้ของผู้เรียน สร้างความท้าทายที่มีความหมายและมีความเกี่ยวข้องในปัจจุบัน หรืออาจใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่กระตุ้นให้ผู้เรียนตื่นตัวและมีความสนใจที่จะเรียนรู้

2. แจ้งจุดประสงค์ (Providing/Informing learner with objective) เป็นการบอกให้ผู้เรียนทราบถึงเป้าหมายหรือผลที่จะได้รับจากการเรียน โดยจุดประสงค์นี้สามารถเป็นเป้าหมายทั่วไปที่กำหนดโดยผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนเห็นประโยชน์ในการเรียน เห็นแนวทางของการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนวางแผนการเรียนของตนเองได้ นอกจากนั้นยังสามารถช่วยให้ครูดำเนินการสอนตามแนวทางที่จะนำไปสู่จุดหมายได้เป็นอย่างดี

3. กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น (Stimulating recall of prerequisite knowledge) เป็นการทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นต่อการเชื่อมโยงให้เกิดการเรียนรู้และสร้างความรู้ใหม่ เนื่องจากการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่อง การเรียนรู้ความรู้ใหม่ต้องอาศัยความรู้เป็นพื้นฐาน อาจใช้วิธีการสร้างที่ความติดเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเชื่อมโยง

4. เสนอบทเรียนใหม่ (Presenting the stimulus material) เป็นการเริ่มกิจกรรมของบทเรียนใหม่โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่เหมาะสมมาประกอบการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ผู้สอนเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้นักเรียนในการเรียนรู้ โดยวัสดุหรือสื่อการเรียนรู้ที่ใช้ อาจเป็นวัสดุที่แท้จริงหรือเว็บไซต์ บล็อก และผู้สอนควรให้ช่องว่างเพื่อให้นักเรียนสร้างความรู้

5. ให้แนวทางการเรียนรู้ (Providing the leaning guidance) เป็นการช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำกิจกรรมด้วยตนเอง ผู้สอนอาจแนะนำวิธีการกิจกรรม ให้ข้อชี้แนะ แนะนำแหล่งค้นคว้า เป็นการนำทางให้แนวทางให้ผู้เรียนได้ไปคิดเอง ให้ผู้เรียนมีการรวมเครือข่ายการสร้างความรู้

6. ให้ลงมือปฏิบัติ (Eliciting performance) เป็นการให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถแสดงพฤติกรรมตามจุดประสงค์ โดยอาจสนับสนุนให้มีการติดต่อสื่อสารผ่านการใช้งานเครือข่ายทางสังคม หรือ social network

7. ให้ข้อมูลป้อนกลับ (Providing feedback) เป็นขั้นที่ผู้สอนให้ข้อมูลเกี่ยวกับผลการปฏิบัติกิจกรรมหรือพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออก อาจมีการตั้งหรือสร้างห้องสนทนาสำหรับให้ข้อมูลและทำงานร่วมกัน รวมทั้งอนุญาตให้นักเรียนสะท้อนการเรียนรู้ของตนเองได้

8. ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์ (Assessing the performance) เป็นขั้นการวัดและประเมินว่าผู้เรียนสามารถเรียนรู้ตามจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้เพียงใด ซึ่งอาจทำการวัดโดยใช้ข้อสอบ แบบสังเกต การตรวจผลงาน หรือการสัมภาษณ์ โดยเลือกใช้วิธีการที่หลากหลายและสอดคล้องตามพฤติกรรม หรือสมรรถนะที่จุดประสงค์กำหนดไว้และอาจให้ผู้เรียนประเมินตนเองความก้าวหน้าของตนเองได้

9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้ (Enhancing retention and transfer) เป็นการสรุป การย้ำ ทบทวนการเรียนรู้ที่ผ่านมาเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมการเรียนรู้ที่ฝังแน่นขึ้น กิจกรรมในขั้นนี้อาจเป็นแบบฝึกหัด การให้ทำกิจกรรมเพิ่มพูนความรู้ รวมทั้งการให้ทำการบ้าน การทำรายงาน หรือหาความรู้เพิ่มเติมจากความรู้ที่ได้ในชั้นเรียน

จากทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสานดังกล่าว จะเห็นได้ว่า ความสามารถในการเรียนรู้หรือสมรรถภาพในการเรียนรู้ (Learning Outcome) มี 5 ประการ รวมทั้งเงื่อนไขการเรียนรู้ที่เป็นลำดับขั้นตอนต่อเนื่องกัน 8 ลำดับ และลำดับขั้นตอนในการจัดการเรียนรู้ทั้ง 9 ขั้นตอน มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ครบทั้ง 3 ด้าน โดยสามารถวิเคราะห์ได้ดังตารางที่ 16

ตารางที่ 16 แสดงจุดเน้นตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสาน ของ Gagne

Domain	จุดเน้นตามทฤษฎีการเรียนรู้แบบผสมผสาน ของ Gagne	
ความรู้ความเข้าใจ	- การเชื่อมโยงความรู้ - การตอบสนองต่อสิ่งเร้า - การเรียนรู้มีโนทัศน์ - การสร้างกฎ	1. สร้างความสนใจ 2. แจ้งจุดประสงค์ 3. กระตุ้นให้ผู้เรียนระลึกถึงความรู้เดิมที่จำเป็น
ทักษะกระบวนการ	- การเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติ - การปฏิบัติเพื่อให้เกิดความชำนาญ - การปฏิบัติในการแก้ปัญหา	4. นำเสนอบทเรียนใหม่ 5. ให้แนวทางการเรียนรู้ 6. ให้ลงมือปฏิบัติ 7. ให้ข้อมูลย้อนกลับ 8. ประเมินพฤติกรรมการเรียนรู้ตามจุดประสงค์
เจตคติ	- เน้นการจำแนกแยกแยะสิ่งเร้าและการตอบสนองสิ่งเร้าที่แตกต่างกันไป	9. ส่งเสริมความแม่นยำและการถ่ายโอนการเรียนรู้

7.2.5 กลุ่มที่ 5 ทฤษฎีการเรียนรู้ร่วมสมัย (Contemporary)

1. ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลข้อมูล

(1) หลักทฤษฎี

ทฤษฎีกระบวนการทางสมองในการประมวลผลข้อมูล เป็นทฤษฎีที่สนใจศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาสติปัญญาของมนุษย์ โดยให้ความสนใจเกี่ยวกับการทำงานของสมอง แนวคิดที่สำคัญของทฤษฎีนี้ คือ กระบวนการทำงานของสมองมีความคล้ายคลึงกับระบบการทำงานของคอมพิวเตอร์ โดยมีกระบวนการทำงาน 3 ขั้นตอน คือ

1. การรับข้อมูล (Input) โดยผ่านทางอุปกรณ์ หรือเครื่องรับข้อมูล
2. การเข้ารหัส (Encoding) โดยอาศัยชุดคำสั่งหรือซอฟต์แวร์
3. การส่งข้อมูลออก (Output) โดยผ่านทางอุปกรณ์

คลอสไมเออร์ (Klausmeier) ได้อธิบายกระบวนการประมวลผลโดยเริ่มจากการรับข้อมูลจากสิ่งแวดล้อมและสิ่งเร้าต่าง ๆ ผ่านประสาทสัมผัส (Sensory memory) ประสาทสัมผัสจะใช้เวลาประมาณ 1 วินาที ในการรับข้อมูลใหม่ ซึ่งเป็นการรับรู้ที่คงอยู่ชั่วขณะของข้อมูลจากประสาทรับรู้ความรู้สึกหลังจากที่สิ่งเร้าถูกเอาออกไป การรับรู้จะถูกกลืนไป หากบุคคลไม่รู้จำหรือไม่ใส่ใจสิ่งเร้านั้นในทางตรงกันข้าม หากบุคคลรู้จักและใส่ใจ สิ่งเร้านั้นจะได้รับการบันทึกไว้ในความจำระยะสั้น (Short-Term)

อย่างไรก็ตาม ความจำระยะสั้นจะมีระยะเวลาในการจำกัดประมาณ 2-3 วินาที และบุคคลจะสามารถจดจำสิ่งที่ไม่เกี่ยวข้องเชื่อมโยงกันได้ 5-9 สิ่งเท่านั้น เพราะฉะนั้น หากบุคคลต้องการให้สิ่งเร้าหรือข้อมูลที่รับเข้ามาสามารถใช้งานได้นั้นต้องใช้วิธีการต่าง ๆ ในการจำ เช่น การท่องจำ การจัดกลุ่มความสัมพันธ์ เป็นต้น หากบุคคลต้องการเก็บข้อมูลนั้นไว้ใช้งานในระยะยาว จำเป็นต้องอาศัยการเข้ารหัสข้อมูล (Encoding) เพื่อเก็บข้อมูลไว้ในความจำระยะยาว (Long-Term memory) ซึ่งจำเป็นต้องใช้วิธีการต่าง ๆ เข้ามาช่วย เช่นเดียวกับการเพิ่มประสิทธิภาพความจำระยะสั้น ความจำที่บันทึกไว้ในความจำระยะยาวแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ความจำเกี่ยวกับภาษา และความจำเกี่ยวกับเหตุการณ์ หรือความจำที่เกี่ยวกับภาษาและความจำประเภทกลไกเคลื่อนไหว และหากจำเป็นต้องนำข้อมูลจากความจำระยะยาวมาใช้ บุคคลต้องถอดรหัสข้อมูล (Decoding) เพื่อให้สามารถใช้ข้อมูลได้อย่างถูกต้องเหมาะสมต่อไป

(2) การนำไปใช้

1) เป็นพื้นฐานในการพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ ได้แก่ (1) รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้ผังกราฟิก (Graphic Organizer Instructional Model) (2) รูปแบบการเรียนการสอนเทคนิคความจำ (Mnemonics Model / Memory Assisted Model)

2) เป็นพื้นฐานในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

- (1) นำเสนอสิ่งเร้าให้ผู้เรียนรู้จัก จะทำให้ผู้เรียนสนใจและเชื่อมโยงความรู้ได้
- (2) จัดสิ่งเร้าให้ตรงกับความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนใส่ใจ

(3) ใช้วิธีการต่างๆ เพื่อช่วยให้ผู้เรียนจดจำได้ดีในช่วงภาวะความจำระยะสั้น เช่น การท่องจำ การจัดหมวดหมู่

(4) การทำให้ผู้เรียนจำได้นานต้องเข้ารหัส (Encoding) เพื่อให้ไปอยู่ในหน่วยความจำระยะยาว

(5) ผู้สอนควรใช้ตัวกระตุ้นต่างๆ เช่น วาจา การกระทำ เป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมให้ผู้บุคคลนำความรู้มาใช้ประโยชน์ การที่บุคคลไม่สามารถระลึกได้เกิดจากการลืม

(6) กระบวนการทั้งหมดถูกควบคุมด้วย Metacognition ผู้เรียนที่ควบคุม metacognition ได้ดีจะทำให้สิ่งการสมองได้ดีด้วย

(7) ฝึกให้ผู้เรียนจดบันทึก ฝึกกระบวนการคิดกระบวนการจดจำและให้ความสนใจตอบสนองผู้เรียนเป็นรายบุคคล

2. ทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences)

(1) หลักทฤษฎี

โฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) นักจิตวิทยาและนักการศึกษาแห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ศึกษาศักยภาพและความถนัดของคนแล้วจำแนกปัญญาด้านต่าง ๆ ของมนุษย์ออกเป็น 8 ด้าน ตามทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) โดยให้คำจำกัดความของคำว่า "ปัญญา" ไว้ดังนี้

"ปัญญา คือความสามารถที่จะค้นหาและแก้ปัญหาและสร้างผลผลิตที่มีคุณค่าเป็นที่ยอมรับในสังคม"

การ์ดเนอร์ ได้อธิบายลักษณะสำคัญของทฤษฎีพหุปัญญา ไว้ดังนี้

1. มนุษย์มีความสามารถทางปัญญาแบ่งออกได้อย่างน้อย 8 ด้าน ได้แก่

- (1) ปัญญาด้านภาษา (Linguistic Intelligence)
- (2) ปัญญาด้านตรรกะและคณิตศาสตร์ (Logical- Mathematical Intelligence)
- (3) ปัญญาด้านมิติสัมพันธ์ (Visual-Spatial Intelligence)
- (4) ปัญญาด้านร่างกายและการเคลื่อนไหว (Bodily- Kinesthetic Intelligence)
- (5) ปัญญาด้านดนตรี (Musical Intelligence)
- (6) ปัญญาด้านมนุษยสัมพันธ์ (Interpersonal Intelligence)
- (7) ปัญญาด้านความเข้าใจตนเอง (Intrapersonal Intelligence)
- (8) ปัญญาด้านธรรมชาติวิทยา (Naturalist Intelligence)

ปัจจุบัน การ์ดเนอร์ได้เพิ่มปัญญาด้านอื่น ๆ เพิ่มเติมอีก ได้แก่ ปัญญาทางด้านการดำรงอยู่ของชีวิต หรือด้านจิตนิยม (Existential Intelligence) ซึ่งเป็นปัญญาที่เกี่ยวกับการดำรงอยู่ของ

มนุษย์ การหาความหมายของชีวิต เข้าใจความสัมพันธ์ของโลกทางกายภาพกับโลกของจิตใจ มีความเข้าใจในสัจธรรมของชีวิต เป็นต้น กับปัญหาทางด้านจิตวิญญาณ

2. จากการศึกษาเรื่องสมอง ปัญหามีลักษณะเฉพาะด้าน

3. คนทุกคนมีสติปัญญาทั้ง 8 ด้านที่อาจจะมากน้อยแตกต่างกันไป บางคนอาจจะสูงทุกด้าน บางคนอาจจะสูงเพียงด้าน หรือสองด้าน ส่วนด้านอื่น ๆ ปานกลาง ทุกคนสามารถพัฒนาปัญญาแต่ละด้านให้สูงขึ้นถึงระดับใช้การได้ถ้ามีการฝึกฝนที่ดี มีการให้กำลังใจที่เหมาะสม ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้

5. ปัญหาด้านต่าง ๆ สามารถทำงานร่วมกันได้ เช่นในการดำรงชีวิตประจำวันเราอาจต้องใช้ปัญหาด้านภาษาในการพูด อ่าน เขียน ปัญหาด้านคิดคำนวณ ในการคิดเงินทอง ปัญหาด้านมนุษยสัมพันธ์ในการพบปะเข้าสังคม ทำให้ตนเองมีความสุขด้วยการใช้ปัญหาด้านการเข้าใจตนเอง

6. ปัญญาแต่ละด้านจะมีความสามารถในหลาย ๆ ทาง ยกตัวอย่าง เช่น คนที่อ่านหนังสือไม่ออกก็ไม่ได้หมายความว่าไม่มีปัญหาทางภาษา แต่เขาอาจจะเป็นคนเล่าเรื่องที่เก่งหรือพูดได้น่าฟัง

(2) การนำไปใช้

การนำทฤษฎีปัญญานี้ไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ คือ ครูผู้สอนควรจัดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการศึกษาค้นคว้าในสภาพที่หลากหลายสอดคล้องกับความต้องการและความถนัดของผู้เรียน โดยครูผู้สอนเป็นผู้ที่คอยชี้แนะให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถที่สอดคล้องกับความต้องการที่แท้จริง และในการจัดการเรียนรู้แต่ละครั้ง ครูผู้สอนควรจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทั้งเกี่ยวกับภาษา ตัวเลข รูปภาพ ดนตรี การวิเคราะห์ตนเอง การเคลื่อนไหวร่างกาย รวมทั้งการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น (Guignon, 2009; Armstrong, 2009)สามารถสรุปแนวทางการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนแต่ละด้านดังตารางที่ 15

ตารางที่ 17 รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง (สรุปสาระจาก Kagan, 1998 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเขวรัตน์, 2559: 63-65)

พหุปัญญา	บุคลิกภาพของผู้เรียน	แนวทางการจัดการเรียนรู้
สนใจเรียนทางด้านคำศัพท์และภาษา	ชอบ-เขียน เล่นงานเก่ง-ในการจำชื่อสถานที่ วันที่และรายละเอียดเล็ก ๆ น้อย ๆ แม้จะไม่สำคัญเรียนรู้ได้ดีด้วยการพูด ฟังและการเห็นคำต่าง ๆ	- จัดกิจกรรมให้ได้รับประสบการณ์ตรงเพื่อนำมาเขียนเรื่องราว - จัดกิจกรรมให้ได้พูด ได้อ่าน ได้ฟัง ได้เห็น ได้เขียนเรื่องราวที่สนใจ เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ - ครูควรรับฟังความคิดเห็น คำถาม และตอบคำถามด้วยความเต็มใจ กระตือรือร้น

ตารางที่ 17 รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง (สรุปสาระจาก Kagan, 1998 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเขวาร์ตัน, 2559: 63-65) (ต่อ)

พหุปัญญา	บุคลิกภาพของผู้เรียน	แนวทางการจัดการเรียนรู้
สนใจเรียนทางด้าน คำศัพท์และภาษา (ต่อ)		- จัดเตรียมหนังสือ สื่อการเรียนการสอนเพื่อการค้นคว้าที่หลากหลาย เช่น วิดีทัศน์ จัดเตรียมกระดานเพื่อการเขียน อุปกรณ์การเขียนให้พร้อม เป็นต้น - ยุทธศาสตร์ในการสอน คือ ให้อ่าน เขียน พุดและฟังเรื่องราวต่าง ๆ ที่นักเรียนสนใจ อภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้อื่น
สนใจในเรื่องของ ตรรกะและ คณิตศาสตร์	ชอบ - การทดลอง การแก้ปัญหา การทำงานเกี่ยวกับตัวเลข การตั้งคำถาม เก่ง - จำแนกประเภทการใช้เหตุผล ตรรกะการแก้ปัญหา เรียนรู้ได้ดีด้วยการจำแนกแยกประเภทการทำงานกับรูปแบบ หรือความสัมพันธ์ที่เป็นนามธรรม	- ให้มีโอกาสได้ทดลอง หรือทำอะไรด้วยตนเอง - ส่งเสริมให้ทำงานสร้างสรรค์ งานศิลป์ที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ - ให้เล่นเกมที่ฝึกทักษะคณิตศาสตร์ เช่น เกมไพ่ เกมตัวเลขปริศนา - ให้ช่วยทำงานบ้าน งานประดิษฐ์ ตกแต่ง - ฝึกการใช้เหตุผล การแก้ปัญหา การศึกษาด้วยโครงงานในเรื่องที่นักเรียนสนใจ - ฝึกทักษะการใช้เครื่องคิดเลข เครื่องคำนวณ - ยุทธศาสตร์ในการสอนคือฝึกคิดแบบมีวิจารณญาณ วิพากษ์ วิจารณ์ ฝึกกระบวนการสร้างความคิดรวบยอด การชั่ง ตวง วัด การคิดในใจ การคิดเร็ว ฯลฯ

ตารางที่ 17 รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง (สรุปสาระจาก Kagan, 1998 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 63-65) (ต่อ)

พหุปัญญา	บุคลิกภาพของผู้เรียน	แนวทางการจัดการเรียนรู้
สนใจในเรื่องภาพและมิติ	ชอบ- ดูภาพ ดูลวดลาย ชมภาพยนต์ เล่นกับเครื่องจักรกล เก่ง- ในการสร้างจินตนาการ สัมผัสรู้ถึงความเปลี่ยนแปลง ภาพปริศนา การอ่าน แผนที่ แผนที่ เรียนรู้ได้ดีด้วยการมีอง ภาพ การฝัน การสร้างภาพในใจ	- ให้ทำงานศิลปะ งานประดิษฐ์ เพื่อเปิดโอกาสให้คิดได้อย่างอิสระ - พาไปชมนิทรรศการศิลปะ พิพิธภัณฑ์ต่าง ๆ - ฝึกให้ใช้กล้องถ่ายภาพ การวาดผ่านสเก็ตซ์ภาพ - จัดเตรียมอุปกรณ์การวาดภาพให้พร้อม จัดสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการทำงานด้านศิลปะ - ฝึกให้เล่นเกมปริศนาอักษรไขว้ เกมตัวเลข เกมที่ต้องแก้ปัญหา - เรียนได้ดีหากได้ใช้จินตนาการ หรือความคิดที่อิสระชอบเรียนรู้ด้วยการได้เห็นภาพ การดู การรับรู้ทางตา - ฝึกให้ใช้หรือเขียนแผนที่ความคิด (Mind Mapping) การใช้จินตนาการ - ยุทธศาสตร์ในการสอน คือการให้ดู ให้วาด ให้ระบายสี ให้จินตนาการ
สนใจในเรื่องดนตรี	ชอบ- ร้อง ฟังดนตรี เล่นดนตรี มีการตอบสนองต่อดนตรี เก่ง - รับรู้เรื่องเสียงการจำ ทำนองดนตรีความสามารถรับรู้ในระดับเสียงและจังหวะของดนตรี การรักษาเวลา เรียนรู้ได้ดีด้วยการอาศัยจังหวะและทำนอง	- ให้เล่นเครื่องดนตรี ร้องเพลง ฟังเพลงสม่ำเสมอ - หาโอกาสดูการแสดงดนตรี หรือฟังดนตรีเป็นประจำ - บันทึกเสียงดนตรีที่นักเรียนแสดงไว้ฟังเพื่อปรับปรุงหรือชื่นชมผลงาน - ให้ร้องรำทำเพลงร่วมกับเพื่อนหรือคุณครูเสมอๆ - ยุทธศาสตร์ในการสอนได้แก่ ปฏิบัติการร้องเพลง การเคาะจังหวะ การฟังเพลง การเล่นดนตรี การวิเคราะห์ดนตรี วิจัยดนตรี เป็นต้น

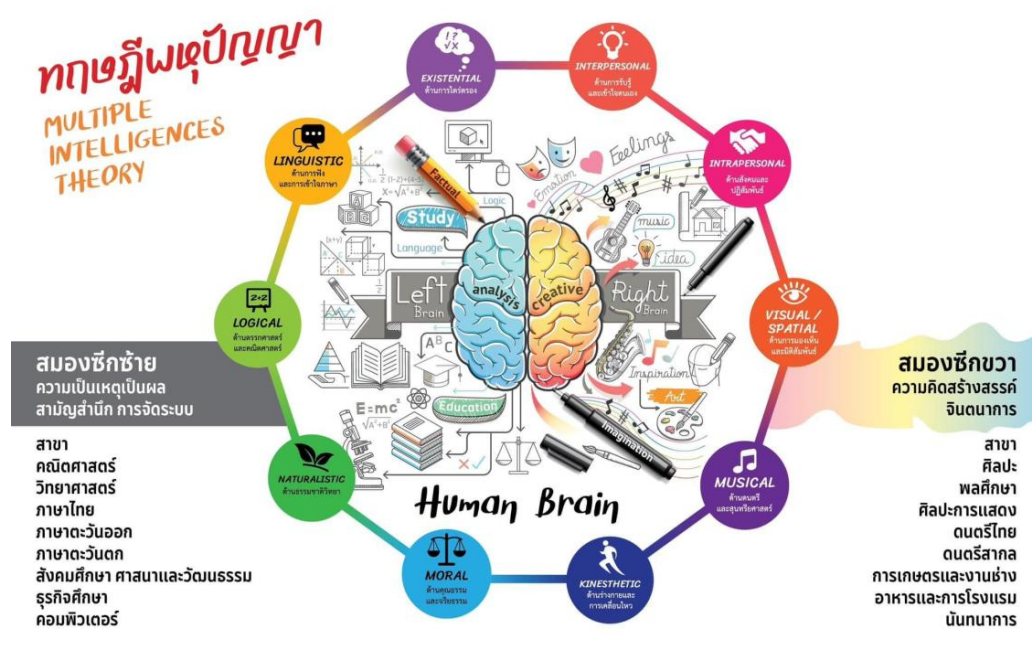
ตารางที่ 17 รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง (สรุปสาระจาก Kagan, 1998 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 63-65) (ต่อ)

พหุปัญญา	บุคลิกภาพของผู้เรียน	แนวทางการจัดการเรียนรู้
สนใจในเรื่องร่างกายและการเคลื่อนไหว	- ชอบ - เคลื่อนไหวไปมา สัมผัสจับต้องพูดคุย สนทนาใช้ภาษาท่าทาง - เก่ง - กิจกรรมทางกายภาพ (กีฬา/เต้นรำ/การแสดง) หัตถกรรม เรียนรู้ได้ดีด้วยการสัมผัส เคลื่อนไหว ปฏิสัมพันธ์กับเนื้อที่ จัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านการใช้ประสาทสัมผัสทางกาย	- เรียนรู้ได้ด้วยการสัมผัส จับต้อง การเคลื่อนไหวร่างกายและการปฏิบัติจริง - การสนับสนุนให้เล่นกีฬา การแสดง เต้นรำ การเคลื่อนไหวร่างกาย - จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้รับประสบการณ์ตรง หรือได้ปฏิบัติจริง - ให้เล่นเกม เดิน วิ่งหรือทำกิจกรรมที่ต้องใช้การเคลื่อนไหวร่างกาย - ให้เล่นหรือทำกิจกรรมกลางแจ้ง กีฬา การเคลื่อนไหวประกอบจังหวะ - ยุทธศาสตร์ในการสอนคือ การให้นักเรียนปฏิบัติจริง ลงมือทำจริง ได้สัมผัส เคลื่อนไหว ใช้ประสาทสัมผัสในการเรียนรู้และการเรียนผ่านการแสดง บทบาทสมมติ แสดงละคร
สนใจในเรื่องมนุษย์สัมพันธ์	- ชอบ - คบเพื่อนฝูงมากมาย สนทนากับคนอื่น ๆ ร่วมกิจกรรมกลุ่ม - เก่ง - ในการทำความเข้าใจผู้คน การเป็นผู้นำ การจัดการ การสื่อสาร เรียนรู้ได้ดีด้วยการแบ่งปัน เปรียบเทียบ สร้างความเชื่อการทำงานร่วมกัน	- จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้เข้ากลุ่มทำงานร่วมกัน - ส่งเสริมให้อภิปราย เรียนรู้ร่วมกัน แก้ปัญหาร่วมกัน - สามารถเรียนได้ดี หากมีโอกาสในการทำงานร่วมกับผู้อื่น - ยุทธศาสตร์ในการสอนได้แก่ การให้ทำงานร่วมกัน การปฏิสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มเพื่อน การเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม การจำลองสถานการณ์ บทบาทสมมติ การเรียนรู้สู่ชุมชน เป็นต้น

ตารางที่ 17 รูปแบบการเรียนรู้และแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้อง (สรุปสาระจาก Kagan, 1998 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชาวรัตน์, 2559: 63-65) (ต่อ)

พหุปัญญา	บุคลิกภาพของผู้เรียน	แนวทางการจัดการเรียนรู้
สนใจในเรื่องของตัวเอง	ชอบ- การทำงานตามลำพัง ทำตามความสนใจของตนเอง เก่ง - แก้ไขความขัดแย้ง มีความเข้าใจในตนเอง มุ่งมั่นสู่เป้าหมายภายใน คล้อยตามความสนใจ สัญชาตญาณและความปรารถนาของตนเอง เรียนรู้ได้ดีด้วยการทำงาน ทำโครงการของตนตามลำพัง วางกรอบความก้าวหน้าของตนเอง และมีพื้นที่จำเพาะของตนเอง	- เปิดโอกาสให้ทำงานตามลำพัง ทำงานคนเดียว อิสระ แยกตัวจากกลุ่มบ้าง - สอนให้เห็นคุณค่าของตนเอง นับถือตัวเอง (Self esteem) - สนับสนุนให้ทำงานเขียน บันทึกประจำวัน หรือทำหนังสือ จุลสาร - สนับสนุนให้ทำโครงการ การศึกษา รายบุคคล หรือทำรายงานเดี่ยว - ให้เรียนตามความถนัด ความสนใจตามจังหวะการเรียนรู้เฉพาะบุคคล - ให้อยู่กับกลุ่ม ทำงานร่วมกับผู้อื่นบ้าง - ยุทธศาสตร์การสอน ควรเน้นที่การเปิดโอกาสให้เลือกศึกษาในสิ่งที่สนใจเป็นพิเศษ การวางแผนชีวิต การทำงานร่วมกับผู้อื่น การศึกษา รายบุคคล (Individual study)
สนใจในเรื่องธรรมชาติ	ชอบ- สังเกตสิ่งต่าง ๆ จำสิ่งต่าง ๆ ได้ และสามารถจำแนกแยกแยะสิ่งต่าง ๆ ได้ เก่ง - ระบุชื่อสิ่งต่าง ๆ รอบ ๆ ตัวได้ ค้นพบความสัมพันธ์ระหว่างสิ่ง ส ร ้าง ส ร ร ค์ กระบวนการจัดกลุ่มและเรียงลำดับสิ่งต่าง ๆ เรียนรู้ได้ดีด้วยการสำรวจตรวจสอบสังเกต เชื่อมโยง วิเคราะห์ทดลอง	- ฝึกปฏิบัติงานด้านเกษตรกรรมเกี่ยวกับการปลูกพืชหรือเลี้ยงสัตว์ - การศึกษาสังเกต บันทึกความเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติ ลม ฟ้าอากาศ - จัดกิจกรรมเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมศึกษา ค่ายสิ่งแวดล้อม

สามารถทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner) สรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ภาพที่ 23 แสดงสมองซีกซ้ายและซีกขวาตามทฤษฎีพหุปัญญา (Theory of Multiple Intelligences) ของโฮเวิร์ด การ์ดเนอร์ (Howard Gardner)
ที่มา : <https://home.e-spsm.online/ทฤษฎีพหุปัญญา>

3. ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง (Constructivism)

(1) หลักทฤษฎี

ทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนว Constructivism จัดเป็นทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มปัญญานิยม (cognitive psychology) มีรากฐานมาจากผลงานของไวทสกี (Vygotsky) และเพียเจต์ (Paget) ซึ่ง เพียเจต์อธิบายว่าพัฒนาการทางเซวาร์ปัญญาของบุคคลมีการปรับตัวผ่านกระบวนการดูดซึม (assimilation) และกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา (accommodation) หากไม่สามารถปรับได้จะเกิดภาวะไม่สมดุล (disequilibrium) บุคคลจะพยายามปรับให้เกิดภาวะสมดุล (equilibration) ผ่านกระบวนการปรับโครงสร้างทางปัญญา ส่วนไวทสกี อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงระดับพัฒนาการ 2 ระดับ คือ ระดับพัฒนาการที่เป็นจริง (Actual Development Level) และระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ (Potential Development Level) ระยะห่างระหว่างระดับพัฒนาการที่เป็นจริงและระดับพัฒนาการที่สามารถจะเป็นไปได้ เรียกว่า พื้นที่รอยต่อพัฒนาการ (Zone of Proximal Development)

ทฤษฎีการสร้างความรู้ด้วยตนเอง หรือทฤษฎีการเรียนรู้ตามแนว Constructivism จะให้ความสำคัญกับกระบวนการและวิธีการของบุคคลในการสร้างความรู้ความเข้าใจ จากประสบการณ์ รวมทั้งโครงสร้างทางปัญญาใช้ในการแปลความหมายและเชื่อมโยงเหตุการณ์และสิ่งต่างๆ โดยเชื่อว่า โครงสร้างทางปัญญา เป็นผลของความพยายามทางความคิด ผู้เรียนสร้างเสริมความรู้ผ่านกระบวนการทางจิตวิทยาด้วยตนเอง ครูผู้สอนไม่สามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาของผู้เรียนได้ แต่สามารถช่วยให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนโครงสร้างทางปัญญาได้โดยจัดสภาพการณ์ที่ทำให้เกิดภาวะไม่สมดุลขึ้น ซึ่งสามารถสรุปได้ว่า การเรียนรู้ตามทฤษฎีการสร้างความรู้เป็นกระบวนการที่ผู้เรียนจะต้องจัดกระทำกับข้อมูล ไม่ใช่การรับข้อมูลแต่เพียงอย่างเดียว และนอกจากกระบวนการเรียนรู้จะเป็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ภายในสมอง (internal mental interaction) แล้ว ยังเป็นกระบวนการทาง สังคมอีกด้วย การสร้างความรู้จึงเป็นกระบวนการทั้งทางด้านสติปัญญาและสังคมควบคู่กันไป (ทิตินา แชมมณี, 2559 อ้างถึงใน เรวณี ชัยเชวรัตน์, 2559 :67)

(2) การนำไปใช้

นำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้โดย

1. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนเป็นผู้แสดงความรู้ได้ด้วยตนเอง และสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเองได้ ผู้เรียนจะเป็นผู้ออกไปสังเกตสิ่งที่ตนอยากรู้ มาร่วมกันอภิปราย สรุปผลการค้นพบ แล้วนำไปศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากเอกสารวิชาการ หรือแหล่งความรู้ที่หาได้ เพื่อตรวจสอบความรู้ที่ได้มาและเพิ่มเติมเป็นองค์ความรู้ที่สมบูรณ์ต่อไป
2. การเรียนรู้ต้องให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติจริง ค้นหาความรู้ด้วยตนเองจนค้นพบความรู้และรู้จักสิ่งที่ค้นพบ เรียนรู้วิเคราะห์ต่อจนรู้จริงว่า ลึก ๆ แล้วสิ่งนั้นคืออะไร มีความสำคัญมากน้อยเพียงไร และศึกษาค้นคว้าให้ลึกซึ้งลงไป จนถึงรู้แจ้ง
3. ครูผู้สอนมีบทบาทในการให้ความร่วมมือ อำนวยความสะดวก และช่วยเหลือผู้เรียนในการเรียนรู้ รวมทั้งช่วยสร้างแรงจูงใจภายในให้แก่ผู้เรียน จัดเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ที่ตรงกับความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดการพัฒนาและสร้างความรู้ได้ด้วยตนเอง

6.3 บทสรุปท้ายบท

วิทยาการจัดการเรียนรู้ เป็นศาสตร์ที่รวมความเข้าใจเชิงทฤษฎีเข้ากับการปฏิบัติ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เกิดการเรียนรู้ที่แท้จริง ครูผู้สอนต้องรู้จักเลือกใช้ทฤษฎีให้เหมาะกับบริบทของผู้เรียน ทั้งด้านพฤติกรรม ความคิด อารมณ์และสังคม โดยบูรณาการแนวคิดจากหลากหลายทฤษฎีเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ครบทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยมีทฤษฎีการเรียนรู้ 5 กลุ่มใหญ่ ได้แก่

- 1) กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) – เน้นการเรียนรู้จากสิ่งเร้าและการตอบสนอง
- 2) กลุ่มพุทธินิยม (Cognitivism) – มุ่งพัฒนาความคิดและกระบวนการทางปัญญา
- 3) กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) – เน้นความต้องการและศักยภาพของมนุษย์

4) กลุ่มผสมผสาน (Eclecticism) – เน้นผสมผสานแนวคิดพฤติกรรมนิยมกับพุทธินิยม เสนอผลการเรียนรู้ 5 ด้าน (ความรู้ ทักษะ เจตคติ ฯลฯ)

5) กลุ่มร่วมสมัย (Contemporary) – เน้นแนวคิดใหม่

ฉะนั้น ครูผู้สอนจึงควรทำการศึกษาและทำความเข้าใจหลักทฤษฎีและนำทฤษฎีไปประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาให้ชัดเจน เพื่อให้สามารถจัดการเรียนรู้ และช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ อย่างมีประสิทธิภาพ

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความหมายและประโยชน์ของ "ทฤษฎีการเรียนรู้" (Learning Theory) ต่อการสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ พร้อมยกตัวอย่างกรณีศึกษาประกอบ
2. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) มีนักทฤษฎีที่สำคัญคือ พาฟลอฟ (Pavlov) และ สกินเนอร์ (Skinner) จงอธิบายหลักการสำคัญของ "ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบคลาสสิก" (Classical Conditioning) และ "ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ" (Operant Conditioning) ว่ามีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไร พร้อมยกตัวอย่างการนำหลักการของ สกินเนอร์ ในเรื่อง "การเสริมแรง" (Reinforcement) ไปประยุกต์ใช้ในการจัดการเรียนการสอน ในชั้นเรียน
3. ทฤษฎีการเรียนรู้ของกลุ่มเกสตัลท์ (Gestalt) เน้นว่า "การเรียนรู้จากส่วนรวมย่อมดีกว่าส่วนย่อย" จงอธิบายแนวคิดหลักเรื่อง "การหยั่งเห็น" (Insight) ที่ได้จากการทดลองของ โคห์เลอร์ (Kohler) และอธิบายว่าครูผู้สอนสามารถนำหลักการของทฤษฎีกลุ่มเกสตัลท์ มาประยุกต์ใช้เพื่อส่งเสริมกระบวนการคิดแก้ปัญหาของผู้เรียนได้อย่างไร
4. ทฤษฎีการเรียนรู้กลุ่มมนุษยนิยม (Humanism) ให้ความสำคัญกับความเป็นมนุษย์ จงอธิบายว่าแนวคิด "ลำดับขั้นความต้องการ" (Hierarchy of Needs) ของมาสโลว์ (Maslow) มีความสำคัญอย่างไรต่อการจัดการเรียนรู้ในสถานศึกษา
5. แนวคิดเรื่อง "การสร้างนิเวศการเรียนรู้ที่ปลอดภัย" ของโรเจอร์ (Rogers) ส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างไร และครูจะมีบทบาทในการตอบสนองความต้องการเหล่านี้เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ในชั้นเรียนและโรงเรียนได้อย่างไร

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กชกร จิปัตติ. (2552). **ศาสตร์การจัดการเรียนรู้**. (เอกสารอัดสำเนา) อุบลราชธานี: มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.
- กิตติชัย สุธาสิโนบล.(2555). การจัดการเรียนการสอน ตามแนวพุทธก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์. ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์.(2567). **การออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้**. พิษณุโลก. โรงพิมพ์รัตนสุวรรณการพิมพ์ 3
- ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2554). **การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง**. นนทบุรี : สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทศนา แชมมณี. (2559). **ศาสตร์การสอน องค์ความรู้เพื่อกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ**. พิมพ์ครั้งที่ 20. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พระมหาสายัณห์ เปมสีโล (วงสุรินทร์).(2564). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้**.มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.
- วัชรา เล่าเรียนดีและคณะ. (2560). **กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับคุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21**. พิมพ์ครั้งที่ 12. นครปฐม : เพชรเกษมพรินต์ติ้ง
- สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2548). **จิตวิทยาการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย. (2560). **วิธีสอนทั่วไป**. พิมพ์ครั้งที่ 3. นครปฐม: ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

ภาษาอังกฤษ

- Ashworth, Frank et al. (2004). **Learning Theories and Higher Education**. Conference papers School of Electrical and Electronic Engineering. Level3, Issue 2, June 2004.
- Dennis Child. (2004) . **Psychology and the Teacher**. 7" Edition, London: Continuum.
- Dorin, H., Demmin, P. E., Gabel, D. (1990). **Chemistry: The study of matter**. (3rd ed.). Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall, Inc.
- Kagan, S. & Kagan, M. (1998). **Multiple intelligences: the complete MI book**. San Clemente: Resources for Teachers.
- Shuell, T. (2013). **Theories of learning**. Education.com Retrieved from <http://www.education.com/reference/article/theories-of-learning/>.

Stephen N. Elliott, Thomas R. Kratochwill, Joan Littlefield Cook and John F. Travers.

Educational Psychology: Effective Teaching, Effective Learning. 3rd Edition,
Boston, Mass: McGrawHill. 2000.

Tan Oon Seng, Richard D. Parsons, Stephanie Lewis Hinson and Deborah Sardo-Brown.

Educational Psychology a Practitioner-Researcher Approach

(An Asian Edition). Singapore: Thomson. 2003.

The GSI Center. (The Graduate Student Instructor Teaching & Resource Center).

(2016). **Overview of Learning Theories.** Retrieved

from [http://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-](http://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/learning-overview/)

[contents/learning-theory-research/learning-overview/](http://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/learning-overview/)

Wing, J.; & Putney, L. (2002). **A vision of Vygotsky.** Boston: Allyn & Bacon.

แผนบริหารประจำบทที่ 7 การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 7.1 แนวคิดและความหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
- 7.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21
- 7.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้
- 7.4 การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน
- 7.5 วิธีการสอน
- 7.6 เทคนิคการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ
- 7.7 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้
- 7.8 หลักการออกแบบโครงการสอน (Course Syllabus)
- 7.9 หลักการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้
- 7.10 ขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้
- 7.11 องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้
- 7.12 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes : LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 โดยประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการหลักพุทธธรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญได้

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. เปิดคลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนตัวอย่าง
2. ถอดบทเรียนคลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนตัวอย่าง
3. แบ่งกลุ่มและวิเคราะห์แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมต้นแบบ
4. นำเสนอแผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมผ่านแนวคิด หลักการและทฤษฎีการเรียนรู้
5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับนำแนวคิด หลักการ และทฤษฎีการจัดการเรียนรู้ไปใช้ในการออกแบบกิจกรรมการจัดการเรียนรู้ที่บูรณาการพุทธธรรมในศตวรรษที่ 21

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 7
2. สไลด์ประกอบการบรรยาย
3. คลิปวิดีโอการจัดการเรียนรู้ห้องเรียนต้นแบบ
4. แผนการจัดการเรียนรู้บูรณาการพุทธธรรมต้นแบบ
5. ผลงานกลุ่ม

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 7

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ไม่ได้เป็นเพียงการถ่ายทอดความรู้จากตำรา แต่เป็นการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ทางการศึกษาเพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมเผชิญกับโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและซับซ้อน โดยมีจุดเน้นสำคัญคือการเปลี่ยนจาก "การสอนแบบครูเป็นศูนย์กลาง" ไปสู่ "การเรียนรู้แบบผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง" (Learner-Centered Learning) ที่มุ่งเน้นการสร้าง "ทักษะ" มากกว่าการท่องจำ "ข้อมูล"

หัวใจสำคัญของการเรียนรู้ในยุคนี้ประกอบด้วยทักษะ 3Rs และ 8Cs โดย 3Rs คือทักษะพื้นฐานด้านการอ่าน การเขียน และคณิตศาสตร์ ส่วน 8Cs ครอบคลุมทักษะขั้นสูง เช่น การคิดอย่างมีวิจารณญาณและการแก้ปัญหา (Critical Thinking and Problem Solving) ความคิดสร้างสรรค์และนวัตกรรม (Creativity and Innovation) และ ความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม และภาวะผู้นำ (Collaboration, Teamwork and Leadership) เป็นต้น เพื่อให้บรรลุเป้าหมายดังกล่าว รูปแบบการสอนจึงต้องปรับสู่ Active Learning หรือการเรียนรู้เชิงรุก ซึ่งเป็นกระบวนการที่เน้นให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมและมีปฏิสัมพันธ์ในชั้นเรียน เช่น การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem-based Learning: PBL) ที่ใช้ปัญหาในโลกจริงเป็นตัวกระตุ้นให้ผู้เรียนสืบค้นและสร้างองค์ความรู้ด้วยตนเอง รวมถึงการใช้ ห้องเรียนกลับทาง (Flipped Classroom) ที่ให้ผู้เรียนศึกษาเนื้อหาด้วยตนเองล่วงหน้า และใช้เวลาในห้องเรียนไปกับการอภิปรายและปฏิบัติ

บทบาทของครูในศตวรรษที่ 21 จึงต้องเปลี่ยนจาก "ผู้กระจายความรู้" เป็น "ผู้อำนวยความสะดวก" (Facilitator), "โค้ช" (Coach), และ "ผู้ออกแบบกระบวนการเรียนรู้" (Learning Designer) ครูต้องมีสมรรถนะในการบูรณาการเทคโนโลยี วิธีการสอน และเนื้อหาวิชาเข้าด้วยกันตามกรอบแนวคิด TPACK Model เพื่อสร้างสภาพแวดล้อมที่ยืดหยุ่นและเข้าถึงได้ทุกที่ทุกเวลา

นอกจากนี้ เทคโนโลยีได้ก้าวเข้าสู่ยุค Education 5.0 ซึ่งเน้นการทำงานร่วมกันระหว่างมนุษย์และปัญญาประดิษฐ์ (AI) เพื่อสร้างประสบการณ์การเรียนรู้ที่ตอบสนองความต้องการเฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และมุ่งเน้นการพัฒนาอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ และสุขภาพจิต โดยมีเป้าหมายสูงสุดคือการสร้างผู้เรียนที่มี Growth Mindset เชื่อมั่นในความพยายาม และพร้อมที่จะเป็น ผู้ฝึกฝนการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong Learner)

7.1 แนวคิดและความหมายของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นแนวคิดทางการศึกษาที่เกิดขึ้นจากบริบทของสังคมโลกซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านเทคโนโลยี เศรษฐกิจ และโครงสร้างทางสังคม ส่งผลให้ระบบการศึกษาจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์จากการมุ่งเน้นการถ่ายทอดองค์ความรู้ไปสู่การพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน เพื่อให้สามารถเรียนรู้ตลอดชีวิตและปรับตัวต่อสถานการณ์ที่ซับซ้อนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีนักวิชาการได้กล่าวไว้ดังนี้

Trilling และ Fadel (2009) อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาทักษะการเรียนรู้และนวัตกรรม (Learning and Innovation Skills) ได้แก่ การคิดเชิงวิพากษ์ การแก้ปัญหา การสื่อสาร และความคิดสร้างสรรค์ โดยเน้นการบูรณาการทักษะดังกล่าวเข้ากับสาระการเรียนรู้ เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในบริบทของชีวิตจริงและการทำงานในโลกยุคใหม่

Partnership for 21st Century Skills (2019) ให้ความหมายว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการบูรณาการความรู้พื้นฐานทางวิชาการ (3Rs) เข้ากับทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ได้แก่ ทักษะด้านการเรียนรู้และนวัตกรรม ทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยี และทักษะชีวิตและอาชีพ เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่สอดคล้องกับความต้องการของสังคมและตลาดแรงงานในศตวรรษที่ 21

Ananiadou และ Claro (2009) เสนอว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรมุ่งเน้นการพัฒนาทักษะและสมรรถนะที่จำเป็นต่อผู้เรียนยุคใหม่ โดยเฉพาะทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ซึ่งถือเป็นปัจจัยสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพการแข่งขันและความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิต

Ekizer และ Yildirim (2023) อธิบายว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการออกแบบสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น ผ่านการเรียนรู้แบบร่วมมือ การใช้เทคโนโลยี และการเรียนรู้เชิงโครงงาน ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูงและการเรียนรู้เชิงลึกของผู้เรียน

Battelle for Kids (2019) ระบุว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องอาศัยการบูรณาการสาระการเรียนรู้กับทักษะด้านสารสนเทศ สื่อ และเทคโนโลยีอย่างเป็นระบบ รวมทั้งการปรับวิธีการวัดและประเมินผลให้สะท้อนสมรรถนะที่แท้จริงของผู้เรียน

Fadel และ Trilling (2009) ยังชี้ให้เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการเปลี่ยนแปลงเชิงระบบของการศึกษา ซึ่งครอบคลุมทั้งหลักสูตร กระบวนการเรียนรู้ บทบาทของครู และบทบาทของผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเป็นผู้สร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมในสังคมแห่งการเรียนรู้

ทิศนา ขัมมณี (2560) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการกระบวนการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นสำคัญ เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้คิด วิเคราะห์ แก้ปัญหา และเรียนรู้จากประสบการณ์จริง โดยมุ่งพัฒนาทั้งความรู้ ทักษะ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์อย่างสมดุล

สุมน อมรวิวัฒน์ (2554) ที่เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเป็นกระบวนการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) ซึ่งผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงในการเรียนรู้ ผ่านการลงมือปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการสะท้อนคิด เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้เชิงลึกและการเรียนรู้ตลอดชีวิต

วิจารณ์ พานิช (2555) ให้ความหมายว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งสร้าง “ทักษะแห่งอนาคต” ให้แก่ผู้เรียน โดยเฉพาะทักษะการคิดขั้นสูง การสื่อสาร

การทำงานร่วมกัน และการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศอย่างรู้เท่าทัน ซึ่งเป็นทักษะสำคัญต่อการดำรงชีวิตและการทำงานในสังคมความรู้

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (2557) ระบุว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีสมรรถนะที่จำเป็นต่อโลกอนาคต โดยเน้นการบูรณาการความรู้ ทักษะ และคุณธรรมเข้าด้วยกัน เพื่อให้ผู้เรียนสามารถใช้ความรู้แก้ปัญหาและสร้างสรรค์นวัตกรรมได้อย่างเหมาะสม

กระทรวงศึกษาธิการ (2560) เห็นว่าการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ต้องสอดคล้องกับการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนตามบริบทสังคมไทยและสังคมโลก โดยเน้นการเรียนรู้ที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริง มีความรับผิดชอบต่อตนเองและสังคม และสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

จากแนวคิดของนักวิชาการดังกล่าว สามารถสรุปได้ว่า การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ กระบวนการคิด และคุณลักษณะ โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การเรียนรู้เชิงรุก และการเชื่อมโยงการเรียนรู้กับบริบทชีวิตจริง เพื่อเตรียมผู้เรียนให้พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมในศตวรรษที่ 21

7.2 ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21

ความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ยุคใหม่คือการสร้างทักษะที่จำเป็น (Skill Set) มากกว่าการท่องจำข้อมูล โดยนักวิชาการได้ให้ทัศนะไว้ดังนี้:

Sanjay Chakraborty (2020) เน้นถึงการเปลี่ยนผ่านสู่ยุค Education 5.0 ซึ่งเป็นรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่นำปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาประยุกต์ใช้ร่วมกับมนุษย์ เพื่อสร้างการเรียนรู้เฉพาะบุคคล (Personalized Learning) และส่งเสริมการพัฒนาศักยภาพความเป็นมนุษย์อย่างรอบด้าน

วิจารณ์ พานิช (2555) ให้ความสำคัญกับการเตรียมผู้เรียนให้สามารถรับมือกับการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วและไม่แน่นอน โดยเน้นการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (Learning Skills) และบทบาทของครูในฐานะ “ผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้” มากกว่าผู้ถ่ายทอดความรู้เพียงอย่างเดียว

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์ (2556) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของทักษะ 4C ได้แก่ ความคิดสร้างสรรค์ (Creativity) การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Thinking) การสื่อสาร (Communication) และการทำงานร่วมกัน (Collaboration) ซึ่งเป็นทักษะสำคัญสำหรับพลเมืองในโลกดิจิทัลและเศรษฐกิจยุคใหม่

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง และ อธิป จิตฤกษ์ (2561) อธิบายว่า การจัดการเรียนรู้ในยุคปัจจุบันมีบทบาทสำคัญในการเตรียมผู้เรียนให้สามารถคิดวิเคราะห์และแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพตลอดชีวิต พร้อมทั้งมีความยืดหยุ่นและสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีและนวัตกรรม

จากการสังเคราะห์แนวคิดของนักวิชาการ สรุปความสำคัญของการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ได้ว่า การส่งเสริมการพัฒนาสมรรถนะของผู้เรียนอย่างรอบด้าน ทั้งด้านสติปัญญา ทักษะ และคุณลักษณะเป็นการช่วยสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตและความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลกนอกจากนี้ ต้องพัฒนาทักษะการคิดขั้นสูง การแก้ปัญหา และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างมีประสิทธิภาพและเพื่อยกระดับคุณภาพผู้เรียนให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม เศรษฐกิจ และตลาดแรงงานในศตวรรษที่ 21 โดยครูผู้สอนต้องใช้ทั้งรูปแบบการสอน วิธีการจัดการเรียนรู้และเทคนิคการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาวิชา เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดคุณภาพแบบองค์รวมมากที่สุด

7.3 รูปแบบการจัดการเรียนรู้

การจัดการศึกษาให้มีคุณภาพนั้นจะต้องคำนึงถึงการจัดการเรียนการสอนเป็นสำคัญ ในกระบวนการจัดการเรียนการสอนมีปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องโดยตรงคือ ผู้เรียน ผู้สอน หลักสูตร วิธีการสอน การวัดผลและการประเมินผล การจัดการเรียนการสอนสามารถจัดได้หลายรูปแบบและจำเป็นต้องมีจัดอย่างมีระบบ การเรียนการสอนที่สามารถจัดได้เป็นระบบจะช่วยให้การเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ ดังนั้น ผู้สอนควรมีความรู้ความสามารถและความเข้าใจในเรื่องต่าง ๆ ที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนารูปแบบการเรียนการสอน ซึ่งมีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ (ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย, 2562:99-100)

Dick and Carey (2005) ได้ให้ความหมายของรูปแบบการเรียนการสอนว่าหมายถึง การจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้ให้แก่ผู้เรียนโดยคำนึงถึงธรรมชาติ ความต้องการ พฤติกรรมและปัญหาของผู้เรียน โดยพิจารณาถึงแนวคิดทฤษฎีการเรียนรู้ วิธีการสอนต่าง ๆ รวมทั้งการประเมินในทุกด้าน ตั้งแต่ความรู้เดิมของผู้เรียน การประเมินในขณะที่เรียนและการประเมินหลังการเรียนการสอนรวมทั้งการประเมินความรู้แบบการเรียนรู้

Joyce and Weil (2009) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบการสอน คือ รูปแบบการเรียนรู้ เพราะเป็นภาพที่อธิบายถึงสภาพแวดล้อมในการเรียนซึ่งรวมถึงพฤติกรรมของผู้สอนเมื่อนำรูปแบบไปใช้หลักสำคัญของรูปแบบการเรียนรู้คือ สอนให้ผู้เรียนเป็นผู้ที่มีพลังมากขึ้นมีทักษะในการเรียนรู้และเพิ่มพูนสติปัญญา

ทิศนา แคมมณี (2550:477) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบการเรียนการสอน คือ ภาพลักษณะของการเรียนการสอนที่ครอบคลุมองค์ประกอบสำคัญ ซึ่งได้รับการจัดไว้อย่างเป็นระเบียบตามหลักปรัชญา ทฤษฎี แนวคิด หรือความเชื่อต่าง ๆ โดยประกอบด้วยกระบวนการหรือขั้นตอนในการเรียนการสอน รวมทั้งวิธีการสอนหรือเทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่สามารถช่วยให้สภาพการเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎีหลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ

ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย (2562:101) ได้ให้ความหมายว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง สภาพหรือลักษณะของการจัดการเรียนการสอนที่จัดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยใช้วิธีสอน

เทคนิค การสอน เข้ามาช่วยให้การเรียนการสอนนั้นเป็นไปตามทฤษฎี หลักการหรือแนวคิดที่ยึดถือ ซึ่งรูปแบบการเรียนการสอนต้องกำหนดรายละเอียดในการเตรียมการสอน การดำเนินการสอนและการประเมินผลเพื่อให้ทราบถึงวิธีการที่ผู้เรียน จะบรรลุจุดหมายที่กำหนดไว้

จากความหมายข้างต้นสรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอน หมายถึง การจัดการเรียนการสอนที่ยึดถือหลักปรัชญา แนวคิด หลักการและทฤษฎี เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยเทคนิคและกลยุทธ์ต่าง ๆ สนับสนุนให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้

7.4 การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน

การจัดกลุ่มรูปแบบการเรียนการสอน เป็นการแบ่งรูปแบบการเรียนการสอนที่มีความเหมือนกันไว้กลุ่มเดียวกันเพื่อให้ง่ายต่อการนำไปใช้ ดังนี้ (ทิตนา เขมมณี, 2548:224)

1. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาพุทธิพิสัย (Cognitive Domain) ได้แก่ รูปแบบการสอนแบบมโนทัศน์ รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดของกาเย่ รูปแบบการเรียนการสอนโดยการนำเสนอโนทัศน์ล่วงหน้า รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นความจำ เป็นต้น

2. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นจิตพิสัย (Affective Domain) เช่น รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาด้านจิตพิสัยของ Bloom รูปแบบการเรียนการสอนโดยการใช้การชักจูง รูปแบบการเรียนการสอนโดยใช้การสมมติ รูปแบบการเรียนการสอนโดยวิธีการทำความเข้าใจในค่านิยม เป็นต้น

3. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) เช่น รูปแบบการเรียนการสอนตามแนวคิดการพัฒนาทักษะการปฏิบัติ ของ Simpon รูปแบบการเรียนการสอนทักษะการปฏิบัติของ Harrow รูปแบบการเรียนการสอนทักษะการปฏิบัติของ Davis เป็นต้น

4. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการพัฒนาทักษะกระบวนการ (Process Skill) เช่น รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการสืบสอบและแสวงหาความรู้เป็นกลุ่ม รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดอุปนัย รูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการคิดสร้างสรรค์ และรูปแบบการเรียนการสอนกระบวนการแก้ปัญหาขนาดตามแนวคิดของ Torrance เป็นต้น

5. รูปแบบการเรียนการสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration) เช่น รูปแบบการเรียนการสอนทางตรง รูปแบบการเรียนการสอนโดยการสร้างเรื่อง (Story Line) รูปแบบการเรียนการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT) และรูปแบบการเรียนการสอนร่วมมือเรียนรู้ เป็นต้น

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า รูปแบบการเรียนการสอนมีหลากหลายรูปแบบแต่ละรูปแบบมีจุดเน้นที่แตกต่างกัน ฉะนั้น ในการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนจำเป็นต้องเลือกรูปแบบให้มีความเหมาะสมกับธรรมชาติวิชาและธรรมชาติเนื้อหา อีกทั้งที่ขาดไม่ได้คือ พิจารณาถึงธรรมชาติของผู้เรียนที่มีความหลากหลายเช่นเดียวกัน เพื่อให้การเลือกใช้รูปแบบการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

7.5 วิธีการสอน

วิธีการสอน เป็นขั้นตอนในการดำเนินการสอนให้สำเร็จด้วยวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันไปตามองค์ประกอบและขั้นตอนสำคัญอันเป็นลักษณะเฉพาะหรือลักษณะเด่นที่ขาดไม่ได้ของวิธีนั้น ๆ (ทิตินา แชนนี ,2548:232 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย,2562:105) ซึ่งวิธีการสอนมีหลายวิธีเมื่อนำมาจัดประเภทตามลักษณะวิธีการสอน สามารถแบ่งประเภทออกเป็น 3 ประเภท สรุปได้ดังนี้ (วาริ ธีระจิตร,2534:63-64 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย,2562:106)

1. วิธีการสอนที่ยึดครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher Center Method) วิธีการสอนชนิดนี้บทบาทจะอยู่ที่ตัวครู ครูจะเป็นผู้ดำเนินการสอนด้วยตนเอง การสอนส่วนใหญ่ใช้การบรรยาย อธิบาย ละถามคำถามให้นักเรียนตอบ

2. วิธีการสอนโดยยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Student Center Method) วิธีการสอนชนิดนี้ครูมีบทบาทน้อยลง นักเรียนมีบทบาทมากขึ้น นักเรียนมีโอกาสอภิปรายแสดงความคิดเห็นเลือกกิจกรรมการเรียนรู้เองได้ พร้อมทั้งประเมินผลความก้าวหน้าของตนเอง บทบาทครูเป็นผู้อำนวยความสะดวก

3. วิธีการสอนแบบขอความร่วมมือของกลุ่ม เป็นการสอนที่ใช้ในกระบวนการกลุ่มเข้ามา มีบทบาท โดยให้สมาชิกอภิปรายร่วมกันในเรื่องของบทบาท ปฏิสัมพันธ์สมาชิกในกลุ่ม เน้นกิจกรรมมากกว่าเนื้อหา ให้นักเรียนมีอิสระในการแสดงความรู้สึกนึกคิดของตนเองให้กลุ่มได้รับรู้เปิดเผยตนเองให้ได้มากที่สุด

จากประเภทของวิธีการสอนสามารถจำแนกกลุ่มได้ 4 กลุ่ม คือ (ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย ,2662:107)

กลุ่มที่ 1 วิธีสอนที่เน้นความรู้และทักษะการคิด

กลุ่มที่ 2 วิธีสอนที่เน้นทักษะการปฏิบัติ

กลุ่มที่ 3 วิธีสอนที่เน้นคุณลักษณะนิสัย

กลุ่มที่ 4 วิธีสอนแบบบูรณาการ

ซึ่งแต่ละกลุ่มมีจุดเน้นที่แตกต่างออกไป ทั้งนี้ เมื่อนำไปจัดการเรียนการสอนมิได้หมายความว่า ผลที่ได้จะมีเพียงด้านเดียว แต่จะเกิดการพัฒนาด้านอื่น ๆ ด้วยการจัดกลุ่มเป็นเพียงแสดงให้เห็นว่า วิธีการสอนนั้น มีวัตถุประสงค์หลักเป็นไปในทิศทางใดเท่านั้น โดยในที่นี้ คณะผู้เขียนนำเสนอวิธีการสอนที่โดดเด่นที่ปรากฏใน 4 กลุ่ม

กลุ่มที่ 1 วิธีสอนที่เน้นความรู้และทักษะการคิด

ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย (2562:107) ได้กล่าวว่า วิธีการสอนที่เน้นความรู้และทักษะการคิด เป็นการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้โดยตรงและส่งเสริมทักษะการคิดให้กับผู้เรียนอันเป็นเป้าหมายสำคัญของการจัดการศึกษา ดังนี้

1) การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน (Problem Based Learning)

หลักการ/แนวคิด

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนที่ส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิด และการแก้ปัญหาการจัดการเรียนการสอนที่เริ่มต้นจากปัญหา ตัวปัญหาจะเป็นจุดตั้งต้นของ กระบวนการเรียนรู้และเป็นตัวกระตุ้นการพัฒนาทักษะการแก้ปัญหาด้วยเหตุผล และการสืบค้นหา ข้อมูลรวมทั้งวิธีการแก้ปัญหาที่สำคัญการจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน จะส่งเสริมการเรียนรู้ อย่างกระตือรือร้นของนักเรียน (ศิริวรรณ วณิชพัฒน์วรชัย, 2562:109)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. กำหนดปัญหา จัดสถานการณ์ต่าง ๆ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสนใจมองเห็นปัญหา กำหนดสิ่งที่เป็ปัญหาที่ผู้เรียนอยากรู้อยากเรียนและเกิดความสนใจที่จะค้นหาคำตอบ
2. ทำความเข้าใจกับปัญหา ผู้เรียนจะต้องสามารถอธิบายสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาได้
3. ดำเนินการศึกษาค้นคว้า กำหนดสิ่งที่ต้องการเรียนและดำเนินการศึกษาค้นคว้าอย่าง หลากหลาย
4. สังเคราะห์ความรู้ ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้ค้นคว้ามามาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน อภิปรายผล และสังเคราะห์ความรู้ที่ได้มามีความเหมาะสมหรือไม่
5. สรุปและประเมินค่าของคำตอบ ผู้เรียนแต่ละกลุ่มสรุปผลงานของกลุ่มตนเอง ประเมินผล งานว่าข้อมูลที่ได้ศึกษาค้นคว้ามามีความเหมาะสมเพียงใด โดยการตรวจสอบแนวคิดภายในกลุ่มของ ตนเองอย่างอิสระ ทุกกลุ่มร่วมกันสรุปองค์ความรู้ในภาพรวมของปัญหาอีกครั้ง

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐานมุ่งเน้นพัฒนาผู้เรียนในด้านทักษะและกระบวนการ เรียนรู้และพัฒนาผู้เรียนให้สามารถเรียนรู้โดยการชี้นำตนเองซึ่งผู้เรียนจะได้ฝึกฝนการสร้างองค์ความรู้ โดยผ่านกระบวนการคิดด้วยการแก้ปัญหาอย่างมีความหมายต่อผู้เรียน อีกทั้งเป็นวิธีการสอน ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดคุณลักษณะดังนี้

- 1) ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงข้อมูลที่สืบค้นมาได้และคำตอบจะเป็นองค์ความรู้ที่ผู้เรียนสร้างขึ้น ด้วยตนเอง
- 2) ผู้เรียนมีทักษะในการทำงานกลุ่ม กล่าวพูดแสดงความคิดเห็น
- 3) ผู้เรียนมีวินัย รู้จักหน้าที่และบทบาทของตนเอง
- 4) ผู้เรียนได้แสดงความสามารถด้านการเขียน การพูด และการวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้รับ อย่างมีเหตุผล

นอกจากนี้ วัชรฯ เล่าเรียนดี (2554:11) ได้ให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดการเรียนรู้ โดยใช้ปัญหาเป็นฐานไว้ดังนี้

- 1) ให้ผู้เรียนได้รู้จักคุ้นเคยและมีประสบการณ์เกี่ยวกับวิธีการแก้ปัญหาแบบวิทยาศาสตร์ 5 ขั้น ประกอบด้วย ปัญหาและนิยามปัญหา สมมติฐานและการตั้งสมมติฐาน การทดลองและการหา ข้อมูลการวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปเสนอผลงาน

2) เลือกสถานการณ์ที่จะนำไปสู่ปัญหาที่น่าสนใจและหลากหลายและที่สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้

3) เตรียมความพร้อมด้านใบความรู้ สื่อ สาระความรู้เพิ่มเติมสำหรับนักเรียน

4) กำหนดกิจกรรมในแต่ละชั้นอย่างชัดเจน ตลอดจนขั้นตอนการวัดและประเมินผลที่หลากหลาย

การจัดการเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นฐาน เป็นวิธีการสอนหนึ่งที่ช่วยส่งเสริมและพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและทักษะการแก้ปัญหา ซึ่งผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในการทำงานและการดำรงชีวิตตลอดชีวิต เป็นการจัดการเรียนรู้ที่มีความหมายแก่ผู้เรียน มีเป้าหมายเพื่อให้ผู้เรียนได้ใช้ความรู้ต่าง ๆ และประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหา ปรับปรุงการปฏิบัติงานของตนเองให้มีประสิทธิภาพสูงสุด

2) การจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาอนาคต (Future Problem Solving)

หลักการ/แนวคิด

การสอนแก้ปัญหาอนาคต ผู้พัฒนาแนวคิดคือ Torrance ซึ่งเป็นนักการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับกระบวนการคิดที่ได้นำองค์ประกอบของความคิดสร้างสรรค์ 3 องค์ประกอบ คือ การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่นและการคิดริเริ่ม มาใช้ประกอบกับกระบวนการคิดแก้ปัญหาและการใช้ประโยชน์จากกลุ่มที่มีความคิดหลากหลาย โดยเน้นเทคนิคการระดมสมองเกือบทุกขั้นตอน การคิดรูปแบบนี้ มุ่งช่วยพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักรู้ในปัญหาที่เกิดขึ้นในอนาคตและเรียนรู้ที่จะแก้ปัญหาาร่วมกัน ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการคิดหลาย ๆ ทักษะอย่างเป็นขั้นตอนและต้องมีการใช้เกณฑ์คุณภาพของผลการคิด

การสอนแบบแก้ปัญหาอนาคตมีลักษณะคล้ายกับการสอนโดยใช้ปัญหาเป็นฐาน แต่เพื่อเพิ่มคุณภาพการคิดสร้างสรรค์และการคิดเชิงวิสัยทัศน์ จึงใช้ปัญหาที่คาดว่า จะเกิดขึ้นในอนาคตมาเป็นโจทย์ให้นักเรียนได้คิด ทำให้การคิดบรรเจิด ความคิดกว้างออกไปมากกว่าเดิม ไม่ต้องติดกรอบอันจะนำไปสู่แนวทางวิธีการแก้ปัญหา กิจกรรมที่สำคัญเพื่อส่งเสริมลักษณะและความสามารถดังกล่าว คือ การระดมสมอง (Brain Storming) ซึ่งนักเรียนจะช่วยกันมองและทำความเข้าใจกับปัญหาได้อย่างสร้างสรรค์อีกทั้งเป็นการส่งเสริมให้ผู้เรียนกล้าคิด สามารถคาดคะเนเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้ หาวิธีการหรือนวัตกรรมที่จะแก้ปัญหาอย่างท้าทายซึ่งสามารถประยุกต์ใช้ในอนาคต (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, 2556: 99-102 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย ,2562:111-112)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

การสอนแบบแก้ปัญหาอนาคตประกอบด้วย 6 ขั้นตอน

1. การนำเสนอภาพการณ์อนาคตเข้าสู่ระบบการคิดนำเสนอสภาพ หรือเหตุการณ์อนาคตที่ยังไม่เกิดขึ้น หรือกระตุ้นให้ผู้เรียนใช้การคิดคล่องแคล่ว การคิดยืดหยุ่น การคิดริเริ่มและจินตนาการในการทำนายสภาพการณ์อนาคตจากข้อมูล ข้อเท็จจริงและประสบการณ์สอน
2. การระดมสมองเพื่อค้นหาปัญหาจากสภาพการณ์อนาคตในขั้นที่ 1 ผู้เรียนช่วยกันวิเคราะห์ว่า อาจเกิดปัญหาอะไรขึ้นบ้างในอนาคต
3. การสรุปปัญหาและจัดลำดับความสำคัญของปัญหา ผู้เรียนนำปัญหาที่วิเคราะห์ได้มาจัดกลุ่มหรือจัดลำดับความสำคัญ หรือจัดความสัมพันธ์เพื่อกำหนดว่าอะไรเป็นปัญหาหลัก อะไรเป็นปัญหารอง และจัดลำดับความสำคัญของปัญหา
4. การระดมสมองหาวิธีแก้ปัญหาลักษณะที่ผู้เรียนร่วมกันคิดวิธีแก้ปัญหโดยพยายามคิดให้ได้ทางเลือกที่แปลกใหม่จำนวนมาก
5. การเลือกวิธีการแก้ปัญหาคือดีที่สุด เสนอเกณฑ์หลาย ๆ เกณฑ์ที่จะใช้ในการเลือกวิธีการแก้ปัญห แล้วตัดสินใจเลือกเกณฑ์ที่มีความเหมาะสมและมีความเป็นไปได้ในแต่ละสถานการณ์ ต่อไปจึงนำเกณฑ์ที่คัดเลือกไว้มาใช้ในการเลือกวิธีการแก้ปัญหาคือดีที่สุด โดยพิจารณาถึงน้ำหนักความสำคัญของเกณฑ์แต่ละข้อด้วย
6. การนำเสนอวิธีการแก้ปัญหามาตรการ ผู้เรียนนำวิธีการแก้ปัญหามาตรการที่ได้มาเรียบเรียงอธิบายรายละเอียดเพิ่มเติมข้อมูลที่จำเป็น คิดวิธีการนำเสนอที่เหมาะสมและนำเสนออย่างเป็นระบบ น่าเชื่อถือ

การจัดการเรียนรู้แบบแก้ปัญหาอนาคต (FPS) เป็นการจัดการเรียนรู้ที่สอนให้ผู้เรียนรู้ว่า “คิดอย่างไร” มากกว่า “คิดอะไร” ดังนั้น ผู้เรียนต้องคิดอย่างมีวิจารณญาณและคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ได้รูปแบบการแก้ปัญหาอนาคตที่เหมาะสม เครื่องมือที่ช่วยให้นักเรียนคิดอย่างเป็นระบบ “การคิดแบบ PMI” ใช้สำหรับการคิดวิเคราะห์เกี่ยวกับสถานการณ์ที่เป็นโจทย์ปัญหา โดยคิดทีละมิติ ประกอบด้วย P-plus คิดในมุมบวกว่า มีข้อมูลอะไรบ้าง M-minus คิดในมุมลบว่า มีปัญหาอะไรบ้าง I-interest-Idea มีประเด็นอะไรที่น่าสนใจบ้าง

กลุ่มที่ 2 วิธีสอนที่เน้นทักษะการปฏิบัติ

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการปฏิบัติ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนมีความสามารถด้านทักษะการปฏิบัติ การกระทำ หรือการแสดงออกต่าง ๆ ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง ฝึกทักษะกระบวนการต่าง ๆ (John M. Leonard, 1972 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒน์วรชัย, 2562:117) ได้กล่าวถึงบทบาทของการสอนที่เน้นการปฏิบัติ ดังนี้

1. เป็นการเรียนเพื่อเรียนรู้วิธีการ (Learning a technique) ดังนั้น ในการสอนของผู้สอน อาจจะสามารถอธิบายเฉพาะอย่างให้ผู้เรียนสังเกตและให้ผู้เรียนสังเกตและให้โอกาสผู้เรียนได้ทดลอง แสดงวิธีการนั้นด้วยตนเองด้วย

2. เป็นการเรียนเพื่อฝึกทักษะ (Practicing a Skill) การปฏิบัติการชนิดนี้ จะต้องจัดเวลาและสถานที่สำหรับให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ

3. เป็นการเรียนเพื่ออธิบายหลักการ (illustration and Principle) การปฏิบัติการเป็นการ ขยายความสิ่งที่ได้เรียนรู้ด้วยการบอก ผู้เรียนได้นำสิ่งที่เรียนมาใช้กับปัญหาจริง สามารถประยุกต์กับ ตนเองได้

4. เป็นการเรียนเพื่อรวบรวมข้อมูลและการแปลความ (Gathering data and Gaining Experience) ผู้เรียนมีโอกาสในการรวบรวมข้อมูลจัดหมวดหมู่และสรุปผลหรือนำไปใช้ในการ แก้ปัญหา

5. เป็นการเรียนเพื่อฝึกใช้เครื่องมือ (Learning to use equipment) ประสบการณ์ในการ ปฏิบัติจะช่วยให้ผู้เรียนมีทักษะในการใช้เครื่องมือที่เกี่ยวข้องกับตนเองต่อไป

การจัดการเรียนการสอนที่เน้นทักษะการปฏิบัติมีหลายวิธีการสอน จึงขอยกมาเพียงมาส่วน ดังนี้

1. วิธีสอนโดยใช้การสาธิต (Demonstration)

หลักการ/แนวคิด

วิธีสอนโดยใช้การสาธิต คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตาม วัตถุประสงค์ที่กำหนดโดยการแสดงหรือทำสิ่งที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ให้ผู้เรียนสังเกตดู แล้วให้ ผู้เรียนซักถาม อภิปรายและสรุปการเรียนรู้ที่ได้จากการสังเกตการสาธิต วิธีสอนโดยใช้การสาธิต เป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนทั้งชั้นได้เห็นการปฏิบัติจริงด้วยตนเอง ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจใน เรื่องหรือการปฏิบัตินั้นชัดเจนขึ้น องค์ประกอบสำคัญของวิธีสอน คือ มีเรื่องหรือสิ่งที่จะสาธิต มีการแสดง/การทำให้ผู้เรียนสังเกตดู มีผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอภิปรายและสรุปผลการเรียนรู้ที่ได้ จากการสาธิต (ศิริวรรณ วณิชวัฒนารชัย, 2562:119-120)

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. การเตรียมการ ผู้สอนควรมีการซ้อมการสาธิตก่อนเพื่อจะได้เห็นปัญหาและเตรียมแก้ไข/ ป้องกันปัญหาที่จะเกิดขึ้น ต่อไปจึงจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือและสถานที่ที่จะใช้ในการสาธิต และจัดวางไว้อย่างเหมาะสมสะดวกแก่การใช้ นอกจากนั้น ควรจัดเตรียมแบบสังเกตการสาธิตและ เตรียมคำถามหรือประเด็นที่จะให้ผู้เรียนได้ร่วมคิดและอภิปรายด้วย

2. ก่อนการสาธิต ผู้สอนควรให้ความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่สาธิตแก่ผู้เรียนอย่างเพียงพอที่จะทำ ให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจสิ่งที่สาธิตได้ดี โดยอาจใช้วิธีบรรยายหรือเตรียมเอกสารที่ให้รายละเอียดเกี่ยวกับ ลำดับขั้นตอน หรือใช้สื่อ เช่น วิดีทัศน์ หรือผู้สอนอาจมอบหมายให้ผู้เรียนไปศึกษาเนื้อหาสาระที่จะ สาธิตมาแล้วล่วงหน้าและควรให้คำแนะนำแก่ผู้เรียนในการสังเกต หรือจัดทำแบบสังเกตการสาธิตให้

ผู้เรียนใช้ในการสังเกต นอกจากนั้น ผู้สอนอาจใช้เทคนิคการมอบหมายให้ผู้เรียนรายบุคคลสังเกต เป็นพิเศษเฉพาะจุด เฉพาะประเด็น เพื่อช่วยให้ผู้เรียนตั้งใจสังเกตและมีส่วนร่วมอย่างทั่วถึง

3. การสาธิต ผู้สอนอาจใช้วิธีการบรรยายประกอบการสาธิต การสาธิตควรเป็นไปอย่าง มีลำดับขั้นตอน ใช้เวลาอย่างเหมาะสมไม่เร็วเกินไป ขณะสาธิตอาจใช้แผนภูมิ กระดานดำหรือแผ่นใส ประกอบและควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถามหรือซักถามผู้เรียนเป็นระยะ ๆ เพื่อกระตุ้นความคิดและความสนใจของผู้เรียน

4. การอภิปรายสรุปผลการเรียนรู้ ผู้เรียนรายงานสิ่งที่ได้สังเกตเห็นแลกเปลี่ยนกัน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนซักถาม อภิปรายแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดที่แต่ละคนได้รับจากการสาธิตของผู้สอนและ ร่วมกันสรุปการเรียนรู้ที่ได้รับ

วิธีการสอนโดยใช้การสาธิต เป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรง เห็นสิ่งที่ได้ เรียนรู้อย่างเป็นรูปธรรม ทำให้เกิดความเข้าใจและจดจำในเรื่องที่สาธิตได้ดีและนาน เป็นวิธีสอนที่ช่วย ประหยัดเวลา อุปกรณ์และค่าใช้จ่าย หากใช้ทดแทนการทดลองและเหมาะสมกับห้องเรียนที่มีผู้เรียน จำนวนมาก

2. วิธีสอนโดยใช้การทดลอง (Experiment)

หลักการ/แนวคิด

วิธีการสอนโดยใช้การทดลอง คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนด โดยการให้ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดปัญหาและสมมติฐานในการทดลองและลง มือทดลองปฏิบัติตามขั้นตอนที่กำหนดโดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็น เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล วิธีสอนโดยใช้การทดลองเป็นวิธีการที่มุ่งช่วยให้ผู้เรียนรายบุคคลหรือรายกลุ่มเกิดการเรียนรู้โดยการ เห็นผลประจักษ์ชัดจากการคิดและการกระทำของตนเอง ทำให้การเรียนรู้นั้นตรงกับความเป็นจริง มีความหมายสำหรับผู้เรียนและจำได้นาน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. การเตรียมการ กำหนดตัวปัญหาที่จะใช้ในการทดลองและกระบวนการหรือขั้นตอนในการ ดำเนินการทดลองให้ชัดเจน รวมทั้งจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่จะใช้ในการทดลองให้พร้อม

2. การนำเสนอเรื่อง ตัวปัญหาที่จะใช้ในการทดลองผู้สอนนำเสนอปัญหาที่จะใช้ในการ ทดลอง

3. การให้ความรู้ ขั้นตอน รายละเอียดในการทดลอง ผู้สอนอาจเป็นผู้กำหนดขั้นตอนและ รายละเอียดในการทดลองเอง หรืออาจให้ผู้เรียนร่วมกันวางแผนและกำหนดขั้นตอนในการดำเนินการ ทดลองก็ได้แล้ว แต่ความเหมาะสมกับสาระ อย่างไรก็ตาม ครูจำเป็นต้องคอยดูแลให้คำปรึกษาและ ช่วยเหลือผู้เรียนอย่างใกล้ชิด

4. การทดลอง ให้ผู้เรียนลงมือทดลองตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ทั้งหมดโดยครูทำหน้าที่สังเกตและให้คำแนะนำหรือให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน หรือผู้สอนอาจลงมือทำการทดลองให้ผู้เรียนดูจนจบ

5. การรวบรวมข้อมูล นักเรียนสังเกตการทดลองบันทึกข้อมูลการทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างเป็นระบบ

6. การวิเคราะห์สรุปผลการทดลองและสรุปผลการเรียนรู้ ผู้เรียนวิเคราะห์ข้อมูลและสรุปผลและอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการในการแสวงหาความรู้กระบวนการทำงานและกระบวนการอื่นๆ และสรุปผลการเรียนรู้ร่วมกัน

วิธีสอนโดยใช้การทดลองจะทำให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ตรงได้ผ่านกระบวนการต่าง ๆ ได้พิสูจน์ ทดสอบและเห็นผลประจักษ์ด้วยตนเอง จึงเกิดการเรียนรู้ได้ดี มีความเข้าใจและจะจดจำการเรียนรู้ได้นาน ผู้เรียนมีโอกาสดูแลเรียนรู้และพัฒนาทักษะกระบวนการต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ ทักษะกระบวนการแสวงหาความรู้ ทักษะกระบวนการคิด และทักษะกระบวนการกลุ่ม รวมทั้งได้พัฒนาลักษณะนิสัยใฝ่รู้ เป็นวิธีสอนที่ผู้เรียนมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากจะทำให้เกิดความกระตือรือร้นในการเรียนรู้

กลุ่มที่ 3 วิธีสอนที่เน้นคุณลักษณะนิสัย

วิธีสอนในกลุ่มนี้ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้สึก เจตคติ ค่านิยม คุณธรรมและจริยธรรมที่พึงประสงค์ ซึ่งการจัดการเรียนการสอนจำเป็นต้องใช้หลักการและวิธีการอื่น ๆ เพิ่มเติมเพื่อให้ผู้เรียนบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ดังนี้ (ศิริวรรณ วณิชพัฒน์, 2562:121-127)

1. วิธีสอนโดยใช้บทบาทสมมติ (Role Playing Model)

หลักการ/แนวคิด

วิธีการสอนโดยใช้บทบาทสมมติ พัฒนาขึ้นโดย Shafteel and Shafteel (1967:67-71) ให้มีความสำคัญกับปฏิสัมพันธ์ทางสังคมของบุคคล เขากล่าวว่า บุคคลสามารถเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองได้จากการปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นและความรู้สึกนึกคิดของบุคคลก็เป็นผลมาจากการปะทะสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมรอบข้าง โดยที่บุคคลอาจไม่รู้ตัวเลยก็ได้ การสวมบทบาทสมมติเป็นวิธีการที่ช่วยให้บุคคลได้แสดงความรู้สึกนึกคิดต่าง ๆ ที่อยู่ภายในออกมาทำให้สิ่งที่ซ่อนเร้นอยู่เปิดเผยออกมาและนำมาศึกษาทำความเข้าใจกันได้ช่วยให้บุคคลเกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับตนเอง เกิดความเข้าใจในตนเองในขณะเดียวกัน การที่บุคคลสวมบทบาทของผู้อื่น ก็สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในความคิด ค่านิยมและพฤติกรรมของผู้อื่นได้ โดยวัตถุประสงค์ของรูปแบบนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในตนเอง เข้าใจในความรู้สึกและพฤติกรรมของผู้อื่นและเกิดการปรับเปลี่ยนเจตคติ ค่านิยมและพฤติกรรมของตนให้เป็นไปในทางที่เหมาะสม

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. นำเสนอสถานการณ์ปัญหาและบทบาทสมมติ ผู้สอนนำเสนอสถานการณ์ปัญหาและบทบาทสมมติที่มีลักษณะใกล้เคียงกับความเป็นจริง และมีระดับยากง่ายเหมาะสมกับวัยและความสามารถของผู้เรียน บทบาทสมมติที่กำหนดจะมีรายละเอียดมากขึ้นน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการเรียนการสอน ถ้าต้องการให้ผู้เรียนเปิดเผยความคิดความรู้สึกของตนมาก บทบาทที่ให้อาจมีลักษณะเปิดกว้าง กำหนดรายละเอียดให้น้อย แต่ถ้าต้องการจะเจาะประเด็นเฉพาะอย่าง บทบาทสมมติอาจกำหนดรายละเอียด ควบคุมการแสดงของผู้เรียนให้มุ่งไปที่ประเด็นเฉพาะนั้น

2. เลือกผู้แสดง ผู้สอนและผู้เรียนจะร่วมกันเลือกผู้แสดง หรือให้ผู้เรียนอาสาสมัครก็ได้ แล้วแต่ความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และการวินิจฉัยของผู้สอน

3. จัดฉาก การจัดฉากนั้นจัดได้ตามความพร้อมและสภาพการณ์ที่เป็นอยู่

4. เตรียมผู้สังเกตการณ์ ผู้สอนควรเตรียมผู้ชมและทำความเข้าใจกับผู้ชมว่า การแสดงบทบาทสมมตินี้ จัดขึ้นมีไข่มุกที่ความสนุกเพลิดเพลินเท่านั้น แต่มุ่งที่จะให้เกิดการเรียนรู้เป็นสำคัญ ดังนั้น จึงควรชมด้วยการสังเกต ผู้สอนควรให้คำแนะนำว่า ควรสังเกตอะไรและควรบันทึกข้อมูลอย่างไรและผู้สอนอาจจัดทำแบบสังเกตการณ์ให้ผู้ชมใช้ในการสังเกต

5. แสดง ผู้แสดงมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่งในที่จะทำให้ผู้ชมเข้าใจเรื่องราวหรือเหตุการณ์ ผู้แสดงจะต้องแสดงออกตามบทบาทที่ตนได้รับให้ดีที่สุด

6. อภิปรายและประเมินผล การอภิปรายผลส่วนใหญ่จะแบ่งเป็นกลุ่มย่อย การอภิปรายจะเป็นการแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับเหตุการณ์ การแสดงออกของผู้แสดงและควรเปิดโอกาสให้ผู้แสดงได้แสดงความคิดเห็น

7. แสดงเพิ่มเติมควรมีการแสดงเพิ่มเติม หากผู้เรียนเสนอแนะทางออกอื่น นอกเหนือจากที่ได้แสดงไปแล้ว

8. อภิปรายและประเมินผลอีกครั้ง หลังจากการแสดงเพิ่มเติมขึ้นนี้ เป็นขั้นสำคัญมาก เพราะเป็นขั้นที่ช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ที่ชัดเจนตามวัตถุประสงค์ เทคนิคที่จำเป็นสำหรับการอภิปรายที่สำคัญคือ การสัมภาษณ์ความรู้สึกและความคิดของผู้แสดงและจดบันทึกไว้บนกระดาน ต่อจากนั้น จึงสัมภาษณ์ผู้ชมหรือผู้สังเกตการณ์ถึงข้อมูลที่สังเกตได้ ผู้สอนควรจดบันทึกข้อมูลเหล่านี้บนกระดาน เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเห็นประเด็นในการอภิปรายและสรุป ต่อจากนั้น จึงให้ทุกฝ่ายร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นและสรุปประเด็นการเรียนรู้

9. แลกเปลี่ยนประสบการณ์และสรุปผลการเรียนรู้ แต่ละกลุ่มสรุปผลการอภิปรายของกลุ่มตนและหาข้อสรุปร่วม หรือการเรียนรู้ที่ได้รับเกี่ยวกับความรู้สึก ความคิดเห็น ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมและพฤติกรรมของบุคคล

2. วิธีสอนโดยใช้การแสดงละคร (Dramatization)

หลักการ/แนวคิด

วิธีสอนโดยใช้การแสดง คือกระบวนการที่ผู้สอนใช้ในการช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์ โดยการให้ผู้เรียนแสดงละครซึ่งเป็นเรื่องราวที่ต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามเนื้อหาและบทละครที่ได้กำหนดไว้ตั้งแต่ต้นจนจบเรื่อง ทำให้เรื่องนั้นมีชีวิตขึ้นมาและสามารถทำให้ทั้งผู้แสดงและผู้ชมเกิดความเข้าใจและจดจำเรื่องนั้นได้นาน การแสดงละครเพื่อการเรียนรู้ มีหลายแบบดังนี้

1. การแสดงแบบเป็นทางการ หรือการแสดงนาฏการ (dramatization) เป็นการแสดงละครที่มีการเตรียมบทละครตั้งแต่ต้นจนจบไว้และผู้แสดงจะต้องซักซ้อมการแสดงก่อนการแสดงจนผู้แสดงสามารถแสดงได้ตามบทและมีการจัดฉาก จัดเวทีให้ดูสมจริง ตัวอย่างการแสดงนาฏการที่นิยม ได้แก่ การแสดงเหตุการณ์ประวัติศาสตร์หรือชีวประวัติของบุคคลสำคัญ ๆ เป็นต้น

2. การแสดงละครแบบไม่เป็นทางการ เป็นการแสดงเรื่องราวหรือเหตุการณ์สั้น ๆ เฉพาะจุดเฉพาะประเด็น เพื่อช่วยทำให้เรื่องราวเหตุการณ์ จุดประเด็นเหล่านั้นมีความกระจ่างชัดขึ้น การแสดงแบบนี้ ผู้สอนสามารถใช้สอดแทรกในการสอนเนื้อหาสาระต่าง ๆ ได้มาก เช่น การแสดงวิธีการจัดโต๊ะอาหาร การแสดงพิธีแต่งงาน พิธีทำขวัญ วิธีการผายปอด วิธีการช่วยเหลือ ผู้ประสบอุบัติเหตุภัย วิธีการป้องกันตัวตลอดจนการแสดงบทบาทหน้าที่ของบุคคลต่าง ๆ เป็นต้น

3. การแสดงละครใบ้ เป็นการแสดงที่ผู้แสดงใช้การแสดงออกทางท่าทางสื่อ ความหมายเรื่องราวให้ผู้ชมเข้าใจ โดยไม่ใช้ภาษาพูดเลย แต่อาจมีการใช้การบรรยายประกอบท่าทางได้ เพื่อช่วยให้ผู้ชมมีความเข้าใจมากขึ้น เช่น การแสดงละครใบ้สื่อ ความหมายเกี่ยวกับปรัชญาในชีวิต ความซับซ้อนใจ การแก้ปัญหาต่าง ๆ

4. การแสดงละครเลียนแบบ เป็นการแสดงที่ผู้แสดงพยายามแสดงลักษณะท่าทาง เลียนแบบบุคคล สัตว์ หรือสิ่งของต่าง ๆ เช่น การแสดงละครเลียนแบบดารา นักร้อง นักพูดที่มีชื่อเสียง เป็นต้น การแสดงท่าทางและเสียงร้องเลียนแบบสัตว์ต่าง ๆ เช่น สุนัข แมว สิงโต นก เป็นต้น หรืออาจแสดงเลียนแบบกลไกทำงานของสิ่งของต่าง ๆ เช่น หุ่นยนต์ คอมพิวเตอร์ เครื่องบิน เป็นต้น

5. การแสดงละครล้อเลียน เป็นการแสดงละครที่มีเนื้อหาสาระเสียดสีบุคคลสังคม เรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อเน้นเจตคติ ค่านิยม หรือพฤติกรรมใด ๆ ที่ต้องการให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน โดยการแสดงถึงความไม่ชอบด้วยเหตุและผลของสิ่งนั้น เช่น การแสดงละครล้อเลียนพฤติกรรมทางการเมืองของนักการเมือง การแสดงละครล้อเลียนเรื่องราวหรือเหตุการณ์ทางสังคม เป็นต้น

6. การแสดงการขีดหุ่นละคร เป็นการแสดงที่ผู้แสดงใช้หุ่นหรือวัสดุอื่น ๆ เป็นตัวแทนตนในการแสดงออก ผู้แสดงจะไม่ปรากฏกายหรือแสดงพฤติกรรมต่าง ๆ ให้เป็น แต่จะขีดตัวหุ่นให้แสดงตามที่ตนปรารถนา เป็นไปตามบทและเรื่องราวที่เตรียมไว้ เช่น หุ่นกระบอก หุ่นนิ้วมือ หุ่นสวมมือ หุ่นเสียบไม้ หุ่นหนังตะลุง เป็นต้น หุ่นดังกล่าว อาจเป็นหุ่นรูปคน หุ่นรูปสัตว์หรือหุ่นรูปของสิ่งของต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวแทนในการแสดงออกทางท่าทางของผู้แสดง แต่ผู้แสดง (ผู้ขีดหุ่น) ยังเป็นผู้แสดงออกทางบทพูดอยู่หรือในบางกรณีที่ผู้ขีดหุ่นยังไม่ชำนาญอาจมีแสดงหลายคน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้

1. การเตรียมบทละคร ผู้สอนอาจเตรียมบทละครให้ผู้เรียนแสดง โดยต้องเตรียมเนื้อหาการแสดงตั้งแต่ต้นจนจบ และต้องเตรียมบทละคร คือบทพูดของตัวละครต่าง ๆ หรืออาจให้ผู้เรียนช่วยกันเขียน การใช้ละครในการเรียนรู้ ไม่จำเป็นต้องจัดทุกสิ่งทุกอย่างให้สมบูรณ์ เหมือนความเป็นจริง แต่ต้องพิถีพิถันในจุดที่ผู้สอนต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้จุดนั้น จะต้องเด่นชัดการแสดงในจุดนั้น ต้องให้เห็นสาระที่ต้องการชัดเจน

2. การศึกษาบทละครและเลือกบทบาทที่จะแสดง ผู้สอนและผู้เรียนควรช่วยกันเลือกใครควรแสดงบทอะไรโดยพิจารณาถึงความเหมาะสมและความสามารถของผู้เรียนกับบทที่จะแสดง ควรจะเลือกผู้ที่มีบุคลิกลักษณะตรงกับเรื่องและมีความสามารถที่จะตีบทแตก คือเล่นได้ดี เล่นได้ตรงกับเนื้อหาของเรื่องมากที่สุด เนื่องจากการแสดงละคร เน้นที่การให้ผู้เรียนเห็นภาพหรือเรื่องราวที่ตรงกับเรื่องราวและความเป็นจริงมากที่สุด ดังนั้น ผู้แสดงควรมีความเต็มใจที่จะแสดงเพื่อให้การแสดงออกมาดีที่สุด

3. การศึกษาบท ซ้อมการแสดง เตรียมผู้ชมและเตรียมวัสดุอุปกรณ์สำหรับการแสดงเมื่อได้ตัวแสดงแล้ว ผู้แสดงแต่ละคนต้องศึกษาเรื่องราวและบทของตนเป็นพิเศษและฝึกซ้อมการแสดงร่วมกัน โดยปกติการสอนด้วยวิธีนี้ ผู้เรียนจะไม่ได้แสดงทั้งหมด ผู้ที่ไม่แสดงจะเป็นผู้ชมการแสดงและผู้ช่วยจัดการแสดง เช่น ทำหน้าที่กำกับ การแสดง บอกบท ช่วยจัดฉาก แต่งตัวผู้แสดง ช่วยจัดหาวัสดุอุปกรณ์ในการแสดง เป็นต้น

4. การแสดงละครและชมละคร เริ่มการแสดงในขณะที่แสดงผู้สอนและผู้ชมไม่ควรจัดการแสดงกลางคัน และควรให้กำลังใจผู้แสดงโดยการตั้งใจการแสดงปรบมือให้กำลังใจ ผู้ชมควรตั้งใจสังเกตการณ์แสดงในจุดสำคัญที่ครูให้คำแนะนำเป็นพิเศษและอาจจดบันทึกสิ่งที่สังเกตไว้เพื่อกันลืมผู้แสดงก็ควรแสดงให้สมบทบาทมากที่สุด

5. การอภิปรายเพื่อสรุปการเรียนรู้ เนื่องจากวัตถุประสงค์ของการแสดงละครมุ่งที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับเรื่องราวที่แสดง ผู้สอนใช้การแสดงเป็นวิธีการที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เรื่องราว นั้น ๆ โดยได้เห็นเป็นภาพและการกระทำจริง ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจและจดจำเรื่องนั้นได้อย่างดีและจดจำได้นาน ดังนั้น ละครที่แสดงออกมาจึงควรสะท้อนเรื่องราวความเป็นจริงนั้นให้เห็นชัดการอภิปรายเพื่อการเรียนรู้จึงต้องมุ่งไปที่เรื่องราวที่แสดงออกมาและการแสดงของผู้แสดงว่าสามารถทำได้สมจริงเพียงใด

วิธีสอนโดยใช้การแสดงละครเป็นวิธีสอนที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เห็นสิ่งที่มีชีวิตอย่างจริงจัง ทำให้การเรียนรู้มีความเป็นจริงและมีความหมายสำหรับผู้เรียนช่วยสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างสนุกสนาน มีส่วนร่วมในการเรียนรู้สูง ผู้เรียนได้ฝึกทักษะต่าง ๆ จำนวนมาก เช่น ทักษะการพูด การเขียน การแสดงออก การจัดการการแสวงหาข้อมูลความรู้ และการทำงานร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นต้น

กลุ่มที่ 4 วิธีสอนที่เน้นการบูรณาการ (Integration)

วิธีสอนกลุ่มนี้มุ่งพัฒนาผู้เรียนในด้านต่าง ๆ ไปพร้อม ๆ กัน โดยการบูรณาการทั้งด้านเนื้อหาสาระ ทักษะและกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมกัน วิธีสอนนี้มีความสอดคล้องกับทฤษฎีทางการศึกษาที่มุ่งเน้นพัฒนาการรอบด้านหรือการพัฒนาแบบองค์รวม ซึ่งมีวิธีการสอนที่อยู่ในกลุ่ม ดังนี้ (ศิริวรรณ วนิชพัฒน์วรชัย, 2563:128-130)

1. วิธีสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT

หลักการ/แนวคิด

Bernice McCarthy (1990) พัฒนารูปแบบจากแนวคิดของ Kolb ซึ่งอธิบายว่า การเรียนรู้เกิดขึ้นจากความสัมพันธ์ของสองมิติ คือ การรับรู้ (Perception) และกระบวนการจัดกระทำข้อมูล (Processing) การรับรู้ของบุคคลมี 2 ช่องทาง คือผ่านทางประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม และผ่านทางความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรม (Abstract Conceptualization) ส่วนกระบวนการจัดกระทำข้อมูลที่รับรู้มี 2 ลักษณะ คือ การลงมือทดลองปฏิบัติและการสังเกตโดยใช้ความคิดอย่างไตร่ตรอง เมื่อลากเส้นตรงของช่องทางการรับรู้ 2 ช่องทางและเส้นตรงของกระบวนการจัดกระทำข้อมูลเพื่อให้เกิดการเรียนรู้มาต่อกัน แล้วเขียนเป็นวงกลมจะเกิดพื้นที่ 4 ส่วนของวงกลม ซึ่งสามารถแทนลักษณะการเรียนรู้ของผู้เรียน 4 แบบคือ

1. ผู้เรียนที่ถนัดจินตนาการ (Imaginative learners) เพราะเป็นการรับรู้ผ่านทางประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและใช้กระบวนการจัดกระทำข้อมูลด้วยการสังเกตอย่างไตร่ตรอง
2. ผู้เรียนที่ถนัดการวิเคราะห์ (Analytic learners) เพราะมีการรับรู้ผ่านทางความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมและชอบใช้กระบวนการสังเกตอย่างไตร่ตรอง
3. ผู้เรียนที่ถนัดใช้สามัญสำนึก (Common sense learners) เพราะมีการรับรู้ผ่านทางความคิดรวบยอดที่เป็นนามธรรมและชอบใช้กระบวนการลงมือกระทำ
4. ผู้เรียนที่ถนัดการปรับเปลี่ยน (Dynamic learners) เพราะมีการรับรู้ผ่านประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและชอบใช้กระบวนการลงมือปฏิบัติ

ทั้ง 4 แบบ ต่างมีจุดเด่นคนละแบบ ซึ่งเป็นโครงสร้างทางกลไกการเรียนรู้ของนักเรียนที่มีอยู่จริงในทุกโรงเรียนทั่วโลก ดังนั้น หน้าที่ของครูต้องพยายามหาหนทางที่จะทำให้เกิดสภาวะสมดุลทางการเรียนรู้ให้ได้

กระบวนการเรียนการสอนของการสอนตามวัฏจักรการเรียนรู้ 4 MAT มีขั้นตอนดำเนินการ 8 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสร้างประสบการณ์ ผู้สอนเริ่มต้นจากการจัดประสบการณ์ให้ผู้เรียนเห็นคุณค่าของเรื่องที่เรียนด้วยตนเอง ซึ่งจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถตอบคำถามได้ว่า ทำไมตนจึงเรียนเรื่องนี้

ขั้นที่ 2 การวิเคราะห์ประสบการณ์ หรือสะท้อนความคิดจากประสบการณ์ ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความตระหนักและยอมรับความสำคัญของเรื่องที่เรียน

ขั้นที่ 3 การพัฒนาประสบการณ์เป็นความคิดรวบยอดหรือแนวคิดเมื่อผู้เรียนเห็นคุณค่าที่เรียนแล้ว ผู้สอนจึงจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถสร้างความคิดรวบยอดขึ้นด้วยตนเอง

ขั้นที่ 4 การพัฒนาความรู้ความคิด เมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์และเกิดความคิดรวบยอดหรือแนวคิดพอสมควรแล้ว ผู้สอนจึงกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดของตนเองให้กว้างขวางและลึกซึ้งขึ้น โดยการให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมจากแหล่งความรู้ที่หลากหลาย การเรียนรู้ในขั้นที่ 3 และ 4 คือการตอบคำถามว่า สิ่งที่ได้เรียนรู้คืออะไร

ขั้นที่ 5 การปฏิบัติตามแนวคิดที่ได้เรียนรู้ในขั้นนี้ ผู้สอนเปิดโอกาสผู้เรียนนำความรู้ ความคิด ที่ได้รับการเรียนรู้ในขั้นที่ 3 และ 4 มาทดลองปฏิบัติจริงและศึกษาผลที่เกิดขึ้นจริง

ขั้นที่ 6 การสร้างสรรค์ชิ้นงานของตนเอง จากการปฏิบัติตามแนวคิดที่ได้เรียนรู้ในขั้นที่ 5 ผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ถึงจุดเด่นจุดด้อยของแนวคิด ความเข้าใจแนวคิดนั้นจะกระจ่างขึ้นในขั้นนี้ ผู้สอนควรกระตุ้นให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถของตนเองโดยการนำความรู้ความเข้าใจนั้นไปใช้หรือปรับประยุกต์ใช้ในการสร้างชิ้นงานที่เป็นความคิดสร้างสรรค์ของตนเอง ดังนั้น คำถามหลักในขั้นที่ 5-6 ก็คือจะทำอย่างไร

ขั้นที่ 7 การวิเคราะห์ผลงานและแนวทางในการนำไปประยุกต์ใช้ เมื่อผู้เรียนได้สร้างสรรค์ชิ้นงานของตนตามความถนัดแล้ว ผู้สอนควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงผลงานของตนเอง ชื่นชมกับความสำเร็จและเรียนรู้ที่จะวิพากษ์วิจารณ์อย่างสร้างสรรค์ รวมทั้งรับฟังข้อวิพากษ์วิจารณ์เพื่อการปรับปรุงงานของตนให้ดีขึ้นและการนำไปประยุกต์ใช้ต่อไป

ขั้นที่ 8 การแลกเปลี่ยนความรู้ความคิด ขั้นนี้เป็นขั้นของการขยายขอบข่ายของความรู้ โดยการแลกเปลี่ยนความรู้ความคิดแก่กันและกัน และร่วมกันอภิปรายเพื่อการนำการเรียนรู้ไปเชื่อมโยงกับชีวิตจริงและอนาคต คำถามหลักในการอภิปรายก็คือ ถ้า.....? ซึ่งอาจนำไปสู่การเปิดประเด็นใหม่สำหรับผู้เรียนในการเริ่มต้นวัฏจักรของการเรียนรู้ในเรื่องใหม่ต่อไป

2. วิธีสอนแบบร่วมกันเรียนรู้ (Cooperative Learning)

แนวคิด/หลักการ

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือเป็นการจัดการเรียนการสอนโดยใช้กระบวนการกลุ่มให้ผู้เรียนได้มีโอกาสทำงานร่วมกันเพื่อผลประโยชน์และเกิดความสำเร็จร่วมกันของกลุ่ม ซึ่งการเรียนแบบร่วมมือมิใช่เป็นเพียงจัดให้ผู้เรียนทำงานเป็นกลุ่ม เช่น ทำรายงาน ทำกิจกรรมประดิษฐ์หรือสร้างชิ้นงาน ตลอดจนปฏิบัติการทดลองแล้ว ผู้สอนทำหน้าที่สรุปความรู้ด้วยตนเองเท่านั้น แต่ผู้สอนจะต้องพยายามให้กลยุทธ์วิธีให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการประมวลสิ่งที่มาจากการกระทำกิจกรรมต่าง ๆ จัดระบบความรู้สรุปเป็นองค์ความรู้ด้วยตนเองเป็นหลักการสำคัญ (พิมพันธ์ เดชะคุปต์, 2544 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วนิชวัฒนารชัย, 2562:132) ดังนั้น การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือผู้สอนจะต้องเลือกเทคนิคการจัดการเรียนที่เหมาะสมกับผู้เรียนและผู้เรียนจะต้องมีความพร้อมที่จะร่วมกันทำกิจกรรม

รับผิดชอบงานของกลุ่มร่วมกัน โดยที่กลุ่มจะประสบความสำเร็จได้ เมื่อสมาชิกทุกคนได้เรียนรู้บรรลุตามจุดมุ่งหมายเดียวกัน นั่นคือการเรียนเป็นกลุ่มหรือเป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

วัตถุประสงค์ของการจัดการเรียนแบบร่วมมือ ได้กล่าววาดังนี้ (อาภรณ์ ใจเที่ยง, 2550 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชวัฒนารชัย, 2562:132)

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และฝึกทักษะกระบวนการกลุ่มได้ฝึกบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการทำงานกลุ่ม

2. เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการคิดค้นคว้า ทักษะการแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ทักษะการคิดสร้างสรรค์ การแก้ปัญหา การตัดสินใจ การตั้งคำถาม ตอบคำถาม การใช้ภาษา การพูด

3. เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะทางสังคมการอยู่ร่วมกับผู้อื่น การมีน้ำใจ ช่วยเหลือ การเสียสละ การยอมรับกันและกัน การไว้วางใจ การเป็นผู้นำผู้ตาม

การเรียนรู้แบบร่วมมือ มีองค์ประกอบสำคัญ 5 ประการด้วยกัน คือ

1. มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยสมาชิกแต่ละคนมีเป้าหมายในการทำงานกลุ่มร่วมกัน ซึ่งจะต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันเพื่อความสำเร็จของการทำงานกลุ่ม

2. มีปฏิสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดในเชิงสร้างสรรค์เป็นการให้สมาชิกได้ร่วมกัน ทำงานกลุ่มกัน อย่างใกล้ชิด โดยการเสนอและแสดงความคิดเห็นของสมาชิกภายในกลุ่มด้วยความรู้สึกที่ดีต่อกัน

3. มีความรับผิดชอบของสมาชิกแต่ละคน หมายความว่า สมาชิกภายในกลุ่มแต่ละคน จะต้องมีความรับผิดชอบในการทำงาน โดยที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีความมั่นใจและพร้อมที่จะได้รับการทดสอบเป็นรายบุคคล

4. มีการใช้ทักษะกระบวนการกลุ่มย่อย ทักษะระหว่างบุคคลและทักษะการทำงานกลุ่มย่อย นักเรียนควรได้รับการฝึกฝนทักษะเหล่านี้เสียก่อน เพราะเป็นทักษะสำคัญที่จะช่วยให้การทำงานกลุ่ม ประสบผลสำเร็จ เพื่อให้นักเรียนจะสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

5. มีการใช้กระบวนการกลุ่ม ซึ่งเป็นกระบวนการทำงานที่มีขั้นตอนหรือวิธีการที่จะช่วยให้การดำเนินการกลุ่มเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพในการวางแผนปฏิบัติงานและเป้าหมายในการทำงานร่วมกัน โดยจะต้องดำเนินงานตามแผนจนประเมินผลและปรับปรุงงาน

7.6 เทคนิคการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ

เทคนิคการจัดการเรียนรู้ เป็นวิธีการหรือกลยุทธ์ที่ครูใช้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจ พัฒนาทักษะ และสร้างการเรียนรู้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยสามารถเลือกใช้ให้เหมาะกับวัย เนื้อหา และบริบทของผู้เรียนได้ จึงขอเสนอเทคนิคการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ที่สำคัญ เพื่อเป็นแนวทางให้ครูให้เลือกนำไปใช้ในการออกแบบห้องเรียนให้มีชีวิตชีวา ได้แก่ เทคนิคของการร่วมกันเรียนรู้ (Cooperative Learning Techniques) เทคนิคการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เทคนิคการตั้งคำถาม เป็นต้น ซึ่งในผู้เขียนได้รวบรวมดังนี้

เทคนิคของการร่วมกันเรียนรู้ (Cooperative Learning Techniques)

วิชรา เล่าเรียนรู้ และคณะ (2560:157-180) ได้กล่าวถึงการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิคการร่วมมือกันเรียนรู้เทคนิควิธี เช่น STAD TGT CIRC และ Jigsaw II เป็นต้น จะต้องเริ่มต้นด้วยการสอนการอธิบาย ทบทวนวิธีการเรียนรู้โดยครูก่อนเสมอ โดยครูต้องสอนหรือให้ความรู้แก่ผู้เรียนในสาระสำคัญต่าง ๆ ซึ่งอาจจะนำกระบวนการสอนที่มีประสิทธิภาพหรือวิธีการสอนแบบต่าง ๆ มาปรับใช้ก็ได้ ฉะนั้น การจัดการเรียนการสอนด้วยเทคนิคการร่วมมือกันเรียนรู้ ควรต้องประกอบด้วย

- 1) **ขั้นการเตรียมความพร้อมผู้เรียน** ประกอบด้วย การทบทวน ความรู้เดิม ให้ความรู้ใหม่และให้หรือปฏิบัติโดยครูคอยแนะนำ ทบทวนบทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่ม แนวทางการปฏิบัติงานกลุ่มที่ประสบผลสำเร็จ การคำนวณคะแนนสอบย่อย คะแนนพัฒนาและคะแนนรวมของกลุ่ม
- 2) **ขั้นการพัฒนาความรู้ด้วยกิจกรรมกลุ่ม** ประกอบด้วย การร่วมกันเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ การอธิบาย และช่วยเหลือเพื่อนสมาชิกในการเรียนรู้ และ
- 3) **ขั้นการวัดประเมินผลการเรียนรู้และการปฏิบัติงานกลุ่ม** ประกอบด้วย ครู และนักเรียนช่วยกันสรุปสาระความรู้ นักเรียน ทำแบบทดสอบย่อยเป็นรายบุคคล ตรวจให้คะแนนการสอนย่อย คำนวณคะแนนพัฒนาและตัดสินผลสัมฤทธิ์ของกลุ่มการประเมินผลการทำงานกลุ่มของสมาชิกแต่ละกลุ่ม ข้อเสนอแนะในการพัฒนาปรับปรุงการทำงานกลุ่ม และการให้รางวัลกลุ่มที่มีผลการเรียนรู้ดีเลิศ

เทคนิคกลุ่มผลสัมฤทธิ์ (Student Teams-Achievement Division : STAD)

เทคนิคแบบกลุ่มผลสัมฤทธิ์ เป็นการจัดการกิจกรรมการเรียนการสอนโดยการจัดกลุ่มผู้เรียนที่มีสมาชิกกลุ่มละ 4-6 คน โดยคณะทั้งความสามารถทางการเรียนและเพศ โดยที่ครูจะทำการสอนหรือเสนอเนื้อหาสาระของบทเรียนแก่นักเรียนทั้งชั้นก่อน และมอบหมายให้แต่ละกลุ่มทำงานตามที่กำหนดตามวัตถุประสงค์ในแผนการสอน เมื่อสมาชิกกลุ่มช่วยกันปฏิบัติ และทำแบบฝึกหัดหรือทบทวนเนื้อหาตามที่ได้รับมอบหมายเสร็จแล้ว ครูจะให้นักเรียนทุกคนทำแบบทดสอบประมาณ 15-20 นาที คะแนนที่ได้จากการทดสอบจะถูกแปลงเป็นคะแนนกลุ่มของแต่ละกลุ่ม ซึ่งเรียกว่ากลุ่มสัมฤทธิ์ (Achievement Division)

ขั้นตอนการจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค STAD

1) ขั้นนำหรือเตรียมความพร้อมให้ผู้เรียน

- บอกจุดประสงค์การเรียนรู้และความสำคัญของการเรียนรู้ในเรื่องนั้นและทบทวนวิธีร่วมมือกันเรียนรู้

- สร้างความสนใจด้วยการตั้งคำถามหรือสาธิต
- ทบทวนความรู้เดิม หรือทักษะเดิมที่เรียนไปแล้ว

2) ขั้นสอน ควรดำเนินการดังนี้

- ใช้เทคนิควิธีสอนแบบต่าง ๆ ที่เหมาะสมเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในแต่ละสาระ
- กิจกรรมการสอนและการเรียนรู้ควรเน้นความเข้าใจมากกว่าการท่องจำ
- สาธิตทักษะ กระบวนการ อธิบายสาระความรู้ให้กระจ่างพร้อมตัวอย่างให้ชัดเจน

- ตรวจสอบความเข้าใจนักเรียนทุกคนอย่างทั่วถึง
- อธิบายคำตอบ บอกสาเหตุที่ทำผิด และทบทวนวิธีทำ
- สอนเพิ่มเติมในเนื้อหาอื่นเมื่อนักเรียนเข้าใจเรื่องที่สอนไปแล้ว
- ถามคำถามหลายระดับ และถามให้ทั่วถึงทุกคน

3) ให้ฝึกปฏิบัติ โดยครูคอยแนะนำ

- ฝึกจากใบงานหรือใบกิจกรรมที่มอบหมาย
- ฝึกจากแบบฝึกหัดที่กำหนด
- ถามคำถามนักเรียนเพื่อตรวจสอบความเข้าใจ

4) กิจกรรมกลุ่ม

- มอบหมายใบงาน ใบกิจกรรม ใบประเมินผลการปฏิบัติงานกลุ่ม (2 ชุด ต่อ 1 กลุ่ม) ทบทวนวิธีการเรียนรู้ และการประเมินผลการเรียนรู้และการประเมินผลงานกลุ่ม

- ทบทวนบทบาทหน้าที่และการปฏิบัติในการทำงานกลุ่มของสมาชิกกลุ่ม
- คอยติดตามดูแลการปฏิบัติงานกลุ่มและปรับแก้ไขพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมให้สมาชิกให้สมาชิกทุกคนร่วมมือกันเรียนรู้ ช่วยเหลือกันและกัน

- ทำข้อสอบย่อยเป็นรายบุคคล (ใช้เวลา 15-20 นาที)

- ประเมินผลงานกลุ่มและการปฏิบัติงานกลุ่ม

- ครูต้องคอยเน้นย้ำเสมอว่า นักเรียนหรือสมาชิกกลุ่มทุกคนต้องแน่ใจว่า สมาชิกทุกคนรู้และเข้าใจอย่างเต็มที่ตนเองรู้และเข้าใจ งานที่ให้ทำยังส่งไม่ได้ ถ้าทุกคนยังทำไม่เสร็จ (แต่ละกลุ่ม) สมาชิกกลุ่มควรถามเพื่อนในกลุ่ม ถ้าไม่เข้าใจ และให้สมาชิกกลุ่มคอย เอาใจช่วยเหลือแนะนำเพื่อนด้วยกันด้วยความเต็มใจ

เทคนิคการร่วมกันเรียนรู้แบบทีมเกมแข่งขัน (TGT) (Team Games – Tournament)

วัชร่า เล่าเรียนรู้ และคณะ (2560:161-162) ได้ระบุว่า เทคนิคการร่วมกันเรียนรู้แบบทีมเกมแข่งขัน (TGT) เป็นเทคนิคที่ต้องดำเนินการสอนในสาระความรู้ทักษะต่าง ๆ ให้กับผู้เรียนทั้งชั้นก่อนจนแน่ใจว่า นักเรียนทุกคนรู้และเข้าใจในสาระความรู้ นั้น หรือรู้และเข้าใจแนวทางการปฏิบัติพอสมควรก่อนแล้ว จึงจัดกลุ่มให้ผู้เรียนร่วมมือกันเรียนรู้ตามใบงาน หรือใบกิจกรรมที่เตรียมไว้ล่วงหน้าในหน่วยการเรียนรู้ หรือแต่ละชั่วโมงสอน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนในกลุ่มได้ร่วมมือกันศึกษาและทำแบบฝึกหัด คนเก่ง คอยช่วยเหลือ แนะนำอธิบายให้เพื่อนสมาชิกที่เรียนด้อยกว่าภายในกลุ่มสมาชิกที่เรียนอ่อนกว่าจะต้องยอมรับ รวมทั้งพยายามถามตอบร่วมเรียนรู้และฝึกปฏิบัติ จนรู้และเข้าใจในสาระเหล่านั้นอย่างแท้จริง

ที่สำคัญสมาชิกกลุ่มทุกคนต้องรู้ ยอมรับว่า ผลงานและผลการเรียนรู้จากการทดสอบคือ ผลงานที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับผิดชอบและเป็นผลงานหรือผลการปฏิบัติของกลุ่มสำหรับเทคนิคทีมเกมแข่งขัน TGT โดยเทคนิค TGT นั้น ผู้เรียนจะไม่ทำแบบทดสอบเป็นรายบุคคล แต่จะแข่งขันกันตอบ

คำถามที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่เรียนแทน โดยที่ครูจะต้องเตรียมคำถามให้ผู้เรียนตอบโดยอาจจะสร้างข้อคำถามให้มี 3 ระดับ คือ คำถามสำหรับเด็กเรียนเก่ง เด็กเรียนปานกลาง และเด็กเรียนอ่อน เป็นต้น หรืออาจจะเป็นข้อคำถามคละกันทั้งยาก-ง่าย ให้แต่ละกลุ่มตอบคำถามเหล่านั้น คำถามเหมือนกันก็ได้ โดยให้เหมาะสมกับระดับความพร้อมของนักเรียน พร้อมกับกำหนดเวลาในการทำแบบฝึกหัดเพื่อการแข่งขันแต่ละครั้งก็ได้

ขั้นตอนการจัดการเรียนการสอนโดยใช้เทคนิค TGT

1. ขั้นสอน - ครูสอนบทเรียน
2. ขั้นกิจกรรมกลุ่ม - ครูให้นักเรียนทำกิจกรรมกลุ่ม ร่วมกันศึกษา ฝึกปฏิบัติงานตามใบงาน
3. ขั้นการแข่งขัน - ครูให้นักเรียนตอบปัญหาระหว่างกลุ่มใหม่ โดยจัดกลุ่มทีมละ 4-5 คน ตามจำนวนของนักเรียนในห้อง
4. ขั้นให้รางวัลกลุ่ม - ครูให้คะแนนกลุ่ม คำนวณได้จากคะแนนพัฒนาของสมาชิกร่วมกันและเฉลี่ย
5. ขั้นสรุปบทเรียน

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

- วิธีการแข่งขันตามวิธีจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ TGT ตามรูปแบบที่แท้จริงอาจจะยุ่งยาก ซับซ้อน สำหรับครูที่ไม่คุ้นเคยกับเทคนิคนี้โดยเฉพาะ ดังนั้น ควรจัดการแข่งขันกันระหว่างกลุ่มตามความพร้อมของนักเรียนและความพร้อมของครู ทั้งนี้ ต้องมุ่งเน้นการร่วมมือกันเรียนรู้ของนักเรียน ความรับผิดชอบด้วยตนเองและต่อกลุ่มที่สำคัญผลงานหรือผลการเรียนรู้ทุกครั้งเป็นงานกลุ่ม ซึ่งเป็นผลการพัฒนาการเรียนรู้ของแต่ละคนเป็นหลัก

- การจัดทีมแข่งขัน ถ้าจัดทีมใหม่โดยให้ทีมกลุ่มเก่ง คือ นักเรียนเก่งจากทุกกลุ่มทีมปานกลาง คือ นักเรียนปานกลางจากทุกกลุ่ม และทีมอ่อน คือ นักเรียนอ่อนจากทุกกลุ่ม ได้ออกแบบคำถามสำหรับแต่ละทีม(ใหม่) คำถามยาก-ง่าย ซับซ้อนตาม ความสามารถของนักเรียน อาจจะจัดแข่งขันในลักษณะดังกล่าว 2 ครั้ง สำหรับครั้งต่อไป ให้มีการแข่งขันระหว่างกลุ่มเดิมโดยไม่จัดกลุ่มใหม่ ข้อคำถามเพื่อการแข่งขันคละกันทั้งยากและง่ายและให้ทุกคนได้ตอบคำถามเหล่านั้น โดยครูเรียกหมายเลขประจำตัวเดียวกันของทุกกลุ่มตอบคำถาม อาจมีชุดเดียวหรือสองชุดสลับกันก็ได้ เนื่องจากกิจกรรมการแข่งขันก็เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเรียนรู้ของนักเรียนทั้งด้านความรู้ความเข้าใจการเอาไปใช้ที่สำคัญเพื่อให้นักเรียนร่วมมือกันเรียนรู้ ช่วยเหลือ แนะนำ อธิบายให้กันและกันเพื่อให้ นักเรียนทุกคนมีพัฒนาการเรียนรู้ที่สูงขึ้นจากการร่วมมือกันคิด ปฏิบัติ และเพื่อลดการแข่งขันเป็นรายบุคคลมากที่สุด

เทคนิคการเรียนรู้แบบร่วมมือกันแบบจิ๊กซอร์ II (Jigsaw II)

เทคนิคแบบจิ๊กซอร์ II (Slavin,1990 อ้างถึงใน วัชราน เล่าเรียนรู้ และคณะ (2560 : 165-167) ได้ปรับปรุงจากเทคนิคจิ๊กซอร์ I ตามแนวคิดของ อารอนสัน (Aronson, 1978 อ้างถึงใน

Mattingly and Vansickle, 1991) ซึ่งเทคนิค Jigsaw I คະแนนจากการทดสอบของนักเรียนแต่ละคนจะไม่นำมารวมกันเป็นคະแนนกลุ่มหรือผลงานของกลุ่ม แต่เทคนิค Jigsaw II ของสลาวิน กำหนดเกณฑ์เพิ่มขึ้นคือ ผลงานของทุกคนเฉลี่ยรวมกันเป็นผลงานกลุ่ม ซึ่งเป็นความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อกลุ่มในเวลาเดียวกัน คือ สมาชิกทุกคนมีโอกาสได้คະแนนผลสำเร็จเท่าเทียมกัน ถึงแม้ว่า คະแนนสอบแต่ละคนจะต่างกันก็ตาม

เทคนิค Jigsaw I และ II จะมีการจัดกลุ่มนักเรียนละความสามารถเช่นเดียวกัน มีสมาชิกในกลุ่ม ๆ ละ 5-6 คน สมาชิกในกลุ่ม 1 คน แต่ละกลุ่มจะได้รับมอบหมายงานหรือสาระให้ศึกษาค้นคว้าคนละ 1 เรื่อง หลังจากนั้น สมาชิกที่ได้รับมอบหมายงานจากแต่ละกลุ่มจะมารวมกันเป็นกลุ่มกันใหม่เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (Expert Group) มีการศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กันและกันจนสามารถเข้าใจในเรื่องที่กำหนด แล้วกลับไปสอนหรืออธิบายให้กลุ่มของตนเองฟัง จากนั้น ครูจะทดสอบเป็นรายบุคคล คิดคະแนน คำนวนคະแนนพัฒนาแล้วเฉลี่ยรวมเป็นคະแนนกลุ่ม ๆ ที่ได้คະแนนพัฒนาสูงสุดจะได้รับรางวัลเป็นการชื่นชม ยกย่อง ประกาศผลงาน เป็นต้น โดยครูต้องให้ความใส่ใจ ติดตามดูแลการปฏิบัติงานร่วมกันของนักเรียนอย่างใกล้ชิด คอยแก้ไขปรับพฤติกรรมในการทำงานกลุ่มของสมาชิกจนกว่านักเรียนจะคุ้นเคยและปฏิบัติได้

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้แบบ Jigsaw II

การจัดการเรียนรู้แบบร่วมมือกันโดยใช้เทคนิค Jigsaw II มีขั้นตอนดำเนินการสอน ดังนี้

1. **ขั้นนำ** เป็นการเตรียมความพร้อมของผู้เรียน เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ แจ้งวัตถุประสงค์ในการเรียนทบทวนความรู้เดิมที่จำเป็นสำหรับความรู้ใหม่ แนะนำวิธีการเรียนแบบร่วมมือกัน บทบาทหน้าที่ของสมาชิกกลุ่มการช่วยเหลือพึ่งพากันและกันเพื่อให้กลุ่มประสบผลสำเร็จและบรรลุเป้าหมายของกลุ่ม

2. **ขั้นสอน** เป็นการเสนอหัวเรื่องในการเรียนรู้แก่ผู้เรียน เตรียมเนื้อหา สื่อที่เหมาะสมให้เรียนรู้และเข้าใจความคิดรวบยอดของการเรียนรู้แต่ละด้าน ครูอาจสอนแบบบรรยาย อภิปราย สาธิต การใช้ด้วยกรณีตัวอย่าง ช่าวและเหตุการณ์สำคัญหรือผสมผสานหลายเทคนิคการสอน

3. **ขั้นศึกษากลุ่มย่อย** ครูแบ่งหัวข้อเรื่องที่จะให้นักเรียนศึกษาเป็น 4-5 ประเด็นย่อย ให้นักเรียนรับรู้ว่ตนสนใจศึกษาหัวข้อใด ให้สมาชิกในกลุ่มแยกกันไปศึกษาร่วมกับสมาชิกกลุ่มอื่น ๆ ที่สนใจในหัวข้อเดียวกันร่วมกัน เป็นกลุ่มผู้เชี่ยวชาญและร่วมกันศึกษาให้เข้าใจอย่างแจ่มแจ้งในหัวข้อเรื่องนั้น จนสามารถเป็นผู้เชี่ยวชาญได้แล้วให้กลับกลุ่มเดิมอธิบายเนื้อหาที่ตนเองศึกษามาแล้วให้สมาชิกกลุ่มได้เข้าใจโดยผลัดกันเป็นผู้อธิบาย

4. **ขั้นทดสอบย่อย** ครูจะให้นักเรียนทำแบบทดสอบเป็นรายบุคคล ซึ่งนักเรียนจะต้องนำเอาคະแนนที่ได้จากแบบทดสอบมาคิดคະแนนพัฒนาของตนเองจากคະแนนแต่ละคนนักเรียนจะได้คະแนนก้าวหน้าหรือคະแนนพัฒนาจะรวมกันเป็นคະแนนพัฒนาเฉลี่ยของกลุ่มเพื่อตัดสินว่ากลุ่มใดจะเป็นกลุ่มดีเลิศ ซึ่งคະแนนส่วนนี้จะมาจากการช่วยเหลือกันมากขึ้น ซึ่งจะช่วยให้ทำคະแนนได้

พัฒนาขึ้น คือทุกคนมีส่วนที่จะทำให้คะแนนกลุ่มสูงขึ้นเท่าๆ กัน หรืออาจทำคะแนนพัฒนาไม่ได้เลย ถ้าคะแนนที่ได้น้อยกว่าคะแนนฐานที่กำหนด

ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค Jigsaw II เนื้อหาสาระที่นำมาให้นักเรียนเรียนรู้ร่วมกันต้องสามารถแยกเป็นหน่วยย่อยที่เรียนรู้เรื่องใดก่อน-หลังก็ได้ การคิดคะแนนฐาน คะแนนพัฒนา และคะแนนเฉลี่ยของกลุ่มในการจัดการเรียนการสอนแบบร่วมมือกันเรียนรู้ ทุกเทคนิควิธีจะมีการปฏิบัติลักษณะเดียวกัน

เทคนิค KWL (Know – Want – Learned)

การจัดการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL เป็นแนวคิดของ ดอนน่า โอเกิล (Ogle, D., 1986 อ้างถึงใน วัชรรา เล่าเรียนดีและคณะ, 2560:205-207) ที่นำมาใช้ในการสอบอ่าน ซึ่งเป็นอักษรย่อของคำว่า Know, Want to Know และ Learned ตามลำดับ ได้แก่

Know (K) หมายถึง รู้อะไรบ้างจากเรื่องที่อ่าน หรือหัวข้อเรื่องที่กำหนด โดยที่ยังไม่ต้องอ่านในรายละเอียดเพื่อถามความรู้เดิม เรื่องราว สาระสำคัญ หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้อง

Want to Know (W) หมายถึง ต้องการ/คาดหวังอะไรจากเรื่องที่อ่าน จากบทอ่าน โดยคิดต่อเนื่องจากขั้น K คือ รู้อะไรบ้างจากเรื่องที่อ่านบ้าง และต้องการรู้อะไรเพิ่มเติมจากเรื่องที่อ่านต่อไป ถ้าในขั้น K ได้อ่านละเอียดแล้ว

Learned (L) หมายถึง เกิดการเรียนรู้อะไรบ้าง

โดยทั้ง K - W - L จะต้องเขียนตอบลงในแบบฟอร์มหรือตาราง K - W - L ที่เตรียมไว้จากเรื่องที่กำหนดให้อ่าน ทุกขั้นตอนนักเรียนช่วยกันระดมความคิดเพื่อให้ได้คำตอบของทุกขั้นตอนครบถ้วน โดยการถามคำถามแบบเจาะลึกเพิ่มเติมมากขึ้น ครูถามคำถามเพิ่มเติมติดตามดูแลช่วยเหลือ ยิ่งฝึกมากเท่าใด จะช่วยให้นักเรียนอ่านและใช้ความคิดมากยิ่งขึ้น

เทคนิค KWL ที่ให้ผู้เรียนได้อ่านเรื่องและเขียนข้อความลงในช่องที่กำหนดช่วยให้ผู้เรียนสามารถทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องมากขึ้น อ่านได้เร็วขึ้น และละเอียดมากขึ้น โดยครูคอยแนะนำ ถามคำถามเพิ่มเติมทุกขั้นตอน เพื่อให้การลงสาระสำคัญแต่ละช่องสมบูรณ์ครบถ้วน ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของเทคนิค KWL มีดังนี้

1. เพื่อช่วยให้นักเรียนทบทวนความรู้เดิม หรือดึงความรู้เดิมที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อหรือเรื่องให้อ่าน
2. เพื่อช่วยนักเรียนกำหนดวัตถุประสงค์การอ่านได้
3. เพื่อช่วยนักเรียนได้ทำความเข้าใจกับเนื้อเรื่องที่อ่านมากขึ้น
4. เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถประเมินความเข้าใจตนเองจากการอ่าน
5. เพื่อช่วยให้นักเรียนสามารถขยายแนวคิดเกี่ยวกับเรื่องที่อ่านได้ละเอียดมากขึ้น

6. เพื่อช่วยให้นักเรียนที่เรียนอ่อนสามารถเรียนรู้ได้ง่ายขึ้นจากการกำหนดกรอบหรือแนวทางในการอ่านและคิดทีละขั้นตอน

7. เพื่อช่วยให้นักเรียนพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคิดสร้างสรรค์ โดยเฉพาะขั้น Learned (L) ซึ่งสามารถถามคำถามเพิ่มเพื่อพัฒนาทักษะการคิดได้ หลังจากทีผู้เรียนได้ระบุสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้จากเรื่องที่อ่านหรือการปฏิบัติตามขั้นตอน

ขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL

วัชรรา เล่าเรียนดีและคณะ (2560) ได้อธิบายขั้นตอนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ด้วยเทคนิค KWL ไว้ดังนี้

1. เลือกบทอ่านที่สนใจหรือบทอ่านที่ผู้เรียนต้องเรียนรู้

2. ครูทำตารางเทคนิค KWL สำหรับนักเรียนเป็นรายบุคคลและสำหรับนักเรียนทั้งชั้น ซึ่งเทคนิค KWL ควรติดบนกระดานหรือบนบอร์ดที่มีขนาดใหญ่พอที่จะเขียนเต็มข้อความลงในแต่ละช่องได้ หรือแสดงบนเครื่องฉายแผ่นใสและนักเรียนควรมีตารางเทคนิค KWL ของตนเองเพื่อบันทึกในชั้นกิจกรรมอิสระ หรือกิจกรรมกลุ่ม

3. ครูให้นักเรียนเข้ากลุ่ม (2-4 คน) ตามความเหมาะสม ระดมสมองช่วยกันคิดเกี่ยวกับเงื่อนไข สำคัญ คำเพิ่มเติม วลี ข้อความที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำหนด โดยมีคำถามนำของครูและบันทึกลงในช่อง K ในตารางเทคนิค KWL ที่แจกให้ KWL Chart ให้ได้มากที่สุด ดังนั้น ครูจะต้องเตรียมคำถามล่วงหน้าเพื่อให้ได้ระดมสมองในขั้นตอนนี้ ครูอาจจะต้องใช้คำถามแบบให้ตอบหลาย ๆ คน ให้นักเรียนอธิบายความเกี่ยวข้องของคำต่าง ๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่กำหนดให้อ่านและค้นหาด้วย อาจจะลองถามซ้ำเพื่อความแน่ใจว่า ทำให้นักเรียนคิดอย่างนั้น หรือตอบอย่างนั้น เป็นต้น

4. ครูถามนักเรียนนักเรียนว่า เขาอยากรู้อะไรบ้างจากเรื่องที่อ่าน หลังจากนั้น ครูและนักเรียนช่วยกันบันทึกคำถามหรือเรื่องที่ต้องการรู้ลงในช่อง W ในตารางบนกระดานและแผ่นผังของตนเอง ถ้าผู้เรียนตอบเป็นคำพูดธรรมดาให้แปลงเป็นคำถามให้ชัดเจนก่อนบันทึกลงในช่อง W นักเรียนอาจจะตั้งเป็นคำถาม ครูต้องพยายามถามคำถามเพื่อให้นักเรียนตอบให้ได้ว่า เขาต้องการรู้อะไรเพิ่มเติม สิ่งที่สำคัญคือ ต้องพยายามให้คำถามอยู่ในเรื่องที่นักเรียนต้องเรียนรู้ หรือสอดคล้องตามวัตถุประสงค์การเรียนรู้ในเรื่องนั้น ๆ คำถามในช่องนี้ควรมาจากนักเรียนเป็นสำคัญ

5. ครูให้นักเรียนอ่านบทอ่าน/เรื่องราวโดยละเอียด และเขียนลงในช่อง L นักเรียนควรหาคำตอบของคำถามในช่อง W ให้ช่วยกันตอบลงในตารางรวมและตารางของตนเอง สำหรับการบันทึกสิ่งที่ได้เรียนรู้ในช่อง L ครูควรกระตุ้นส่งเสริมให้นักเรียนบันทึกสิ่งที่น่าสนใจเป็นพิเศษด้วย และทำเครื่องหมายไว้ เนื่องจากเป็นผลที่ได้ที่นอกเหนือจากคำตอบคำถามที่ระบุในช่อง W หลังจากนั้น ควรให้นักเรียนไปหาข้อมูลเพิ่มเติมและความรู้เกี่ยวกับรายละเอียดของคำตอบของคำถามอื่นที่ต้องศึกษาจากแหล่งข้อมูลอื่น หรือศึกษาเพิ่มเติมภายหลัง (ในขั้นเริ่มฝึก คำตอบควรเป็นคำตอบที่มีอยู่ในบทอ่าน)

6. ครูและนักเรียนร่วมกันอภิปรายกันอีกครั้งเกี่ยวกับสาระต่าง ๆ ที่บันทึกในช่อง L

7. ครูกระตุ้นให้นักเรียนสำรวจคำถามอื่นในช่อง W ที่หาคำตอบไม่ได้หรือยังตอบไม่ได้จากบทอ่านนั้น เพื่อมอบหมายงาน และเพื่อให้ศึกษาเพิ่มเติมต่อไป

แผนภาพตารางเทคนิค KWL เรื่อง ไปโรงเรียน บทที่ 5 หนังสือภาษาพาที ป.1

จากเรื่อง มีตัวละครใครบ้าง และพวกเขาทำอะไร (K)	หลังจากอ่านไปเรียนหนังสือ แล้ว ไปบอก ไปบัว ไปที่ไหน และทำอะไรบ้าง(W)	ถ้านักเรียนเป็นคนเขียนเรื่องนี้ จะเพิ่มเหตุการณ์อะไรเข้าไป เพราะอะไร (L)

ปรับปรุง วิชรา เล่าเรียนดี และคณะ (2560:206)

7.7 การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ เป็นเรื่องที่สำคัญสำหรับครูผู้ทำหน้าที่ครู เพื่อให้การจัดการเรียนรู้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ดังนี้ (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์,2567)

Smith and Ragan (2004:2) ให้ความหมายของการออกแบบการจัดการเรียนรู้ว่าเป็นกระบวนการที่เป็นระบบที่แปลหลักการของการเรียนรู้และการเรียนการสอนสู่แผนการจัดการกิจกรรมการเรียน การสอน สื่อวัสดุ อุปกรณ์ ประกอบการจัดการเรียนการสอน

Carr-Chellman (2011:3) ให้ความหมายว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการเบื้องต้นของการเรียนการสอนที่สร้างสรรค์เพื่อห้องเรียนโดยผ่านกระบวนการเชิงระบบในการกำหนดเป้าหมาย การสร้างจุดประสงค์การเรียนรู้ การวิเคราะห์คุณลักษณะผู้เรียน การเขียนแบบทดสอบ การเลือกวัสดุ เครื่องมือและสื่อ การพัฒนากิจกรรม การจัดการเรียนการสอน และปรับปรุงบทเรียน

ชนาธิป พรกุล (2552:109-110) ให้ความหมายว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นการวางเค้าโครง (Outline) ของการสอน ทำให้เห็นภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนเป็นขั้นตอนการเลือกวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบการสอน วิธีสอน เทคนิคการสอน เพื่อใช้เป็นแนวทางกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ในแผนการจัดการเรียนรู้

สุมาลี ชัยเจริญ (2557:8) ให้ความหมายว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการในการวางแผนการเรียนการสอน โดยการแปลงหลักการของการเรียนรู้ (Learning) การเรียนการสอน (Instruction) ลงสู่การวางแผน (Planning) การเรียนการสอน

ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์ (2567:3-4) การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการหนึ่งขาดไม่ได้ ก่อนที่ผู้สอนจะจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงระหว่างการนำหลักสูตรไปสู่การจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ โดยที่ผู้สอนจะได้ดำเนินการศึกษา วิเคราะห์หลักสูตร วิเคราะห์ความสนใจของผู้เรียน แบบการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning Style) วิเคราะห์แบบการสอนของครู (Teaching Style) รวมทั้งวิเคราะห์ความเหมาะสมของสภาพ เงื่อนไข ข้อจำกัดต่าง ๆ ในการเรียนรู้ (Conditions in teaching and Learning) ทั้งของผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษา ผู้บริหาร งบประมาณ สถานที่ สิ่งแวดล้อม สื่อวัสดุ อุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้ สภาพชุมชน ผู้ปกครองและนโยบายรัฐ เพื่อนำไปสู่การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

จากข้อมูลข้างต้นสรุปได้ว่า การออกแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นกระบวนการที่ผู้สอนได้วางแผนเค้าโครงการสอนไว้ก่อนที่จะการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้เห็นภาพรวมของการจัดการเรียนการสอนของตนเองในการนำไปออกแบบเขียนการจัดการเรียนรู้ที่มีคุณภาพและการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพอย่างเป็นระบบ

7.8 หลักการออกแบบโครงการสอน (Course Syllabus)

การออกแบบโครงการสอน เป็นการออกแบบโครงสกล่งหน้าให้ผู้สอนเห็นภาพรวมทั้งหมด ของการที่จะสอนตลอดทั้งเทอมและตลอดทั้งปีการศึกษา ก่อนที่ผู้สอนจะนำไปออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ มีองค์ประกอบดังนี้

1. การเขียนคำอธิบายรายวิชา ข้อความที่อธิบายภาพรวมของรายวิชา ว่าผู้เรียนจะได้เรียนรู้ เรื่องใดบ้าง เรียนรู้อย่างไร และเพื่ออะไร โดยเป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษา ซึ่งมีลักษณะเป็นการสรุปสาระสำคัญของรายวิชาให้เข้าใจได้ชัดเจนในระยะสั้น

2. การกำหนดมาตรฐาน/ตัวชี้วัด ในแต่ละสาระ

มาตรฐานการเรียนรู้ เป็นคุณภาพหรือสิ่งที่คาดหวังให้ผู้เรียนบรรลุในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญในการจัดการศึกษา เพื่อพัฒนาให้ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะ คุณธรรม และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามที่สังคมต้องการ ส่วน ตัวชี้วัด เป็นสิ่งที่บ่งบอกพฤติกรรมหรือความสามารถเฉพาะด้านของผู้เรียนที่คาดว่าจะเกิดขึ้น ในแต่ละระดับชั้น เพื่อใช้วัดและประเมินผลว่าผู้เรียนได้บรรลุผลตามมาตรฐานการเรียนรู้หรือไม่

3. การกำหนดโครงสร้างเนื้อหาวิชา

โครงสร้างเนื้อหาวิชา เป็นการจัดระบบ ระเบียบ และลำดับของสาระ ความรู้ ทักษะ เจตคติ และประสบการณ์การเรียนรู้ในรายวิชาใดวิชาหนึ่ง ให้มีความสอดคล้องกับ มาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้ จุดประสงค์การเรียนรู้ และเวลาเรียนที่กำหนด เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่อง มีความเป็นระบบ และนำไปสู่การพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามหลักสูตร ซึ่งมีองค์ประกอบดังนี้

4. เกณฑ์การวัดผลและประเมินผล เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนได้กำหนดเกณฑ์คะแนนวัดผลและ ประเมินผลตามจุดประสงค์การเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

7.9 หลักการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

การออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ผู้สอนต้องมีหลักในการออกแบบที่ดี ดังที่ ไชยยศ เรืองสุวรรณ (2533 :81 อ้างถึงใน ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์,2567:6-10)

1. ต้องเตรียมผู้เรียนให้มีความพร้อมที่จะเรียน เนื่องจากผู้เรียนมีความแตกต่างกันผู้สอนจึงต้องวิเคราะห์ผู้เรียนเป็นลำดับแรกเพื่อทราบถึงพฤติกรรมทั้งด้านความรู้ จิตใจความรู้สึกและทักษะต่าง ๆ ในตัวผู้เรียน เพื่อการออกแบบการสอนให้สัมพันธ์กับผู้เรียนทั้งในด้านคุณลักษณะส่วนตัว ความสามารถที่จะรับรู้ ความสามารถในการเรียนรู้ ตลอดจนทัศนคติของผู้เรียน

2. ผู้เรียนจะสนใจเรียนเมื่อมีผู้ชี้แนะ การออกแบบการสอนโดยให้มีการชี้แนะจากผู้สอนจะเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้อย่างรวดเร็วมากขึ้น แต่ไม่ได้หมายถึง การสอนโดยบอกความรู้แก่ผู้เรียน แต่เป็นการชี้ให้เห็นแนวทางที่จะสืบค้นแหล่งเรียนรู้เพิ่มเติมให้ผู้เรียนได้ไปสืบค้นและประสบความสำเร็จด้วยตัวเอง ซึ่งผู้สอนจะมีบทบาทในการชี้แนะบางส่วนและช่วยเติมในบางส่วน เพื่อให้เกิดองค์ความรู้ที่เชื่อมโยงกัน

3. ต้องให้ผู้เรียนทุกคนได้มีส่วนร่วมในการเรียนการสอน ซึ่งการมีส่วนร่วมในการเรียนการสอนจะทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างเข้าใจและคงทนโดยการมีส่วนร่วมในการถาม การตอบ การอภิปราย การสาธิต การแสดงบทบาทสมมติ การแก้ปัญหา เป็นต้น สำหรับสัดส่วนการมีส่วนร่วมคงต้องพิจารณาตามความเหมาะสมกับธรรมชาติวิชา จุดประสงค์การเรียนรู้และเนื้อหาในการเรียนรู้

4. ต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสร่วมปรับปรุงแก้ไขตนเอง (ข้อมูลป้อนกลับ) การให้ข้อมูลป้อนกลับแก่ผู้เรียน (Feedback) เป็นสิ่งสำคัญมาก เนื่องจากการให้ผู้เรียนรู้ถึงผลการกระทำของตนเอง ผู้เรียนจะรู้ตนเองและเกิดแรงจูงใจในการเรียนและนำผลการเรียนนั้นไปปรับปรุงการเรียนของตนเองได้อย่างทันทั่วทั้งที่ ดังนั้น การให้ผลย้อนกลับจึงควรกระทำอย่างทันที่เป็นระยะ ๆ

5. ต้องให้ผู้เรียนได้กระทำและฝึกฝนเพื่อให้เกิดความชำนาญ (ทักษะ) การที่ให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกฝนบ่อย ๆ ย่อมทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ชัดเจนมากขึ้น และมีความชำนาญในการทำงานนั้น ๆ เช่น การฝึกทำโจทย์คณิตศาสตร์บ่อย ๆ ย่อมทำให้มองเห็นแฉ่งมองในการแก้ปัญหามากขึ้น เมื่อพบโจทย์ที่พลิกแพลงจะสามารถวินิจฉัยและแก้ปัญหาได้ง่ายขึ้น

7.10 ขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้

ขั้นตอนหรือกระบวนการออกแบบการเรียนรู้ มีความสำคัญในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้สอนได้คิดวางแผนเป็นระบบ เพื่อการจัดการเรียนรู้มีประสิทธิภาพ โดยมีขั้นตอนการออกแบบการเรียนรู้ดังนี้ (ชัยรัตน์ สุทธิรัตน์,2567)

1. วิเคราะห์หลักสูตร โดยผู้สอนต้องศึกษาการวิเคราะห์หลักสูตรให้เข้าใจว่า จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีจุดเน้นในการพัฒนาผู้เรียนในเรื่องใดและจะพัฒนาเรื่องใด

2. วิเคราะห์เงื่อนไขและข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้ ผู้สอนต้องพิจารณาถึงเงื่อนไขและข้อจำกัดในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ ด้านผู้เรียน ผู้สอน โรงเรียน ผู้บริหาร ชุมชน ผู้ปกครอง

ด้านสิ่งแวดล้อม สถานที่ สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ งบประมาณและนโยบายของรัฐ ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะส่งผลต่อคุณภาพการเรียนรู้ของผู้เรียน โดยสิ่งที่ควรวิเคราะห์ผู้เรียน ดังนี้

1) ธรรมชาติของผู้เรียน ธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน ไม่ว่าจะเป็นทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญา ความถนัด ความสนใจ ความต้องการ สังคม ความเชื่อ ค่านิยม เป็นต้นซึ่งความแตกต่างกันนี้เป็นผลมาจากจุดเริ่มต้นที่ครอบครัวที่ปลูกฝังหล่อหลอมมาอย่างแตกต่างกัน รวมไปถึงสังคมรอบข้างผู้เรียนตั้งแต่ได้จนถึงโตเป็นผู้ใหญ่

2) ประสบการณ์เดิมของผู้เรียน ลักษณะของการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันภายในครอบครัว การเรียนในสถานศึกษาเดิม การอยู่ในสังคมเดิมของผู้เรียน ส่งผลให้ผู้เรียนมีความรู้และประสบการณ์ที่ผ่านมาแตกต่างกัน

3) สไตล์การเรียนรู้ หรือแบบการเรียนรู้ของผู้เรียน (Learning Style) เมื่อผู้เรียนแต่ละคนมีความแตกต่างกัน มีพื้นฐานที่มาและความรู้ที่ต่างกันจึงทำให้ผู้เรียนแต่ละคนมีแบบการเรียนรู้ที่ต่างกัน ซึ่งแบบการเรียนรู้ี้จะมีผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน ถ้าครูไม่สามารถจัดการเรียนรู้ได้สอดคล้องกับแบบการเรียนรู้ของเขา ดังตัวอย่างแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนแบ่งได้ 3 กลุ่มหลักคือแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนรู้ผ่านตา (Visual learners) แบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนรู้ผ่านการได้ยิน (Auditory learners) และแบบการเรียนรู้ของผู้เรียนที่เรียนรู้ผ่านการเคลื่อนไหวทางกาย (Kinesthetic learners)

3. กำหนดตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้ ผู้สอนต้องวิเคราะห์ในหลักสูตรว่าหลักสูตรที่ใช้กระทรวงศึกษาธิการกำหนดใช้ในระดับการศึกษาชั้นพื้นฐาน ปัจจุบันก็มี 2 หลักสูตรประกอบด้วย 1) หลักสูตรอิงมาตรฐาน และ 2) หลักสูตรฐานสมรรถนะ เมื่อผู้สอนวิเคราะห์พิจารณาแล้ว ก็มากำหนดตัวชี้วัด/ผลการเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่จะทำการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

4. กำหนดสาระการเรียนรู้ โดยผู้สอนต้องศึกษาวิเคราะห์ขอบเขตของเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่กำหนดไว้ในหลักสูตร ซึ่งเนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้ในหลักสูตรการศึกษา เพื่อเป็นแนวทางให้ครูจัดการสอนและผู้เรียนบรรลุผลลัพธ์ทางการเรียนรู้

5. กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนควรดำเนินการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับสาระการเรียนรู้ โดยคำนึงถึงว่า เราจะออกกิจกรรมการเรียนรู้ให้ตอบวัตถุประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์การเรียนรู้/ผลลัพธ์การเรียนรู้/ สมรรถนะสำคัญ/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ได้อย่างไร หลังจากนั้น จึงเลือกรูปแบบการสอน วิธีการสอน เทคนิคการสอนหรือกลยุทธ์การจัดการเรียนรู้ให้เหมาะสมกับธรรมชาติเนื้อหาและธรรมชาติผู้เรียน

6. กำหนดสื่อ อุปกรณ์และแหล่งการเรียนรู้ โดยผู้สอนวิเคราะห์และพิจารณาจากกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนได้ทำการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ว่า มีอะไรบ้างในกิจกรรมการเรียนรู้ที่เป็นสื่อ อุปกรณ์และแหล่งการเรียนรู้ที่สามารถนำพาผู้เรียนให้บรรลุวัตถุประสงค์การเรียนรู้/จุดประสงค์การเรียนรู้/ผลลัพธ์การเรียนรู้ตามที่ได้กำหนดไว้

7. กำหนดวิธีการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยผู้สอนควรดำเนินการกำหนดแนวทางการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ให้สัมพันธ์กันและครบถ้วนในทุกพฤติกรรมที่กำหนดไว้วัดดูประสงค์การเรียนรู้หรือจุดประสงค์การเรียนรู้/ผลลัพธ์การเรียนรู้/ สมรรถนะสำคัญ/คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ด้วยเครื่องมือการวัดผลและประเมินผลที่หลากหลายและการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment)

7.11 องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้

องค์ประกอบของหน่วยการเรียนรู้มีองค์ประกอบที่สำคัญดังนี้ (สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา, 2553: 61 อ้างถึงใน ศิริวรรณ วณิชพัฒน์, 2562: 329 – 332)

1) ชื่อหน่วยการเรียนรู้

ชื่อหน่วยการเรียนรู้ต้องสะท้อนให้เห็นถึงสาระสำคัญ/ความคิดรวบยอดหรือประเด็นหลักในหน่วยการเรียนรู้ นั้น ๆ ดังนั้น ชื่อหน่วยการเรียนรู้ควรมีลักษณะดังนี้

- น่าสนใจ อาจเป็นประเด็นปัญหา ข้อคำถามหรือข้อโต้แย้งที่สำคัญ
- สอดคล้องกับชีวิตประจำวันและสังคมของผู้เรียน

2) มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้

มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ ที่นำมาทำหน่วยการเรียนรู้ ต้องมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันและนำมาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกันได้ ซึ่งอาจจะมากลุ่มสาระการเรียนรู้เดียวกันหรือต่างกลุ่มสาระการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ บางตัวอาจต้องมีการฝึกซ้ำเพื่อให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญ จึงสามารถอยู่ในหน่วยการเรียนรู้มากกว่าหนึ่งหน่วยได้

3) จุดประสงค์การเรียนรู้

เป้าหมายที่กำหนดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมครบทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skills) และเจตคติ/คุณลักษณะ (Attributes/Attitudes) ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการจัดการเรียนรู้ โดยทั้ง 3 ด้านต้องสัมพันธ์กันกล่าวคือ ทักษะและเจตคติ/คุณลักษณะ ต้องเกิดจากความรู้อยู่ของเนื้อหาสาระวิชา

4) สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอด

สาระสำคัญ/ความคิดรวบยอดได้จากการวิเคราะห์แก่นความรู้แต่ละมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ รวมถึงเนื้อหาสาระการเรียนรู้ที่ผู้เรียนจะได้จากการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งการเขียนสาระสำคัญมีวิธีการเขียน ดังนี้ (เฉลิม พักอ่อน, 2552)

4.1 เขียนลักษณะหลักเกณฑ์ หรือหลักการ เช่น “พืชตอบสนองต่อแสง เสียง และการสัมผัส ซึ่งเป็นสภาพแวดล้อมภายนอก” “การบวก คือการนำจำนวนตั้งแต่สองจำนวนขึ้นไปมารวมกัน จำนวนที่ได้จากการรวมจำนวนต่าง ๆ เข้าด้วยกันเรียกว่า ผลรวม หรือผลบวก และใช้เครื่องหมาย + เป็นสัญลักษณ์แสดงการบวก”

4.2 เขียนลักษณะความคิดรวบยอด เช่น “พืชและสัตว์ต้องการอาหาร น้ำและอากาศ เพื่อการดำรงชีวิตและการเจริญเติบโต” หรือเขียนแบบความเข้าใจที่คงทน เช่น “ความเข้าใจจำนวนนับ สัญลักษณ์ที่ใช้ในสมการ การบวกลบคูณหารจำนวนนับและความเท่ากัน ทำให้สามารถแก้ปัญหาภายใต้ข้อจำกัดต่าง ๆ ในชีวิตประจำวันได้” “การดำรงชีวิตท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงโดยประยุกต์ใช้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงทำให้ชีวิตมีความสุข”

4.3 เขียนลักษณะกระบวนการ (กรณีที่เหมาะสมของหน่วย ฯ เน้นกระบวนการ เช่น หน่วย ฯ นี้ เน้นกระบวนการแก้ปัญหา เขียนสาระสำคัญได้ คือ “การวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาอย่างกว้างขวางหลายมิติ กำหนดทางเลือกในการแก้สาเหตุของปัญหาอย่างหลากหลาย เลือกทางเลือกในการแก้ปัญหาอย่างเหมาะสม ดำเนินการแก้ปัญหาตามทางเลือกที่กำหนด ประเมินและปรับปรุงการแก้ปัญหาอย่างรอบคอบเป็นระยะ ๆ ช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างมีประสิทธิภาพ

4.4 เขียนลักษณะความสัมพันธ์ เช่น วิธีการดำรงชีวิตของมนุษย์มีผลกระทบต่อระบบนิเวศในสายน้ำ”

5) สาระการเรียนรู้

สาระการเรียนรู้ที่นำมาใช้ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ ประกอบด้วยเนื้อหาสาระ สาระการเรียนรู้แกนกลางและสาระการเรียนรู้ท้องถิ่น (ถ้ามี)

6) สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

สามารถวิเคราะห์ได้จากหลักสูตรแกนกลาง ซึ่งเป็นผลมาจากการนำมาตรฐาน/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตลอดจนสอดคล้องกับทักษะกระบวนการทางธรรมชาติ วิทยา

7) คุณลักษณะอันพึงประสงค์

สามารถวิเคราะห์ได้จากหลักสูตรแกนกลาง จุดเน้นของเขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและกลุ่มสาระการเรียนรู้ ซึ่งเป็นผลมาจากการนำมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้มาจัดกิจกรรมการเรียนรู้

8) ชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้

ชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ เป็นสิ่งที่สะท้อนถึงความสามารถของผู้เรียนจากการให้ความรู้และทักษะที่กำหนดไว้ ซึ่งสอดคล้องกับมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ โดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้

ชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ อาจเป็นสิ่งที่ครูผู้สอนกำหนดขึ้น หรือครูผู้สอนร่วมกับนักเรียนกำหนด เพื่อให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติในแต่ละหน่วยการเรียนรู้ โดยชิ้นงาน/ภาระงาน/ผลลัพธ์การเรียนรู้ ต้องแสดงถึงพัฒนาการในการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นหลักฐานแสดงว่า ผู้เรียนมีความรู้ ทักษะและความสามารถบรรลุตามมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้

ชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ อาจเกิดในระหว่างการจัดการเรียนรู้หรือหลังการจัดการเรียนรู้ แต่ชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้ นั้น ต้องแสดงให้เห็นว่า ผู้เรียนนำความรู้ทักษะความสามารถที่ได้จากการเรียนรู้ นั้นออกมาใช้อย่างเป็นรูปธรรม

9) กิจกรรมการเรียนรู้

กิจกรรมการเรียนรู้เป็นการนำเทคนิค/วิธีการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ ซึ่งจะนำพาผู้เรียนไปสู่การสร้างชิ้นงาน/ภาระงาน/ร่องรอยหลักฐานการเรียนรู้

10) สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้

ผู้สอนสามารถระบุสื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ที่ได้ออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ว่า ในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ต้องใช้สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้ อะไร ที่ไหนบ้าง

11) การวัดและประเมินผล

การวัดและประเมินผล ประกอบด้วย การประเมินผลระหว่างการจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการวัดผลประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการกำหนดวิธีการวัดและประเมินผล ตลอดจนเกณฑ์การประเมินต้องเชื่อมโยงมาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด/ผลลัพธ์การเรียนรู้ที่กำหนดในหน่วยการเรียนรู้ โดยครูผู้สอนและผู้เรียนควรร่วมกันสร้างเกณฑ์การประเมินชิ้นงาน/ภาระงาน หรือการปฏิบัติงานเพื่อเป็นแนวทางในการประเมินคุณภาพผู้เรียน

12) บันทึกหลังการสอน

การบันทึกหลังการสอน เป็นการบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งรายบุคคลและรายกลุ่มและเพื่อให้ผู้สอนได้สอนผลการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเองให้เห็นจุดที่ควรปรับปรุงและพัฒนาต่อไปแต่ละครั้ง พร้อมทั้งช่วยเหลือผู้เรียนให้มีการพัฒนาตามเป้าหมายของการจัดการเรียนรู้นอกจากนั้น ยังเป็นข้อมูลสำหรับการสนับสนุนการวิจัยในชั้นเรียนของผู้เรียนในการแก้ไขปัญหาการเรียน

แบบฟอร์มการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้

แผนการจัดการเรียนรู้ที่.....

กลุ่มสาระ.....	รายวิชา.....
โรงเรียน.....	ชั้น.....
หน่วยการเรียนรู้ที่.....เรื่อง.....	เวลา.....ชั่วโมง
แผนการจัดการเรียนรู้เรื่อง.....	เวลา.....ชั่วโมง
ผู้สอน.....	ภาคเรียนที่ ๑ ปีการศึกษา ๒๕๖๙
สอนวันที่.....เดือน.....พ.ศ.....	เวลา น.

๑. มาตรฐานการเรียนรู้/ตัวชี้วัด

สาระที่.....

มาตรฐาน

ตัวชี้วัด

.....

๒. จุดประสงค์การเรียนรู้

.....

.....

.....

๓. สาระสำคัญ

.....

.....

.....

๔. สาระการเรียนรู้

.....

.....

.....

๕. สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

.....

.....

.....

๖. คุณลักษณะอันพึงประสงค์

.....

.....

๗. ชิ้นงาน/ผลงาน/หลักฐานร่องรอยการทำงาน

.....

.....

.....

๘. กระบวนการเรียนรู้

.....

.....

.....

๙. สื่อ อุปกรณ์และแหล่งเรียนรู้

.....

.....

.....

๑๐. การวัดและการประเมินผลการเรียนรู้

จุดประสงค์การเรียนรู้	วิธีการ	เครื่องมือวัดและประเมินผล	เกณฑ์การวัดและประเมินผล
สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน			
คุณลักษณะอันพึงประสงค์			

๑๐.๑ เกณฑ์การให้คะแนนด้านความรู้

รายการประเมิน	ดี (๓)	ปานกลาง (๒)	พอใช้ (๑)

๑๐.๒ เกณฑ์การให้คะแนนด้านทักษะ/การปฏิบัติ

รายการประเมิน	ดี (๓)	ปานกลาง (๒)	พอใช้ (๑)

๑๐.๓ เกณฑ์การให้คะแนนด้านเจตคติ/คุณธรรม

รายการประเมิน	ดี (๓)	ปานกลาง (๒)	พอใช้ (๑)

๑๐.๔ เกณฑ์การให้คะแนนสมรรถนะสำคัญของผู้เรียน

รายการประเมิน	ดี (๓)	ปานกลาง (๒)	พอใช้ (๑)

๑๐.๕ เกณฑ์การให้คะแนนคุณลักษณะอันพึงประสงค์

รายการประเมิน	ดี (๓)	ปานกลาง (๒)	พอใช้ (๑)

๑๑. บันทึกผลหลังการเรียนรู้

๑) ผลการจัดการเรียนรู้ทั้ง ๓ ด้าน

.....

.....

.....

๒) ปัญหาและอุปสรรคที่พบในการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

๓) สาเหตุของปัญหา / อุปสรรคที่พบในการจัดการเรียนรู้

.....

.....

.....

๔) วิธีการแก้ไขหรือพัฒนาการจัดการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับผู้เรียน

.....

.....

.....

ลงชื่อ

(.....)

นักศึกษาปฏิบัติการสอน

วันที่...../...../.....

ข้อเสนอแนะ/แนวทางแก้ไข

.....

.....

.....

ลงชื่อ ครูพี่เลี้ยง

(.....)

ตำแหน่ง.....

วันที่...../...../.....

ความคิดเห็นผู้บริหาร

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อ

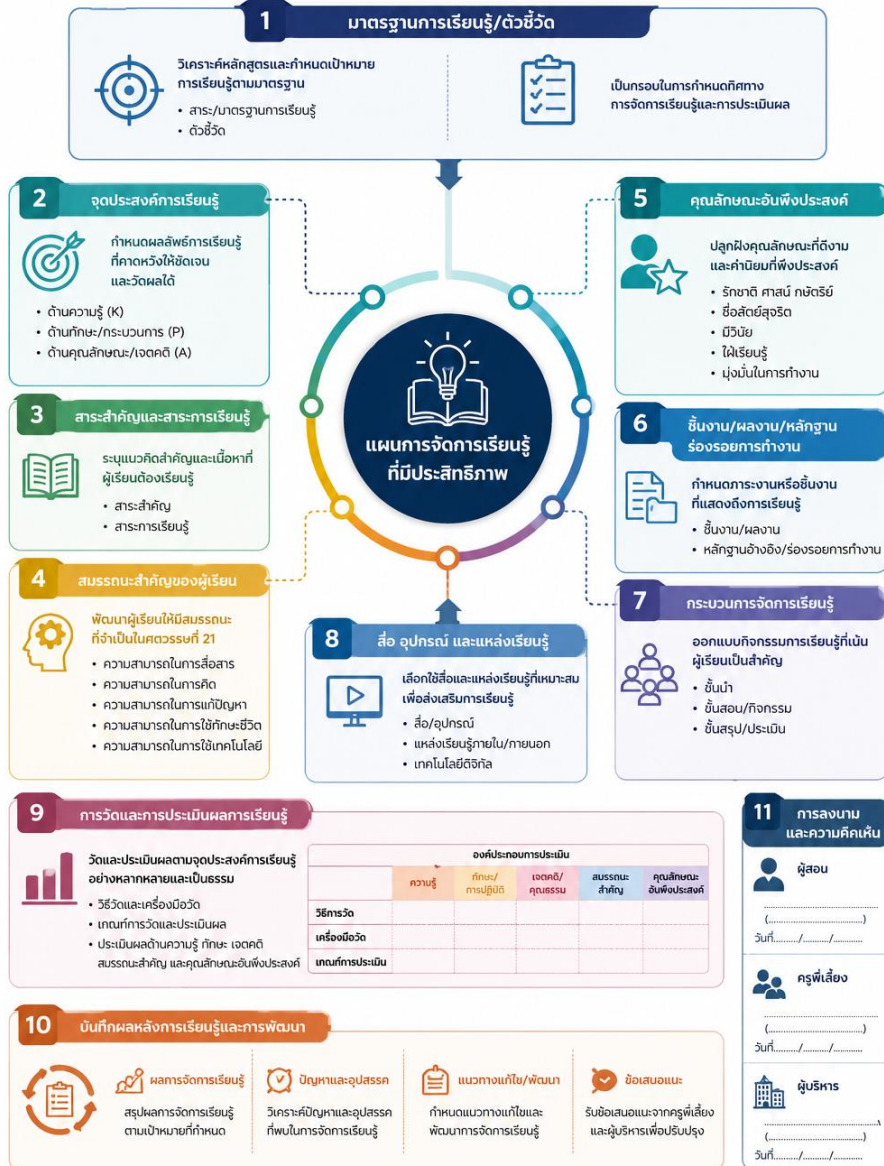
(.....)

ตำแหน่ง ผู้อำนวยการโรงเรียน.....

วันที่...../...../.....

องค์ประกอบของแผนการจัดการเรียนรู้ (Components of Learning Management Plan)

แผนการจัดการเรียนรู้เป็นเครื่องมือสำคัญของครูในการออกแบบการเรียนรู้ที่มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามมาตรฐานและบรรลุปเป้าหมายที่กำหนด

ภาพที่ 24 แสดงองค์ประกอบของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลาง การศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (ปรับปรุง พ.ศ.2560)

หมายเหตุ เป็นเพียงแนวทางในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ โดยสามารถนำไปปรับใช้ให้ สอดคล้องกับบริบทสถานศึกษาและหน่วยงานของตนเองได้ทุกสาขาวิชาอย่างเหมาะสม

**ตัวอย่างและแนวทางการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย
การวิเคราะห์รายหน่วยการจัดประสบการณ์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หน่วย “ข้าว”**

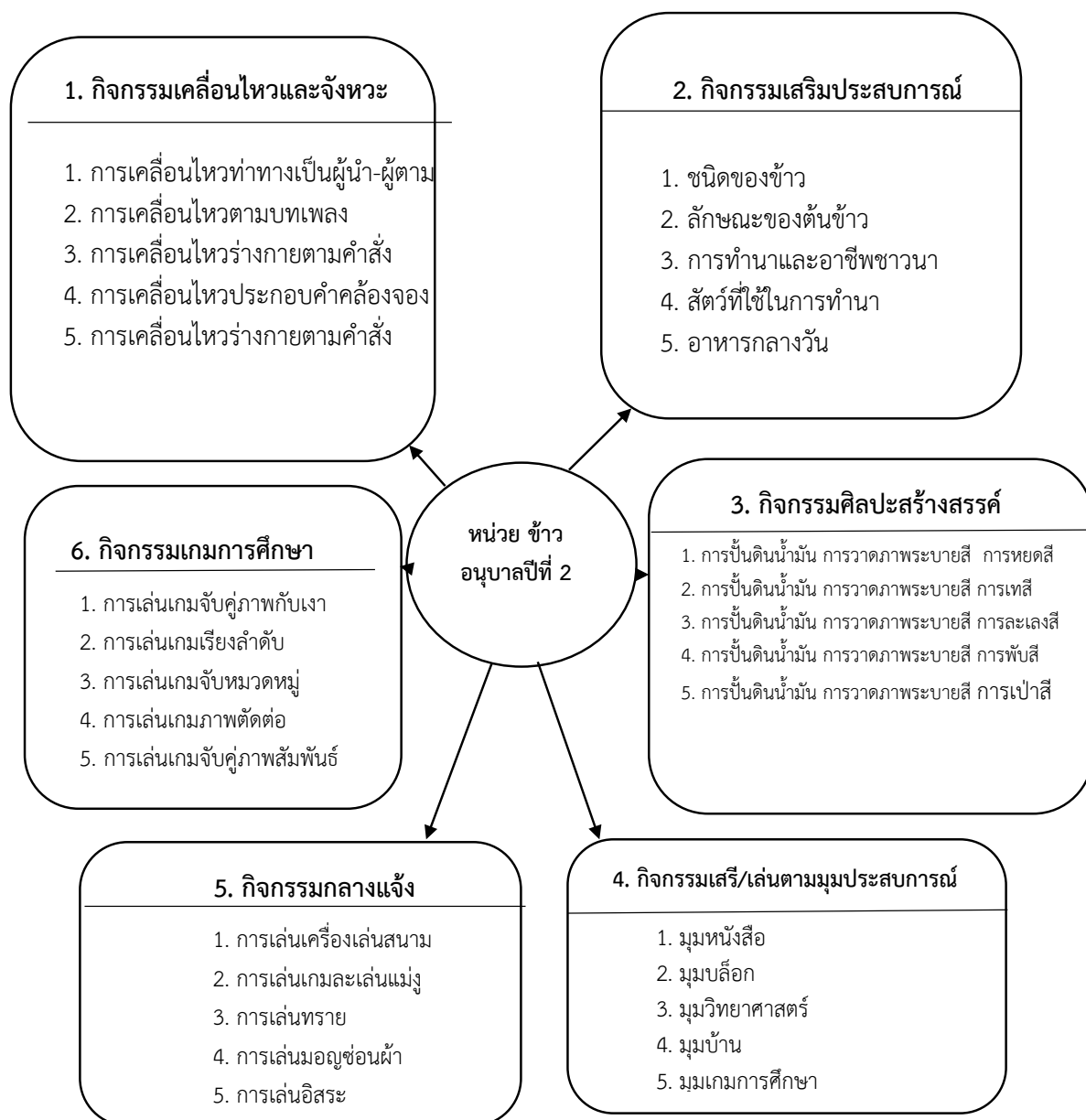
มาตรฐาน / ตัวบ่งชี้ / สภาพที่พึงประสงค์	จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	
		ประสบการณ์ที่สำคัญ	สาระที่ควรเรียนรู้
มาตรฐานที่ 2 ตัวบ่งชี้ 1.1 สภาพพึงประสงค์ 1.2.1 ยอมรับประทาน อาหารที่มีประโยชน์และดื่มน้ำ สะอาดได้ด้วยตนเอง	1. เพื่อให้เด็กยอม รับประทานอาหารที่มี ประโยชน์และดื่มน้ำสะอาด ได้ด้วยตนเอง	ด้านร่างกาย 1. การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่ 2. การเคลื่อนไหวโดย ควบคุมตนเองไปในทิศทาง ระดับ และพื้นที่ 3. การหยิบจับ การใช้ กรรไกร การฉีก การตัด 4. การเขียนภาพและการ เล่นกับสี 5. การประดิษฐ์สิ่งต่างๆ ด้วยเศษวัสดุ	1. ชนิดของข้าว 2. ลักษณะของต้น ข้าว 3. การทำนาและ อาชีพชาวนา 4. สัตว์ที่ใช้ในการ ทำนา 5. อาหารกลางวัน
มาตรฐานที่ 2 ตัวบ่งชี้ 2.1 สภาพพึงประสงค์ 2.1.2 กระโดดขาเดียวอยู่ กับที่ได้โดยไม่เสียการทรง ตัว	2. เพื่อให้เด็กกระโดดขาเดียว อยู่กับที่ได้โดยไม่เสียการทรง ตัว		
มาตรฐานที่ 3 ตัวบ่งชี้ 3.2 สภาพพึงประสงค์ 3.2.1 กล้าพูดกล้าแสดงออก อย่างเหมาะสมบาง สถานการณ์	3. เพื่อให้เด็กกล้าพูดกล้า แสดงออกอย่างเหมาะสมบาง สถานการณ์	ด้านอารมณ์-จิตใจ 1. การฟังเพลง การร้อง เพลง และการแสดง ปฏิกริยาโต้ตอบเสียงดนตรี 2. การเล่นเครื่องดนตรี	
มาตรฐานที่ 4 ตัวบ่งชี้ 4.1 สภาพพึงประสงค์ 4.1.1 สนใจ มีความสุขและ แสดงออกผ่านงานศิลปะ 4.1.3 สนใจ มีความสุขและ แสดงท่าทาง/เคลื่อนไหว ประกอบเพลง จังหวะและ ดนตรี	4. เพื่อให้เด็กสนใจ มี ความสุขและแสดงออกผ่าน งานศิลปะ 5. เพื่อให้เด็กสนใจ มีความสุข และแสดงท่าทาง/เคลื่อนไหว ประกอบเพลง จังหวะและดนตรี	ประกอบจังหวะ 3. การเล่นตามมุม 4. การเล่นอิสระ 5. การปฏิบัติกิจกรรม ต่างๆ ตามความสามารถ ของตนเอง 6. การพูดสะท้อนความรู้สึก ของตนเองและผู้อื่น การแสดงปฏิกริยาโต้ตอบ เสียงดนตรี	
มาตรฐานที่ 5 ตัวบ่งชี้ 5.4 สภาพพึงประสงค์ 5.4.1 ทำงานที่ได้รับ มอบหมายจนสำเร็จเมื่อมีผู้ ชี้แนะ	6. เพื่อให้เด็กทำงานที่ได้รับ มอบหมายจนสำเร็จเมื่อมีผู้ ชี้แนะ		

มาตรฐาน / ตัวบ่งชี้ / สภาพที่พึงประสงค์	จุดประสงค์การเรียนรู้	สาระการเรียนรู้	
		ประสบการณ์การเรียนรู้	สาระที่ควรเรียนรู้
มาตรฐานที่ 6 ตัวบ่งชี้ 6.2 สภาพที่พึงประสงค์ 6.2.1 เก็บของเล่นของใช้เข้าที่ด้วยตนเอง 6.2.2 เข้าแถวตามลำดับก่อนหลังได้ด้วยตนเอง	7. เพื่อให้เด็กเก็บของเล่นของใช้เข้าที่ด้วยตนเอง 8. เพื่อให้เด็กเข้าแถวตามลำดับก่อนหลังได้ด้วยตนเอง	7. การทำกิจกรรมศิลปะต่างๆ 8. การสร้างสรรค์สิ่งสวยงาม ด้านสังคม 1. การมีส่วนร่วมรับผิดชอบดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน 2. การปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดีของห้องเรียน 3. การดูแลห้องเรียนร่วมกัน 4. การเล่นตามมุมประสบการณ์/การเล่นมุมต่างๆ	
มาตรฐานที่ 8 ตัวบ่งชี้ 8.1 ตัวบ่งชี้ 8.2 สภาพที่พึงประสงค์ 8.1.1 เล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเด็กที่แตกต่างไปจากตน 8.2.1 เล่นหรือทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่ม	9. เพื่อให้เด็กเล่นและทำกิจกรรมร่วมกับเด็กที่แตกต่างไปจากตน	5. การเล่นหรือทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อนในกลุ่ม ด้านสติปัญญา 1. การรวมและการแยกแยะสิ่งต่างๆ 2. การอธิบายเชื่อมโยงสาเหตุและผลที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์หรือการกระทำ 3. การเปรียบเทียบและเรียงลำดับจำนวนของสิ่งต่างๆ 4. การจับคู่การเปรียบเทียบ และการเรียงลำดับ สิ่งต่างๆ 5. การใช้ภาษาทางคณิตศาสตร์กับเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน	
มาตรฐานที่ 10 ตัวบ่งชี้ 10.1 ตัวบ่งชี้ 10.2 สภาพที่พึงประสงค์ 10.1.2 จับคู่และเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนของสิ่งต่างๆ โดยใช้ลักษณะที่สังเกตพบเพียงลักษณะเดียว 10.2.1 ระบุสาเหตุ หรือผลที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์หรือการกระทำเมื่อมีผู้ชี้แนะ	10. เพื่อให้เด็กเล่นหรือทำงานร่วมกับเพื่อนเป็นกลุ่ม 11. เพื่อให้เด็กจับคู่และเปรียบเทียบความแตกต่างและความเหมือนของสิ่งต่างๆ โดยใช้ลักษณะที่สังเกตพบเพียงลักษณะเดียว 12. เพื่อให้เด็กระบุสาเหตุหรือผลที่เกิดขึ้นในเหตุการณ์หรือการกระทำเมื่อมีผู้ชี้แนะ		

แผนการจัดประสบการณ์รายสัปดาห์ ชั้นอนุบาลปีที่ 2 หน่วย ข้าว

วันที่	กิจกรรม					
	เคลื่อนไหวและ จังหวะ	เสริม ประสบการณ์	ศิลปะสร้างสรรค์	เสริม ประสบการณ์	การเล่น กลางแจ้ง	เกม การศึกษา
1	- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน - การเคลื่อนไหวท่าทางผู้นำ ผู้ตาม	- การสาธิตเกี่ยวกับชนิดของข้าว	- การปั้นดินน้ำมัน - การวาดภาพระบายสี - การหยดสี	- การเล่นตามมุมประสบการณ์	- การเล่นเครื่องเล่นสนาม	- การเล่นเกมจับคู่ภาพกับเงา
2	- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน - การเคลื่อนไหวตามบทเพลง	- การสนทนาเกี่ยวกับลักษณะของต้นข้าว	- การปั้นดินน้ำมัน - การวาดภาพระบายสี - การทาสี	- การเล่นตามมุมประสบการณ์	- การเล่นเกมละเล่นแมงมุม	- การเล่นเกมเรียงลำดับ
3	- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน - การเคลื่อนไหวร่างกายตามคำสั่ง	- การสนทนาเกี่ยวกับการทำนาและอาชีพชาวนา	- การปั้นดินน้ำมัน - การวาดภาพระบายสี - การเล่งสี	- การเล่นตามมุมประสบการณ์	- การเล่นเกมทราย	- การเล่นเกมจับหมวดหมู่
4	- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน - การเคลื่อนไหวประกอบคำคล้องจอง	- การเล่นเกมบทบาทสมมุติเกี่ยวกับสัตว์ที่ใช้ในการทำนา	- การปั้นดินน้ำมัน - การวาดภาพระบายสี - การพับสี	- การเล่นตามมุมประสบการณ์	- การเล่นเกมอยู่ซ่อนผ้า	- การเล่นเกมภาพตัดต่อ
5	- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน - การเคลื่อนไหวร่างกายตามคำสั่ง	- การศึกษานอกสถานที่เกี่ยวกับอาหารกลางวัน	- การปั้นดินน้ำมัน - การวาดภาพระบายสี - การเป่าสี	- การเล่นตามมุมประสบการณ์	- การเล่นเกมอิสระ	- การเล่นเกมจับคู่ภาพสัมพันธ์

ผังความคิดแผนการจัดประสบการณ์หน่วย สัปดาห์ที่ 16 หน่วย ข้าว ชั้นอนุบาลปีที่ 2

สิ่งที่ได้รู้แล้ว	สิ่งที่เด็กต้องการรู้	สิ่งที่เด็กควรรู้
1. ข้าว 2. สัตว์ที่ใช้ทำนา	1. ประโยชน์ของข้าว 2. ชนิดของข้าว 3. ลักษณะของต้นข้าว	1. ชนิดของข้าว 2. ลักษณะของต้นข้าว 3. การทำนาและอาชีพชาวนา 4. สัตว์ที่ใช้ในการทำนา 5. อาหารกลางวัน

แผนการจัดประสบการณ์ชั้นอนุบาลปีที่ 2

ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2567

สัปดาห์ที่ 16 ชื่อหน่วย ข้าว

สาระย่อย การเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตาม

กิจกรรม เคลื่อนไหวและจังหวะ

ระหว่างเวลา 09.00 - 09.20 น. เวลา 20 นาที

ใช้จัดประสบการณ์วันที่ 27 เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2568

1. สาระสำคัญ

การเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตาม เป็นกิจกรรมที่จัดให้เด็กได้เคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายให้ประสานสัมพันธ์กัน และทำให้เด็กมีความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ

2. จุดประสงค์

- 2.1 เพื่อให้เด็กสามารถเคลื่อนไหวพื้นฐานได้
- 2.2 เพื่อให้เด็กสนใจ มีความสุขและแสดงท่าทาง/เคลื่อนไหวประกอบเพลง จังหวะและดนตรี
- 2.3 เพื่อให้เด็กสามารถเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตามได้ *
- 2.4 เพื่อให้เด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน

3. สาระการเรียนรู้

3.1 ประสบการณ์สำคัญ

- 3.1.1 การเคลื่อนไหวอยู่กับที่
- 3.1.2 การเคลื่อนไหวเคลื่อนที่
- 3.1.3 การเคลื่อนไหวพร้อมวัสดุอุปกรณ์
- 3.1.4 แสดงปฏิกิริยาโต้ตอบเสียงเพลง
- 3.1.5 การเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น

3.2 สาระที่ควรเรียนรู้

- การเคลื่อนไหวพื้นฐาน
- การเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตาม

4. การจัดกิจกรรม

ขั้นนำ

4.1 ครูเคาะกลองเป็นจังหวะให้เด็กเคลื่อนไหวร่างกายไปรอบๆ บริเวณอย่างอิสระเมื่อได้ยินสัญญาณ “หยุด” ให้หยุดในท่ายืนทันที

ขั้นสอน

- 4.2 ครูจัดเด็กเป็นวงกลมและแนะนำสาธิตวิธีการเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตาม ให้เด็กดู
- 4.3 ครูขออาสาสมัครออกมาเป็นผู้นำการเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายตามจังหวะที่ครูเคาะ
- 4.4 ครูเคาะจังหวะให้เด็กเคลื่อนไหวส่วนต่างๆ ของร่างกายไปรอบบริเวณห้อง เมื่อได้ยินสัญญาณ

หยุด ให้เปลี่ยนเด็กอื่นมาเป็นผู้นำบ้าง

4.5 ครูให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมในข้อ 4.4 ซ้ำอีกจนครบ

ขั้นสรุป

4.7 เด็กและครูร่วมกันสรุปเกี่ยวกับการเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตาม

4.8 ครูให้เด็กนั่งผ่อนคลายกล้ามเนื้อ

5. สื่อ / แหล่งเรียนรู้

5.1 กลอง

6. การประเมินผล

6.1 สังเกตเด็กสามารถเคลื่อนไหวพื้นฐานได้

6.2 สังเกตเด็กสนใจ มีความสุขและแสดงท่าทาง/เคลื่อนไหวประกอบเพลง จังหวะและดนตรี

6.3 สังเกตเด็กสามารถเคลื่อนไหวท่าทางเป็นผู้นำ-ผู้ตามได้

6.4 สังเกตเด็กเกิดความสนุกสนานเพลิดเพลิน

7. กิจกรรมเสนอแนะ / ภาคผนวก

7.1 กิจกรรมเสนอแนะ

-

7.2 ภาคผนวก

-

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การเขียนแผนการจัดการเรียนรู้

7.12 บทสรุปท้ายบท

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นไปที่การสร้างประสบการณ์ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริงและมีส่วนร่วมอย่างกระตือรือร้น (Active Learning) เพื่อให้เกิดทักษะที่จำเป็นในการสร้างพลเมืองไทยและพลเมืองโลกที่ดี นอกจากนี้ การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 คือการเปลี่ยนห้องเรียนจาก "โรงงานผลิตความรู้" ที่ทุกคนต้องเรียนเหมือนกัน ไปสู่ "ห้องปฏิบัติการชีวิต" ที่เปิดกว้างให้ผู้เรียนได้ทดลอง แก้ปัญหา และใช้เทคโนโลยีเป็นเครื่องมือสร้างสรรค์นวัตกรรมตามศักยภาพเฉพาะบุคคล โดยอาศัยรูปแบบการจัดการเรียนรู้ เป็นแนวคิด กระบวนการ และหลักสำคัญของการจัดการเรียนการสอนอย่างมีระบบ เพื่อให้การศึกษาเกิดประสิทธิภาพและบรรลุเป้าหมายหลักสูตร

วิทยาการจัดการเรียนรู้แนวพุทธ เป็นการนำหลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนามาบูรณาการในการจัดการเรียนรู้ ได้แก่ หลักไตรสิกขา หลักอริยสัจ หลักอิทธิบาท โยนิโสมนสิการและปรโตโฆสะ (กัลยาณมิตร) เพื่อช่วยพัฒนาให้ผู้เรียนบรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น นอกจากการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง แล้ว ผู้สอนต้องเข้าใจหลักการ ทฤษฎี และเทคนิคต่าง ๆ เพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนและเนื้อหา

ทั้งนี้ การจัดการการเรียนรู้ได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ 1) เน้นพุทธิพิสัย เช่น การสอนแบบมโนทัศน์หรือการสอนตามแนวคิดของกาเย่ 2) เน้นจิตพิสัย เช่น การพัฒนาค่านิยมตามแนว Bloom 3) เน้นทักษะพิสัย เช่น การเรียนรู้ผ่านการปฏิบัติจริง 4) เน้นกระบวนการ เช่น การเรียนรู้แบบสืบสอบหรือคิดสร้างสรรค์ 5) เน้นบูรณาการ เช่น การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) และแบบวัฏจักรการเรียนรู้ (4 MAT)

ดังนั้น ทฤษฎีการเรียนรู้ จะทำให้รูปแบบการจัดการเรียนรู้ สามารถจัดการเรียนรู้ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เมื่อผู้สอนเข้าใจหลักการและวางเงื่อนไขการเรียนรู้ให้เกิดกับผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพในการออกแบบแผนการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ผู้เรียน

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบาย การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 เป็นอย่างไร และบทความครู บทบาทนักเรียนเป็นอย่างไร
2. จงอธิบายคำว่า รูปแบบการเรียนรู้ หมายถึงอะไร มีความสำคัญอย่างไรต่อการออกแบบการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียน
3. จงเลือกรูปแบบการเรียนรู้ หรือวิธีการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 รูปแบบหรือวิธีการ โดยเขียนเป็นแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับธรรมชาติเนื้อสาระให้ถูกต้อง
4. จงเขียนแผนการจัดการเรียนรู้จำนวน 1 รายวิชา โดยในกระบวนการจัดการเรียนรู้ต้องมีเทคนิคการเรียนรู้ที่หลากหลาย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

กิตติชัย สุธาสีโนบล.(2555). การจัดการเรียนการสอน ตามแนวพุทธก้าวสู่ความเป็นมนุษย์

ที่สมบูรณ์. ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.

กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21. กระทรวงศึกษาธิการ.

กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร. (2564). แนวทางการ

จัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

จังหวัดกำแพงเพชร. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร.

จุฑามาส ไชยงไทย. (2561). การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์กับศตวรรษที่ 21.

วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(2), 344–355.

ดุษฎิ โยเหลา และคณะ. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้าง

ชุดความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน:

จากประสบการณ์ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. ทิพย์วิสุทธิ.

ธนาพร เพชรสมบัติ. (2566). การสอนแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21.

Journal of Applied Education (วารสารปัญญาพัฒนา), 1(3).

ธนันท์รัฐ สินธุประสิทธิ์. (2564). ความสำคัญของ Gamification และแรงจูงใจสู่ผลลัพธ์ในแวดวง

การศึกษา. วารสารการบริหารการศึกษาบวบัณฑิต, 21(2), 29–40.

ทิศนา แคมมณี. (2560). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้

ที่มีประสิทธิภาพ.(พิมพ์ครั้งที่ 20). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). Active learning. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

วรรณดี แสงประทีปทอง. (2561). แนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21.

วารสารการวิจัยและประเมินผลอุบลราชธานี, 7(1), 1–10.

วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, & อธิป จิตฤกษ์. (2556). ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษ

ที่ 21.Open Worlds.

วัชร่า เล่าเรียนดี และคณะ. (2560). กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับ

คุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21. นครปฐม: บริษัท เพชรเกษมพรินต์ติ้ง กรุ๊ป จำกัด.

วิจารณ์ พานิช. (2555). *วิถีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21*. (พิมพ์ครั้งที่ 3).

มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.

ศจีทิพย์ ตาลพันธ์, เอกราช ไชยิตพิมานเวช, & กนกอร สมปราษฎ์. (2566). การจัดการเรียนรู้เชิงรุก

(Active Learning). วารสารมณีเชษฐาราม วัดจอมมณี, 6(5), 643–656.

สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2556). การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความ

รับผิดชอบ. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.

สถาพร พงษ์พิบูล. (2558). เอกสารประกอบการฝึกอบรม "คุณภาพผู้เรียน...เกิดจากกระบวนการ

- เรียนรู้". คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). **การพัฒนาการศึกษาไทยสู่ศตวรรษที่ 21**. สำนักงาน
เลขาธิการสภาการศึกษา.
สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2563). **การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก**. 21 เซ็นจูรี.
สุมน อมรวิวัฒน์. (2554). **การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.
อนุสร หงษ์ขุนทด. (2568). **TPACK Model: กรอบการสอนแห่งอนาคต**. Digital Learning
Classroom.

ภาษาอังกฤษ

- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). **21st century skills and competences for
new millennium learners**. OECD Education Working Papers.
Barnett, R. (2025, October 25). **Personalized learning: A comprehensive guide**.
Modern Classrooms Project.
<https://www.modernclassrooms.org/blog/personalized-learning-guide>
Battelle for Kids. (2019). **Framework for 21st century learning definitions**.
Chakraborty, S. (2024). **Generative AI in modern education society**. *arXiv*.
<https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.12687>
Ekizer, F. N., & Yildirim, S. S. (2023). 21st century skills and learning environments:
ELT students' perceptions. **Educational Research and Reviews**, 18(1), 1–10.
Elmore, R. (2005). Accountable leadership. **The Educational Forum**, 60(Winter),
134–142.
Fadel, C., & Trilling, B. (2009). **Twenty-first century skills and competencies**.
In *Encyclopedia of the Sciences of Learning*. Springer.
Fullan, M. (2001). **The new meaning of educational change** (3rd ed.).
Teachers College Press.
McKinney, M. L. (2008). **Effects of urbanization on species richness: A review
of plants and animals**. Springer Science Business Media.
OECD. (2013). **Innovative learning environments**. OECD Publishing.
Partnership for 21st Century Skills. (2007). **21st century learning environments**
(White paper). <http://www.21stcenturyskills.org/route21/>
Partnership for 21st Century Skills. (2019). **Framework for 21st century learning**.
Trilling, B., & Fadel, C. (2009). **21st century skills: Learning for life in our times**.
Jossey-Bass.

แผนบริหารประจำบทที่ 8

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

หัวข้อเนื้อหาประจำบท

- 8.1 ความหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล
 - 8.2 จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล
 - 8.3 ประเภทของการวัดและการประเมินผลการเรียน
 - 8.4 ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผลการเรียน
 - 8.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียน
 - 8.6 วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้
 - 8.7 การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ
 - 8.8 การใช้ Ai ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผล
 - 8.9 บทสรุปท้ายบท
- คำถามท้ายบท
- เอกสารอ้างอิง

ผลลัพธ์การเรียนรู้ระดับหน่วย (Learning Unit Outcomes: LLOs)

นักศึกษาจะสามารถอธิบายแนวคิด หลักการ การวัดและประเมินผล โดยประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้ศึกษาแนวคิด หลักการ และทฤษฎีในการสร้างและออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลในการจัดการเรียนรู้ในชั้นเรียนได้อย่างเที่ยงตรงและยุติธรรมบนฐานหลักทฤษฎี 4

กิจกรรมการเรียนการสอน (Active Learning Activities)

1. นำเสนอเครื่องมือวัดและประเมินผลที่หลากหลายแล้ววิพากษ์เครื่องมือวัดและประเมินผล
3. ออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลให้ตรงกับวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่ตั้งไว้
4. นำเสนอผลงานและแลกเปลี่ยนความคิดเห็น พร้อมให้ข้อมูลย้อนกลับอย่างสร้างสรรค์
5. สรุปแนวคิด หลักการ เกี่ยวกับการออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้

สื่อการเรียนการสอน (Instructional Media)

1. เอกสารประกอบการสอนบทที่ 8 พร้อมสไลด์ประกอบการบรรยาย
2. แผนการจัดการเรียนรู้และตัวอย่างเครื่องมือวัดและประเมินผล

การวัดผลและการประเมินผล (Assessment and Evaluation)

1. แบบทดสอบท้ายบท
2. การประเมินการมีส่วนร่วมในกิจกรรมกลุ่ม
3. การประเมินผลงานกลุ่มและการนำเสนอ
4. การสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection)

บทที่ 8

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้

การวัดและการประเมินผลเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร และมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตร การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ และกระบวนการจัดการเรียนการสอน

8.1 ความหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล

ความหมายของการวัดและการประเมินผล

นักการศึกษาได้นิยามความหมายของคำว่า การวัด (Measurement) การประเมิน (Assessment) และการประเมินค่า/ตัดสิน (Evaluation) ไว้แตกต่างกัน ดังนี้

การวัด (Measurement)

การวัด หมายถึง กระบวนการหาปริมาณหรือจำนวนของสิ่งต่าง ๆ โดยใช้เครื่องมืออย่างใดอย่างหนึ่ง โดยผลจากการวัดจะออกมาเป็นตัวเลขหรือสัญลักษณ์เพื่อใช้แทนคุณลักษณะที่ต้องการวัด

1. การวัดทางอ้อม การวัดผลทางการศึกษานับเป็นการวัดทางอ้อม เนื่องจากสิ่งที่วัดมักเป็นคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น ความรู้ความสามารถ เจตคติ สติปัญญา หรือความถนัดของบุคคล ซึ่งไม่สามารถสังเกตหรือสัมผัสได้โดยตรง

2. ประเภทของการวัด สามารถแบ่งได้เป็นการวัดผลด้านกายภาพ (Physical Measurement) ซึ่งวัดคุณลักษณะที่เป็นรูปธรรม เช่น ส่วนสูง น้ำหนัก และการวัดผลด้านจิตวิทยา (Psychological measurement) ซึ่งวัดคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม

การประเมิน (Assessment) และการประเมินค่า/ตัดสิน (Evaluation)

คำว่า "การประเมินผล" มีความหมายหลากหลาย ซึ่งมักแยกเป็น "Assessment" (มุ่งพัฒนา) และ "Evaluation" (มุ่งตัดสิน)

1. การประเมินค่า/ตัดสิน (Evaluation) หมายถึง การตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของผลที่ได้จากการวัด โดยนำข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากการวัดหลายอย่างมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้เพื่อสรุปว่า ผู้เรียนมีความเก่งหรืออ่อนเพียงใด หรือบรรลุเป้าหมายที่ต้องการมากน้อยเพียงใด

2. การประเมิน (Assessment) หมายถึง กระบวนการเก็บข้อมูล ศึกษา บันทึก และใช้ข้อมูลเกี่ยวกับคำตอบของผู้เรียนที่ทำในภาระงาน/ชิ้นงาน ด้วยวิธีการและเครื่องมือที่หลากหลาย โดยเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศทั้งเชิงปริมาณและเชิงบรรยายอย่างเป็นระบบ

3. ความสัมพันธ์ระหว่างการวัดและการประเมินสามารถสรุปเป็นสมการได้ว่าการประเมินผล = การวัดผล + การตัดสินคุณค่า

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่เป็นระบบในการหาปริมาณ (ตัวเลข/สัญลักษณ์) ของพฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคล แล้วนำผลที่ได้ไปพิจารณาตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของผลการเรียนรู้ (ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้) เพื่อให้ได้

ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุงผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม

8.2 จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการวัดและการประเมินผล

ปรัชญาและจุดมุ่งหมายพื้นฐาน

ปรัชญาของการวัดผลการศึกษา คือ การทดสอบเป็นการค้นและพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ คือ เพื่อค้นหาสมรรถภาพของผู้เรียนว่ามีอะไรบ้าง และเพื่อพัฒนาสมรรถภาพโดยการส่งเสริมสิ่งที่มีอยู่ให้มากขึ้น ซึ่งการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีจุดมุ่งหมายหลัก 2 ประการ ที่ต้องดำเนินการควบคู่กันไป ได้แก่

1. การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน (Formative Assessment) เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับผลการเรียนและการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องระหว่างการเรียนการสอน เพื่อให้ทราบจุดเด่นและจุดที่ต้องปรับปรุง แล้วนำมาใช้ในการส่งเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู ซึ่งการประเมินประเภทนี้รวมถึง การประเมินเพื่อเรียนรู้ (Assessment for Learning - AfL) ซึ่งเกิดขึ้นก่อนเริ่มกิจกรรมเพื่อตรวจสอบความพร้อม และการประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as Learning - AaL) ซึ่งเกิดขึ้นต่อเนื่องขณะเรียน เพื่อให้ผู้เรียนกำกับการเรียนรู้ของตนเอง

2. การวัดและประเมินผลเพื่อตัดสินผลการเรียน (Summative Assessment) เป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้เมื่อเรียนจบหน่วยหรือจบรายวิชา เพื่อตัดสินให้คะแนนและระดับผลการเรียน หรือรับรองความรู้ความสามารถของผู้เรียน ซึ่งการประเมินประเภทนี้รวมถึง การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of Learning - AoL) ซึ่งเกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้เพื่อตัดสินคุณค่า

8.3 ประเภทของการวัดและการประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้สามารถจำแนกออกเป็นประเภทต่าง ๆ โดยใช้เกณฑ์ที่แตกต่างกัน ซึ่งแต่ละประเภทมีวัตถุประสงค์และวิธีการนำไปใช้ที่ไม่เหมือนกัน ดังนี้

จำแนกตามลักษณะของสิ่งที่วัด (Classification by Characteristic)

การจำแนกประเภทนี้แบ่งตามคุณลักษณะของสิ่งที่ต้องการวัด โดยแบ่งได้ 2 ประเภทดังนี้

1. การวัดผลด้านกายภาพ (Physical Measurement) หมายถึง การวัดคุณลักษณะที่เป็นรูปธรรม ซึ่งสามารถสังเกตหรือสัมผัสได้ชัดเจน เช่น ระยะทาง ส่วนสูง น้ำหนัก การวัดประเภทนี้มักเป็นการวัดทางวิทยาศาสตร์ และผลการวัดมีความเชื่อถือได้สูง

2. การวัดผลด้านจิตวิทยา (Psychological Measurement) หมายถึง การวัดคุณลักษณะที่เป็นนามธรรม เช่น ความรู้ความสามารถ เจตคติ หรือสติปัญญาของบุคคล ซึ่งไม่สามารถสังเกตหรือ

สัมผัสได้โดยตรง เครื่องมือที่ใช้วัดจึงต้องอาศัยการวัดทางอ้อม โดยใช้ทฤษฎีหรือแนวคิดที่เกี่ยวข้อง เป็นเกณฑ์ในการตรวจสอบ

จำแนกตามขั้นตอนกระบวนการเรียนการสอน (Classification by Stage of Instruction)

การจำแนกประเภทนี้แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. การวัดและประเมินผลก่อนเรียน (Pre-Evaluation) เป็นการวัดและประเมินผลก่อนที่จะมีการเรียนการสอนเกิดขึ้น เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานและทักษะ ของผู้เรียนว่ามีความพร้อมเพียงพอที่จะเรียนรู้เนื้อหาใหม่หรือไม่ การประเมินนี้ใช้เพื่อจัดตำแหน่งผู้เรียน (Placement Concern) หรือเพื่อตระหนักถึงความพร้อม (Readiness Concern)

2. การวัดและประเมินผลระหว่างเรียน (Formative Evaluation) เป็นการวัดและประเมินผลอย่างต่อเนื่องระหว่างการสอน มีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความก้าวหน้าของผู้เรียนว่าบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้หรือไม่ และค้นหาข้อบกพร่อง เพื่อนำไปสู่การปรับปรุงแก้ไขการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู การประเมินนี้มักถูกเรียกว่า การวัดและประเมินผลเพื่อพัฒนา (Formative assessment)

3. การวัดและประเมินผลหลังเรียน (Summative Evaluation) เป็นการวัดและประเมินผลหลังจากสิ้นสุดการเรียนการสอนหรือจบรายวิชา มีวัตถุประสงค์เพื่อตัดสินผลการเรียนทั้งหมดของผู้เรียนว่า ครอบรู้นั้นเนื้อหา มากน้อยเพียงใด ควรตัดสินได้/ตก หรือควรได้เกรดอะไร การประเมินนี้สามารถใช้ประเมินประสิทธิผลการจัดการเรียนการสอนได้ด้วย

จำแนกตามจุดมุ่งหมายของการวัดผล (Classification by Purpose)

การจำแนกตามจุดมุ่งหมายของการวัดและประเมินผล แบ่งออกเป็น 6 ประเภท ได้แก่

1. การวัดผลเพื่อค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของนักเรียน (Search and Develop) เพื่อค้นหาสมรรถภาพว่าใครมีอะไร มากน้อยเพียงใด และเพื่อพัฒนาสมรรถภาพโดยการส่งเสริมสิ่งที่มีอยู่ให้มากขึ้น ถือเป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญที่สุดหรือเป็น ปรัชญาของการวัดผลทางการศึกษา

2. วัดผลเพื่อวินิจฉัย (Diagnosis) หมายถึง การวัดเพื่อค้นหาจุดบกพร่องที่ทำให้นักเรียนมีความบกพร่อง เพื่อหาทางแก้ไขได้ตรงจุด หรือทำการสอนซ่อมเสริม

3. วัดผลเพื่อจัดอันดับหรือจัดตำแหน่ง (Placement) หมายถึง การวัดเพื่อจัดอันดับความสามารถในกลุ่มเดียวกัน เช่น ใครเก่งที่สุด ควรได้เกรดใด

4. วัดผลเพื่อเปรียบเทียบหรือเพื่อทราบพัฒนาการของนักเรียน (Assessment) หมายถึง การวัดเพื่อเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนเองว่าเจริญงอกงามขึ้นจากเดิมมากน้อยเพียงใด เช่น การเปรียบเทียบผลสอบก่อนเรียนและหลังเรียน

5. วัดผลเพื่อพยากรณ์ (Prediction) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลไปคาดคะเนหรือทำนายเหตุการณ์ในอนาคต เช่น การแนะนำการศึกษาต่อ หรือการวัดความถนัด

6. วัดผลเพื่อประเมิน (Evaluation) หมายถึง การวัดเพื่อนำผลมาตัดสินหรือสรุปคุณภาพของการจัดการศึกษาว่ามีประสิทธิภาพสูงหรือต่ำ และหลักสูตรเหมาะสมหรือไม่

จำแนกตามการแปลความหมายของคะแนน (Classification by Score Interpretation)

การจำแนกประเภทนี้ แบ่งออกเป็น 2 ประเภทหลัก:

1. การวัดและประเมินผลแบบอิงกลุ่ม (Norm-Referenced) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าบุคคลมีความสามารถในการเรียนรู้ได้แตกต่างกันในเวลาเดียวกัน โดย เปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับกลุ่มผู้เรียนทั้งหมด เพื่อจัดอันดับว่าใครมีความสามารถสูงหรือต่ำเมื่อเทียบกับกลุ่ม

2. การวัดและประเมินผลแบบอิงเกณฑ์ (Criterion-Referenced) แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนความเชื่อว่าบุคคลสามารถเรียนรู้จนเกิดความรอบรู้ได้ โดยขึ้นอยู่กับวิธีการสอนและระยะเวลาที่ใช้ การประเมินจะเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ล่วงหน้า หรือเกณฑ์มาตรฐาน เพื่อตัดสินว่ามีความรอบรู้ในเนื้อหานั้น ๆ หรือไม่

จำแนกตามเป้าหมายการประเมินการเรียนรู้ของผู้เรียนในศตวรรษที่ 21

การวัดและประเมินผลในศตวรรษที่ 21 มุ่งเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยแบ่งเป็น 3 ประเภทดังนี้

1. การประเมินเพื่อเรียนรู้ (Assessment for Learning: AfL) เกิดขึ้นก่อนเริ่มจัดกิจกรรม และต่อเนื่องระหว่างการสอน มีเป้าหมายเพื่อวินิจฉัยปัญหาการเรียนรู้และ ให้ข้อติชม/คำแนะนำ เพื่อปรับปรุงการเรียนรู้ของผู้เรียนและการสอนของครู

2. การประเมินขณะเรียนรู้ (Assessment as Learning: AaL) เกิดขึ้นบ่อยและต่อเนื่องระหว่างการสอน โดยเน้นให้ผู้เรียน กำกับกับการเรียนรู้ของตนเอง (Self-assessment) ตระหนักในการเรียนรู้ของตน วางแผน และปรับปรุงการเรียนรู้ของตนตลอดเวลา

3. การประเมินผลการเรียนรู้ (Assessment of Learning: AoL) เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดกระบวนการเรียนรู้ มีเป้าหมายเพื่อ ตัดสินคุณค่า ในการบรรลุวัตถุประสงค์หรือผลลัพธ์การเรียนรู้ ซึ่งเป็นการประเมินสรุปผลการเรียนรู้ (Summative Assessment)

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า ประเภทของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้มีความหลากหลาย โดยสามารถสรุปได้ว่า การวัดผล (Measurement) เป็นกระบวนการกำหนดตัวเลขหรือสัญลักษณ์เพื่อหาปริมาณของคุณลักษณะที่ต้องการวัด ซึ่งในการศึกษาเป็นการวัดทางอ้อม (Psychological Measurement) และ การประเมินผล (Evaluation) คือการนำข้อมูลที่ได้จากการวัดมาตัดสินคุณค่าหรือคุณภาพของสิ่งที่วัดโดยเทียบกับเกณฑ์ที่ตั้งไว้

การประเมินผลการเรียนรู้ที่สมบูรณ์จึงประกอบด้วย การประเมินเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) ซึ่งทำอย่างต่อเนื่องตลอดกระบวนการเพื่อปรับปรุงแก้ไข และ การประเมินเพื่อตัดสินผล (Summative Assessment) ซึ่งทำเมื่อสิ้นสุดหน่วยการเรียนรู้หรือรายวิชาเพื่อสรุปผลการเรียน

ในปัจจุบัน การวัดและประเมินผลยังมุ่งเน้นที่การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) และการประเมินที่หลากหลาย (Multimethod) โดยเน้นให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและสามารถกำกับการเรียนรู้ของตนเองได้ (Assessment as Learning)

8.4 ประโยชน์ของการวัดและการประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ถือเป็นเครื่องมือสำคัญและเป็นปรัชญาพื้นฐานของการศึกษา โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อ ค้นหาและพัฒนาสมรรถภาพของมนุษย์ เพื่อให้ทราบว่าผู้เรียนมีความรู้ความสามารถอะไรบ้าง และเพื่อส่งเสริมสิ่งที่มีอยู่ให้มากขึ้นหรือปลูกฝังสิ่งใหม่ขึ้นมาประโยชน์ของการวัดและประเมินผลการเรียนรู้สามารถจำแนกตามกลุ่มผู้ใช้และวัตถุประสงค์หลักได้ดังนี้

ประโยชน์ต่อผู้เรียน

1. การตรวจสอบพัฒนาการและความก้าวหน้า การวัดผลช่วยตรวจสอบพัฒนาการของผู้เรียนว่ามีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยเปรียบเทียบผลการเรียนรู้ของผู้เรียนคนเดียวหรือกลุ่มเดียวกันในช่วงเวลาที่ต่างกัน เช่น ก่อนเรียนกับหลังเรียน เป็นต้น
2. การวินิจฉัยข้อบกพร่อง ช่วยในการวินิจฉัยหาสาเหตุข้อบกพร่องในการเรียนของผู้เรียนแต่ละคน เพื่อให้ครูสามารถซ่อมเสริมนักเรียนในเรื่องนั้น ๆ ให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น
3. การวางแผนและการจูงใจ ช่วยให้ผู้เรียนทราบผลสัมฤทธิ์ของตน ซึ่งเป็นข้อมูลที่ใช้เพื่อวางแผนการเรียนต่อ หรือการเลือกอาชีพในอนาคต และยังเป็นเครื่องมือในการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจในการเรียนรู้
4. การรับรองคุณค่าและความสามารถ ผลการประเมินสามารถใช้เป็นหลักฐานในการออกเอกสารแสดงวุฒิการศึกษา ตรวจสอบและรับรองผลการเรียน

ประโยชน์ต่อการจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร

1. การปรับปรุงการสอนของครู ผลการประเมินช่วยให้ครูทราบว่าการจัดการเรียนการสอนมีข้อบกพร่องในเรื่องใดบ้าง เช่น วิธีสอน สื่อการสอน เป็นต้น เพื่อนำข้อมูลไปปรับปรุงการสอนในครั้งต่อไป
2. การตรวจสอบความรู้พื้นฐาน การประเมินช่วยตรวจสอบความรู้พื้นฐานของผู้เรียนก่อนที่จะเริ่มเรียนบทเรียนใหม่
3. การประเมินประสิทธิภาพหลักสูตร ช่วยในการตรวจสอบคุณค่า ประสิทธิภาพ และประสิทธิผลของกระบวนการเรียนการสอนของหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น
4. การตัดสินใจเชิงบริหารจัดการหลักสูตร ใช้เพื่อตัดสินใจว่าควรใช้หลักสูตรนั้นต่อไป ปรับปรุงพัฒนา หรือยกเลิกการใช้หลักสูตรนั้น
5. การบริหารจัดการทางวิชาการ ช่วยให้ผู้บริหารทราบว่าควรตัดสินใจและสนับสนุนช่วยเหลือหรือให้บริการทางใดบ้าง และใช้เป็นข้อมูลในการกำหนดนโยบายและวางแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา

6. การระบุปัจจัยแวดล้อม ช่วยให้ทราบถึงเหตุปัจจัยและสิ่งแวดล้อมที่เอื้ออำนวยหรือเป็นอุปสรรคในกระบวนการเรียนการสอน เช่น สภาพห้องเรียน อุปกรณ์ สื่อการเรียนการสอน และสภาพชุมชน

ประโยชน์ต่อสถานศึกษาและสังคม

1. การควบคุมมาตรฐานการศึกษา การวัดและประเมินผลเป็นเครื่องมือสำคัญในการควบคุมมาตรฐานและคุณภาพของหลักสูตรการศึกษา และเป็นเครื่องชี้ให้เห็นถึงคุณค่าของหลักสูตร

2. การสร้างความน่าเชื่อถือ ช่วยสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจในโรงเรียนให้เกิดขึ้นในหมู่ประชาชน

3. การสร้างความสัมพันธ์ ส่งเสริมให้ผู้ปกครองมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับโรงเรียนมากขึ้น เพื่อให้การจัดการเรียนการสอนได้ผลดีด้วยความร่วมมือกันระหว่างโรงเรียนและทางบ้าน และควรรายงานความเป็นไปของผู้เรียนให้ผู้ปกครองทราบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาทางส่งเสริมและปรับปรุงแก้ไขร่วมกัน

4. การตัดสินผลการเรียนและการจัดตำแหน่ง ใช้เพื่อตัดสินผลการเรียนขั้นสุดท้าย เช่น การให้เกรด เป็นต้น หรือใช้เพื่อจัดตำแหน่งความสามารถของผู้เรียน เช่น เก่ง ปานกลาง อ่อน เป็นต้น ในวัดและประเมินผล

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ กระบวนการที่เป็นระบบในการเก็บรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลที่เชื่อถือได้ เพื่อค้นพบและพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนทุกคนให้เต็มตามความสามารถ และใช้เป็นข้อมูลย้อนกลับเพื่อตรวจสอบและปรับปรุงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่อง รวมถึงการตัดสินผลการเรียนเพื่อรับรองคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของชาติให้เป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

8.5 เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียน

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ถือเป็นกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจะมีความหลากหลายและต้องมีความเหมาะสมกับวัตถุประสงค์ในการวัดและลักษณะพฤติกรรมที่ต้องการประเมินในแต่ละด้าน

การจำแนกประเภทของวิธีการและเครื่องมือวัดผลโดยทั่วไป

วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลสามารถแบ่งได้ตามลักษณะการเก็บข้อมูล ดังนี้

1. วิธีการและเครื่องมือวัดและประเมินผลแบบเป็นทางการ (Formal Assessment) เป็นวิธีที่นิยมใช้มาแต่ดั้งเดิม เช่น การวัดผลโดยการสอบและใช้แบบทดสอบ (Test) ที่ครูสร้างขึ้น ข้อมูลที่ได้มักเป็น คะแนนเชิงปริมาณ ซึ่งใช้ในการเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์เมื่อสิ้นสุดการสอน อย่างไรก็ตาม การประเมินเพื่อตัดสินคุณภาพโดยใช้ผลการวัดเชิงปริมาณเพียงอย่างเดียว อาจทำให้มองไม่เห็นศักยภาพที่แท้จริงของนักเรียน

2. เครื่องมือวัดและประเมินผลแบบไม่เป็นทางการ (Informal Assessment) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่เน้นผู้เรียนเป็นรายบุคคลจากแหล่งข้อมูลที่หลากหลายตลอดเวลา ซึ่งเป็นวิธีการที่ยืดหยุ่นและเป็นประโยชน์ในการพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. การประเมินที่ต้องใช้หลายวิธี (Multimethod) ในการประเมินที่มีคุณภาพนั้น ควรใช้วิธีการที่หลากหลาย และใช้แหล่งข้อมูลหลาย ๆ แหล่ง เพื่อให้ได้ผลการประเมินที่สะท้อนความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียนได้อย่างรอบด้าน

เครื่องมือวัดผลตามพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัย (Cognitive Domain)

เครื่องมือหลักในการวัดพฤติกรรมด้านพุทธิพิสัยคือ แบบทดสอบ (Test) ซึ่งใช้ในการวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความรู้ความสามารถ และสติปัญญา

1. แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ (Achievement Test)

- แบบทดสอบที่ครูสร้างขึ้น (Teacher-made Test) สร้างโดยครูเพื่อวัดผลสัมฤทธิ์เฉพาะกลุ่มหรือวิชาที่สอน โดยเน้นการวัดผลระหว่างการจัดการเรียนการสอน (Formative Test) และวัดผลสรุป (Summative Test)

- แบบทดสอบมาตรฐาน (Standardized Test) เป็นแบบทดสอบที่มีการตรวจสอบคุณภาพอย่างเข้มงวดตามมาตรฐาน และมีเกณฑ์ปกติ (Norm) ที่สามารถนำไปใช้กับคนกลุ่มใหญ่ได้

- แบบทดสอบวินิจฉัย (Diagnostic Test) ใช้เพื่อค้นหาข้อบกพร่องหรือจุดด้อยในการเรียนรู้ของผู้เรียน

โดยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ แบ่งเป็น 2 ประเภทหลัก ได้แก่

1) แบบอัตนัย (Subjective Test) เป็นแบบทดสอบที่ผู้ตอบเขียนตอบอย่างอิสระ ไม่ได้กำหนดตัวเลือกมาให้ สามารถวัดกระบวนการทางความคิด หรือความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ได้ดี แบ่งเป็นแบบจำกัดคำตอบและไม่จำกัดคำตอบ โดยเกณฑ์การให้คะแนนผู้สอนต้องกำหนดเกณฑ์แบบรูป (Rubrics) ในประเด็นที่จะให้คะแนนตามมาตราส่วน

ตัวอย่างข้อสอบอัตนัย

1. จงเปรียบเทียบนักเรียนที่ไม่คุ้นเคยกับนักเรียนที่มีคุณว่าต่างกันอย่างไร
2. จงอธิบายที่มาที่ไปของการได้ว่า ผักบุ้ง ตั้งแต่จุดเริ่มต้นถึงตอนที่อยู่ในมือของเรา
3. จงอธิบายความแตกต่างระหว่างขุนช้างกับขุนแผน

2) แบบปรนัย (Objective Test) ประกอบด้วยตัวคำถามและตัวเลือกที่เฉพาะเจาะจง ได้แก่ แบบเลือกตอบ (Multiple Choice) แบบกาถูก-ผิด (True-False) แบบจับคู่ (Matching) และแบบเติมคำ และแบบตอบสั้น

ตัวอย่างข้อสอบปรนัย

ข้อสอบแบบเลือกตอบ (Multiple Choice) เป็นรูปแบบคำถามหรือข้อสอบปรนัยที่ประกอบด้วยตัวคำถามและตัวเลือกคำตอบหลายข้อ โดยมีองค์ประกอบหลักคือตัวคำถามและตัวเลือกตามแนวคิดของบลูม (Bloom) ครอบคลุมทั้ง 6 ระดับ ได้แก่ 1. ความรู้ความจำ

2. ความเข้าใจ 3. การนำไปใช้ 4. การวิเคราะห์ 5. การสังเคราะห์ 6. การประเมินค่า ในการกำหนดข้อคำถามแบบเลือกตอบ ทั้งนี้ ผู้สอนต้องวิเคราะห์หลักสูตรก่อนที่จะเขียนข้อสอบ เพื่อให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาสาระที่ต้องการวัดและประเมินผล นอกจากนี้ ตัวเลือกควรให้เหมาะสมกับระดับและวัยของผู้เรียนด้วยในระดับอนุบาล ประถมต้น ประถมปลาย และมัธยมศึกษา

ตัวอย่างข้อสอบแบบเลือกตอบ

ตารางที่ 18 ตัวอย่างข้อสอบแบบเลือกตอบ

1. ควรให้คุณสมบัติใดข้อใดซึ่งขาดว่า สารนี้เป็นกรด (ความรู้ความจำ) ก. มีรสเปรี้ยว ข. เป็นสื่อไฟฟ้า ค. เปลี่ยนสีกระดาษลิตมัส ง. ละลายน้ำได้ไฮดรอกซิล	4. สามเหลี่ยมหน้าจั่ว ไม่สามารถเป็นสามเหลี่ยมด้านเท่า เพราะยังขาดคุณสมบัติเกี่ยวกับอะไร (การวิเคราะห์) ก. มุม ข. พื้นที่ ค. ส่วนสูง ง. ความยาวฐาน
2. “สอนหนังสือสั่งฆราวาส” มีความหมายคล้ายกับคำพังเพยข้อใด (ความเข้าใจ) ก. ปลอ่ยเสียเข้าป่า ข. ผงเข้าตาตัวเอง ค. อัฐยายซื้อขนมยาย ง. เอามะพร้าวห้าวไปขายสวน	5. ข้อใดไม่มีการวางแผน (การสังเคราะห์) ก. อรทัยซักผ้าและทำอาหารเป็นประจำ ข. อรุณิจดรายการต่าง ๆ ก่อนไปจ่ายตลาด ค. สมศรีทำปฏิทินกิจกรรมนักเรียน ง. ประจวบใช้สบู่อัตตาหะ 1 ก้อน
3. นักเรียนสามารถแสดงความรักชาติได้โดยวิธีใด (การนำไปใช้) ก. รักโรงเรียน ข. เคารพธงชาติ ค. ขยันหมั่นเพียร ง. สละชีพเพื่อชาติ	6. วิชาสถิตดีกว่าวิชาหมอดูในเรื่องใด (การประเมินค่า) ก. หายได้แม่นยำกว่า ข. มีวิธีการเป็นวิทยาศาสตร์กว่าตลอด 1 เดือน ค. บอกเหตุผลของปรากฏการณ์ได้ดีกว่า ง. บอกขอบเขตของความคลาดเคลื่อนได้แน่นอนกว่า

อ้างอิง : สมนึก ภัททิยธนี, 2565:57

ข้อสอบแบบกาถูก-ผิด (True-False) เป็นข้อสอบที่มีลักษณะจะเขียนข้อความที่เป็นสถานการณ์หรือปัญหา ซึ่งมีทั้งถูกและผิดตามหลักวิชาคละกันไป ผู้เรียนจะต้องใคร่ครวญข้อความนั้นเพื่อที่จะตัดสินใจว่า ถูกหรือผิด ใช่หรือไม่ใช่ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย แล้วผู้เรียนทำรหัสที่ข้อความนั้นๆ การตรวจให้คะแนนสามารถทำได้โดยเทียบกับคำตอบเฉลย ข้อใดตอบถูกให้ 1 คะแนน ถ้าตอบผิดจากเฉลยให้คะแนน 0 คะแนน

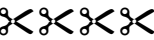
ตัวอย่าง

- 1. ช้างเป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนม
.....2. จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ในภาคเหนือ
.....3. เจ้าชายสีหัตถะประสูติที่สวนลุมพินี

ข้อสอบแบบจับคู่ (Matching) เป็นข้อสอบรูปแบบหนึ่งที่ให้ข้อมูลมา 2 ฝั่ง โดยจะแยกเป็นคอลัมน์ซ้ายและขวา ฝั่งหนึ่งเป็น "คำถามหรือตัวตั้ง" และอีกฝั่งเป็น "คำตอบหรือตัวเลือก"

โดยให้ผู้เรียนจับคู่ข้อความที่สัมพันธ์เชื่อมโยงกันอย่างมีเหตุผลมากที่สุด ซึ่งสามารถออกแบบได้ทั้งจับคู่แบบข้อความ (Text) และจับคู่แบบรูปภาพ (Picture)

ตัวอย่างจับคู่แบบโยงเส้น

โจทย์	คำตอบ
1. 	1. 3
2. 	2. 1
3. 	3. 4
4. 	4. 2

ทั้งนี้ ผู้สอนสามารถออกแบบให้มีลวดลายสีสันรศให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนได้อย่างอิสระเสรี

แบบเติมคำ (Completion Test) เป็นข้อสอบที่มีประโยคยังไม่สมบูรณ์ ให้ผู้เรียนเขียนคำตอบให้กระตดัรได้ใจความสมบูรณ์

ตัวอย่างข้อสอบแบบเติมคำ

1. เจ้าชายสิทตถะมีพระบิดาชื่อ.....มีพระมารดาชื่อ.....
2. พยัญชนะไทยมีพยัญชนะทั้งหมด.....ตัว
3. อักษรภาษาอังกฤษที่เป็นสระมี.....ตัว

แบบตอบสั้น (Short Answer Test) เป็นข้อสอบที่ตอบแบบสั้น ๆ ให้ผู้เรียนเขียนคำตอบให้กระตดัรได้ใจความสมบูรณ์ โดยมีความคล้ายระหว่างข้อสอบแบบเติมคำ

ตัวอย่างข้อสอบแบบตอบสั้น

1. เมตตา หมายความว่าอย่างไร
2. นิทานในเรื่องนี้ สอนว่าอย่างไร
3. นักเรียนจะนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ไปใช้ในชีวิตอย่างไร

2. เครื่องมือวัดผลตามพฤติกรรมด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม (Affective Domain)

พฤติกรรมด้านนี้เป็นนามธรรม การวัดจึงมักใช้การสังเกตและการรวบรวมข้อมูลเชิงบรรยายเป็นหลัก

1. การสังเกตพฤติกรรม (Observation) เป็นวิธีการเก็บข้อมูลที่ดีที่สุดในการประเมินพฤติกรรมด้านอารมณ์ ความรู้สึก และลักษณะนิสัย ควรดำเนินการอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

ตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้
แบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรม (ในชั้นเรียน)

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการสังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ

เลขที่	ชื่อ - สกุล	รายการ						สรุปผล การประเมิน	
		ร่วมมือในการทำกิจกรรม		กล้าออกมาแสดง ความสามารถ		เข้าร่วมกิจกรรมด้วย ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน			
		ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน	ผ่าน	ไม่ผ่าน

เกณฑ์การประเมิน

ผ่านตั้งแต่ 2 รายการ ถือว่า ผ่าน

ผ่าน 1 รายการ ถือว่า ไม่ผ่าน

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

...../...../.....

แบบสังเกตพฤติกรรมการเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่ม

คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย / ลงในช่องรายการสังเกตพฤติกรรมที่นักเรียนปฏิบัติ

เลขที่	ชื่อ - สกุล	รายการ				
		รับผิดชอบงาน ที่ได้รับมอบหมาย (2 คะแนน)	รับฟัง ความคิดเห็น ของผู้อื่น (2 คะแนน)	นำเสนอผลงาน ได้น่าสนใจ (2 คะแนน)	มีความคิด ริเริ่ม สร้างสรรค์ (2 คะแนน)	ทำงานเสร็จ ตามเวลาที่ กำหนด (2 คะแนน)

เกณฑ์การประเมิน

คะแนน 9-10 ระดับ ดีมาก

คะแนน 7-8 ระดับ ดี

คะแนน 5-6 ระดับ พอใช้

คะแนน 0-4 ระดับ ควรปรับปรุง

ลงชื่อ.....ผู้ประเมิน

...../...../.....

ทั้งนี้ จากตารางตัวอย่างแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ ผู้สอนสามารถออกแบบเครื่องมือตามรายงานประเด็นที่ต้องการสังเกตการเรียนรู้ของผู้ได้ตามที่ตั้งวัตถุประสงค์และเป้าหมายการประเมินผลไว้อย่างอิสระ

2. การสัมภาษณ์/การสนทนา (Interview/Conversation) เป็นการสนทนาโต้ตอบอย่างมีจุดมุ่งหมาย เพื่อเก็บข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก และกระบวนการคิดแก้ปัญหา

ตัวอย่างแบบสัมภาษณ์

1. นักเรียนคิดว่า ข้อดีและข้อเสียของเรื่องนี้คืออะไรบ้าง
2. นักเรียนคิดว่า สถานการณ์สงครามในปัจจุบันมีผลกระทบต่อเราอย่างไรบ้าง
3. นักเรียนคิดว่า อะไรคือปัญหาของเรื่องนี้

ทั้งนี้ ในการสัมภาษณ์/สนทนา ผู้สอนควรปรับภาษาให้เหมาะสมกับวัยของผู้เรียนให้มากที่สุด

3. แบบวัดเชิงสถานการณ์ (Situational Test) สร้างเหตุการณ์หรือเรื่องราวขึ้นมาแล้วให้บุคคลแสดงความรู้สึกหรือความคิดเห็นต่อสถานการณ์นั้น

ตัวอย่างแบบวัดเชิงสถานการณ์ ขอยกตัวอย่าง 3 สถานการณ์ดังนี้ (สมถวิล วิจิตรวรรณนา, 2565)

ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 1 ข้อคำถามวัดความซื่อสัตย์ ม่วงครามทำการบ้านเลขไม่ได้ ถ้านักเรียนเป็นพวงชมพูควรทำอย่างไร

- ก. ให้ม่วงครามลอกการบ้าน
- ข. ช่วยสอนการบ้านให้ม่วงคราม
- ค. เตือนม่วงครามให้ตั้งใจเรียน

ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 2 นายณภัทรหิวสิ่งของมากมายเพื่อทำกิจกรรมเจมส์จิทำท่าจะเข้าไปช่วยถ้านักเรียนเป็นนายณภัทรจะพูดว่าอย่างไร

- ก. ระวังของฉนั้นจะหล่นนะ
- ข. เตี่ยจะแบ่งของให้
- ค. ขอบใจนะ

ตัวอย่างสถานการณ์ที่ 3

ถ้านักเรียนพบเห็นเหตุการณ์ดังกล่าวตามภาพโดยบังเอิญนักเรียนจะปฏิบัติอย่างไร

- ก. หาทางทำทุกอย่างเพื่อให้เกิดความถูกต้อง
- ข. หลบหนีไปเพราะถ้าพวกขโมยตัดไม้เห็นจะทำร้ายเอา
- ค. แจ้งเจ้าหน้าที่เพื่อหาทางจับกุม
- ง. บอกเพื่อนๆ ให้รู้จะได้ไม่ไปบริเวณนั้นเพราะอาจจะได้รับอันตราย

คำตอบ/(คะแนน) ก. (4 คะแนน) ข. (1 คะแนน) ค. (3 คะแนน) ง. (2 คะแนน)

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า แบบวัดเชิงสถานการณ์ (Situational Test) ควรที่จะคำนึงถึงวัยของผู้เรียนและตัวเลือกตามระดับชั้นของผู้เรียนที่เหมาะสม ที่สะท้อนสิ่งที่ผู้สอนต้องการวัดและประเมินผลในประเด็นที่กำหนดไว้

3. เครื่องมือวัดผลตามพฤติกรรมด้านทักษะพิสัย และการประเมินตามสภาพจริง

การวัดทักษะพิสัย (การปฏิบัติ) ที่มีความซับซ้อนต้องอาศัย การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) ซึ่งบูรณาการอยู่ในกระบวนการเรียนรู้ ได้แก่

1. การทดสอบภาคปฏิบัติ (Performance Test) เป็นการสร้างสถานการณ์ให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานจริง ซึ่งภาระงานควรสะท้อนสภาพความเป็นจริงหรือใกล้เคียงกับชีวิตจริง ซึ่งในการกำหนดเกณฑ์การให้คะแนน (Scoring Rubric) เพื่อประเมินภาระงานที่ซับซ้อน มีลักษณะเป็นระดับที่แสดงคุณภาพของการปฏิบัติ สามารถกำหนดเกณฑ์แยกเป็นรายองค์ประกอบ (Analytic) หรือกำหนดเป็นภาพรวม (Holistic)

ตัวอย่างแบบทดสอบภาคปฏิบัติ

แบบทดสอบภาคปฏิบัติ เรื่อง การตอнок

ชื่อ.....วัน เดือน ปี.....

หัวข้อ การขยายพันธุ์พืชด้วยการตอнок สถานการณ์ ฝึกปฏิบัติตอнокรายบุคคล

รายการที่สังเกต	ถูกต้อง/ผ่าน	ไม่ถูกต้อง/แก้ไข
1. การเตรียมเครื่องมือตอнок		
2. การเลือกกิ่งพันธุ์		
3. การควั่นกิ่งพันธุ์		
4. การหุ้มกิ่ง		
5. การเก็บเครื่องมือตอнок		
6. ผลงาน		

ตารางที่ 19 ตัวอย่างแบบทดสอบภาคปฏิบัติ

อ้างอิง : <https://active-learning.thailandpod.org/assessments/performance-assessment>

ตัวอย่าง เกณฑ์การให้คะแนน (Rubrics) แบบองค์รวม (Holistic) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอนกิ่ง

คะแนน	คำอธิบาย
5	รายงานมีความครอบคลุม และชัดเจนในทุกประเด็น คือ การเตรียมเครื่องมือตอนกิ่งการเลือกกิ่งพันธุ์ การควั่นกิ่งพันธุ์ การหุ้มกิ่ง การเก็บเครื่องมือตอนกิ่ง และผลงาน
4	รายงานมีความครอบคลุม แต่ไม่ชัดเจนในบางประเด็นต่อไปนี้ การเตรียมเครื่องมือตอนกิ่งการเลือกกิ่งพันธุ์ การควั่นกิ่งพันธุ์ การหุ้มกิ่ง การเก็บเครื่องมือตอนกิ่ง และผลงาน
3	รายงานขาดความครอบคลุม 1 – 2 ประเด็น จากรายการต่อไปนี้ การเตรียมเครื่องมือตอนกิ่งการเลือกกิ่งพันธุ์ การควั่นกิ่งพันธุ์ การหุ้มกิ่ง การเก็บเครื่องมือตอนกิ่ง และผลงาน
2	รายงานขาดความครอบคลุม 3 ประเด็น จากรายการต่อไปนี้ การเตรียมเครื่องมือตอนกิ่งการเลือกกิ่งพันธุ์ การควั่นกิ่งพันธุ์ การหุ้มกิ่ง การเก็บเครื่องมือตอนกิ่ง และผลงาน
1	รายงานขาดความครอบคลุมมากกว่า 3 ประเด็น จากรายการต่อไปนี้ การเตรียมเครื่องมือตอนกิ่งการเลือกกิ่งพันธุ์ การควั่นกิ่งพันธุ์ การหุ้มกิ่ง การเก็บเครื่องมือตอนกิ่ง และผลงาน

ตารางที่ 20 ตัวอย่างเกณฑ์การให้คะแนนแบบองค์รวม (Holistic) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอนกิ่ง

ตัวอย่างเกณฑ์การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytic Rubrics) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอนกิ่ง

ประเด็น	4 คะแนน (ดีมาก)	3 คะแนน (ดี)	2 คะแนน (พอใช้)	1 คะแนน (ปรับปรุงพัฒนาเพิ่มเติม)
1. การเตรียมอุปกรณ์	เตรียมอุปกรณ์ถูกต้อง ครบถ้วน สมบูรณ์ และสะอาดพร้อมใช้งานทุกชิ้น	เตรียมอุปกรณ์ถูกต้องครบถ้วน แต่ขาดความสะอาด หรือการจัดเตรียมไม่เป็นระเบียบ	เตรียมอุปกรณ์ไม่ครบถ้วน (ขาด 1-2 รายการ) ต้องยืมหรือหาเพิ่ม	เตรียมอุปกรณ์ไม่ครบถ้วน ขาดอุปกรณ์สำคัญ (เช่น มีด/ขุยพรวัว)
2. เทคนิคการควั่นกิ่งและลอกเปลือก	ควั่นเปลือก 2 รอบห่างพอดี (1-1.5 นิ้ว) ลอกเปลือกและขูดเยื่อเจริญออกสะอาดหมดจด ไม่ทำลายท่อน้ำท่ออาหาร	ควั่นและลอกเปลือกได้ดี ขูดเยื่อเจริญออกเกือบหมด แต่น้ำหนักรมมือหนักไปนิดจนเนื้อไม้เป็นรอย	ควั่นกิ่งได้ แต่ขูดเยื่อเจริญไม่หมด หรือควั่นเนื้อไม้เสียหายบางส่วน	ควั่นกิ่งผิดวิธี กิ่งราว/หัก หรือไม่ขูดเยื่อเจริญออก
3. การหุ้มตุ้มและผูกเชือก	นำขุยพรวัวที่ผ่ากลางมาหุ้มรอยควั่นได้มิดชิด	หุ้มรอยควั่นมิดชิด รัดเชือกแน่น	หุ้มรอยควั่นไม่มิดชิด ดินัก หรือผูกเชือก	หุ้มตุ้มไม่ครอบคลุมรอยควั่น หรือเชือกหลุดง่าย

	รัดเชือกแน่นหนา ไม่ หมุน/หลุด แนว กระสอบ/พลาสติก เรียบร้อย	พอสมควร แต่ ตุ้มขุ่ยพรวัวหลวม เล็กน้อย	หลวม ทำให้ตุ้มขุ่ย ได้ง่าย	น้ำซึมเข้าได้
4. ความ ปลอดภัยและ ความสะอาด	ใช้อุปกรณ์อย่าง ปลอดภัย ระมัดระวัง ตลอดเวลา และทำ ความสะอาดพื้นที่/ อุปกรณ์หลังทำเสร็จ	ใช้อุปกรณ์อย่าง ปลอดภัย แต่ปล่อย ให้พื้นที่ปฏิบัติงาน เลอะเทอะหลังเสร็จ สิ้น	ใช้อุปกรณ์ด้วยความ ระมัดระวังบ้าง แต่ ไม่เกิดอันตราย	ใช้อุปกรณ์อย่างประมาท ไม่เก็บรักษาอุปกรณ์และ ไม่ทำความสะอาด

ตารางที่ 21 ตัวอย่างเกณฑ์การให้คะแนนแบบแยกองค์ประกอบ (Analytic Rubrics) เพื่อประเมินฝึกปฏิบัติตอกลง
เกณฑ์การตัดสินระดับคุณภาพ

คะแนน	ระดับคุณภาพ
16 - 14	ดีมาก
13 - 11	ดี
10 - 8	พอใช้
น้อยกว่า 8	พัฒนาเพิ่มเติม

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า การสร้างเกณฑ์คะแนนรูบริก (Scoring Rubrics) เป็นการสร้าง
เกณฑ์การให้คะแนนของในการปฏิบัติงานของผู้เรียนอย่างเป็นระบบและมีคุณภาพ ซึ่งเป็นการบ่งบอก
ความเที่ยงตรงของการประเมิน ทั้งนี้ การสร้างเกณฑ์การประเมินต้องมีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับงาน
ที่ผู้เรียนทำเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของการประเมิน นอกจากนี้ การกำหนดระดับคะแนน
สามารถกำหนดได้ตั้งแต่ 3 - 6 ระดับ แต่ที่นิยมใช้มากคือ ระดับคะแนน 3 ระดับ โดยผู้สอนเป็นผู้ที่
กำหนดเกณฑ์การให้คะแนนงานของผู้เรียนให้สอดคล้องกับเป้าหมายที่ต้องการวัดและประเมินผลให้
มากที่สุด

2. แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นการรวบรวมชิ้นงานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ
เพื่อสะท้อนความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน โดยเป็นการประเมินตามสภาพ
จริง ดังนี้ (คณาจารย์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
, 2565)

แฟ้มสะสมงาน เป็นการสะสมงานของนักเรียน

แฟ้มสะสมงาน เป็นหลักฐานแสดงความสำเร็จทักษะที่เป็นปัจจุบันตามการเปลี่ยนแปลงและความก้าวหน้าของผู้เป็นเจ้าของ

แฟ้มสะสมงาน เป็นการสะสมงานของนักเรียนอย่างมีจุดประสงค์แสดงให้เห็นถึงความสามารถ ความก้าวหน้าหรือผลสัมฤทธิ์ในเรื่องที่เจาะจงอย่างน้อยที่สุด แฟ้มสะสมงานต้องมีลักษณะต่อไปนี้

- 1) การมีส่วนร่วมของนักเรียนในการเลือกเนื้อหาของแฟ้มสะสมงาน
- 2) เกณฑ์การเลือกผลงาน
- 3) เกณฑ์การตัดสินความสามารถหรือคุณสมบัติ
- 4) หลักฐานการสะท้อนตนเองของนักเรียน

ส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน

1. หน้าปก (ชื่อ-นามสกุล ระดับชั้น โรงเรียนฯ)
2. ข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน
3. เนื้อหา
 - 3.1 สรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร เช่น ผลการสอนความสามารถความสนใจ และแผนในอนาคต เป็นต้น
 - 3.2 สรุประดับผลการเรียนหรือคุณสมบัติของนักเรียนในการผ่านหลักสูตร
 - 3.3 สรุปผลสัมฤทธิ์และประสบการณ์ด้านอื่น ๆ
4. ประวัติการทำงาน (ถ้ามี)

สามารถสรุปเป็นแผนภาพได้ดังนี้

ส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน (PORTFOLIO)

แฟ้มสะสมงานเป็นเครื่องมือสำคัญในการรวบรวมผลงานและพัฒนาการของนักเรียน
เพื่อใช้ในการประเมินตนเองและเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาในด้านการศึกษาและการทำงานในอนาคต

1 หน้าปก

- ชื่อ-นามสกุล
- ระดับชั้น
- เลขประจำตัวนักเรียน
- โรงเรียน
- ภาคเรียน / ปีการศึกษา
- รูปถ่าย (ถ้ามี)

2 ข้อมูลส่วนตัวของนักเรียน

ประวัติส่วนตัว

งานอดิเรก

ข้อมูลการติดต่อ

ประวัติการศึกษา

คติประจำใจ

ความสามารถพิเศษ

เป้าหมายในการศึกษาและอาชีพ

ความสนใจ

3 เนื้อหาแฟ้มสะสมงาน

3.1 สรุปผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนตามหลักสูตร

- ผลการเรียนรายวิชา (GPAX/GPA)
- ผลการประเมินสมรรถนะผู้เรียน
- ความสามารถพิเศษและความถนัด
- ความสนใจในการเรียน
- แผนการศึกษาต่อหรือแผนอาชีพในอนาคต

3.2 สรุปคุณลักษณะและผลการผ่านหลักสูตร

- สรุปผลการผ่านเกณฑ์การสำเร็จหลักสูตร
- คุณลักษณะอันพึงประสงค์
- สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน
- ผลการอ่าน คัดวิเคราะห์ และเขียน
- ผลการประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

3.3 สรุปผลสัมฤทธิ์และประสบการณ์ด้านอื่น ๆ

- ผลงานดีเด่น
- เกียรติบัตรและรางวัล
- การแข่งขันทางวิชาการ กีฬา ศิลปะ ดนตรี
- การเข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาและบำเพ็ญประโยชน์
- การเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกับผู้อื่น
- ภาพกิจกรรมพร้อมคำอธิบาย

4 ประวัติการทำงาน (ถ้ามี)

- ประสบการณ์การทำงานพิเศษ
- การฝึกงาน
- การประกอบอาชีพ
- การทำธุรกิจส่วนตัว
- ผลงานหรือความรับผิดชอบที่ได้รับ

5 ภาคผนวก (ถ้ามี)

- สำเนาเกียรติบัตร
- หนังสือรับรอง
- ผลงานที่ภาคภูมิใจ
- เอกสารประกอบอื่น ๆ

แฟ้มสะสมงานช่วยสะท้อนพัฒนาการ ความสามารถ และศักยภาพของนักเรียน เป็นหลักฐานสำคัญในการประเมินตนเอง และใช้ประกอบการพิจารณาเพื่อการศึกษาต่อหรือการทำงานในอนาคต

ภาพที่ 25 แสดงส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน

ทั้งนี้ ผู้เรียนสามารถปรับความยืดหยุ่นในการจัดหัวข้อหรือประเด็นในส่วนประกอบของแฟ้มสะสมผลงานและระดับชั้นของผู้ได้

ตัวอย่างแบบประเมินแฟ้มสะสมงาน (Portfolio)

ชื่อ-สกุลนักเรียน ชั้น เลขที่

ภาคเรียน ปีการศึกษา โรงเรียน

ผู้ประเมิน ☐ ครู ☐ นักเรียน (ประเมินตนเอง) วันที่ประเมิน

เกณฑ์การให้คะแนน

4 ดีเยี่ยม

แสดงออกชัดเจน
ครบถ้วน สมบูรณ์
เป็นแบบอย่างได้

3 ดี

แสดงออกชัดเจน
ครบถ้วน
มีคุณภาพ

2 พอใช้

แสดงออกบ้าง
ยังไม่ครบถ้วน
ควรพัฒนา

1 ควรปรับปรุง

แสดงออกน้อย
ไม่ครบถ้วน
ต้องปรับปรุงมาก

รายการประเมิน	ระดับคะแนน				คะแนน (เต็ม 4)
	4	3	2	1	
1. หน้าปกครบถ้วน สวยงาม เป็นระเบียบ	☐	☐	☐	☐	_____
2. ข้อมูลส่วนตัวครบถ้วนและเป็นปัจจุบัน	☐	☐	☐	☐	_____
3. มีสารบัญและจัดลำดับเนื้อหาเป็นระบบ	☐	☐	☐	☐	_____
4. แสดงผลการเรียนและพัฒนาการทางการเรียนครบถ้วน	☐	☐	☐	☐	_____
5. มีผลงานที่หลากหลาย สะท้อนความสามารถของนักเรียน	☐	☐	☐	☐	_____
6. ผลงานมีคุณภาพ แสดงความตั้งใจและความคิดสร้างสรรค์	☐	☐	☐	☐	_____
7. มีเกียรติบัตรหรือหลักฐานการเข้าร่วมกิจกรรม (ถ้ามี)	☐	☐	☐	☐	_____
8. มีการสะท้อนผลการเรียนรู้ (Reflection) จากผลงาน	☐	☐	☐	☐	_____
9. ความเรียบร้อย สวยงาม และความคิดสร้างสรรค์ของแฟ้ม	☐	☐	☐	☐	_____
10. ความรับผิดชอบ ส่งงานตรงเวลา และจัดทำด้วยตนเอง	☐	☐	☐	☐	_____
รวมคะแนน				/ 40	

เกณฑ์การแปลผล	
คะแนนรวม	ระดับคุณภาพ
36 - 40	ดีเยี่ยม
31 - 35	ดี
21 - 30	พอใช้
10 - 20	ควรปรับปรุง

★ จุดเด่นของแฟ้มสะสมงาน

.....

.....

.....

.....

💡 ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนา

.....

.....

.....

.....

ลงชื่อผู้ประเมิน
(.....)

ตำแหน่ง

วันที่ / /

♥ แฟ้มสะสมงาน คือ ความภาคภูมิใจในวันนี้ สู่ความสำเร็จในวันหน้า

ภาพที่ 26 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินแฟ้มสะสมงานของนักเรียน

3. สารนิทัศน์ (Documentation) เป็นการจัดทำข้อมูลที่เป็นหลักฐานหรือร่องรอยของการเจริญเติบโต ความสามารถ และการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย เช่น ผลงาน การบันทึกคำพูด ภาพถ่าย เป็นต้น ซึ่งสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ (2568) ได้กล่าวถึงการจัดทำสารนิทัศน์ว่า เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการประเมินความสามารถของเด็กปฐมวัย มีหลายรูปแบบ ได้แก่

1) Portfolio สำหรับเด็กเป็นรายบุคคล เช่น การเก็บชิ้นงานหรือภาพถ่ายเด็กขณะทำกิจกรรม มีการใช้เทคโนโลยีต่าง ๆ ในการบันทึกเสียง บันทึกภาพที่แสดงให้เห็นถึงความก้าวหน้าในงานที่เด็กทำ เป็นต้น

2) การบรรยายเกี่ยวกับเรื่องราวหรือประสบการณ์ที่เด็กได้รับ เช่น การสอนแบบโครงการ (Project Approach) สามารถให้สารนิทัศน์เกี่ยวกับความสามารถเด็กทุกด้าน ทั้งประสบการณ์การเรียนรู้ของเด็กและการสะท้อนตนเองของครู รูปแบบการบรรยายเรื่องราวจึงมีหลายรูปแบบ อาจได้จากการบันทึกการสนทนาระหว่างเด็กกับครู เด็กกับเด็ก การบันทึกของครู การบรรยายของพ่อแม่ผู้ปกครองในรูปแบบหนังสือหรือจดหมาย แม้กระทั่งการจัดแสดงบรรยายสรุปให้เห็นภาพการเรียนรู้ทั้งหมด

3) การสังเกตและบันทึกพัฒนาการเด็ก เช่น ใช้แบบสังเกตพัฒนาการ การบันทึกสั้นความรู้สึกจากการสนทนา การอภิปรายแสดงความคิดเห็นของเด็กขณะทำกิจกรรม ซึ่งอาจบันทึกด้วยเทคโนโลยีบันทึกเสียงหรือบันทึกภาพ

4) การสะท้อนตนเองของเด็ก เป็นคำพูดหรือข้อความที่สะท้อนความรู้ ความเข้าใจ ความรู้สึกจากการสนทนา การอภิปรายแสดงความคิดเห็นของเด็กขณะทำกิจกรรม ซึ่งอาจบันทึกด้วยเทคโนโลยีบันทึกเสียงหรือบันทึกภาพ

5) ผลงานรายบุคคลและรายกลุ่ม ที่แสดงให้เห็นถึงการเรียนรู้ ความสามารถ ทักษะ จิตนิสัยของเด็ก ผู้สอนสามารถนำผลงานของเด็กมาใช้พิจารณาพัฒนาการและกระบวนการทำงานของเด็ก ผู้สอนส่วนใหญ่มักจะเก็บผลงานการเขียนและผลงานศิลปะ อย่างไรก็ตาม ผู้สอนควรเก็บผลงานหลากหลายประเภทของเด็ก เช่น งานเขียน การร่วมระดมความคิดและเขียนออกมาในลักษณะใบแมงมุม การแสดงออกทางดนตรี การก่อสร้างในรูปแบบต่าง ๆ ตัวอย่างคำพูด เป็นต้น ซึ่งจะเป็นประโยชน์ในการเก็บข้อมูลหลักฐานเพื่อประเมินการเรียนรู้และประเมินความสามารถของเด็กปฐมวัย

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า เครื่องมือที่ใช้ในการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ คือ แบบวัดและประเมินผลจุดประสงค์การเรียนรู้ที่หลากหลาย ซึ่งสร้างขึ้นอย่างเป็นระบบและผ่านการตรวจสอบคุณภาพ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์เกี่ยวกับพฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งด้านความรู้ ทักษะ และเจตคติ โดยเฉพาะการประเมินตามสภาพจริงที่ต้องมีการปฏิบัติภาระงานที่ซับซ้อนและใช้เกณฑ์รูบริกในการตัดสินคุณภาพ เพื่อให้ได้สารสนเทศที่เชื่อถือได้และสามารถนำไปใช้ในการวินิจฉัย พัฒนา และตัดสินผลการเรียนรู้ของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โดยผู้ประเมินต้องสร้างเครื่องมือให้เหมาะสมกับธรรมชาติสาระวิชาและเนื้อหาวิชา พร้อมทั้งต้องคำนึงถึงวัยของผู้เรียนด้วยในแต่ละระดับ

8.6 วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการต่อเนื่องและเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการประสบการณ์หรือกิจกรรมประจำวัน โดยมีจุดมุ่งหมายหลักเพื่อ ส่งเสริมและพัฒนาความก้าวหน้าของผู้เรียนอย่างต่อเนื่อง

หลักการและแนวคิดพื้นฐานของวิธีการวัดและประเมินผล

วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพควรยึดหลักการสำคัญ ดังนี้

1. การประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) การประเมินต้องเกิดขึ้นจากกิจกรรมประจำวันตามสภาพความจริง หรือในสถานการณ์ที่คล้ายจริง โดยไม่ควรใช้แบบทดสอบ (แบบทดสอบกระดาษและดินสอ) ในการประเมินพัฒนาการและความสามารถของเด็กปฐมวัย
2. การประเมินอย่างเป็นองค์รวมและครอบคลุม ต้องวางแผนอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพื่อประเมินพัฒนาการและความสามารถของผู้เรียนครบทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านสุขภาวะทางกาย ด้านอารมณ์ จิตใจ และสังคม ด้านความเป็นพลเมืองและความเป็นไทย และด้านสติปัญญา
3. การใช้วิธีการที่หลากหลาย (Multimethod) ต้องใช้วิธีการและเครื่องมือประเมินที่หลากหลายและเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัดและธรรมชาติของวิชา โดยมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาผู้เรียนและตัดสินผลการเรียน
4. การมีส่วนร่วมและการรับผิดชอบร่วมกัน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนประเมินตนเอง และให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการประเมิน เพื่อให้เกิดการติดตามพัฒนาการอย่างต่อเนื่องและสอดคล้องกัน

วิธีการและเครื่องมือหลักในการประเมิน

การประเมินผลในชั้นเรียนควรเน้นการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพอย่างลึกซึ้งจากแหล่งข้อมูลหลายแหล่ง โดยใช้วิธีการหลักดังต่อไปนี้

การสังเกตและการบันทึก (Observation and Documentation)

ถือเป็นวิธีการที่เหมาะสมที่สุดและควรดำเนินการเป็นส่วนใหญ่ในการประเมินเด็กปฐมวัย

1. การสังเกตพฤติกรรม (Observation) ควรดำเนินการตลอดเวลาที่จัดกิจกรรม สามารถแบ่งได้เป็นดังนี้
 - แบบเป็นทางการ (Formal) มีการกำหนดจุดมุ่งหมายและประเด็นที่ต้องการสังเกตล่วงหน้าอย่างชัดเจน และอาจใช้แบบตรวจสอบรายการ (Checklist) หรือมาตราประมาณค่า (Rating Scales)
 - แบบไม่เป็นทางการ (Informal) สังเกตพฤติกรรมที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติในชีวิตประจำวัน และต้องจดบันทึกสิ่งที่พบเห็นทันที

2. การบันทึก (Recording) ควรบันทึกอย่างชัดเจนและสม่ำเสมอ โดยเน้นการบรรยายพฤติกรรมตามความเป็นจริง เครื่องมือที่ใช้ ได้แก่ แบบบันทึกพฤติกรรมแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ และสมุดจดบันทึก (Anecdotal Records)

การประเมินจากผลงานและการปฏิบัติ (Performance and Product Assessment)

เป็นการประเมินที่สะท้อนความสามารถและทักษะที่แท้จริงของผู้เรียน

1. การวิเคราะห์ผลงาน (Work Analysis) วิเคราะห์ข้อมูลจากผลงานเด็กที่เก็บรวบรวมอย่างเป็นระบบ

2. แฟ้มสะสมงาน (Portfolio) เป็นการรวบรวมชิ้นงาน/หลักฐานอย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อแสดงความพยายาม ความก้าวหน้า และผลสัมฤทธิ์

3. การประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment) ประเมินทักษะการปฏิบัติงานที่เกิดจากการเคลื่อนไหวและการประสานสัมพันธ์ โดยภาระงานควรเน้นการปฏิบัติจริงในสถานการณ์ต่าง ๆ

4. สารนิทัศน์ (Documentation) การจัดทำข้อมูลหลักฐานหรือร่องรอยพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัยที่แสดงให้เห็นถึงการเจริญเติบโตและความสามารถ

การสนทนาและการใช้คำถาม (Conversation and Questioning)

เป็นวิธีการที่ช่วยให้ได้ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก และการแก้ปัญหา

1. การสนทนา/สัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยโต้ตอบอย่างมีจุดมุ่งหมาย ควรใช้คำถามปลายเปิดที่กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างอิสระและแสดงความคิดเห็นที่หลากหลาย

2. การใช้คำถามเชิงคิด ควรเปลี่ยนคำถามที่เน้นความจำเป็นการถามที่ต้องใช้การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการอธิบายเหตุผล โดยอาจใช้เทคนิคการถามสิ่งที่ตรงกันข้าม หรือการให้สถานการณ์สมมติ

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า วิธีการวัดและประเมินผลการจัดการเรียนรู้ คือ ชุดของกระบวนการที่เป็นระบบและต่อเนื่องในการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่หลากหลาย เช่น การสังเกต การวิเคราะห์ผลงาน การสอบปฏิบัติ และการสนทนา เป็นต้น ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อวินิจฉัยความก้าวหน้าและจุดที่ต้องปรับปรุงของผู้เรียนทุกคนในทุก ๆ ด้านของพัฒนาการ (การประเมินเพื่อพัฒนา) ควบคู่กับการตัดสินผลสัมฤทธิ์เมื่อสิ้นสุดการเรียนรู้ (การประเมินเพื่อตัดสิน) เพื่อนำข้อมูลย้อนกลับไปใช้ในการพัฒนาผู้เรียนให้เต็มตามศักยภาพและปรับปรุงประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

8.7 การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ

การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ ได้ยึดหลักการโดยทั่วไปเช่นเดียวกับการประเมินผลให้ตรงกับจุดประสงค์ที่ต้องการวัด ซึ่งการจัดการศึกษาแนวพุทธได้กำหนดหลักภาวะ 4 เป็นแนวทางในการวัดผลและประเมินผล ดังที่ กิตติชัย สุธาสีโนบล (2555) ได้กล่าวถึงแนวทางการวัดผลประเมินผล การจัดการเรียนการสอนตามแนวพุทธ ประกอบด้วยผลที่ได้จากการพัฒนานักเรียนด้านกายภาวนา ศิลภาวนา จิตตภาวนา และปัญญาภาวนา ดังนี้ต่อไป

1. พฤติกรรมการเรียนด้านกาย (กายภาวนา) เป็นการแสดงออกของนักเรียนขณะปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนาความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมที่เป็นกายภาพ หรือวัตถุ ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนด้วยกาย (กายภาวนา) ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนด้านกายที่พึงประสงค์ ได้แก่

- 1.1 ดูแล รักษาสิ่งแวดล้อมระหว่างการปฏิบัติกิจกรรม
- 1.2 ใช้และเก็บอุปกรณ์ได้อย่างเหมาะสม
- 1.3 ใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ในการสังเกตและปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม
- 1.4 ดูแลรักษาความสะอาดร่างกายและแต่งกายเหมาะสมกับการปฏิบัติกิจกรรม

2. พฤติกรรมการเรียนด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) เป็นการแสดงออกของนักเรียน ขณะปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนาพฤติกรรมความสัมพันธ์กับ สิ่งแวดล้อมทางสังคม ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนด้านทักษะทางสังคม (ศีลภาวนา) ประกอบด้วย ทักษะทางสังคมที่พึงประสงค์ ได้แก่

- 2.1 ทำงานร่วมกับผู้อื่น ช่วยเหลือเกื้อกูลกันใช้กายวาจาได้อย่างสร้างสรรค์
- 2.2 มีวินัย และความรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย
- 2.3 ปฏิบัติกิจกรรมเสร็จทันเวลาตามที่กำหนด

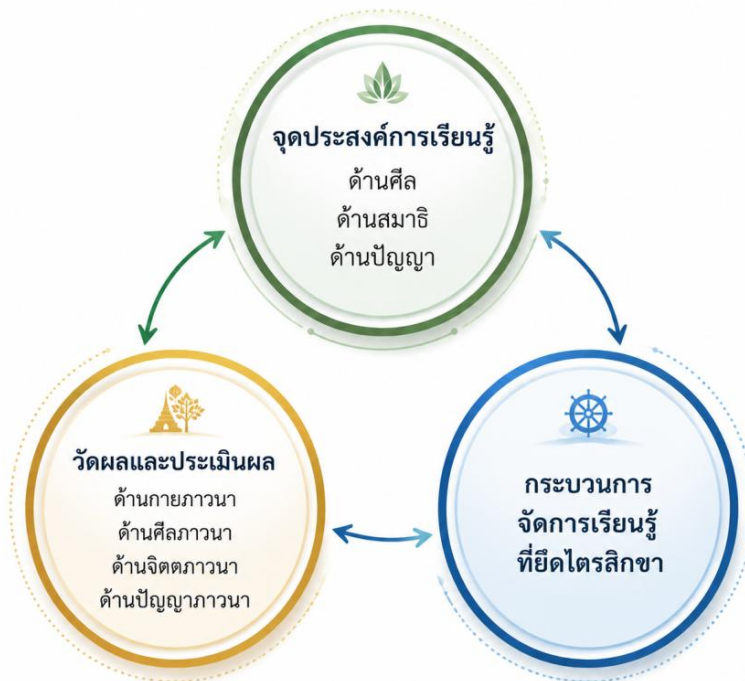
3. พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) เป็นการแสดงออกของนักเรียนขณะปฏิบัติ กิจกรรมการเรียนรู้สาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ในการพัฒนาด้านจิตใจที่อาศัยสมาธิเป็นตัวแกนในการฝึก และมิบเทาออกมาทางเจตจำนง ซึ่งวัดได้จากแบบสังเกตพฤติกรรมด้านจิตใจ (จิตตภาวนา) ประกอบด้วย พฤติกรรมการเรียนด้านจิตใจที่พึงประสงค์ใน 3 ด้าน ได้แก่

- 3.1 ด้านคุณภาพจิต ได้แก่ มีน้ำใจ เอื้อเฟื้อ เผื่อแผ่ แบ่งปันสิ่งของให้กับผู้อื่น
- 3.2 ด้านสมรรถภาพจิต ได้แก่ มีความเพียรพยายาม มีเหตุมีผล และกระตือรือร้น ในการปฏิบัติกิจกรรม
- 3.3 ด้านสุขภาพจิต ได้แก่ ร่าเริงแจ่มใส อารมณ์ดี และสงบสุขเสมอ

4. พฤติกรรมด้านปัญญา (ปัญญาภาวนา) เป็นการพัฒนาปัญญา คือการฝึกอบรมเจริญ ปัญญา เสริมสร้างความรู้ ความคิด ความเข้าใจ ให้รู้จักคิด รู้จักพิจารณา รู้จักวินิจฉัย รู้จักแก้ปัญหา และรู้จักจัดทำดำเนินการต่าง ๆ ด้วยปัญญาบริสุทธิ์ ซึ่งมองดูรู้เข้าใจเหตุปัจจัย มองเห็นสิ่งทั้งหลาย ตามเป็นจริงหรือตามที่มันเป็น ปราศจากอคติ และแรงจูงใจแอบแฝง เป็นผู้ที่มิกิเลสครอบงำบัญชา

ไม่ได้ ให้อาจารย์พัฒนาจนรู้เข้าใจยังเห็นความจริง เป็นอยู่ด้วยปัญญารู้เท่าทัน เห็นแจ้งโลกและชีวิตตามสภาวะ บรรลุถึงความบริสุทธิ์ปลอดพ้นจากกิเลสสิ้นเชิง มีจิตใจเป็นอิสระสุขเกษมไร้ทุกข์ ซึ่งวัดได้จากแบบสะท้อนการเรียนรู้ แบบสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้ แบบบันทึกผลการปฏิบัติงาน

จากข้อมูลข้างต้น สรุปได้ว่า แนวทางวัดและประเมินแนวพุทธประกอบด้วยกายภาวนา ศิลภาวนา จิตภาวนา และปัญญาภาวนา ซึ่งในการวัดผลแนวพุทธนั้น ต้องกำหนดวัตถุประสงค์การเรียนรู้ที่เป็นองค์รวม (ศีล สมาธิ ปัญญา) โดยอาศัยกระบวนการสร้างปัญญาที่เป็นไตรสิกขาในการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แล้วจึงวัดผลและประเมินผลด้วยหลักภาวนา 4 ดังภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 27 แสดงความสัมพันธ์การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ

8.8 การใช้ Ai ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผล

เนื่องจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับ AI ส่วนใหญ่จัดทำโดยหน่วยงานทางการศึกษา (กลุ่มพัฒนาการศึกษาสำหรับผู้มีความสามารถพิเศษ, 2568) และเป็นตำราวิชาการด้านหลักสูตรทั่วไป จึงขอสรุปบทบาทของ AI ดังนี้

บทบาทของ AI ในการออกแบบและสนับสนุนเครื่องมือการวัดและประเมินผล

ปัญญาประดิษฐ์ (AI) ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงระบบการศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการช่วยครูลดภาระงานและเพิ่มประสิทธิภาพของการประเมินผล ประเด็นสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการวัดและประเมินผลมีดังนี้

1. การช่วยในการออกแบบและสร้างเครื่องมือ (Tool Generation)

- AI สามารถช่วย **ออกแบบบทเรียน** ที่เหมาะสมกับนักเรียนแต่ละคนได้ ซึ่งรวมถึงการสร้างแบบฝึกหัด คำถาม หรือคำอธิบายเพิ่มเติมสำหรับหัวข้อที่ซับซ้อน

- AI สามารถช่วย **สร้างแบบฝึกหัด** ที่มีความท้าทายตามความสามารถของนักเรียน และช่วยสร้างแบบจำลองข้อมูล (Data Modeling)

- AI สนับสนุนการสร้าง **แบบทดสอบอัตโนมัติ** (Automatic Test Generation) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาทักษะด้าน AI Literacy

2. การประเมินผลและการให้คะแนน (Assessment and Grading)

- AI สามารถตรวจสอบข้อสอบหรืองานเขียนของนักเรียนได้อย่างรวดเร็วและแม่นยำ

- ระบบที่ใช้ AI สามารถให้ **ข้อเสนอแนะ** ในงานเขียนของนักเรียนได้ ซึ่งช่วยให้ครูนำผลที่ได้ไปวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของนักเรียนได้อย่างแม่นยำ

3. การวิเคราะห์ข้อมูลและการวินิจฉัย (Data Analysis and Diagnostics)

- AI มีบทบาทสำคัญในการ **วิเคราะห์ข้อมูลการเรียนรู้** (Learning Analytics) โดยสามารถรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูลจำนวนมาก เช่น เวลาเรียน คะแนนสอบ พฤติกรรมการเรียน เป็นต้น เพื่อสร้างรายงาน

- AI ช่วยให้ครูสามารถ **ระบุจุดอ่อน** ของนักเรียนแต่ละคน และเสนอแนวทางแก้ไขที่เหมาะสมเฉพาะเจาะจง เช่น แนะนำบทเรียนเสริมสำหรับนักเรียนที่เข้าใจช้า หรือจัดหาแบบฝึกหัดที่ยากขึ้นสำหรับนักเรียนที่เรียนเร็ว ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้แบบเฉพาะบุคคล (Personalized Learning)

- AI สามารถช่วย **ติดตามพัฒนาการ** ของนักเรียนได้ง่ายขึ้น โดยแจ้งเตือนนักเรียนที่ต้องการความช่วยเหลือ หรือประเมินผลในระยะสั้นและระยะยาว

ข้อควรระวังในการใช้ AI ออกแบบเครื่องมือวัดและประเมินผล

แม้ว่า AI จะมีประโยชน์มาก แต่ครูและนักการศึกษาต้องตระหนักถึงข้อจำกัดและความเสี่ยง เพื่อให้การใช้งานเป็นไปอย่างมีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพสูงสุด

1. ความไม่ถูกต้องและอคติ (Inaccuracy and Bias)

- ผลลัพธ์ที่ได้จาก AI อาจไม่ถูกต้องหรือเหมาะสมเสมอไป โดยเฉพาะถ้าข้อมูลที่ใช้ฝึก AI ไม่สมบูรณ์หรือมีอคติ

- มีการประเมินว่าผลลัพธ์ที่ได้จาก AI อาจถูกต้องเพียง 31-65% เท่านั้น

- AI อาจสะท้อน อคติ (Bias) เช่น อคติทางเพศหรือวัฒนธรรม ดังนั้น ครูต้อง ทบทวนและปรับเนื้อหา ที่ AI แนะนำให้เหมาะสมกับนักเรียนทุกคน

2. ความจำเป็นในการควบคุมและตรวจสอบของมนุษย์ (Human Oversight)

- ครูและนักเรียนควร ตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูลหรือคำตอบที่ AI นำเสนออยู่เสมอ และ ไม่ควรพึ่งพา AI เป็นผู้ตัดสินใจเพียงอย่างเดียว
- ครูควรใช้ AI เป็น เครื่องมือเสริม (Helper) เพื่อช่วยในกระบวนการคิดวิเคราะห์และการ เรียนรู้ แต่ยังคงต้องติดตามความก้าวหน้าของนักเรียนด้วยการ สังเกตและประเมินโดยตรง
- การประเมินผลลัพธ์จาก AI อย่างเหมาะสมจะช่วยเสริมสร้างการเรียนรู้ให้เกิดประสิทธิผล สูงสุด

จากข้อมูลข้างต้น ผู้เขียนสามารถสรุปได้ว่า การใช้ AI ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและ ประเมินผลการเรียนรู้ หมายถึง การนำเอาปัญญาประดิษฐ์ (AI) มาใช้เป็นเครื่องมือหลักในการ สนับสนุนและเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ AI ในการ สร้างสรรค์และปรับเนื้อหาการประเมิน เช่น แบบฝึกหัด แบบทดสอบ หรือสถานการณ์ การประเมิน เป็นต้น ให้มีความหลากหลายและเหมาะสมกับความสามารถเฉพาะบุคคลของนักเรียน แต่ละคน (Personalized Assessment) รวมถึงการใช้ AI ในการ วิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ข้อมูล ย้อนกลับ (Feedback) ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนและการวินิจฉัยจุดอ่อนของ นักเรียนได้อย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม, การออกแบบเครื่องมือวัดผลโดยใช้ AI นี้ ต้องอยู่ภายใต้การ กำกับดูแลและการตรวจสอบความถูกต้อง โดยครูผู้สอน เพื่อให้มั่นใจว่าเครื่องมือวัดนั้นมีความเที่ยงตรง ปราศจากอคติ และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาและหลักจริยธรรมที่จำ

8.9 บทสรุปท้ายบท

การวัดและประเมินผลการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่เป็นระบบในการหาปริมาณเชิงตัวเลข และสัญลักษณ์ของพฤติกรรมการเรียนรู้ของบุคคล แล้วนำผลที่ได้ไปพิจารณาตัดสินคุณค่าหรือ คุณภาพของผลการเรียนรู้ตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาปรับปรุง ผู้เรียนและการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพและยุติธรรม เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายของ การวัดผลและประเมินผล ซึ่งในการวัดผลและประเมินผลผู้เรียนจำเป็นต้องมีการวัดผลและประเมิน 2 แบบ คือ การวัดผลและประเมินผลเพื่อพัฒนา (Formative Assessment) และ การวัดผลและ ประเมินผลเพื่อตัดสิน (Summative Assessment)

โดยในการวัดผลและประเมินผลผู้เรียนต้องอาศัยเครื่องมือที่หลากหลาย เช่น แบบฝึกหัด แบบทดสอบ หรือสถานการณ์การประเมิน แบบสังเกต แบบประเมินผลงาน/ชิ้นงาน แบบประเมินผล การสอบปฏิบัติ แบบสัมภาษณ์ และ แบบบันทึกการสนทนา เป็นต้น ซึ่งต้องดำเนินการอย่างเป็น ทางการและไม่เป็นทางการ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามสภาพจริง เพื่อให้สอดคล้องกับ ยุค AI ผู้สอนจึงต้องอาศัย AI ช่วยออกแบบเครื่องมือการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้ช่วยสนับสนุน และเพิ่มประสิทธิภาพของกระบวนการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้ AI ในการ สร้างสรรค์และปรับเนื้อหา การประเมินนักเรียนแต่ละคน (Personalized Assessment)

รวมถึงวิเคราะห์ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ข้อมูลย้อนกลับ (Feedback) ที่เป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงการเรียนการสอนและการวินิจฉัยจุดอ่อนของนักเรียนได้อย่างรวดเร็ว

คำถามท้ายบท

1. จงอธิบายความแตกต่างระหว่าง "การวัด" (Measurement) "การประเมิน" (Assessment) และ "การประเมินค่า/การตัดสิน" (Evaluation) ทั้งในเชิงความหมาย วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงาน
2. จงวิเคราะห์และอธิบายความสัมพันธ์ระหว่างแนวคิดทั้ง 3 นี้ โดยอธิบายสมการ "การประเมินผล = การวัดผล + การตัดสินคุณค่า" พร้อมยกตัวอย่างการประยุกต์ใช้ในห้องเรียนจริง
3. เหตุใดการวัดผลทางการศึกษาจึงเป็น "การวัดทางอ้อม" (Indirect Measurement) และส่งผลต่อการออกแบบเครื่องมือวัดอย่างไร
4. จงยกตัวอย่างรูปธรรมว่าครูควรออกแบบกิจกรรมการประเมินอย่างไรในแต่ละประเภท เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาทักษะการกำกับตนเอง (Self-regulation) และการเรียนรู้อย่างยั่งยืน
5. ท่านคิดว่าครูควรมีบทบาทอย่างไรในยุค AI เพื่อให้การวัดและประเมินผลยังคงมุ่งเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และสะท้อนศักยภาพที่แท้จริงของผู้เรียน พร้อมเสนอแนวทางการพัฒนาสมรรถนะครูในการใช้ AI อย่างมีจริยธรรมและมีประสิทธิภาพจงอธิบาย

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กฤษฎาภยกุล โทพิทักษ์. (2563). **การประเมินการปฏิบัติ : แนวคิดสู่การปฏิบัติ**. พิษณุโลก : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กิตติชัย สุธาสิโนบล.(2555). **การจัดการเรียนการสอน ตามแนวพุทธก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์**. ราชบุรี: ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.
- คณาจารย์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา.(2565). **การวัดและประเมินผลทางการศึกษา**. พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาสารคาม: ตักสิลาการพิมพ์.
- ชาติชาย ม่วงปทุม. (2557). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาพัฒนาหลักสูตร**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- โชติกา ภาณุผล. (2559). **การวัดและประเมินผลการเรียนรู้**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จารุพันธ์ ขวัญแน่น. (2564). **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). **การพัฒนาหลักสูตร: หลักการและแนวปฏิบัติ**. อีสัน เพรส.
- จรัส บัวศรี. (2542). **ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและพัฒนา**. พัฒนาศึกษา.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2546). **การพัฒนาหลักสูตรและการวิจัยเกี่ยวกับหลักสูตร**. สุวีริยาสาส์น.
- พิชิต ฤทธิ์จรรยา. (2557). **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 7). แฮส ออฟ.
- _____. (2559). **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา**. (พิมพ์ครั้งที่ 10). แฮส ออฟ เคอร์มิสท์.
- รุ่งทิพา จันทน์วัฒนวงศ์. (2562). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการพัฒนาหลักสูตร**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- สัจจ อุทรานันท์. (2532). **พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร** (พิมพ์ครั้งที่ 3). มิตรสยาม.
- สมนึก ภัททิยธนี. (2562). **การวัดผลการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 12). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. **แบบวัดเชิงสถานการณ์ : ประยุกต์ใช้วัดคุณลักษณะนิสัย**. วารสารการวัดประเมินผล สถิติ และการวิจัยทางสังคมศาสตร์ ปีที่ 3 ฉบับที่ 1 (มกราคม - มิถุนายน 2565) หน้า 15-17.
- <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mesr/article/view/261879/174131>
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2562). **แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน** (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.(2553). แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2553). แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

_____. (2561). คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (พิมพ์ครั้งที่ 1). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย จำกัด.

สำนักวิชาการและมาตรฐานการศึกษา. (2557). แนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

อนวัติ คุณแก้ว. (2559). การวัดและประเมินผลการศึกษาแนวใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เอกสารอ้างอิง

ภาษาไทย

- กรมวิชาการ. (2540). **การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นตามความต้องการของท้องถิ่น**. กรุงเทพฯ:คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2545). **หลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544**. กรุงเทพฯ:คุรุสภาลาดพร้าว.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2551). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551**. กรุงเทพฯ:ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2553). **หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2)**. กรุงเทพฯ:ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560ก). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพฯ:กระทรวงศึกษาธิการ.
- _____. (2560ข). **แผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2560–2579**. สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.
- _____. (2565). **แนวทางการขับเคลื่อนหลักสูตรฐานสมรรถนะ**. กรุงเทพฯ:กระทรวงศึกษาธิการ.
- กฤษฎาภาณุจัน โตพิทักษ์. (2563). **การประเมินการปฏิบัติ : แนวคิดสู่การปฏิบัติ**. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- กัญฐิกา เกษานุช. (2558). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาหลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กิตติชัย สุธาสีโนบล. (2555). **การจัดการเรียนการสอน ตามแนวพุทธก้าวสู่ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์**. ธรรมรักษ์การพิมพ์.
- กลุ่มนิเทศ ติดตามและประเมินผล สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร. (2564). **แนวทางการจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning) เพื่อพัฒนาทักษะผู้เรียนในศตวรรษที่ 21 จังหวัดกำแพงเพชร**. สำนักงานศึกษาธิการจังหวัดกำแพงเพชร.
- กาญจนา คุณารักษ์. (2527). **หลักสูตรและการพัฒนา**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- _____. (2540). **เอกสารคำบรรยายวิชา ศล. 319 หลักสูตร**. ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- คณาจารย์ภาควิชาวิจัยและพัฒนาการศึกษา. (2565). **การวัดและประเมินผลทางการศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 5)**. ตักสิลาการพิมพ์.
- จารุนันท์ ขวัญแน่น. (2564). **เอกสารประกอบการสอน รายวิชา การวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้**. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏกำแพงเพชร.
- จุฑามาส ไหย่งไทย. (2561). **การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์กับศตวรรษที่ 21**. วารสารการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยศิลปากร, 9(2), 344–355.

ฉัตรชัย ม่วงปฐม. (2557). เอกสารประกอบการสอน รายวิชาการพัฒนาหลักสูตร. คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.

ชวลิต ชูกำแพง. (2551). การพัฒนาหลักสูตร. มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.

ชัยวัฒน์ สุทธิรัตน์. (2554). การจัดการเรียนรู้ตามสภาพจริง. สหมิตรพรินต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.

_____. (2557). การพัฒนาหลักสูตร ทฤษฎีสู่การปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 2). วีพริ้นท์.

_____. (2567). การออกแบบและเขียนแผนการจัดการเรียนรู้. โรงพิมพ์รัตนสุวรรณ
การพิมพ์3.

ไชยยศ เรืองสุวรรณ. (2553). Active learning. คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

โชติกา ภาษีผล. (2559). การวัดและประเมินผลการเรียนรู้. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย.

ดุขฎิ โยเหลา และคณะ. (2557). การศึกษาการจัดการเรียนรู้แบบ PBL ที่ได้จากโครงการสร้างชุด
ความรู้เพื่อสร้างเสริมทักษะแห่งศตวรรษที่ 21 ของเด็กและเยาวชน: จากประสบการณ์
ความสำเร็จของโรงเรียนไทย. ทิพย์วิสุทธิ.

ใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์. (2539). การพัฒนาหลักสูตร : หลักการและแนวปฏิบัติ. อลิ้น เพรส.

มนต์ ธาตุทอง. (2550). การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น. เพชรเกษมการพิมพ์.

ทศนา แคมมณี. (2564). ศาสตร์การสอน: องค์ความรู้เพื่อการจัดกระบวนการเรียนรู้
ที่มีประสิทธิภาพ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ธนันท์รัฐ สินธุประสิทธิ์. (2564). ความสำคัญของ Gamification และแรงจูงใจสู่ผลลัพธ์ในแวดวง
การศึกษา. วารสารบริหารการศึกษาบัวบัณฑิต, 21(2), 29–40.

ธนาพร เพชรสมบัติ. (2566). การสอนแบบการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาผู้เรียนสู่ศตวรรษที่ 21.

Journal of Applied Education (วารสารปัญญาพัฒนา), 1(3).

ธำรง บัวศรี. (2542). ทฤษฎีหลักสูตร : การออกแบบและการพัฒนา (พิมพ์ครั้งที่ 2). พัฒนาศึกษา.

นิรมล ศตวุฒิ. (2547, 16 มกราคม). การพัฒนาหลักสูตรครูทำได้ไม่ใช่เรื่องยาก. วารสารการพัฒนา
หลักสูตร, 1(1), 53–56.

บรรพต สุวรรณประเสริฐ. (2544). การพัฒนาหลักสูตร โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. เดอะโนว์เลจ
เซ็นเตอร์.

บุญชม ศรีสะอาด. (2546ข). การวิจัยและพัฒนาหลักสูตร. สุวีริยาสาส์น.

บุญเลี้ยง ทุมทอง. (2553). การพัฒนาหลักสูตร. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประกาศิต อานุกาภาพแสนยากร. (2548). หลักสูตรและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน. มหาวิทยาลัย
ราชภัฏศรีสะเกษ.

ประพิมพ์พรรณ โชคสุวัฒนสกุล. (2534). หลักสูตรมัธยมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัย
รามคำแหง.

- ปริญญารณณ์ คุณารักษ์. (2527). **หลักสูตรและการพัฒนา**. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- พิมพ์นธ์ เดชะคุปต์. (2562). **จิตวิทยาการศึกษา**. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พิชิต ฤทธิ์จัญญ. (2559). **หลักการวัดและประเมินผลการศึกษา** (พิมพ์ครั้งที่ 10). แฮาส์ ออฟ
เคอร์มิสท์.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2556). **ปรัชญาการศึกษาของไทย ภาค พุทธธรรม: แก่นนำ
การศึกษา (ภาคต้นของหนังสือ ปรัชญาการศึกษาของไทย)**.
https://www.watnyanaves.net/th/book_detail/593
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2562). **พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย**. ผลิตภัณ.
- พระมหาสาธินท์ เปมสีโล (วงสุรินทร์). (2564ก). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชา หลักสูตรและ
วิทยาการจัดการเรียนรู้**. มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตมหาวชิราลงกรณราชวิทยาลัย.[เอกสารอัดสำเนา].
- มนตรี วงษ์สะพาน. (ม.ป.ป.). **พื้นฐานการวิจัยทางหลักสูตรและการสอน** (พิมพ์ครั้งที่ 2).
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- มารุต พัฒนาผล. (2567). **แนวคิดหลักการพัฒนาหลักสูตร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). ศูนย์ผู้นำนวัตกรรม
หลักสูตรและการเรียนรู้.
- รุจิรี ภู่อาระ และจันทราณี สงวนนาม. (2545). **การบริหารหลักสูตรในสถานศึกษา**. บริษัท บุ๊คพอยท์
จำกัด.
- รุ่งทิพา จันทน์วัฒนวงศ์. (2562). **เอกสารประกอบการสอนรายวิชาการพัฒนาหลักสูตร**.
คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- แรมสมร อยู่สภาพร. (2536). **เทคนิคและวิธีสอนในระดับประถมศึกษา**. จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542**. นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วรรณดี แสงประทีปทอง. (2561). **แนวทางการประเมินผลการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21**. วารสารการ
วิจัยและประเมินผลอุบลราชธานี, 7(1), 1–10.
- วรพจน์ วงศ์กิจรุ่งเรือง, & อธิป จิตฤกษ์. (2556). **ทักษะแห่งอนาคตใหม่: การศึกษาเพื่อศตวรรษ
ที่ 21**. Open Worlds.
- วาริรัตน์ แก้วอุไร. (2568). **การพัฒนาหลักสูตร : จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติ** (พิมพ์ครั้งที่ 3).
สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- วัชรรา เล่าเรียนดี และคณะ. (2560). **กลยุทธ์การจัดการเรียนรู้เชิงรุกเพื่อพัฒนาการคิดและยกระดับ
คุณภาพการศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21** (พิมพ์ครั้งที่ 12). บริษัท เพชรเกษมพรินต์
กรุป จำกัด.
- วัชรวิ บุนนสิงห์. (2544). **การบริหารหลักสูตร** (พิมพ์ครั้งที่ 2). มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิชัย ประสิทธิ์วุฒิเวช. (2532). **หลักสูตรสู่การสอน**. ภาควิชาหลักสูตรและการสอน
คณะวิชาครุศาสตร์ วิทยาลัยเพชรบุรี.

- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2552). หลักสูตร. ใน *สารานุกรมวิชาชีพครู เฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาส มหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา 80 พรรษา*. สำนักงานเลขาธิการคุรุสภา.
- วิชัย วงษ์ใหญ่. (2554). การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท อาร์ แอนด์ ปริ้นท์ จำกัด.
- วิจารณ์ พานิช. (2555). วิธีสร้างการเรียนรู้เพื่อศิษย์ในศตวรรษที่ 21 (พิมพ์ครั้งที่ 3). มูลนิธิสดศรี-สฤษดิ์วงศ์.
- วินัย จันทรวงศ์. (2540). *หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา*. คณะครุศาสตร์ สถาบันราชภัฏยะลา.
- ศศิทิพย์ ตาลพันธ์ และคณะ. (2566). การจัดการเรียนรู้เชิงรุก (Active Learning). *วารสารมติเชษฐาราม วัดจอมมณี*, 6(5), 643–656.
- ศานิตย์ ศรีคุณ. (2569). *หลักสูตร: ฐานคิด หลักการและแนวโน้มน*. โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- ศิริวรรณ วณิชวัฒนวรชัย. (2560). *วิธีสอนทั่วไป* (พิมพ์ครั้งที่ 3). ภาควิชาหลักสูตรและวิธีสอน คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สัจด์ อุทรานนท์. (2535). *พื้นฐานและหลักการพัฒนาหลักสูตร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). มิตรสยาม.
- สถาพร พุทธิพิฏฐกุล. (2558). เอกสารประกอบการฝึกอบรม "คุณภาพผู้เรียน...เกิดจากกระบวนการเรียนรู้". คณะเทคโนโลยีการเกษตร มหาวิทยาลัยบูรพา วิทยาเขตสระแก้ว.
- สมเกียรติ ตั้งกิจวานิชย์. (2556). *การจัดทำยุทธศาสตร์การปฏิรูปการศึกษาขั้นพื้นฐานให้เกิดความรับผิดชอบ*. สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาประเทศไทย.
- สมถวิล วิจิตรวรรณ. (2565). แบบวัดเชิงสถานการณ์: ประยุกต์ใช้วัดคุณลักษณะนิสัย. *วารสารการวัด ประเมินผล สถิติ และการวิจัยทางสังคมศาสตร์*, 3(1), 15–17.
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/mesr/article/view/261879/174131>
- สมนึก ภัททิยธนี. (2562). *การวัดผลการศึกษา* (พิมพ์ครั้งที่ 12). สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สันต์ ธรรมบำรุง. (2527). *หลักสูตรและการบริหารหลักสูตร*. โรงพิมพ์ศาสนา.
- สายหยุด ภูภัย. (2555). *ข้อมูลพื้นฐานการพัฒนาหลักสูตร*. มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2555). *แนวปฏิบัติการวัดและประเมินผลการเรียนรู้ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- _____. (2561ก). *คู่มือหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี (พิมพ์ครั้งที่ 1)*. โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.

_____. (2561ข). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตรแกนกลาง การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (ฉบับปรับปรุง พ.ศ. 2560) [เอกสารอัดสำเนา].

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2557). การพัฒนาการศึกษาไทยสู่ศตวรรษที่ 21.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

_____. (2562). แนวทางการพัฒนาสมรรถนะผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน

(พิมพ์ครั้งที่ 2). บริษัท 21 เซ็นจูรี จำกัด.

_____. (2563). การจัดการเรียนรู้ฐานสมรรถนะเชิงรุก. 21 เซ็นจูรี.

_____. (2565ก). กรอบสมรรถนะหลักของผู้เรียนระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.

_____. (2565ข). แนวทางการพัฒนาหลักสูตรฐานสมรรถนะ. สำนักงานเลขาธิการ สภาการศึกษา.

_____. (2553). แนวทางการบริหารจัดการหลักสูตร ตามหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551 (พิมพ์ครั้งที่ 2). โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตร แห่งประเทศไทย.

_____. (2557). แนวปฏิบัติการวัดผลและประเมินผลการเรียนรู้. สำนักงานคณะกรรมการ การศึกษาขั้นพื้นฐาน.

สุนทร โคตรบรรเทา. (2553). การพัฒนาหลักสูตรและการนำไปใช้. ปัญญาชน.

สุนีย์ ภูพันธ์. (2546). แนวคิดพื้นฐานการสร้างและการพัฒนาหลักสูตร. The Knowledge Center.

สุมน อมรวิวัฒน์. (2554). การจัดการเรียนรู้โดยเน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สุทธนู ศรีไสย์. (2551). การจัดการและวางแผนพัฒนาหลักสูตร (พิมพ์ครั้งที่ 5). จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.

สุรางค์ ไคว์ตระกูล. (2564). จิตวิทยาการศึกษา. สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สุวรรณ รัตนธรรมเมธี. (2554). หลักสูตรและการจัดการ. มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

สุวิมล ว่องวาณิช. (2567). การประเมินหลักสูตรเพื่อการเรียนรู้และพัฒนา. สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อนุวัติ คุณแก้ว. (2559). การวัดและประเมินผลการศึกษาแนวใหม่ (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์แห่ง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อมรา เล็กเริงสินธุ์. (2540). หลักสูตรและการจัดการมัธยมศึกษา (พิมพ์ครั้งที่ 3). ฝ่ายเอกสารและ ตำรา สถาบันราชภัฏสวนดุสิต.

หรรษา นิลวิเชียร. (2547). การพัฒนาหลักสูตรโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน : หลักการและแนวปฏิบัติ. ฝ่ายเทคโนโลยีทางการศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี.

ภาษาอังกฤษ

- Ananiadou, K., & Claro, M. (2009). **21st century skills and competences for new millennium learners** (OECD Education Working Papers No. 41).
OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/218525261154>
- Ashworth, F., Brennan, G., Egan, K., Hamilton, R., & O'Neill, G. (2004). **Learning theories and higher education**. Level3, 2(1), 1–12.
- Banks, J. A. (2019). **An introduction to multicultural education** (6th ed.). Pearson.
- Barnett, R. (2025, October 25). **Personalized learning: A comprehensive guide**.
Modern Classrooms Project.
<https://www.modernclassrooms.org/blog/personalized-learning-guide>
- Battelle for Kids. (2019). **Framework for 21st century learning definitions**.
Partnership for 21st Century Learning.
- Beauchamp, G. A. (1981). **Curriculum theory** (4th ed.). F. E. Peacock.
- Bruner, J. S. (1966). **Toward a theory of instruction**. Harvard University Press.
- Cascio, J. (2020, April 29). *Facing the age of chaos*. Medium.
<https://ageofchaos.net/facing-the-age-of-chaos-b57414108604>
- Chakraborty, S. (2024). **Generative AI in modern education society**. arXiv.
<https://doi.org/10.48550/arXiv.2407.12687>
- Child, D. (2004). **Psychology and the teacher** (7th ed.). Continuum.
- Dewey, J. (1938). **Experience and education**. Macmillan.
- Dorin, H., Demmin, P. E., & Gabel, D. (1990). **Chemistry: The study of matter** (3rd ed.). Prentice Hall.
- Ekizer, F. N., & Yildirim, S. S. (2023). 21st century skills and learning environments: ELT students' perceptions. **Educational Research and Reviews**, 18(1), 1–10.
<https://doi.org/10.5897/ERR2022.4296>
- Elliott, S. N., Kratochwill, T. R., Littlefield Cook, J., & Travers, J. F. (2000). **Educational psychology: Effective teaching, effective learning** (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Elmore, R. F. (1995). Accountable leadership. **The Educational Forum**, 60(2), 134–142. <https://doi.org/10.1080/00131729609335121>
- Fadel, C., & Trilling, B. (2009). Twenty-first century skills and competencies. In N. M. Seel (Ed.), **Encyclopedia of the sciences of learning**. Springer.
- Fullan, M. (2001). **The new meaning of educational change** (3rd ed.). Teachers College Press.

- Good, C. V. (1973). **Dictionary of education** (3rd ed.). McGraw-Hill.
- Good, T. L., & Brophy, J. E. (1990). **Educational psychology: A realistic approach** (4th ed.). Longman.
- Graduate Student Instructor Teaching & Resource Center. (2016). **Overview of learning theories**. University of California, Berkeley.
<http://gsi.berkeley.edu/gsi-guide-contents/learning-theory-research/learning-overview/>
- Kagan, S., & Kagan, M. (1998). **Multiple intelligences: The complete MI book**. Resources for Teachers.
- McKinney, M. L. (2008). Effects of urbanization on species richness: A review of plants and animals. **Urban Ecosystems**, 11(2), 161–176.
<https://doi.org/10.1007/s11252-007-0045-4>
- Nye, J. S. (2004). **Soft power: The means to success in world politics**. PublicAffairs.
- OECD. (2013). **Innovative learning environments**. OECD Publishing.
<https://doi.org/10.1787/9789264203488-en>
- Ornstein, A. C., & Hunkins, F. P. (2018). **Curriculum: Foundations, principles, and issues** (7th ed.). Pearson.
- Partnership for 21st Century Learning. (2019). **Framework for 21st century learning**. Battelle for Kids.
- Partnership for 21st Century Skills. (2007). **21st century learning environments** (White Paper).
- Piaget, J. (1972). **The psychology of the child**. Basic Books.
- Posner, G. L. (1992). **Analyzing the curriculum**. McGraw-Hill.
- Saylor, J. G., Alexander, W. M., & Lewis, A. J. (1981). **Curriculum planning for better teaching and learning** (4th ed.). Holt, Rinehart and Winston.
- Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. **American Economic Review**, 51(1), 1–17.
- Scriven, M. (1967). The methodology of evaluation. In R. W. Tyler, R. M. Gagné, & M. Scriven (Eds.), **Perspectives of curriculum evaluation** (pp. 39–83). Rand McNally.
- Shuell, T. (2013). **Theories of learning**. Education.com.
- Skinner, B. F. (1953). **Science and human behavior**. Macmillan.

- Stake, R. E. (1967). **The countenance of educational evaluation**. Teachers College Press.
- Stufflebeam, D. L. (2003). The CIPP model for evaluation. In D. L. Stufflebeam & T. Kellaghan (Eds.), **International handbook of educational evaluation** (pp. 31–62). Kluwer Academic Publishers.
- Stufflebeam, D. L., & Shinkfield, A. J. (2007). **Evaluation theory, models, and applications**. Jossey-Bass.
- Taba, H. (1962). **Curriculum development: Theory and practice**. Harcourt, Brace & World.
- Tan, O. S., Parsons, R. D., Hinson, S. L., & Sardo-Brown, D. (2003). **Educational psychology: A practitioner-researcher approach** (Asian ed.). Thomson Learning.
- Trilling, B., & Fadel, C. (2009). **21st century skills: Learning for life in our times**. Jossey-Bass.
- Tyler, R. W. (1949). **Basic principles of curriculum and instruction**. The University of Chicago Press.
- UNESCO. (2021). **Reimagining our futures together: A new social contract for education**. UNESCO Publishing.
- UNESCO. (2023). **Guidance for generative AI in education and research**. UNESCO Publishing.
- Verduin, J. R. (1977). **Cooperative curriculum improvement**. Prentice-Hall.
- Vygotsky, L. S. (1978). **Mind in society: The development of higher psychological processes**. Harvard University Press.
- Wink, J., & Putney, L. G. (2002). **A vision of Vygotsky**. Allyn & Bacon.
- Woolfolk, A. (2021). **Educational psychology** (15th ed.). Pearson.
- World Economic Forum. (2023). **The future of jobs report 2023**. World Economic Forum.

OpenAI

- OpenAI. “ภาพที่ 1 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Tyler).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 2 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของทาบาส (Hilda Taba).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.

- OpenAI. “ภาพที่ 3 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 4 แบบจำลองการพัฒนาหลักสูตรของโอลิวา (Peter Oliva).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 5 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของธำรง บัวศรี.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 6 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 7 แสดงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 8 แสดงแนวทางการเขียนหลักสูตรท้องถิ่นตามองค์ประกอบหลักสูตรท้องถิ่น.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 9 แสดงขั้นตอนการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 10 ข้อพิจารณาในการประเมินหลักสูตร.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 11 แสดงการจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้หลักสูตร.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 12 ความสัมพันธ์ระหว่างระบบการพัฒนาหลักสูตร ระบบการใช้หลักสูตร และระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดการพัฒนาหลักสูตรแบบครบวงจร.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 13 แสดงรูปแบบขั้นตอนการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 14 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Stake.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 15 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรของ Scriven.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 16 แสดงรูปแบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิด CIPPของStufflebeam.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 17 จำลองภาพการทดลองแมวของธอร์นไดค์ (Edward L. Thorndike).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 18 แสดงภาพการทดลองของพาฟลอฟ (Parlov).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.

- OpenAI. “ภาพที่ 19 จำลองภาพเด็กกับหนูขาวในงานวิจัยของวัตสัน (Watson).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 20 แสดงภาพจำลองการทดลองหนูขาวของสกินเนอร์ (Skinner).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 21 แสดงชิมแพนซีหยิบกล้วย.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 24 แสดงองค์ประกอบของการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐาน พ.ศ.2551 (ปรับปรุง พ.ศ.2560).” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 25 แสดงส่วนประกอบของแฟ้มสะสมงาน.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 26 แสดงตัวอย่างแนวทางการประเมินแฟ้มสะสมงานของนักเรียน.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.
- OpenAI. “ภาพที่ 27 แสดงความสัมพันธ์การวัดผลและประเมินผลแนวพุทธ.” ChatGPT, August 3, 2026. <https://chat.openai.com>.

รายนามคณะทำงานรายวิชา ED 1004 หลักสูตรและวิทยาการจัดการเรียนรู้

๑. พระมหานพพร อภิพนฺโธ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
๒. พระมหาศราวุธ วรารุโธ	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
๓. พระสุรพล อารมโณ, ดร.	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
๔. นายธีรศักดิ์ รัตนศรี	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
๕. ดร.ณทิพรดา ไชยศิลป์	มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ศาลายา
๖. ดร.ณรงค์ราช ครองเชื้อ	วิทยาเขตร้อยเอ็ด
๗. นางสาวชมภูณัฐ ศรีสุข	วิทยาเขตร้อยเอ็ด
๘. ดร.นาริรัตน์ จันทวฤทธิ	วิทยาเขตร้อยเอ็ด
๙. พระสิทธิชัย คมภิโร, ดร.	วิทยาเขตศรีล้านช้าง
๑๐. นายอานันท์ กรมน้อย	วิทยาเขตอีสาน
๑๑. นายชัยชนะ บรรพโคตร	วิทยาลัยศาสนศาสตร์ยโสธร